

ERIK FONSBØL

LIDENSKAB OG NÅDE

*Paulus' breve med indledninger, noter
og nogle personlige overvejelser*

INDHOLD

FORORD	5
INDLEDNING.....	9
PAULUS' TEOLOGI	20
PAULINSKE TEMAER.....	24
OM DE TO RIGER	24
OM GUD	26
OM KRISTUS	29
OM LOVEN	31
OM EVANGELIET	33
OM RETFÆRDIGHED OG NÅDE.....	35
OM TILLID OG HENGIVENHED.....	36
OM KÆRLIGHEDEN.....	39
OM DET FORBRYDERISKE MENNESKE.....	41
OM HELLIG ÅND OG KØD.....	43
OM KORSET	45
OM DØD OG OPSTANDELSE.....	45
OM GENKOMSTEN	47
OM FORSAMLINGEN.....	50
OM HERRENS NADVER	51
OM INDVIELSEN	52
BREVENE	53
FØRSTE BREV TIL THESSALONIKERNE.....	55
ANDET BREV TIL THESSALONIKERNE	61
FÆNGSELSBREVENE	64
BREVET TIL FILIPPERNE.....	64
BREVET TIL FILEMON	70
BREVET TIL KOLOSSENERNE	72
RUNDSKRIVELSEN.....	78
DE FIRE STORE BREVE	87
BREVET TIL GALATERNE.....	87
FØRSTE BREV TIL KORINTHERNE	96
ANDET BREV TIL KORINTHERNE.....	120
BREVET TIL ROMERNE	136
PASTORALBREVENE.....	164
BREVET TIL TITOS	165

FØRSTE BREV TIL TIMOTHEOS.....	168
ANDET BREV TIL TIMOTHEOS	175
EFTERORD.....	180
LITTERATUR.....	187

FORORD

For ikke så længe siden besøgte jeg Husby kirke på Nordvestfyn, der engang var slotskirke for godset Wedellsborg, og hvor jeg selv var præst gennem tyve år. Det var en tilfældig – måske lidt nostalgisk indskydelse, der fik mig til at gå ind og sætte mig på en af kirkebænkene. Der var ingen andre derinde end de døde grever og baroner, som var stedt til hvile i sidekapellerne.

Jeg mindedes gamle dage – de mange gudstjenester, bryllupper og begravelser, og jeg mindedes, hvordan jeg ved en tidligere lejlighed også havde siddet sådan alene i kirken og betragtet den fine gamle altertavle. Jeg var gået hen til kirken ikke så længe efter, at jeg var kommet til sognet, for at kigge nærmere på de smukke gamle billedskærerarbejder på Claus Bergs altertavle der stammede fra begyndelsen af 1500-tallet. Jeg havde i den anledning fået fat i nationalmuseets gamle fotografier af altertavlen, og kiggede først nærmere på lidelseshistorien. Der manglede noget. Hvor var stangen med eddikesvampen, som rækkes op til den korsfæstede Kristus? Så havde jeg lånt en stige af graveren og kravlede helt op til altertavlen - og dér lå den på den øverste hylde imellem Hieronymus og Augustin. Gud véd, hvor længe, den har ligget der, tænkte jeg, mens jeg satte den på plads, og en underlig tanke strejfede mig: nu var det mig, der rakte den sure vineddike op til min korsfæstede frelser.

Jeg havde kigget på apostlene: Der stod Peter med kirkens nøgle, selv om den var knækket. Der var Paulus med ordets sværd og lukkede øjne og Filip og Andreas med sit Andreaskors og dér den vantro Thomas med vinklen i hånden. Dér var Jakob den Ældre, rejseklædt med muslingen i turbanen og Jakob den Lille med sin stav. Dér stod Judas med pungen i hånden. Underligt, at han var med. Jeg fandt Bartholomæus' sav og gav ham den i hånden igen. Ovenover stod Kristoffer med Kristus på nakken, Augustin og Hieronymus. Forneden stod de forgyldte kvinder: Maria, Anna, Barbara, Kristina. Uvurderlige træskærerarbejder fra middelalderen og skytshelgener for søfarende, soldater og andet godtfolk. Jeg havde fotograferet det hele på kryds og tværs og var svært godt tilfreds med mine opdagelser og mine optagelser, da jeg pludselig fik den underligste fornemmelse af, at de alle sammen stod og stirrede på mig med stor undren:

- Og hvem er så han dér med stigen og spejlreflekskameraet? Sært som han har glemt, at han befinder sig på et helligt sted, hvor mennesker er kommet i århundreder - ikke for at registrere og fotografere - ikke for at *finde ud af* os eller af vores Herre - men for at søge ind til os i en fast tro på, at vi er dem nær i deres bekymring og deres sorg - at vi ser på dem og beder for dem. Han er da vel ikke... han kan da umuligt være...

Så måtte jeg lige så stille fjerne stigen, gemme mit kamera under en bänk og sætte mig ned i kirkens kølige stilhed og lade disse gamle figurer gennemskue mig, mens de fortalte deres historier - alle disse fortællinger om en svunden tid - om helgener

og martyrer, præster og teologer - om mod og om lidenskabelig kærlighed til evangeliet og til den korsfæstede Herre, de stod omkring - ham, de levede for, kæmpede for og døde for - de fleste af dem halshugget - gjort tavse af verdensmagten.

Dér havde de stået dengang i Husby Kirke og talt og levet og set på den unge præst, der lige var kommet til sognet. Og de stod der endnu på samme sted og så ned på den aldrende provst, som var vendt tilbage til sin ungdoms kirke, og som blev sært bevæget ved gensynet med det alt sammen, og de spurgte ham interesseret om hans liv - om det, han levede for - om det, han elskede - om det, han kunne dø for - og han måtte slå blikket ned og kunne jo ikke svare disse mænd og kvinder noget, der forslog.

Det er den alvor, jeg må leve og arbejde med. Ikke blot med evangeliets alvor, men med min åbenbare fornægtelse af mit hjertes højtbesungne tro på livets og kærlighedens Gud til fordel for tryghed, anseelse, gode kår, fred og pension i nåde. Kampen mellem mit selvhævdende, frygtbaserede, statsdekorerede ego og så mit guddommelige nøgne selv.

Der er en drøm, der går igen og igen i min drømmeverden. Den handler om, at jeg skal forrette en gudstjeneste eller en kirkelig handling, men alt går galt – helt ud i det absurde. Jeg kan ikke finde teksten og bladrer febrilsk forældede alterbøger og skjoldede salmebøger igennem – jeg har glemt min prædiken – har ikke fået præstekjolen på – har mistet stemmen osv. osv. Og som regel bliver det værre og værre, som drømmen skrider frem, og jeg vågner stakåndet og med hjertebanken.

Hvad handler den drøm om? Det kunne Freud sikkert få en del ud af, men selv tror jeg, den handler om min latente frygt for at blive afsløret. Den forestiller et scenarie, hvor min eklatante uredelighed som præst bliver åbenlys for enhver – dette at min præstegerning bygger på en løgn eller måske rettere på sand, der jo har det med at skride væk under fødderne på en. Det er den dybe frygt for, at min 'vantro' skal blive afsløret, for jeg har aldrig vidst med sikkerhed, om jeg for alvor 'tror på Gud', som det hedder – om jeg overhovedet er kristen, når det kommer til stykket – om min såkaldte kristentro blot er en form uden virkeligt indhold. Jeg har jo aldrig været i nærheden af den lidenskab, der tilsyneladende præger så mange religiøse mennesker. Og hvordan kan man være præst i en menighed, hvis man ikke ubetvivleligt og med et rent hjerte lidenskabeligt elsker den Gud og den Kristus, man står og forkynder søndag efter søndag?

Min far havde det efter sigende nemmere. Det fortælles, at han engang som ung var gerådet i livsfare, overrasket af tæt tåge midt i Vadehavet mellem fødebyen Vester Vedsted og Mandø, og at han på luthersk vis havde lovet Gud at blive præst, hvis han slap levende hjem. Og det blev han så, for hvad man lover Gud, skal man holde, og det gav velsagtens hans gerning en stærk legitimitet. Men jeg har jo aldrig aflagt den slags dyre løfter, og har heller ikke som han set en engel eller som så mange andre mødt Jesus. Dertil kommer, at jeg altid har været dårlig til at gøre, som der blev sagt.

Jo jo! Selvfølgelig er jeg da kristen! Jeg er både døbt med den kristne dåb, konfirmeret og præsteviet - jeg har gået i kirke mere end de fleste og har fremsagt trosbekendelsen jeg ved ikke hvor mange gange. Jeg har trofast prædiker evangeliet søndag efter søndag igennem 30 år og passet min præstegering efter bedste evne. Så for så vidt er alt godt – jeg har gjort, hvad jeg kunne og skulle. Men er jeg *virkelig* kristen? Det er det, jeg gerne vil finde ud af, når jeg nu ikke er blevet betænkt med en åbenbarings eller hjertets inderlige vished eller med en almindelig autoritetstro. Og det vil jeg gøre rent intellektuelt ved at spørge Paulus, der som den første har beskrevet, hvad kristendom er – og hvad det vil sige at være kristen. Intellektuelt fremfor følelsesmæssigt, fordi mit hjerte umuligt kan favne, hvad min forstand ikke kan acceptere, som John Shelby Spong har formuleret det. Eller som K.E. Løgstrup har formuleret det: Tro uden forståelse er ikke tro, men tvang.

Det er naturligvis ikke uden frygt og bæven, jeg giver mig i kast med sådan et projekt – både hvad angår oversættelserne og de teologiske overvejelser – når jeg betænker de mægtige skikkelser, der i århundredernes løb har kæmpet lidenskabeligt for deres tro med livet som indsats – eller dem, der har viet hele deres liv til den teologiske forskning. Eller når jeg betænker de millioner af mennesker, som har kunnet leve og dø i inderlig tillid til dette besynderlige evangelium.

Det var jo ulig nemmere bare at falde til ro, nyde min velfortjente pension og være en god og troende kristen i tillid til Guds nåde og synge salmer i 'en fattet tro på Gud', som Ole Wivel mente, de gamle gjorde førhen.

Men den mulighed har jeg altså ikke, så nu må jeg i gang igen med at finde ind til grundlaget for den kristendom, som min forældre i den bedste og kærligste mening indviede mig til i Gårslev kirke en smuk september søndag i 1949.

Paulus' breve er de ældste bevarede skriftlige vidnesbyrd, vi har om kristendommen. Brevene stammer sandsynligvis fra begyndelsen og midten af 50'erne – altså ti til tyve år efter Jesus' korsfæstelse. Så hvis man med reformationens udtryk vil '*ad fontes*', når det gælder kristendommen, så er disse få breve uomgængelige som udtryk for, hvad der er den oprindelige lære.

Derfor har jeg forsøgt at oversætte Paulus' breve fra grundsproget (græsk) til dansk. Det er selvfølgelig blev gjort før – også af mig selv, da det indgår i det teologiske studium. Men nu har jeg altså gjort det igen med de erfaringer, jeg har gjort mig i de fyrrer år, der er gået siden sidst. En oversættelse er altid subjektiv – det vil sige, den bærer altid præg af oversætterens egne præferencer (det gælder også de såkaldt autoriserede oversættelser). Den græske grundtekst, vi har til rådighed, er i sig selv sammensat af nogle udgiveres forslag til, hvilke af de mange forskellige afskrivninger af håndskrifter, der bør ligge til grund for oversættelsen – dog altid med alternativerne i det kritiske tekstapparat.

Jeg har forsøgt at oversætte til mit eget modersmål, samtidig med at jeg selvfølgelig gerne vil bevare grundtekstens tone og ånd. Det har ikke altid været lige nemt, men

jeg har fået rigtig god hjælp af de forskellige kommentarer og biografier, som jeg har listet op til sidst i bogen.

Derudover har jeg forsøgt at beskrive min opfattelse af Paulus' teologi. Som teolog og præst i folkekirken gennem mange år er jeg selvfølgelig svært påvirket af min egen baggrund, men jeg har alligevel forsøgt så vidt muligt at drage mine konklusioner alene ud fra teksten, som om jeg læste den for første gang. Det har heller ikke altid været lige nemt. Det har bl.a. krævet, at jeg under læsningen af Paulus' breve så bort fra evangelierne, der for mig at se må være videreudviklinger af Paulus' teologi - og fra Apostlenes Gerninger, der jo ellers i høj grad handler om Paulus og hans liv og færden, men som er affattet langt senere.

Jeg har forsynet brevene med fodnoter til oversættelsen, men henviser ellers til den omfangsrige litteratur om Paulus og de mange kommentarer. Kapitelinddelingen er den normale, men jeg har undladt versinddelingen, da den virker ret forstyrrende på teksten, synes jeg.

Jeg håber, en og anden kan få glæde af oversættelsen og af de tanker, jeg her har gjort mig, på deres egen vandring mod den endelige sandhed - vel vidende, at vi nok aldrig finder den, men i håbet om, at den engang med tiden – eller måske udenfor tiden – finder os.

Svanninge Bakker i marts 2018

INDLEDNING

Alt er fortælling. I modsætning til dyr og planter lever og bygger mennesker en meget stor del af deres liv på fortællinger. Skal man tro Yuval Noah Harari¹ blev Homo Sapiens et åndeligt (fortællende) menneske ved en kognitiv revolution for omkring 70.000 år siden, og det var ikke mindst evnen til at fortælle, der skaffede Homo Sapiens verdensherredømmet, fordi fortællingen kunne skabe enighed (lydighed) og sammenhold i større grupper end de maksimalt 150 mennesker, familien og stammen ellers kunne klare. Med fortællingen starter for så vidt civilisationen (globaliseringen, om man vil), som vi kender den, og det er stadigvæk, den dag i dag, fortællingen, der er dens grundlag. Det ved massemedierne – det ved politikerne, reklamebranchen, præster og lærere – ja, det ved alle.

Hvor kommer fortællingen fra? Fra mennesker selv, vil de fleste hævde i dag – i øvrigt uden at vide hvordan - men for ikke længe siden mente mange, at de virkelige fortællinger kom fra Gud – kom udefra så at sige – hvilket naturligt nok gav fortællingen en vis autoritet i forhold til menneskers egne fortællinger. Ja, udefra eller *indefra* måske? *Inspiration* kalder vi den mærkelige oplevelse, der kan ramme et menneske, så det, man siger eller skriver eller gør, får en ganske særlig karakter. Inspiration betyder direkte oversat: åndsmeddelelse, og derfor spiller billedet af ånden en så væsentlig rolle i det, man kunne kalde fortællingens historie. Mennesker kaldes mennesker af ånd – Gud selv kaldes ligefrem ånd, og vi kan altså vælge at leve et åndeligt liv eller bare 'leve efter kødet', som Paulus siger. Leve som dyr, der blot lever for at tilfredsstille deres medfødte instinkter.

Måske er det det, evangelisten Johannes er inde på i sit indledningsdigt til evangeliet: *I begyndelsen var ordet ... i begyndelsen var fortællingen!* Først hos Gud – ja, fortællingen var Gud, men Gud gav sig selv eller sin ånd til mennesker – gav dem fortællingen, så mennesker ikke blot var mennesker af kød og blod, men også – og måske først og fremmest – mennesker af ånd – eller Guds børn, som han siger. Johannes spiller på Paradismyten, som fortæller om, hvordan Gud skabte mennesket ved at indblæse sin ånd i jordmennesket (Adam), men som også fortæller, hvordan den samme ånd bragte mennesket til fald.

For 2000 år siden var mange forskellige guddommelige fortællinger i omløb i Middelhavsområdet – bl.a. båret af den tiltagende rejselyst og de rejsemuligheder, der prægede tiden. Der var jødernes fortælling, som vi kender fra Det gamle Testamente om den ene almægtige Gud, der styrede sit uregerlige ejendomsfolk igennem dets stadige kampe med ydre og indre fjender. Der var hellenernes udbredte fortællinger med det guddommelige olympiske parnas, de mange videnskabelige, filosofiske og metafysiske teorier og den eleusinske og megen anden mystik. Og der var den romerske fortælling om kejsermagtens guddommelige ret til at herske. Der var selvfølgelig mange andre fortællinger der styrede mennesker rundt omkring i de forskel-

¹ Født 1976. Forfatter til bl.a. 'Sapiens – en kort historie om menneskeheden' fra 2011. Professor i historie ved Jerusalems Universitet.

lige egne af det enorme rige – bl.a. galaternes (oprindelige keltere) medbragte krigertælling – og der var stærk indflydelse fra persisk, babylonisk og måske endda indisk kultur, men disse er de vigtigste i vores sammenhæng, fordi det først og fremmest er dem, Paulus nok så kækt stiller op imod med sin mærkelige modfortælling om en korsfæstet Kristus, der fremstilles som verdens frelser – ja, som selve dødens overmand. En fortælling han modtog – ikke fra mennesker, men fra den korsfæstede Kristus selv, hvilket han påpeger igen og igen, så også hans egen omvendelse bliver en dramatisk fortælling, der skal understrege den oprindelige fortællings troværdighed og originalitet.

Alt er fortælling, men enhver fortælling er afhængig af fortolkning. En fortælling skal ikke blot fortælles, men også høres, og at høre er at tolke. Det Paulus gør er at fortolke de givne og kendte fortællinger, så de får et helt nyt og ganske uventet indhold – hvad enten det nu er jødernes, hellenernes eller romernes fortælling. På den måde søger han at dreje tilhørernes tanker ind på nye og hidtil ubefærdede veje, der lå langt fra hovedvejenes gennemprøvede og accepterede normalitet. En helt ny og uhørt gudsforestilling – et helt nyt og uhørt menneskesyn – et helt nyt og uprøvet samfundssyn. Det var noget af det, han søgte at formidle i ord og i praksis sammen med sine medarbejdere og sine forsamlinger – selvsagt under stor og ofte voldelig modstand fra de mere etablerede og religiøse samfunds side – bl.a. gennem sine intense og for normaliteten i samfund og religion så ubegribelige og stærkt provokerende breve.

Paulus² var jøde, og det forblev han hele sit liv. Det var ikke en ny religion, han stiftede med sine forsamlinger rundt omkring i Romerriget – nej, det var den sande jødedom, der var blevet åbenbaret for ham af Gud selv, og som også lyste ud af Den hellige Skrift, hvis man ellers så ordentligt efter. Han var omskåret som spæd, af Benjamins stamme og oplært i Moseloven, som for enhver jøde var ét og alt. At overholde Loven – både dens rituelle, sociale og etiske bestemmelser - var så at sige livets mening – det, der gav jøden identitet og værdighed som noget ganske særligt i forhold til *ethnesin*, folkene³, som Paulus siger – alle andre folk end jødefolket. Ikke at overholde Loven var som et afgrundsdybt gab af meningsløshed og tomhed – ikke blot for den enkelte forbryder, men for hele folket. En enkelt forbrydelse var i stand til at forurene eller gennemsyre hele dejen, og derfor var det afgørende, at alle og enhver bestræbte sig på at overholde buddene – hver dag og hele tiden. Det var i hvert fald holdningen indenfor den gruppe af jødedommen, der gik under navnet *farisæerne*, som Paulus oprindeligt tilhørte.⁴ Den hellige Skrift fortalte nok så malende om konsekvenserne for folket, hvis forbrydelsen – lovløsheden - fik lov til

² På latin betyder navnet 'den lille' eller 'den ringe' – og det er muligt, Apostlenes Gerninger har ret i, at Paulus efter sin omvendelse antog dette navn i stedet for sit tidligere jødiske kongenavn, Saul. Jf. Apostlenes gerninger kap. 7 og 9.

³ Den autoriserede bibeloversættelse oversætter 'folkene' med hedninger, der er et gammelt germansk ord. Hedninger var ifølge ordbogen folk, der boede ude på heden – altså udenfor de oplystes og retroendens kreds.

⁴ Navnet kommer af det hebraiske פְּרֻשִׁים *perushim* – de udskilte. Paulus svinger altså fra en stærkt eksklusiv opfattelse af jødedommen til en altinkluderende universel opfattelse.

at råde. Det jødiske folks historie skildres her som selve verdenshistorien med Israel som omdrejningspunkt og med de forskellige stormagter – Assyrien, Babylonien, Persien, Makedonien, Rom - som viljesløse redskaber i Gud Herrens almægtige hånd, når Han ved hjælp af dem straffede sit ejendomsfolk for dets forbrydelser med krig og besættelse og landflygtighed – eller forbarmede sig over det, så det igen kunne bo og bygge i 'Det forjættede Land'.

Loven var alfa og omega, og Paulus var nidkær for Loven, som de gamle sagde. Mere fanatisk end nogen anden af sine jævnaldrende kæmpede han Guds og Israels sag mod enhver, der tænkte, troede og handlede imod Guds vilje, som den var åbenbaret i Den hellige Skrift. I denne kamp gik han ikke af vejen for rendyrket vold og drab.⁵ Det gjaldt jo folkets overlevelse, og Skriften selv legitimerede – ja, lovpriste vold og drab, når det skete 'i sagens tjeneste'.⁶

Israels overlevelse var truet. Set udefra måske ikke så meget på grund af folkets forbrydelser som på grund af den tiltagende hellenisering og romanisering af landet, der havde været besat af romerne i henved 100 år. Godt nok med en vis form for hjemmestyre og med ret til at dyrke deres religion, men presset – det kulturelle og økonomiske pres voksede dag for dag for til sidst at eksplodere i Den jødiske Krig, der som bekendt resulterede i Jerusalems og templets fuldkomne ødelæggelse i skæbneåret 70 e.Kr.

Men tilbage til Paulus. Vi er i året 39⁷, hvor endnu en messiansk sekt har set dagens lys – denne gang omkring en vis *Joshua* – eller på græsk *Iesous* – der nogle år forinden var blevet korsfæstet af romerne. Men hans tilhængere hævdede trodsigt, at han var oprejst af graven og snart skulle komme igen som Guds Messias og holde dom over verden. De holdt til i Jerusalem og i templet, hvor de gennem strikt lov-overholdelse, bøn og et forbilledligt liv tiltrak sig stor opmærksomhed.

Man havde set dem før, disse jødiske nationale messianske bevægelser, der ofte opstår, når et religiøst folk er under trussel om udryddelse, og man sætter alt sit håb til den vældige Guds mirakuløse indgriben. Romerne havde indtil nu gjort kort proces med disse bevægelser ved simpelt hen at nedslagte tilhængerne over en kam – eller i nogle tilfælde blot henrette den karismatiske leder – herunder denne *Iesous*. Men i dette tilfælde havde henrettelsen åbenbart haft en utilsigtet virkning. Tværtimod at bekæmpe den gav den offentlige korsfæstelse bevægelsen vind i sejlene, og her i slutningen af trediverne synes den faktisk at have udgjort et reelt alternativ til den mere ortodokse jødedom omkring tempelkulten. Denne blev ledet af et aristokratisk, tilsyneladende korrump præsteskab, der i lighed med det herodianske kongehus var

⁵ Efter sigende skulle han have foranstaltet optøjer under en diskussion med de nye Kristushengivne på tempelpladsen i Jerusalem og bl.a. have skubbet Jesus' bror Jakob ned ad tempeltrappen, så han brækkede begge ben.

⁶ Et berømt eksempel herpå var Arons barnebarn, Pinehas, der under ørkenvandringen dræbte en israelit og hans midjanitiske kvinde i sengen, fordi de gennem denne folkeblanding havde pådraget folket Herrens vrede. Pinehas blev senere ypperstepræst, og han mindes stadig på sin særlige dag (2. september) i den ortodokse kirke.

⁷ Eller deromkring! Måske 36. I hvert fald ganske kort tid efter Jesus' korsfæstelse.

indsat og kontrolleret af romerne.⁸ Noget tyder på, at den 'brede befolkning' bakkede op om den nye bevægelse, hvis nye leder var den korsfæstede Jesus' bror Jakob, med det betydningsmættede tilnavn קַדִּיךְ (Sadij), den retfærdige. Ifølge Thomasevangeliet (12)⁹ og senere historieskrivere var Jakob ligefrem udnævnt dels af Jesus selv som sin efterfølger og dels af folket som alternativ ypperstepræst med adgang til Det Allerhelligste i templet. Man sagde om ham, at han hver dag bad på sine grædende knæ om Guds forsoning med sit folk, så hans knæ til sidst var hovne som en kamels. I året 62 blev Jakob imidlertid stenet ihjel af en flok præster under ledelse af den aristokratiske ypperstepræst Ananus. Nogle vil påstå, at denne henrettelse blev en væsentlig årsag til Den jødiske Krig, der brød ud i lys lue fire år senere.¹⁰

Men tilbage til året 39, hvor Paulus åbenbart opholder sig i Damaskus (hovedstad i det nuværende stakkels Syrien). Det er her, han oplever sin altomvæltende omvendelse, hvor han ser den korsfæstede, men oprejste Jesus i et syn og af ham får sin nye fortælling med befaling om at forkynde evangeliet for folkene. Med ét slag er den fanatiske lovtro farisæer angiveligt blevet en lige så fanatisk frihedskæmper for den Jesusbevægelse, han forfulgte.¹¹ Det er tilsyneladende meget vigtigt for Paulus at understrege, at hans omvendelse *ikke* skyldtes Jerusalem – eller for den sags skyld noget andet menneske, men Gud selv – altså i grunden *ham selv*. Det var *hans egen* opdagelse af den sande jødedom, han nu forkyndte – og ikke de nok så ansete 'søjlers'. Dermed lægger han klart afstand til Jerusalem og til den allernærmeste kreds omkring Jesus.

Ifølge eget udsagn rejser han umiddelbart efter til Arabien, inden han igen vender tilbage til Damaskus, hvor han åbenbart lægger sig ud med byens ledelse, så han til sidst må smugles ud af byen. Først efter tre år rejser han til Jerusalem for at mødes med to af Jesusbevægelsens ledere, Kefas¹² og Jakob, Jesus'bror - inden han starter – eller måske fortsætter - sin missionsvirksomhed med at grundlægge sine såkaldte

⁸ Efter templets ødelæggelse opstod den rabbiniske jødedom, vi kender i dag – koncentreret omkring skriftudlægning og synagogesamfund. I dette paradigmeskift spillede farisæerne en stor rolle.

⁹ Thomasevangeliet blev fundet i sin helhed på koptisk i 1945. Der er meget delte meninger om dets oprindelse og betydning. Den danske teolog Søren Giversen (1928-2009) var en af de første, der fik adgang til de nyfundne håndskrifter, som han oversatte og kommenterede bl.a. i bogen Thomasevangeliet fra 1996.

¹⁰ Iflg. bl.a. historikeren Hegesippus, der levede 110-180 e. kr. Han fortæller også historien om Jakob den Retfærdiges noget forsmædelige død, hvordan han først blev skubbet ned fra tempelmuren, herefter stenet fra selve muren, indtil en tilfældigt forbigående blegemand gjorde det af med ham ved at slå hjerneskallen ind på ham med sin vaskekølle. Jo mere hæder og ære der tilkommer personen, desto mere forsmædelig og grusom, forekommer den pågældendes død. Jf. beskrivelserne af Jesus' død på korset og de mange beskrivelser af de ganske groteske henrettelsesmetoder, der blev brugt på martyrerne.

¹¹ Apostlenes Gerninger bringer hele tre gange (kap. 9, 22 og 26) en dramatisk og detaljeret fortælling om denne omvendelse, men her holder vi os til Paulus' egne udtalelser i sine breve – jf. forordet.

¹² Det hævdes ofte, at Kefas og Peter er den samme person – ja, det siges ligeud i Johannesevangeliet – fordi Kefas på aramaisk skulle være det samme som Petros på græsk – altså 'klippe' på dansk. Men ud fra Paulus' brev til galaterne synes der at være tale om to forskellige personer. Hvem denne betydningsfulde Kefas (en af de tre søjler i Jerusalem og ifølge Paulus selv den første til at se den opstandne Jesus) i så fald skulle være, kan man kun gisne om.

ekklesiaer (forsamlinger) rundt omkring i byerne i det nuværende Tyrkiet og Grækenland. Han omtaler det selv som 'Syriens og Kilikiens¹³ egne', men også som 'hele verden' – det vil sige Romerriget. Og først 14 år senere rejser han igen til Jerusalem til det såkaldte Apostelmøde – ikke for at blive belært, men for at blive anerkendt på lige fod med de øvrige apostle – hvilket han ifølge eget udsagn også blev.

Hans målgruppe var måske oprindeligt jøderne, der levede i *diasporaen* – altså 'adspredt' i byerne ud over Romerriget, hvor der som regel fandtes større eller mindre jødiske samfund omkring synagogerne, men efterhånden – måske på grund af jødernes afvisning - blev det tilsyneladende mere og mere de såkaldt '*gudfrygtige*' – dvs. folk, der nok var interesseret i jødedommen, og som også deltog i synagogegudstjernerne, men som ikke nødvendigvis var omskårne og således ikke var jøder som sådan. Hans forsamlinger kom således til at bestå af både omskårne og uomskårne, som havde det til fælles, at de troede på, at denne korsfæstede og oprejste Jesus var jødernes Kristus, deres salvede og dermed *eneste retmæssige* konge – deres *Kristos*, som grækerne sagde.

Under et længere ophold i havnebyen Efesos på Tyrkiets vestkyst dikterer Paulus antagelig i året 50-51 de første af de breve, vi kender – til forsamlingen i Thessaloniki i det nordlige Grækenland.

I året 53 rejser han som sagt sammen med nogle medarbejdere igen til Jerusalem – til moderforsamlingen – og her får han efter eget udsagn mandat fra ledelsen (Jakob, Kefas og Johannes) til at fortsætte sin missionsvirksomhed blandt folkene på samme måde, som apostlen *Peter* stod for missionen blandt jøderne. Samtidig opfordrer ledelsen Paulus til at foranstalte en pengeindsamling blandt folkene til 'De fattige', som Jerusalemforsamlingen kaldte sig.¹⁴

Via Antiokia (enten i det nuværende sydlige Tyrkiet eller i det nuværende Syrien), hvor han i øvrigt starter et opgør omkring spiseregler med selveste Kefas, kommer han igen til Efesos, hvor han bliver udsat for et længere og tilsyneladende ganske barskt romersk fængselsophold. Det er her under dette fængselsophold, han skriver Filipperbrevet og brevet til Filemon i 53-54 – og antageligt også Kolossenserbrevet og det såkaldte Efeserbrev, der næppe er til efeserne, men snarere er en opbyggelig rundskrivelse til flere forsamlinger i Lilleasien. Efter løsladelsen rejser han til Kolossæ, der ligger et stykke inde i landet, hvorfra han skriver Galaterbrevet. Han vender tilbage til Efesos samme år, og herfra skriver han 1. Korintherbrev. Så rejser han til Makedonien, hvorfra han skriver 2. Korintherbrev i efteråret samme år, inden han kommer til Korinth, hvorfra han skriver Romerbrevet antageligt i begyndelsen af 55. Samme år følger rejsen til Jerusalem med pengene fra indsamlingen og med

¹³ Apostlenes Gerninger mener at vide, at Paulus stammer fra byen Tarsus i Kilikien. Selv nævner han ikke noget om det.

¹⁴ Man har anført, at dette behov for penge til forsamlingen i Jerusalem – eller forsamlingerne i Judæa – kunne stå i forbindelse med de såkaldte sabbatår. Hvert syvende år blev der ikke sæt eller høstet, hvilket selvfølgelig gik ud over de fattige. Man mener at kunne fastslå, hvornår disse sabbatår er forekommet, hvilket har kunnet medvirke til en nærmere fastlæggelse af kronologien.

planer om at rejse videre til Rom og senere til Spanien. Om disse planer bliver til noget, ved vi ikke bestemt. Sandsynligvis bliver han taget til fange af romerne i Jerusalem i forbindelse med nogle optøjer omkring templet, sådan som Apostlenes Gerninger beretter, men om han også bliver henrettet her som sin herre og mester,¹⁵ eller om han rent faktisk når til Rom, som Apostlenes Gerninger¹⁶ hævder, og videre til Spanien ('Vestens grænse'), som den romerske biskop Klemens skriver omkring 96, ved vi ikke.

Traditionen vil vide, at han bliver halshugget i Rom under kejser Nero – nogenlunde samtidig med, at apostlen Peter bliver henrettet. Men det kan være senere tiders 'ønsketænkning' i forbindelse med, at Rom overtager ledelsen af Jesusbevægelsen fra Jerusalem. Martyrgrave har altid givet uomtvistelig prestige og magt, og det er vel ikke helt utænkeligt, at Rom på den måde har 'stjålet' både Paulus og Peter fra deres egentlige hjemland og egentlige udgangspunkt, som er og bliver Israel.¹⁷

Paulus' strategi var at skabe forsamlinger af døbte (indviede) mennesker – *ek-klesiaer*, som han kaldte dem efter byernes rådsforsamlinger – til Guds ære. Her kunne mennesker fra alle folkene – herunder jøderne – samles til gudstjeneste omkring fællesmåltidet til opbyggeligt samvær, prædikener, bøn og sang – helbredelser og tungetale - skriftlæsning - for at fastholde deres nye status som Guds sønner og døtre med arveret til alt. Som små lysende enklaver i en fremmedgjort og mørk verden levede de befriede og hellige her direkte under Guds og Kristus' herredømme i et kærligt medmenneskeligt og ligeværdigt fællesskab, mens man med hengivenhed og håb afventede Kristus' *parusi* eller genkomst, som ville forene alle i Gud, der endelig blev alt i alle.

Strategien lykkedes – selvfølgelig ikke på grund af Paulus alene, eftersom mange forsamlinger var blevet grundlagt af andre Jesushengivne - for rundt omkring i Romerriget opstod disse små enklaver - vel nok i starten mest af folk fra de lavere sociale lag og vel nok i al forskellighed. Men det skete ikke uden sværds slag. Dels var der stadige forfølgelser fra ortodokse jøder og fra omgivelserne i det hele taget – for ikke at tale om statsmagtens krav om deltagelse i kejserkulten – og dels var der indre stridigheder om den rette forståelse af evangeliet.

Det er hovedsageligt disse indre stridigheder, der er årsag til Paulus' breve. Han har hørt eller læst et og andet, og da han ikke selv kan komme til stede, sender han en medarbejder af sted med et brev til oplæsning i den pågældende forsamling med

¹⁵ Det mener f.eks. religionshistorikeren Karen Armstrong i bogen Paul – The Apostle We Love to Hate fra 2015. Jeg har oversat bogen til dansk, men ikke fået den udgivet.

¹⁶ Apostlenes Gerninger er 2. del af Lukasevangeliets, der ifølge en del teologer stammer fra o. 140 e.Kr. – altså ca. 100 år efter Paulus. Beskrivelsen af Paulus får her karakter af et komponeret helteepos, som nok må siges at ligge et stykke fra virkelighedens Paulus, og som ikke altid stemmer overens med Paulus' egne breve. Dog kan der skinne mere faktuelle oplysninger igennem – f.eks. i de såkaldte 'vi-stykker', der muligvis bygger på tidligere biografier.

¹⁷ I 2006 hævdede pave Benedikt, at det nu var uomtvisteligt, at Paulus' jordiske rester var fundet under kirken San Paolo Fuori le Mura. Man havde fundet hans sarkofag og foretaget kulstof 14 prøver af nogle knogler, der syntes at stamme fra 1. århundrede. Dog havde man ikke åbnet sarkofagen – måske fordi Paulus' hoved hævdes at ligge i en anden kirke, nemlig Roms domkirke San Giovanni in Laterani. Man skulle jo nemlig finde to hoveder af den samme Paulus !

formaninger, opmuntring, vejledning og opbyggelse – og måske ikke mindst til forsvaret for sit eget guddommelige apostolat, der åbenbart ofte er blevet draget i tvivl. Det er sandsynligt, at Paulus har skrevet flere breve end de foreliggende, og der er sikkert også tilgået Paulus en del breve fra forsamlingerne, som kunne være interessante at læse. Men de foreliggende er, hvad vi har. Og selv om de ældste håndskrifter, vi kender, er skrevet omkring 150 år efter brevenes affattelsestidspunkt¹⁸ - med alt hvad det indebærer af afskrivningsfejl, små opbyggelige tilføjelser og måske rettelser og udeladelser i forhold til originalbrevene - så giver de alligevel et rimeligt godt billede af de epokegørende tanker og følelser, som fuldstændig ændrede Paulus' liv, og som på sigt også skulle komme til at ændre verdens gang – på godt og ondt, kan man vist roligt sige.

Så vidt konteksten, kronologien og baggrunden meget kort. Men giver det nogen mening at læse Paulus' breve i dag, medmindre man er særligt historisk interesseret? Det må enhver selvfølgelig afgøre med sig selv, men for mig gør det. Jeg mener, at Paulus' breve – der jo er det egentlige skriftlige grundlag for den kristendom, der har præget os danskere lige så længe, vores land har eksisteret - har en nærmest påfaldende aktualitet i dag, hvor vi står i en politisk situation, der i høj grad minder om den, Paulus og hans samtid stod i – i spændingsfeltet mellem religiøs fanatisme og liberalistisk globalisering – mellem åndløs videnskabsisme og praktiseret spiritualitet – mellem statsautoriseret brutalitet og kærlig medmenneskelighed. Men de er også præget af en tidløs menneskelig problemstilling – den evige kamp mellem kød og ånd, som Paulus siger – mellem det verdslige begær, egoismen og selvopholdelsesdriften på den ene side og så på den anden side kærligheden - den selvhengivende grænseløse og betingelsesløse kærlighed. I dette spændingsfelt lever vi også i 2018, og i dette spændingsfelt vibrerer Paulus' breve som grænsenedbrydende friheds- og kærlighedserklæringer og samtidig som lidenskabelige dekretter om at gøre alvor af at forlade det gamle liv og hengive sig til såvel friheden som kærligheden – om at tage ansvar for sit eget og sit medmenneskes liv – mens tid er.

Centralt i Paulus' forkyndelse står 'troen' som det, der 'retfærdiggør' frem for lovoverholdelsen. Det siger måske ikke ret mange så meget i dag, men 'tro' er for Paulus og hans samtid ikke det samme som 'antagelse', 'mening' eller en intellektuel tilslutning til visse dogmer. Snarere er der tale om inderlig hengivenhed, tillid, helhjertethed.¹⁹ Det latinske '*credo*' (jeg tror) er sammensat af '*cor*' og '*do*' – dvs.: jeg giver mit hjerte. At 'blive troende' eller 'komme til troen' er altså ikke udtryk for en eller anden forstandsbaseret aha-oplevelse og slet ikke for et kalkuleret valg af det mest sandsynlige i situationen – nej, det er en fuldkommen livsforanderende overgang fra det, som Paulus kalder det gamle 'sjælelige' eller 'kødelige' menneske til at blive et helt nyt menneske – et menneske båret af hellig ånd. Denne overgang –

¹⁸ Det berømte Papyrus 46 fra o. 200 blev fundet i et antikvariat i Egypten så sent som i 1930. Så det kan jo være, der ligger flere og venter på at blive fundet.

¹⁹ Derfor har jeg valgt generelt at oversætte det græske ord *pístis* med ord som inderlig hengivenhed eller tillid fremfor det misforståelige, men som regel benyttede 'tro'

som dåben forestiller med sin ritualiserede død og genopstandelse²⁰ – skyldes ikke min egen viljesbeslutning, men er alene Guds værk. Det er Gud – og Gud alene – der handler, og det er Gud alene, der udvælger, hvem han vil lade sin hellige ånd tilflyde – og hvem han ikke vil.

Og hvis man ved denne udvælgelse eller åndsmeddelelse forstår det, som giver menneskelivet mening, indhold og fylde – ja, så står og falder et menneskes liv for Paulus med den inderlige hengivenhed, den lidenskab og den helhjertede og ikke mindst grænseoverskridende medmenneskelighed eller kærlighed, man er i stand til at lægge for dagen i kraft af Guds barmhjertige indgriben i ens liv – og ikke – slet ikke – med en nok så perfekt overholdelse af religiøse, moralske, patriotiske og etiske forskrifter – de være sig nok så gamle, traditionelle, hævdvundne og identitetskabende. For Paulus handler det ikke i første omgang om at overholde fællesskabets skrevne og uskrevne regler, men om at opfatte sig selv og hinanden som levende dele af det guddommelige fællesskab. Det er det, han kalder kærlighed (agape), og med den er loven fuldstændigt og ganske selvfølgelig opfyldt.

Populære bliver de aldrig, disse breve. Dertil er de alt for 'lemfældige' i forhold til de heltekvad, de fleste mennesker naturligt nok bygger deres tilværelse på: om moral, anseelse, religion, nationalitet, stræben efter magt og ære. Disse breves formål synes for en væsentlig del at være nedbrydelsen af de grænser og skel, mennesker normalt hævder sig ved og lever på, og dermed river de det hævdvundne - ja, hellige livsgrundlag væk under fødderne på alle ordentlige folk – og det gør man selvfølgelig ikke ustraffet. At forkynde nederlaget og magtesløsheden som vejen til Guds rige i en verden, der bygger sin eksistens på sejrsvilje og magtkampe, må nødvendigvis føre til konflikt.

Derudover har brevene ikke meget tilovers for hverken politiske, filosofiske eller videnskabelige systemer og ideologier, og de er heller ikke revolutionære, så de kalder til kamp mod magthaverne eller undertrykkerne. Den kamp, de kalder til, er den lidenskabelige og dybt alvorlige indre kamp i ethvert menneske mellem helhjertet hengivenhed til din Gud og dit medmenneske og så dit eget selvcentrerede magtbegær. Den egentlige revolution er omvendelsen fra civilisationens normale, hierarkiske kategorisering af mennesker efter køn, status, race, religion, nationalitet, moral osv. til forsamlingens grænseløse medmenneskelighed båret af Guds kærlighed i den korsfæstede Kristus Jesus. Den egentlige revolution er omvendelsen fra denne verdens fremmedgørende normer og krav til dit indre åndelige og guddommelige jeg, som først kommer til levende udtryk, når det får næring af Guds grænseløse og betingelsesløse kærlighed.

Menneskets vilje til magt er umådeligt stærk. Det viser imperiernes kolossale magt over folk – de gamles såvel som de modernes - det viser religionernes umådelige magt over sjælene – det viser kapitalismens efterhånden uindskrænkede magt over verden i dag. Sådan er livet nu engang – sådan er mennesket, og hvem ville drømme

²⁰ Dåben synes allerede på Paulus' tid at have været den rituelle indvielse i forsamlingen – måske under indtryk af Johannes Døbers eller andre jødiske sekters dåbspraksis.

om at sætte spørgsmålstegn ved det forhold – endsige da forsøge at ændre det? Men det var præcis det, Paulus forsøgte: virkelig at tale såvel Roma som Jerusalem - og for så vidt Wall Street - midt imod med dette magtesløshedens evangelium, der bredte sig som en ulmende og – skulle det vise sig - uudslukkelig løbeild - først i imperiets menneskelige affaldsdynger for til sidst at slå ud i lys lue overalt.

På den måde bliver disse få breve noget af det mest lidenskabeligt autentiske vi har fra antikken – ikke blot om kristendommen, men om menneskelivet, som vi kender det – til alle tider. Noget af det mest *virkelige*, fordi de er så oprigtige, som de er. De tegner et ensomt menneskes fortvivlede forsøg på at forsone sig med sig selv og sin Gud og på at råbe mennesker op tværs igennem korrupte religioner og en civilisation, der mere og mere tager form af en grotesk tragedie uden mening, indhold og egentligt formål. En tragisk skikkelse – ganske som sin herre og Gud. En tilsyneladende fiasko i enhver henseende – der ikke altid helt forstår, hvad det er, hans Gud og Kristus dog har kastet ham ud i.

Og derfor lytter jeg til ham - fordi min egen længsel – min egen fortvivlelse over meningsløsheden og døden, over civilisationens fremmedgørelse og min egen indre kamp med dæmonerne her finder en lidelsesfælle, der forstår mig og tiltaler mig - fordi vores medfødte sans for evigheden – vores aldrig udslukte drøm om det tabte paradys har noget på os - fordi vores menneskehjerte vil mere end dette korte materielle liv på magtens præmisser – ja, fordi vores medfødte og i vores tid så ofte undertrykte længsel efter Gud – efter kærlighed og ånd – ikke vil lade os i ro.

Kun få forstod Paulus i hans samtid – hans budskab – hans snørklede tankegang, hans famlende prædiken. Færre holdt ved. Mange vendte sig imod ham – en hel del foragtede – ja, hadede ham ligefrem. Ganske mange udnyttede ham og hans frihedsbudskab for egen vindings og behageligheds skyld, og helt frem til og med i dag har mange kristne – også teologer - ment, at Paulus ikke blot var sekundær i forhold til Jesus' egen forkyndelse, men ligefrem modarbejdede den.

Men der var nogen rundt omkring i de små nyetablerede husforsamlinger af den lavere del af befolkningen, der fik nyt liv, fordi de blev ramt – først og fremmest måske af et lettelsens suk over den uhørte frihed – det vældige ansvar og den guddommelige værdighed, som hans evangelium om Kristus tillagde hvert enkelt menneske – selv mennesker som dem. Mennesker, der følte sig – og som regel også var – undertrykt af konkurrencesamfundet med dets hierarkier og privilegier og evige kamp om magt og ære – undertrykt af religionen med dens forskrifter og love og alt for ofte korrupte præsteskab. Mennesker, der kæmpede en hård kamp med deres eksistens. (Måske burde man overveje, om det ikke er *fortvivlelsen*, der i virkeligheden er nøglen til forståelsen af Paulus' breve – og måske også til forståelse af kristendommen som sådan. Ja, måske forstås livet bedst hverken forfra eller bagfra, men nedefra?)

Hvorom alting er, var det sandsynligvis undertrykte kvinder og slaver – gældsplagede bønder og håndværkere, der først lyttede til og tog imod Paulus' underligt aka-vede modevangeliium rundt omkring i byernes små teltmagerværksteder. De sociale forhold i Romerriget har ikke været de bedste på Paulus' tid. Godt nok havde kejser Augustus skabt fred, men velstanden var som vanligt koncentreret på få privilegerede hænder. Det store flertal måtte hutle sig igennem, og der synes at have været tale om et decideret byproletariat i kraft af den romerske urbanisering, der trak den forarmede landbefolkning ind til byernes fattigkvarterer.²¹ Senere kom andre til – også fra de højere sociale lag og antallet af forsamlinger voksede ud over hele Romerriget.

Og dog må man spørge, om succesen var for dyrekøbt, for snart – alt for snart - tog en effektiv administration og organisation fat, hvilket med tiden kom til at påvirke den dybt revolutionære og grænsenedbrydende forkyndelse i en mere 'hensigtsmæssig' retning, der passede bedre til det omgivende samfunds forventninger og krav, sådan som de pseudopaulinske breve²² - og vel også kirkehistorien i det hele taget - vidner om det. Men stadig har vi Paulus' så godt som autentiske breve som vidnesbyrd om et lidenskabeligt menneskes intense kamp med sig selv, med sine omgivelser – og med sin Gud. Skarptskårne står de mejslet ind i vores bibelske kanon som kontrast til og nu og da i klar modsætning til den mere almene religiøse visdom, som også findes her – og det er måske slet ikke så tosset. Hvis alt i vores kanon var provokerende paulinsk, opdagede vi det måske slet ikke.

For den velbjergede borger forekommer brevene sikkert ret ligegyldige – højst lidt tidshistorisk interessante. For den religiøse må de egentlig forekomme forargende med denne alt for lemfældige frihed og retfærdighed - og for de oplyste – filosoferne, 'tidens debattører' og religionskritikere må de forekomme irrelevante – ja, temmelig tåbelige. Men for den, der ligesom nedefra med åndens hjælp formår at trænge ind til Paulus' dybt befriende evangeliium bag om hans religiøse sprog – bag om hans tid og sted – åbner der sig en stadigt sprudlende kilde til forundring, liv og vækst og glæde for enhver, der længes efter mere end det daglige brød og en pæn begravelse.

Derudover er Paulus' breve efter min mening en absolut nødvendig forudsætning for den, der ønsker at forstå evangeliierne for alvor. Jeg har svært ved at forestille mig, at diverse forfattere ikke har bygget deres Jesusbiografier på Paulus' teologi.²³ I flere hundrede år har teologer diskuteret kristendommens kerne og bl.a. søgt efter en historisk Jesus og historiske begivenheder bag evangeliernes beretninger, men i dag ser det ud til, at flere teologer opgiver denne søgen og betragter evangeliierne

²¹ Læs f.eks. om konsekvenserne af den romerske urbanisering af Galilæa i John Dominic Crossans bog om Fadervor: *The Greatest Prayer* fra 2011. Jeg har oversat bogen til dansk, men ikke fået den udgivet.

²² Timotheusbrevene og Titusbrevet.

²³ Der er almindelig enighed blandt teologerne om, at evangeliernes forfattere er ukendte, men på samme måde som med de pseudopaulinske breve, der er tillagt Paulus, er evangeliierne i løbet af det 2. århundrede blevet tillagt en kendt person fra første eller anden generation af apostlene (Markus, Matthæus, Johannes, Thomas, Lukas osv.) først og fremmest for at give dem en vis autoritet.

mere som litterære konstruktioner over Paulus teologi – ofte som genfortællinger af fortællinger fra Det gamle Testamente og muligvis endda udformet som 'prædikener' over de jødiske læsninger ved synagogegudstjenesten. Hvem og hvordan Jesus så var i virkeligheden – eller rettere *historisk set* - fortøner sig mere og mere, bortset selvfølgelig fra det faktum, at han er blevet korsfæstet af romerne engang i trediveerne.

Derfor er det meget godt, at Paulus' breve stadig læses og studeres intenst og ikke mindst læses op i forsamlingens fællesskab – efter snart to tusind år! Det ville have glædet den ofte så underkendte og misforståede missionær. Gør det nok også, selv om han uden tvivl også undrer sig over, hvad hans breve og hans mission i det hele taget dog har afstedkommet – på godt og ondt!

PAULUS' TEOLOGI

Paulus' breve er – måske til dels med undtagelse af Romerbrevet - situationsbestemte. De behandler forhold og problemer, der er opstået i forsamlingerne. Det være sig udefra kommende missionærer, der forkynder noget andet end Paulus selv, eller indre stridigheder om den rette forståelse af Paulus' evangelium eller om de praktiske konsekvenser af evangeliet om Kristus.

Alligevel – eller måske netop derfor - danner der sig et billede af, hvad det er, Paulus har for med sine elskede forsamlinger – hvad det er for en åndelig revolution, denne lidenskabeligt engagerede jøde er ved at starte i det mægtige Romerrige.

Indholdsmæssigt kan man måske bedst sammenfatte Paulus' forkyndelse i den kendte treklang: Tro, Håb og Kærlighed. Men det kræver en forklaring.

Troen – eller som jeg ville foretrække at sige: den inderlige hengivenhed – er for Paulus den åndelige og mentale tilstand, der er selve forudsætningen for det nye liv, som han kalder livet i Kristus. Hengivenhed er en følelse eller en besættelse langt mere end det er en fornuftsbetonet viljesakt, man selv kan styre. Det vil sige, at det for Paulus er en hjertesag – altså noget, der kan fylde et menneske helt og holdent, men som også kan være ganske fraværende. Paulus ville mene, at hengivenheden kommer af evangeliets forkyndelse – hvis altså Guds hellige ånd er til stede som formidler. Så om man bliver ramt af hengivenhed til Kristus - eller af Kristus' hengivenhed - så det ændrer ens liv, er mere op til Gud end til mennesket selv, for nu at sige det på den måde. Mere op til hjertet end til forstanden. Det beror på noget andet end min egen beslutning. Det er i hvert fald Paulus' egen erfaring med sin egen omvendelse, der på sæt og vis fejede hans egen vilje af bordet.

Det, man selv kan gøre, er selvfølgelig at lytte – at være åben for åndens virksomhed og for, hvad mit hjerte fortæller mig, når jeg hører evangeliet. Men denne nysgerighed kræver vel også et *behov* for at lytte – en tomhed eller en længsel som forudsætning for åbenheden. Og den længsel eller det savn af noget er vel også en følelse, man ikke uden videre kan styre – men blot må konstatere. Fra inderlig længsel til

nysgerrig lydhørhed og åbenhed i håb om at blive fyldt op med nyt liv – med det liv, man længes efter.

Hengivenhed handler om at give sig selv bort – eller overgive sit selv til noget andet. 'Jeg lever ikke længere selv, men Kristus lever i mig' kan Paulus ligefrem sige, og det betyder, at en meget væsentlig del af mig – en del, som jeg før selv beherskede eller måske rettere: blev behersket af – ikke længere findes, men er blevet erstattet af et udefra kommende åndeligt 'jeg', der nu styrer mine handlinger – ja, hele min selvopfattelse – hele mit liv. At leve 'i Kristus' er således at leve med bevidstheden om, at jeg ikke lever for mig selv eller i kraft af mig selv, men udelukkende af andre menneskers nåde. Hengivenhed er med andre ord at opgive sig selv og lægge sit liv i Guds og dermed i andre menneskers hånd – at være udleveret til hinandens nåde, så at sige, hvilket befordrer både den opmærksomhed og den taknemmelighed, som Paulus så ofte plæderer for.

Det var præcis det, Abraham - Paulus' store bibelske forbillede på hengivenhed - kunne ifølge Skriften: opgive sig selv og sin normale tankegang og hengive sig til Guds nåde.

Så når Paulus gang på gang fremhæver tilliden eller hengivenheden som adgangsbillet til Guds rige eller til et sandt menneskeliv, om man vil, fremfor sin egen tidligere opfattelse - nemlig den nøje overholdelse af Guds lov - så ligger der heri et helt nyt menneskesyn, hvor mennesket ikke længere opfattes som værende under forstandens og viljens herredømme, men så at sige under hjertets – eller den sande Guds. Det sande menneskeliv – eller samfundsliv - kan ikke tilrettelægges – og slet ikke leves - alene ved hjælp af menneskets mere eller mindre mekaniske fornuft – i kraft af ydre regler og love - for livet er i sit væsen en hjertesag, båret af uregerlige følelser og guddommelige og djævelske kræfter i langt højere grad end af den rene praktiske, psykologiske eller politiske fornuft. Det virkelige menneskeliv kan ikke reguleres og styres af lovparagraffer, mejslet i sten, for det virkelige menneskeliv er guddommeligt frit og meget meget stort - båret af hjertets inderlige uregerlighed.

Derfor vækker Paulus' evangelium så stor modstand fra enhver, der gerne vil regulere og kontrollere menneskelivet – og ikke mindst fra statsmagten og fra de autoritære religioner, der lever af denne regulering, men vel også fra videnskaben, for så vidt den mener at have monopol på sandheden. Godt nok mener Paulus, at forsamlingerne bør adlyde øvrigheden og leve som ordentlige og anstændige samfundsborgere, men hjertet tilhører Gud og ikke kejseren – eller for den sags skyld ypperstepræsten eller professoren.

Paulus bruger megen tid på at forklare forsamlingerne, at loven dermed ikke er ophævet i den forstand, at så kan det også være lige meget med overholdelsen. Tværtimod. Loven skal *mere* end overholdes – ikke blot dens bogstav eller udadtil, men med hjertet. Loven skal ikke blot holdes - den skal *villes*, fordi hele loven kan sammenfattes i det ene bud: *Du skal elske dit medmenneske, som om det var dig selv!* Det er så at sige lovens ånd, og det er den ånd, der i kraft af Guds ånd forener sig

med menneskets ånd – hvis den altså gør det. Paulus gør hele det mekaniske tillærte liv, vi er opdraget til, og som er formidlet af menneskelig visdom og videnskab, filosofi og religion, og som sidder så dybt i os - til en hjertesag, som er formidlet – eller måske rettere: *vakt til live* direkte af Guds egen hellige ånd. Og den ånd tilsiger mennesket utrætteligt og uophørligt – koste hvad det vil - at *ville* sit medmenneske – venner såvel som fjender – ja, uanset hvem - med hele sin sjæl og med hele sit sind og med hele sin styrke – frem for blot at efterleve forskrifterne, overholde budene, passe gudstjenesten, gøre fagterne, lade som om – ja, frem for at indrette sit eget og samfundets liv efter nok så vise eller ligefrem guddommelige systemer, filosofier og ideologier. Du kan lære meget, men du kan ikke *lære* at leve som et sandt menneske efter Guds mening – du skal have det i dig!

Det var sådan et hengivent – eller *kenotisk* - liv, Kristus Jesus levede. Ikke ved at følge eller docere visse moralske eller religiøse principper – ikke ved at overholde eller efterleve et eller andet humanistisk ideal, men ved at hengive sig fuldt og helt til sine medmennesker – ja, ved at ofre sit eget liv som et andet påskelam, for at medmennesket for altid kunne leve som frie mennesker – uden frygt for hverken dom eller straf eller død. Og denne *kenosis* – denne selvhengivelse havde ingen anden grund end den guddommelige kærlighed, som tvang ham på korset.

Ved således at ofre sit liv for andre mistede han godt nok livet, men dermed vandt han det *for alvor*, siger Paulus med henvisning til Jesus' opstandelse – og de samme betingelser gælder enhver af os. Jesus var blot den første af mange.

Derfor er der ikke mange dogmer i Paulus' forkyndelse – hvis der overhovedet er nogen. (De kommer til gengæld senere i takt med at forsamlingslivet skal tilpasses normaliteten i samfundslivet). For det er ikke en 'lære' i den forstand, men et *evangelium* – et glædeligt budskab til modtagelse med inderlig hengivenhed eller – hvad der er nok så sandsynligt - til forkastelse med ligeså inderlig foragt. For mennesker i almindelighed vil ikke 'opgive sig selv' – alt, hvad man er og alt, hvad man står for - til fordel for medmennesket.

Lige siden Adams svigt har mennesker været præget af selvished, grådighed og magtbegær, men samtidig af en sær fremmedgjorthed - en mere eller mindre latent længsel efter livet hjemme i Paradis sammen med Gud, kunne man sige – en længsel efter det sande, det virkelige – ja, det fuldkomne menneskeliv. Derfor har loven været nødvendig til at dæmme op for menneskets forbryderiske og selviske natur, så det ikke gik helt galt, men nu, hvor sandheden er kommet frem – hvor mysteriet om Guds egen hengivenhed i Kristus Jesus er blevet åbenbaret – har loven så at sige forladt tronen for at give plads for den inderlige hengivenhed – ja, Paulus kan ligefrem kalde loven en slem forbandelse, for så vidt den står i vejen for det virkelige liv. Det hengivne menneske er blevet løst fra loven, som han siger det – købt fri fra tyranniet – fri til at elske sit medmenneske med alt, hvad man har i sig. Købt fri til at udleve menneskelivets inderste mening.

Denne altafgørende inderlige hengivenhed er langt fra en statisk tilstand, som én gang givet altid er til stede. Godt nok markerer dåben dramatisk overgangen fra det gamle liv til det nye, men fristelsen til at vende tilbage til det gamle magtbegær og det gamle slaveri under alverdens religioner og filosofier, konger og kejsere af enhver art - og måske ikke mindst under mig selv og mit umættelige *ego* - er altid til stede. Derfor er forsamlingen så vigtig som et gensidigt opbyggeligt fællesskab af frie mennesker, der lever i håbet om, at Guds ånd også vil opløse *deres* hårde hjerter, så også *de* kan blive frikendt på Dommens Dag, som Paulus siger. Den dag, hvor Kristus skal komme igen for at holde dom over denne onde verden og føre sine udvalgte hengivne med sig hjem for altid.

Det vil sige, at forsamlingen lever i en klar og smertelig erkendelse af at være udenfor Paradis, men også med et evangelium om, at keruberne med flammesværdene er trådt til side, og at porten til Paradis er blevet åbnet ved Kristus Jesus' selvopofrende kærlighedshandling. Menneskelivets egentlige mening - eller Guds mening med mennesket - er således igen blevet menneskers mulighed - ikke blot som et fremtidshåb, men *dermed* også som levende nutidig virkelighed. Som et hjemligt fællesliv uden frygt for den kommende dom over verden, som altid er og altid vil være lige om hjørnet - et liv uden frygt for dødens barske konsekvens. Et liv under glædelig forventning, helliget hjertets inderlige grænsenedbrydende hengivenhed, som er Guds frie gave til mennesket og dermed menneskets frie gave til medmennesket.

PAULINSKE TEMAER

OM DE TO RIGER

For Paulus og hans samtid er tilværelsen delt op i to verdener, den åndelige og den materielle. På hellenistisk vis har den åndelige verden absolut forrang for den materielle – det virkelige liv er et åndeligt liv, der fører til mere liv, mens det materielle liv blot fører til død - men til forskel fra hellenerne kender Paulus den hemmelighed, at den åndelige verden allerede nu og her er brudt ind i den materielle verden, og dermed er alt nyt. Guds egen søn – Guds ånd - har forladt sin himmelske, åndelige bolig og er blevet et menneske af kød og blod med alt, hvad dertil hører af lidelse og død – endda en forsmædelig død på romernes kors. At Jesus var Guds søn og Kristus ved man deraf, at det korsfæstede, døde og begravede menneske beviseligt blev set lyslevende af flere hundrede af hans tilhængere efter hans død – også af Paulus selv.

Tankegangen var ellers – og er for så vidt stadig - at den åndelige verden var forbeholdt den oplyste sjæl, der gennem visdom og erkendelse havde frigjort sig fra legemets fængsel med alle dets trængsler og begæringer – eller for jødens vedkommende forbeholdt den lovtro, omskårne jøde - men Paulus forkynder den modsatte bevægelse af den oplystes eller religiøses opadsøgende stræben. For ham er Guds Ånd steget ned til jorden til det for så vidt intetanende menneske, der ikke har andet at gøre end at tage imod med taknemmelighed og glæde – eller selvfølgelig forkaste det som tåbelig snak. Guds Ånd har så at sige hengivet sig selv til mennesker, umotiveret, betingelsesløst – åbenbart af lutter kærlighed. Med denne umotiverede og betingelsesløse kærlighed udjævnes enhver forskel på mennesker – bortset selvfølgelig fra den afgrundsdybe forskel på det menneske, der lever i kraft af ånden og det menneske, der stadig er slave under alverdens materielle begæringer. Som Paulus skriver til galaterne: ”*Det, der kommer ud af det almindelige begær, er jo indlysende. Det er hor, urenhed, skamløshed, afgudsdyrkelse, magi, fjendskaber, kiv, jalousi, hidsighed, intriger, splittelser, partier, misundelse, druk, sviregilder og al den slags. Jeg siger på forhånd til jer, som jeg før har sagt det: de, som udøver den slags, skal ikke få lod og del i Guds rige. Åndens frugt derimod er kærlighed, glæde, fred, tålmodighed, venlighed, godhed, hengivenhed, mildhed, selvbeherskelse.*”

En stor del af brevene er indstændige opfordringer til forsamlingerne om at vandre efter ånden og ikke lade sig forføre af det almindelige begær. Det er, som om det verdslige begær hele tiden lurer på at tilbageerobre åndsmennesket, og derfor må forsamlingerne forsvare sig ved hjælp af gudstjenestens fællesskab og i det hele taget den gensidige opbyggelse - for Satan, Guds modstander, går omkring, og hans planer kender vi alt for godt.

Hvis man skal psykologisk, kan man vel sige, at Paulus' lastekatalog stort set repræsenterer det, der foregår i den reptile del af hjernen, der er styret af selvopholdelsesdriften og den almindelige behovstilfredsstillelse. Denne del af hjernen er klart nok meget dominerende, spontan og umiddelbar. Amerikanerne taler om de fire 'f'er:

*fighting, fleeing, feeding and fucking*²⁴ som de basale drivkræfter, der styrer såvel dyr som mennesker rent biologisk, men det er altså Paulus' påstand, at disse stærke drivkræfter kan tæmmes – ja, måske endda næsten elimineres ved hjælp af åndens virksomhed, så den basale overlevelsestrang og stræben efter behovstilfredsstillelse for enhver pris bliver erstattet af – ja, kærlighed, glæde, fred, tålmodighed, venlighed, godhed, hengivenhed, mildhed, selvbeherskelse, så man ligesom forvandler sit selv til fordel for fællesskabet og medmennesket – ganske på samme måde, som Kristus viste det gennem sit livs eksempel – han, der ofrede sig selv helt og aldeles for fællesskabet – af kærlighed – og som derfor modtog den højeste udmærkelse af alle.

Så hvis man spørger efter Paulus' menneskesyn, så tyder det på, at mennesket har mulighed for at vælge det ene liv eller det andet – at mennesket altså har en fri vilje, men der skal noget helt særligt til udefra, for at dette valg bliver et reelt valg. Dette særlige er budskabet om inkarnationen²⁵ - om Kristus', Guds søns død og opstandelse, og derfor er det åndelige liv betinget af lydighed overfor og hengivenhed mod evangeliet. Men hvor denne lydighed og hengivenhed mod evangeliet eller mod Kristus findes, kan de reptile kræfter, som Paulus kalder svigt eller forbrydelse, ikke få fodfæste.

Mennesket kan altså vælge at tage imod evangeliet, og det kan vælge at forkaste det. Paulus ville måske nok mene, at det sker i henhold til Guds store frelsesplan, således at nogen er udvalgt til frifindelse, mens andre er udvalgt til fortabelse, men samtidig trygler han sine forsamlinger om at forsage det materielle begær til fordel for det åndelige liv, de er døbt til. Hvorfor skulle han det, hvis alt blot var forudbestemt?²⁶ Som sagt kræver Paulus ikke askese af sine forsamlinger – altså en forsagelse af verden og det materielle liv eller samfundslivet som sådan. Nuvel, verden ligger i det onde, og dens dage er talte, men forsamlingerne lever på godt og ondt i denne verden, selv om ”*vort borgerskab er i Himlene*”, som han skriver til sine elskede filippiere. Han opfordrer forsamlingerne til at leve ulasteligt i forhold til verden, så de beskyldninger, der måtte rettes mod forsamlingerne må blive til skamme. Så venligheden, kærligheden, godheden og alle de andre dyder bør rettes mod verden – ja, selv mod fjender og forfølgere af forsamlingerne. Dertil kommer, at man skal leve efter de givne normer i samfundet og ikke sætte sig op mod myndighederne, men gøre, hvad der bliver sagt og befalet og betale enhver sit, som han skriver til romerne: ”*Betal enhver, hvad I skylder vedkommende: skat til ham, I skylder skat – told til ham, I skylder told. Frygt ham, I skylder frygt – respekter ham, I skylder respekt. Stå ikke i gæld til nogen undtagen i dette ene: at elske hinanden.*”

Det er altså ikke forsamlingernes opgave eller formål at gøre oprør og vælte den bestående onde verdensorden, sådan som mange af de andre senjødiske messianske

²⁴ Kamp, flugt, mad og sex.

²⁵ At Gud blev et menneske af kød og blod

²⁶ Forudbestemmelsen – eller prædestinationen – er blevet voldsomt diskuteret i de sidste 2000 år. Såvel Augustin som Luther anså Guds udvælgelse som et givet faktum, ligesom også Calvin og dermed hele den reformerte kirke betragter forudbestemmelsen som et faktum – et faktum, man dog kan få et vink om ved at betragte sit eget livs succes eller fiasko. Firkantet sagt.

bevægelser så det, som deres opgave – og som den moderne politiske teologi også kan argumentere for - nej, det skal Gud nok selv ordne til sin tid. Tværtimod skal forsamlingerne – selv de undertrykte kvinder og slaver - indordne sig under det bestående, ikke isolere sig fra samfundet, men elske det med den samme kærlighed, man skylder enhver. Alt imens man stiltørdigt i medgang og som regel under stor modgang og lidelse afventer Herrens Dag, denne verdensordens undergang og Guds riges frembrud med den store opstandelse.

Det 'kristne' liv²⁷ er således et liv i inderlig *hengivenhed* mod evangeliet og fællesskabet i Kristus Jesus, i *håb* om den endelige store befrielse og det nye liv ved tidernes ende, og indtil da i *kærlighed* mod enhver.

OM GUD

Gud (ordet bruges 636 gange) er for Paulus ganske konkret Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, som vi kender fra de jødiske skrifter. Israels dødsensfarlige, retfærdige, men også nådige skaber, hersker og dommer, hvis navn יהוה (*Jahwe*) end ikke måtte udtales, men i Skriften erstattedes med אדוני (*Adonaj*), Herren.²⁸ Det er også den eneste sande Gud – ikke blot Israels, men Himlens og jordens – ja, universets almægtige skaber og opretholder, der reducerer alle andre guder til afguder. Det er den Gud, der udfriede sit folk fra slaveriet i Egypten, som gav det Loven og indgik sin aftale med det – aftalen om Det forjættede Land med fred og fremgang for folket til gengæld for overholdelse af Guds Lov. Aftalen med de særlige pagtstegn: omskærelsen og sabbatten.

Paulus bruger på græsk næsten udelukkende ordet *theós*, Gud - men så bruger han samtidig påfaldende ofte ordet *patér*, far (26 gange) – et par gange det aramaiske: *abba*, der måske endnu mere udtrykker barnets trygge tiltaleform. Gud er for så vidt som altid den strengt retfærdige dommer over levende og døde – dommer over alle folkeslag – og ingen vil undgå straffen, for der findes ingen retfærdige på jorden, der er i stand til at leve op til Guds krav. Men i kraft af hans egen (søns) forsonergerning – hans hengivelse til døden for menneskers skyld – er der åbnet mulighed for en fuldstændig ufortjent frifindelse på dommens dag for de udvalgte. Og hvem er så de udvalgte ifølge Paulus? Ja, det er enhver, der i kraft af Guds ånd tør hengive sig uforbeholdent og alene til det befriende budskab om Jesus' forsonergerning med fast tillid og et urokkeligt håb. Udvalgelsen skyldes altså ikke fødsel, tilhørsforhold til denne eller hin nation eller religion, oplysning, visdom, social status, køn, evner

²⁷ Paulus selv taler aldrig om 'kristne' eller om at være 'kristen'. Måske fordi han opfattede sig selv som jøde. Betegnelsen opstår først senere og nævnes i Apostlenes Gerninger 11,26, hvor det hedder, at i Antiokia blev disciplene for første gang kaldt kristne (*khristianous*). Udtrykket nævnes også senere i Ap.G. (26,28) og i 1. Pet. 4,16.

²⁸ Ved en læsning af konsonanterne fra tetragrammet JHWH sammen med vokalerne fra ADONAJ er man i fordums tider kommet frem til navnet JEHOWAH (Jehova) som Guds navn. Navnet benyttes fortrinsvis i den engelsktalende verden, men også Grundtvig bruger det i sine salmer – f.eks. DDS nr. 3.

for det gode eller noget andet end det mål af Guds ånd, der skaber fuldkommen hengivenhed – som barnets uforbeholdne og betingelsesløse hengivenhed mod sin mor.

Som nævnt måtte jøden ikke udtale Guds navn, men sagde konsekvent Herren, Herlighedens Herre, Hærskarers Herre osv. Det græske ord for Herren er *kyrios*, men det er netop betegnelsen for Guds *søn* rigtig mange gange i de paulinske breve, der jo også citerer den måske ældste kristne bekendelse: *KYRIOS IESOUS KRISTOS* (Jesus Kristus er Herre). Et enkelt sted (1. Korintherbrev) betegner Paulus ligefrem Jesus som *Herlighedens Herre*, hvilket for enhver jøde må have været groft blasfemisk, og i Kolossenserbrevet (2,9) hedder det ligeud: *Hold jer til Kristus, for i ham er hele guddomsfylden legemligt til stede, og ved ham fylder den også jer!* Det er, som om den utilnærmelige Jahve, der tronede adskilt fra mennesker i høje himmelsale, på hellige bjerge eller skjult i hellige templers allerhelligste, gennem sin ånd og gennem sit ord (Jesus) er flydt ud over sig selv og er blevet meget nærværende for mennesker – ja ligefrem inkorporeret som forsamlingens legeme. I hvert fald ifølge Paulus.

Paulus' Gud er ganske sammensat – og jo alligevel én og den samme. På et tidspunkt skriver han om Guds ånd: *Hvem kender Gud bedre end Guds ånd, som bor i ham?* Selvfølgelig kan man ikke skille Guds ånd fra Gud selv (eller hvad man nu skal sige), men sproget kan måske alligevel godt male billeder af den usynlige Gud, der udsender sin ånd – og vel for den sags skyld også sin søn, der i modsætning til ånden bliver synlig for mennesker. Det betyder ikke, at Gud er to eller tre adskilte størrelser, for det er alt sammen den ene sande Gud, sproget forsøger at udmale med disse fantastiske billeder, der sprænger alle billedrammer.

Den af de mange mere moderne gudsforestillinger, der kommer nærmest den paulinske, er måske *panenteismen*, der forestiller sig, at alt er *i* Gud, som altså er mere end (transcenderer) den fysiske verden.²⁹ Utallige gange bruger Paulus udtrykket at være 'i Gud' eller 'i Kristus', når han skal beskrive det at være kristen, som vi ville sige, og han beskriver ligefrem forsamlingen som Kristus' legeme – altså som en del af en mystisk enhed med Gud.

Eller måske skal man bare holde sig til den såkaldt *afatiske* teologi, der paradoksalt nok hævder Guds ubeskrivelighed. Det er umuligt at udtale noget gyldigt om Gud, for det modsatte af, hvad der siges, kan med lige så stor ret hævdes. Enhver definition er i sit væsen en indskrænkning af Gud, og det går ikke. Først i opgivelsen af enhver mulighed for at tale om Gud – i den stilhed, som opstår, når alle muligheder er opbrugt – kan man opleve Guds mystiske nærvær.³⁰

²⁹ Ikke at forveksle med *panteismen*, hvor Gud ligesom er i alt.

³⁰ Denne mystiske gudsfopfattelse blev bl.a. forfægtet af Dionysios Areopagiten i det 5. århundrede.

Paul Tillich³¹ foreslog engang, at man holdt en hundredårs pause med at bruge ordet Gud. Ordet var blevet alt for belastet og skabte mere forvirring end mening, syntes han åbenbart. Det kan der være noget om. I dag diskuterer teister og ateister³² højløyd, om Gud i det hele taget eksisterer, og om man med rimelighed kan tro på Gud, men dermed forfejer og afsporer man den egentlige teologiske samtale, der vel ikke mindst handler om livets alvor. Tillich ville gerne tale om 'Tilværelsens Grund' for at undgå denne afsporing. Jeg vil gerne tale om 'Livets alvor'. Samtalen om Gud (teo-logien) er samtalen om livets alvor – livets uendelige storhed og livets vældige tyngde. At inddrage Gud i sit liv (eller drage ind i Gud) er et – skal vi sige poetisk eller religiøst - udtryk for at tage livet helt alvorligt og samtidig bryde - eller transcendere - de grænser, naturen, fornuften, religionen, vi selv eller vores samfund normalt sætter for dette uendelige liv. At tage livet alvorligt kræver derfor selvdisciplin, karakterfasthed, opmærksomhed, lydhørhed, hengivenhed, flid og udholdenhed. At tage livet alvorligt er at tage sig selv alvorligt som åndsmenneske - som en umistelig del af et umådeligt universelt menneskeligt, åndeligt fællesskab.

At *søge* Gud er at søge alvoren i erkendelse af 'tilværelsens ulidelige lethed.' Der er en åndelig tyngde eller en dyb mening i livet, som mennesket længes efter og drages imod, fordi det normale liv, der er styret af det, Paulus kalder 'kødet' eller det verdslige begær i form af kroppens mere reptile krav og den naturlige selviske stræben efter at gøre sig gældende i konkurrencesamfundet, kun tilsyneladende kan tilfredsstille det hungrende menneskehjerte. Til denne naturlige menneskelige stræben hører ofte religionen i sin vulgære form som adfærdsregulerende og samfundsbevarende lov eller moral, som legitimering af undertrykkelse og forskelsbehandling eller som drivkraft for samfundets imperiale normalitet. Men heller ikke religionen i denne form er nok for det åndeligt søgende menneske. For der er en klangbund i mennesket, der først resonerer, når de virkeligt guddommelige strenge slås an – f.eks. i form af evangeliets forkyndelse – den forkyndelse, der naturligt nok må vække til modstand fra det etablerede samfunds og den etablerede religions side, fordi den med sin fokusering på menneskets åndelige behov frem for de mere reptile truer den til enhver tid herskende samfundsorden.

Jeg kan ikke sige, om jeg tror på Gud – og hvem kan egentlig det uden dermed at reducere Gud til en genstand, et væsen eller en person, hvis troværdighed kan diskuteres³³ – men jeg tror på Paulus, og jeg mener, at han bl.a. gennem sine teistiske

³¹ Tysk religionsfilosof og dogmatiker (1886-1965), der flygtede fra nazismen og bosatte sig i Amerika, hvor han arbejdede som professor ved Harvard og Chicago universiteter.

³² Teismen (af theos) er troen på en personlig, almægtig, skabende og opretholdende Gud – et væsen 'deroppe' eller 'derude', der står i forbindelse med mennesker, der kan påkalde ham. Ateismen benægter denne tanke. Det samme gør en del kristne, der anser teismen for uforenelig med en moderne videnskabelig verdensopfattelse og derfor prøver at 'oversætte' det teistiske bibelske sprog til et mere tidsvarende. Det kan der selvfølgelig være en pointe i, men måske var det alligevel enklere og også mere givende at lære sig at forstå det poetiske sprog i stedet for at forkaste det.

³³ Jeg synes, det er et bogstaveligt talt åndssvagt spørgsmål, som forplumrer samtalen mere end det befordrer den. Som regel bruges det til at kategorisere den, man spørger, med – altså til at få vedkommende sat i bås – og det er hverken særligt befordrende eller livsbekræftende for en samtale. Den berømte psykiater C.G. Jung (1875-1961) blev engang spurgt, om han troede på Gud. Nej, svarede han, jeg ved det! Et godt og præcist svar på et dumt spørgsmål.

formuleringer og billeder åbner for helt nye dimensioner i tilværelsen. Jeg behøver sådan set ikke at få tillempet det religiøse sprog til en moderne videnskabelig tilværelsesopfattelse – jeg tror i øvrigt, meget går tabt i sådan en proces – og jeg bliver ikke spor forarget over det uvidenskabelige og grænseoverskridende i de bibelske fortællinger. Tværtimod. Jeg tror, det er meget vigtigt at genopdage barnets vidunderligt 'naive' tilgang til fortællingen, der gør os i stand til at leve os ind i den med alle sanser åbne for det, som fortællingen vil os.³⁴ Og så – ja, så åbner også fortællingen sig som et kildevæld over den tørre og afsvedne jord, der i årtier har været henvist til gold videnskabelighed, kritisk analyse, dekonstruktion og afmytologisering. For ikke at tale om min egen almindelige materialistiske afstumpethed.

OM KRISTUS/MESSIAS

Det græske ord for Kristus, *kristos*, har på et tidligt tidspunkt givet navn til den messianske Jesusbevægelse, bl.a. Paulus startede udenfor Israel. *Kristianoi* kaldtes de kristne, og det navn er blevet hængende. Det viser måske, hvor vigtig Kristusbegrebet var for Paulus og hans forsamlinger. Kristus betyder egentlig 'salvet' dvs. salvet med salve eller olie som et tegn på Guds særlige indvielse – f.eks. af Israels retmæssige konger, der også blev indsat af Gud som Guds sønner.³⁵

Under indtryk af landets mange ydmygende besættelser af fremmede stormagter opstår ned mod vores tidsregning en længsel efter, at Guds Messias skal komme folket til hjælp, og på en eller anden måde befri det fra fjenderne og genoprette et nyt, selvstændigt Israel, sådan som det oprindeligt var Guds mening, men som folkets tilbagevendende lovløshed (forbrydelse) og gentagne aftalebrud tilsyneladende havde ødelagt muligheden for. Enhver besættelse ansås i ortodokse jødiske kredse som Guds retfærdige straf over folket og ikke som det uundgåelige resultat af et regulært politisk og militært nederlag til en overmagt. Noget sådant ville folkets almægtige Gud naturligvis have forhindret. Det er ikke mindst denne meget selvbvidste holdning, der har holdt dette folk af ånd levende som et folk gennem dets nærmest ufattelige modgang både før og efter Kristus. Evnen til at fortolke enhver folkelig, national katastrofe positivt som tegn på Guds suverænitet og i sidste ende omsorg for sit folk.³⁶

Problemet med at få Messias til at komme og befri landet blev forsøgt løst på flere forskellige måder. Nogle gange udråbte forskellige personer sig selv som Kristus, samlede store skarer omkring sig og marcherede ubevæbnede mod Jerusalem i titusindvis i tillid til Guds indgriben – således Judas Galilæeren. Gud greb dog ikke ind.

³⁴ Den amerikanske digter, præst og teologiprofessor Amos Wilder (1895-1993) taler i bogen 'Early Christian Rhetoric' om 'den anden naivitet', som er det modne menneskes genopdagelse af evangeliets poetiske billedsprog – det sprog man som barn uden videre levede sig ind i.

³⁵ Jf. det gamle troningsritual fra Salme 2: *Du er min søn, jeg har født dig i dag!* Betegnelsen Guds søn bruges kun fire gange af Paulus – Kristus (*kristós*) 378 gange.

³⁶ N.F.S. Grundtvig gjorde det samme, da han forsøgte at genrejse det danske folk som et folk af ånd – ja, vel egentlig som Guds eget folk - efter de store nationale katastrofer i det 19. århundrede.

Det gjorde de romerske legionærer til gengæld, og det kom til de frygteligste mas-sakrer. Andre gange fremstod profeter og forlangte bod og renselse som forudsæt-ning for, at Kristus skulle komme – således Johannes Døber. Atter andre anså en rigoristisk lovoverholdelse som forudsætning for folkets frelse ud fra den tanke, at kun hvis hele folket samstemmede i en fuldkommen lovoverholdelse ned til den mindste detalje, ville Gud forbarme sig og sende Kristus – således farisæerne, her- under Paulus selv. Alt imens fungerede tempelkulten med de mange sonofre, takke- ofre, renselsesritualer og Den store Forsoningsdag, hvor ypperstepræsten gik ind i Det Allerhelligste og bad om forsoning for folkets forbrydelser. Men ingen af disse desperate forsøg på at få Gud i tale så ud til at skulle lykkes. De romerske legionærer havde intet til overs for Israels frihedslængsel, så enhver bevægelse i den retning blev slået ned med hård hånd. Det romerske sværd syntes uovervindeligt, hvad enten man kæmpede med våben eller med ånd – og til sidst gik det helt galt, men det er en anden historie.

Det er ind i denne højspændte jødisk-messianske sammenhæng, man skal forstå, hvorfor Paulus' omvendelse i Damaskus i den grad slog ham til jorden. Pludselig – eller måske gennem intense skriftstudier³⁷- indså han, at den med så stor længsel ventede Kristus, allerede var kommet i skikkelse af den *Joshua*, som nogle år forin- den havde startet en bevægelse i kølvandet på Johannes Døberen, men som var ble- vet korsfæstet i Jerusalem. En bevægelse, som Paulus selv havde forfulgt med alle midler.

Messias som korsfæstet! Det var denne absurde tanke, der ramte ham som et kølle- slag, fordi den ikke blot fejede alle forsøg på at fremskynde folkets befrielse af ba- nen, men også ændrede hans gudsforestilling radikalt. Han indså pludselig, at denne korsfæstelse ikke var endnu et sviende jødisk nederlag til den romerske overmagt, men udtryk for Guds egen ydmyge offergave til sit folk. Alle dets mere eller mindre fortvivlede forsøg på at stille Gud tilfreds og dermed undfly hans vrede blev gjort meningsløse for Paulus, for Gud havde så at sige selv taget affære gennem sin egen søn, Kristus, ved at lade ham lide og dø som et påskelam eller som den sydebuk, der bærer alle folkets forbrydelser og ved at oprejse ham af døde til herlighed og ære.

Dermed blev ethvert menneskeligt forsøg på at stille den vrede og fortørnede Gud tilfreds fejlet af bordet. Disse forsøg var i sig selv udtryk for menneskeligt hovmod og hykleri, og tilbage stod det skyldige, afslørede, nøgne menneske overfor sin dom- mer - fuldkommen prisgivet Guds nåde. Det var den nåde, Kristusbegivenheden var et tegn eller et pant på for Paulus – et tegn på den kommende frifindelse. For det nye (døbte) menneske handlede livet altså ikke længere om at stille den fortørnede Gud tilfreds, hvilket er umuligt, men om at hengive sig fuldt og helt til Guds nåde i Kri- stus Jesus.

³⁷ Det er vigtigt at huske på, at Paulus teologi fra ende til anden er begrundet i Den hellige Skrift.

OM LOVEN

Naturens lov er fuldkommen konsekvent. Begår du en fejl, straffes du. Hvis du ikke løber hurtigt nok eller er stærk nok, bliver du ædt, for sådan er naturen. Og denne konsekvente lov kan man godt bygge menneskesamfundet på til glæde for den stærke eller den retfærdige og til skræk og advarsel for den dovne og uretfærdige. Hvis ikke du lever op til samfundets politiske, sociale og religiøse krav og normer, vil du mærke konsekvensen i form af udelukkelse, straf eller ligefrem drab. Men Paulus har opdaget, at der med Kristus gælder en anden lov, som han kalder livets ånds lov, og det er den lov, der bygger på nåden, tilgivelsen, kærligheden. Det er den lov, der gælder i det universelle Guds rige, og det er den lov, der ligesom overtrumfer de nok så konsekvente, religiøse love for samfundet, så mennesker ikke længere skal trække under lovens forbandelse, men leve i den åndelige frihed, som var og er Guds mening med mennesket. Kristusbegivenheden afslører Guds sande ansigt, så at sige – viser, at Guds retfærdighed ikke blot er styret af den konsekvente afregning som i lovens paragraffer eller i naturens eller samfundslivets kyniske dagligdag, men er båret af kærlighed som en fars eller mors forhold til sine elskede børn.

Dette er den store omvurdering af alle værdier, som for mig at se gør Paulus' forkyndelse til noget ganske særligt. Indtil nu har mennesker været mere eller mindre tvunget til – eller har måske selv valgt - at leve deres liv ifølge et eller andet system eller en livsfilosofi – en religion eller ideologi måske – som regel det, man nu engang er opdraget til, og det er dette - som man kunne kalde den menneskelige civilisations kendetegn - Paulus fejer af bordet til fordel for sin blinde hengivenhed mod en korsfæstet forbryder, som han pludselig har indset må være jødernes ventede Messias, Guds egen søn. Ham, de hellige skrifter for længst har bebudet, hvis man ellers forstår at tyde dem korrekt. Det er, som om han lægger hele sit liv om til et liv i tillid til Guds nåde, samtidig med at han slipper ethvert af civilisationens kendte og prøvede holdepunkter, og dermed siger han farvel til kontrollen over sit indtil nu så veltilrettelagte liv. Han opgiver sig selv for at lade Kristus komme til og give livet mening.

Loven blev givet af Gud selv til folket via Moses på Sinajbjerg – kort efter befrielsen fra slaveriet i Egypten som en form for kontrakt. På den ene side ville Gud føre folket gennem ørkenen til Det forjættede Land, 'der flyder med mælk og honning' og i det hele taget skaffe det fred og velstand – til gengæld forpligtede folket sig til at holde Guds lov til punkt og prikke og frem for alt ikke bole med andre guder. Det var en god lov, som adskilte sig markant fra mange af samtidens love, der ofte var båret af den enevældige herskers udnyttelse af sin befolkning. Walter Brueggemann³⁸ har påvist, hvordan Moseloven adskilte sig markant fra f.eks. faraoens lov og nærmest var en protest imod den imperiale normalitet, der i høj grad

³⁸ Amerikansk professor i Det gamle Testamente f. 1933. Se f.eks. hans bog '*Sabbath as Resistance*' om Moselovens positive betydning som en modvægt – også til nutidens stressramte konkurrencesamfund.

udnyttede befolkningen som arbejdskraft og slaver. Man kan vel godt sige, at Moseloven var en langt mere folkelig lov, der ikke blot stillede krav om lydighed og lovoverholdelse, men som også var menneskelig. Sabbatsbuddet var sådan et hensynsbud – forbuddet mod rentetagning, loven om jubelåret med frigivelse af slaver og eftergivelse af gæld ligeså og mange andre love, der sigtede mere mod at beskytte folk og fæ, end at pleje herskerens interesser.

Loven var så at sige Guds storslåede plan for folkets fremtid, men som bekendt gik det ikke så godt. Allerede da Moses kom ned fra bjerget med Guds lov skrevet på stentavler, var folket i fuld gang med at tilbede en guldkalv, og sådan gik det slag i slag under ørkenvandringen og også senere, da de slog sig ned i Det forjættede Land, først som stammer – senere som kongerige. Lovbrud på lovbrud afløst af Guds straf i form af fjendtlige indfald, tørke, hungersnød, sygdom osv. - efterfulgt af folkets anger og Guds forsoning.

I 587 f. Kr. kulminerer folkets historie på tragisk vis med Jerusalems – og templets - ødelæggelse og folkets 50 år lange landflygtighed i Babylon, men også her forbarmer Gud sig til sidst, så folket kan vende tilbage og genopbygge templet og landet – dog nu under skiftende besættelser af forskellige stormagter afløst af enkelte frihedsperioder indtil den romerske besættelse fra 66 f. Kr. til Jerusalems – og templets - anden ødelæggelse i 70 e. Kr. - efterfulgt af folkets endelige fordrivelse fra landet. Det er ud fra denne åndelige fortolkning af verdenshistorien som historien om jødefolkets aftale med Gud, man skal forstå den højspændte situation op mod Jerusalems anden ødelæggelse i 70 – bl.a. andet den bevægelse, Paulus selv var en del af som fanatisk farisæer, der søgte at formilde den tilsyneladende så vrede Gud netop gennem en rigoristisk lovoverholdelse. Vejen til frelse var som altid folkets erkendelse af dets svigt, anger, bod og bedring i form af et nyt liv efter Guds vilje. Men Gud lod vente på sin indgriben, og flere og flere greb til selvtægt ved at udråbe sig selv som profet eller Kristus og foranstalte oprør mod besættelsesmagten, hvilket ifølge Paulus og hans farisæiske bevægelse var ensbetydende med folkeligt selvmord, som derfor måtte bekæmpes med alle midler.

Loven var hellig og ukrænkelig – og det vedblev den at være for Paulus også efter hans omvendelse. Paulus afskaffer på ingen måde Loven, men han må erkende med smerte, at det er umuligt for noget menneske at leve op til Guds krav. Intet menneske er i den forstand retfærdigt – ikke én, som han siger. Alle og enhver står til Guds retfærdige straf, som er og bliver dødsstraf. Andre folk såvel som jøder. Det er det, der kan få ham til at kalde Loven en slem forbandelse, fordi den rammer mennesker så hårdt med den erkendelse af svigt, der ligeud erklærer: Du er ikke god nok! eller: Du er under Guds vrede og står til hans straf!

Det betyder samtidig – og det er afgørende for Paulus – at Lovens folk (jøderne) ikke er bedre stillet end andre i forhold til Gud i kraft af, at de kender Guds lov. For at *høre* Loven eller at kende Loven er ikke det samme som at *overholde* loven. Det er bl.a. denne ligestilling i forhold til Gud, Paulus taler om, når han hævder, at der ikke er forskel på jøde og hellener, mand og kvinde, slave og fri – for med hensyn til frifindelsen (retfærdiggørelsen) i forhold til Gud er alle – uanset religion, køn og

social status – henvist alene til Kristus Jesus og hans forbavsende befrielsesbudskab. Derfor er Kristus på den måde Lovens ophør, som han siger, fordi han træder ind på scenen og gør, hvad Loven ikke kan: frifinder skyldige mennesker gennem sin stedfortrædende forsonergerning. Afskaffer han dermed Loven? Langtfra! Nej, han stadfæster den.

”Før [Kristus’] hengivenhed blev åbenbar, blev vi altså holdt fast under Lovens opsyn, indtil hans hengivenhed blev åbenbaret, og på den måde er Loven for os blevet en opdrager til Kristus, så vi kunne blive frikendt i kraft af hans hengivenhed. Men efter at hans hengivenhed er åbenbaret, er vi ikke længere under opdrager, for nu er I alle blevet Guds sønner gennem Kristus Jesus’ hengivenhed.” Således argumenterer Paulus overfor galaterne, når han skal begrunde Lovens betydning. Loven var nødvendig som et pædagogisk middel, kunne man sige, så mennesket via Loven kunne erkende sine svigt og derigennem erkende den eneste vej til friheden – nemlig Kristus’ hengivenhed, der kom til udtryk derved, at han gjorde sig selv til en forbandelse på korset for at befri forbryderiske mennesker. Dette har fra starten været Guds store befrielsesplan – ikke blot for sit folk, men for alle folk. Hans oprindelige aftale blev indgået med Abraham, og den byggede ikke på lovoverholdelse, men på tillid og hengivenhed – og den aftale kunne Moseloven ifølge Paulus ikke ophæve. Loven kunne kun på sin egen pædagogiske måde medvirke til at aftalen faldt endeligt på plads nu og her i tidens fylde i kraft af Kristus’ forsonergerning.

Dette har Paulus nu åbenbaret for folkene. De fleste af jøderne vil ikke vide af hans evangelium, som de betragter som forræderi mod alt, hvad der er helligt, men engang skal også de forstå, og således vil Gud fuldføre sin store plan. Som han skriver til romerne: *”Jeg ønsker ikke, kære brødre, at I skal være uvidende om dette mysterium – så I ikke skal gøre jer kloge i egne tanker – at en del af Israel er blevet forhærdet, men kun indtil alle folkene er gået ind, og på den måde vil hele Israel blive befriet, sådan som det er skrevet: ”Beskytteren skal udgå fra Zion, han skal vende gudløshed bort fra Jakob. Dette er min aftale med dem, når jeg fjerner deres forbrydelse.””*

OM EVANGELIET

De romerske kejsere forkyndte *evangelium* til folkene, når de beskrev, hvordan de havde skaffet fred og velstand i riget. Den første marathnløber løb den lange vej fra Marathon til Athen for at overbringe *evangeliet* om, at hellenerne havde slået perserne i det store slag ved Marathon i 490 f.Kr. Evangeliet er et sejrsmeldskab – et frihedsbudskab – et budskab, der forløser en angstfyldt og spændt situation med glæde. Denne angstfyldte situation er for Paulus udsigten til Guds dom og straf over en vanartet menneskehed – over ham selv. Når han så på verden og på sig selv og sammenlignede med det, han kendte til Guds vilje, kunne han ikke med sin bedste vilje se, hvordan det skulle kunne ende godt. Hans eget liv havde været ét langt forsøg på at leve det perfekte liv som dedikeret jøde under Guds Lov, men selv dette

udadtil så strålende engagerede og strenge liv havde vist sig at være styret af rethaverisk begær – af selvretfærdig fordømmelse af andre mennesker, der ikke levede op til hans principper. Han ville det så godt, men der kom bare ondskab og fordærv, mord og had ud af det. Det gode, han ville, gjorde han ikke, og det onde, han ikke ville – det gjorde han. Hvem skulle hjælpe ham ud af dette ulidelige svigt?

Evangeliet er befrielsesbudskabet om, at den retfærdige og tilsyneladende så fortørnede Gud har forsonet sig med mennesker – at den kommende retfærdige dødsdom er blevet omstødt til fordel for betingelsesløs frifindelse, så frygt og angst dermed er forvandlet til fred og glæde for enhver, der tør hengive sig fuldt og helt til budskabet. Det vil sige: hengive sig fuldt og helt til Kristus Jesus, der så at sige *er* evangeliet i kraft af sin selvopofrende forsonergerning: han hengav sig selv til forbryderens død på korset og påtog sig dermed den dødsstraf, mennesker havde fortjent. Dermed besejrede Kristus døden selv – den sidste store fjende – forbrydelsens benhårde konsekvens. Guds kærlighed overtrumfede Guds retfærdighed, og kærligheden blev ved Kristus Jesus højt ophøjet over alt andet, som tænkes kan – alt det, mennesker normalt lever og bygger på – og alt, hvad mennesker frygter.

Evangelium er senere, som vi skal se, blevet betegnelsen for en række Jesusbiografier, der så dagens lys fra omkring 70 og fremefter. Det formodentligt ældste – Evangeliet ifølge Markus³⁹ – bygger i vid udstrækning sine Jesusfortællinger på Paulus teologi ved at genskrive fortællinger fra Det gamle Testamente og fortolke dem paulinsk. Der er til gengæld næppe meget historisk materiale i evangelierne, som synes at være skrevet som en særlig litteraturgenre af overordentligt kompetente og skriftlærde teologer og forfattere – måske til brug ved gudstjenesten.⁴⁰ Evangelierne er selvfølgelig på mange måder i overensstemmelse med hinanden, eftersom de beskriver den samme persons livsforløb, men de er også meget forskellige – også teologisk. F.eks. synes Matthäusevangeliet ofte at 'korrigere' sit forlæg, Markusevangeliet i en mere antipaulinsk retning – lidt på samme måde som Jakobsbrevet til dels synes at være en korrektion af Paulus' forkyndelse. I virkeligheden er det jo temmelig enestående, at Det nye Testamente på den måde giver plads for ganske forskellige teologiske opfattelser af den ene og samme begivenhed. Det kunne måske foranledige os til at være knapt så bastante i vores krav på den endegyldige sandhed, når allerede 'evangeliets kanoniske og autoriserede sandhed' synes at bestå af en vifte af vidt forskellige opfattelser.

³⁹ En Markus figurerer som medarbejder i Kolossenserbrevet og i brevet til Filemon. Han kaldes Barnabas' fætter.

⁴⁰ Der er teologer, der hævder at håndskrifternes inddeling af evangelierne i afsnit, passer til læsningerne fra Det gamle Testamente i løbet af det jødiske 'kirkeår'. Selvfølgelig har den ældste kristne gudstjeneste (såvel som den moderne) lånt meget af sit indhold fra den jødiske synagogegudstjeneste.

OM RETFÆRDIGHED OG NÅDE

Begrebet retfærdighed spiller en stor rolle for juristen Paulus. Guds retfærdighed såvel som menneskers. At Gud er en retfærdig gud, turde være hævet over enhver tvivl, og derfor er hans dom over mennesker også retfærdig, når han dømmer dem og straffer dem for brud på Loven. Det var i hvert fald Paulus' holdning før hans omvendelse. Hvis han selv og folket skulle have en chance for at stå som retfærdige overfor Guds domstol, måtte man sætte alt ind på at holde Guds lov, og man måtte dømme lovbruderne i samfundet efter den samme retfærdighed. Øje for øje – tand for tand, kunne man sige. Eller: lov er lov og lov skal holdes! Det gjaldt også diverse dissidenter, der fraveg fra den rette lære. Brud på de religiøse og rituelle forskrifter var om muligt endnu værre end brud på samfundslovene, for det truede ikke blot den enkelte, men hele folket.

Hvad gør man, når man står overfor sin dommer og må erkende sin forbrydelse. Ja, enten tager man sin straf uden at kny – eller også beder man om nåde. Ordet 'nåde' forekommer 73 gange i Paulus' breve som oversættelse af det græske *kháris*, der udover det rent juridiske har noget yndefuldt eller graciøst over sig - *gratia* på latin (heraf ordet 'gratis') eller 'grace', som englænderne siger. Guds retfærdighed kan altså ikke stå alene, men modsvares eller suppleres af Guds nåde. Nåden er udtryk for den ufortjente tilgivelse – at lade nåde gå for ret – og det er den nåde, som Paulus oplever så stærkt. Nu lever han ikke længere på sin egen perfekte lovoverholdelse, men alene i kraft af Guds tilgivende nåde. Man kan godt forsøge at gøre sig fortjent til Guds anerkendelse gennem strikt lovoverholdelse og overholdelse af alle rituelle forskrifter, men det er Paulus bitre erfaring, at man lider skibbrud, og det eneste, man gør sig fortjent til, er Guds straf. Den gode intention eller 'den bedste mening' er altså ingen undskyldning, når man står foran Guds dommersæde, hvilket egentlig er en barsk konstatering. Jeg tror ikke, den romantiske forestilling om den milde og noget tandløse Gud var kendt på Paulus' tid. Og den giver da heller ingen mening, men synes at være udtryk for trangen til at skabe en gudsforestilling, der passer til tidens idealer.

Når Paulus førhen slog de kristne ihjel, gjorde han det i den bedste mening, idet han dermed mente, at han tjente Gud selv. Ganske som nutidens muslimske terrorister, der også hævder at udføre Allahs vilje. Men både datidens og nutidens og enhver tids terrorister forbryder sig ikke desto mindre mod Guds lov, der bl.a. forbyder at slå ihjel – og der findes ingen formildende omstændigheder, der kan mildne Guds straf, for ”*Du må ikke slå ihjel!*” Overfor en menneskelig domstol findes der måske formildende omstændigheder, der bør tages i betragtning, men ikke overfor Guds. Ja, for mennesker vil terroristen i sin egen kreds måske blive opfattet som en helt – f.eks. modstandsmanden, der skyder en stikker – men for Gud og ifølge Guds retfærdighed er han skyldig til døden.

Måske var det denne erkendelse, der ramte Paulus så hårdt, at hele hans meningsfulde og aktive liv i Guds tjeneste faldt sammen som et korthus. Og det er så ud af dette sammenbrud, hans opdagelse af det nye livsgrundlag vokser: tilliden til Guds

nåde. Det går op for ham, at Gud i den korsfæstede Kristus har sendt en betingelsesløs benådning til den dødsdømte Paulus – ja, til den dødsdømte verden.

OM TILLID OG HENGIVENHED

Det græske ord *pistis* oversættes på dansk næsten udelukkende med 'tro'. Da ordet spiller en meget stor rolle for forståelsen af Paulus' teologi, har ordet 'tro' fået en tilsvarende stor betydning – ikke mindst i den lutherske del af kristenheden. Det skyldes bl.a. Luthers berømte 'opdagelse' af Romerbrevets udsagn om, at et menneske ikke retfærdiggøres gennem lovgerninger, men alene gennem tro. I de senere år er der sået tvivl om, hvorvidt Luther har forstået Paulus korrekt, men den diskussion skal ikke tages op her. Til gengæld er det vigtigt at forstå, hvad 'tro' egentlig betyder i *paulinsk* sammenhæng. Ordet er ofte blevet misforstået i retning af 'antagelse', 'mening' eller 'anskuelse' – og sådan kan man godt opfatte 'tro': Jeg *tror*, han har ret. Jeg *ved* det ikke, men jeg *tror* det. Jeg kan ikke vide, om Gud er til, men jeg *tror* det. I den forståelse er troen stillet op som et alternativ til viden, og det har ligefrem givet navn til en standende konflikt i kirkehistorien mellem netop tro og viden – mellem religion og videnskab. Men det er en falsk modsætning, for tro i religiøs henseende har intet med antagelse eller mening at gøre, og det er derfor, jeg helst så ordet 'tro' sat ud af spillet til fordel for det, som *pistis* egentlig handler om, nemlig tillid eller måske snarere helhjertet inderlig hengivenhed. Så langt fra troens 'måske' som tænkes kan. Det, som Paulus forlanger af sine forsamlinger, er ikke en 'tro' på, at det er sandt, hvad evangeliet forkynder, men lydhørhed og helhjertet hengivenhed. For denne lydhørhed og denne helhjertede hengivenhed åbner for Guds ånd, så den kan virke på mangfoldige måder i forsamlingen. *Pistis* beforder altså et helt nyt åndeligt liv og fællesskab og er så lidt som noget udtryk for en intellektuel antagelse eller 'tro' på overnaturlige væsener eller begivenheder.

Paulus bruger modsætningen mellem tro eller tillid på den ene side og på den anden side lovoverholdelsen. Det handler først og fremmest om, hvad der er mit livsgrundlag. Findes der et system, jeg kan indrette mit liv efter – altså en eller anden livsvisdom, livslov, livsholdning, tradition, religion, filosofi eller ideologi, jeg kan bygge mit liv på – en drejebog så at sige, jeg til enhver tid kan slå op i og læse, hvad jeg skal gøre eller mene i enhver tænkelig situation? Ja, siger Paulus. En sådan drejebog er f.eks. Moseloven, Toraen eller De ti Bud, om man vil. Det er den, han har levet på og indrettet hele sit hidtidige liv efter. Og han har kæmpet indædt for at andre skulle gøre det samme, fordi han mente, at netop det var Guds mening med mennesket. Men det var en slem fejl, erkender han nu. For sådan en drejebog er ganske enkelt umenneskelig. Overfor levende mennesker kan man ikke stille an med noget system eller nogen drejebog, de skal leve efter, for det ville anfægte selve det, der gør mennesker til mennesker fremfor hele den øvrige skabning, nemlig friheden eller måske rettere: ånden. Ingen lov – intet system kan rumme den frie menneskeånd, selv om det netop er, hvad systemet gør krav på – ovenikøbet i Guds navn.

Menneskeånden er altså uegnet til at underkaste sig nogen livslov eller drejebog for livet, men hvad så? Ja, så er det, Paulus indfører en helt anden måde at leve på – et andet livsgrundlag, nemlig *pistis* – den tillidsfulde, inderlige hengivenhed mod livet selv eller for den sags skyld mod Gud. Eller for den sags skyld mod medmennesket. Det troende menneske – for nu at sige det på den måde – åndsmennesket - bøjer sig hverken for konger eller kejsere eller for præster og paver så lidt som for hellige templer eller hellige bøger. Det eneste, det bøjer sig for, er medmennesket – dvs. det menneske, jeg står overfor lige nu og her. *Plæsios* kaldes dette medmenneske, som oftest oversættes med det gamle ord, 'næste'. Deri ser han sin inkarnerede Gud. Og dermed står det troende menneske uden andet at holde sig til end sin gudgivne hengivenhed, og i tillid til den tør han kaste sig ud på livets dybeste og mest oprørte vande – ja, i tillid til den tør han dø.

Ved dåben bekender man sin *pistis* med råbet *Abba, pistéuá!* Og det giver vel egentlig først mening for alvor, når det *ikke* oversættes med det lidt forsigtige: 'jeg tror!' men snarere 'jeg hengiver mig!' eller måske 'jeg *overgiver* mig!' underforstået: fuldt og helt med sjæl og sind og krop – til livet! I hvert fald ud fra Paulus' opfattelse af dåben som den fuldkomment livsfornyende begivenhed. Jeg overgiver mig fuldt og helt til det nye åndelige liv i Gud – i Kristus Jesus – i Helligåndens fællesskab. Måske skulle man overveje at forny *tro*sbeholdelsen i retning af en hengivenheds-erklæring? For ikke at sige det ligeud: en kærlighedserklæring? Men det er måske for stærkt?

Paulus bruger flere gange Abraham som eksempel på et tillidsfuldt – eller hengivent - menneske (Galaterbrevet og Romerbrevet). Den gamle barnløse Abraham havde tillid til Gud, da han til sin forbløffelse fik at vide, at han skulle blive stamfar til et stort folk. Han havde tillid til Gud, da han fik at vide, at han og Sara imod alle odds skulle blive forældre i deres høje alderdom (de var henved 99 år!), og Paulus henviser til denne uforbeholdne og nærmest trodsige tillid, som det grundlag, den første og egentlige pagt mellem Gud og jødefolket blev indgået på. En aftale, som gjaldt Abraham og hans afkom – det afkom, som også findes blandt folkene - der bliver 'kendt retfærdige', som det hedder i kraft af deres tillid. Denne 'retfærdiggørelse' – denne velsignelse - kunne lovoverholdelsen ikke afstedkomme, for *ingen* er i stand til at overholde Loven til fuldkommenhed. Derfor er Loven *som vejen til retfærdighed* snarere en forbandelse end en velsignelse. Og sådan har den da heller aldrig været tænkt ifølge Paulus. Det bygger på en fejltagtig opfattelse af Lovens betydning. Ud fra en lang række skriftsteder og logisk-juridiske argumenter søger han derfor at påvise, hvordan hans teologi ikke er et nyt påfund, men helt fra begyndelsen har været begrundet i Skriften. Det minder nærmest om en bevisførelse i en retssag. Sagen mellem Abraham (tilliden) og Moses (Loven). Med Kristus er der for så vidt ikke kommet noget nyt ind i verden – han har hele tiden været med i Guds store planlægning, som kan læses i Skriften, hvis man ser ordentligt efter - og som Gud nu har afsløret for sin udvalgte Paulus.

Dette at et menneske ikke retfærdiggøres for Gud i kraft af lovoverholdelse, men i kraft af tillid til Gud er altså afgørende for Paulus' teologi i forhold til de uomskårne

folk, som på det grundlag kan blive fuldgyldige medlemmer af forsamlingen. Den er i klar opposition til hans jødiske samtid, der netop byggede helt og holdent på lovoverholdelsen – ganske som den er også i klar modsætning til hans egen fortid! ”... og dog ved vi meget vel, at et menneske ikke frikendes i kraft af lovoverholdelse, men i kraft af Jesus Kristus’ hengivenhed, og så har vi også den tillid til Kristus Jesus, at vi bliver frifundet i kraft af Kristus’ hengivenhed og ikke ved nogen nok så lovlydige gerninger. Gennem lovlydige gerninger bliver ingen i hele verden frifundet.” Sådan skriver Paulus til galaterne, hvor han dels gør det klart, at lovoverholdelsen ikke frikender noget menneske for Guds domstol, men også, at Kristusbegivenheden er afgørende for et menneskes frifindelse eller retfærdiggørelse, som det hedder. Kristusbegivenheden forstået som korsfæstelsen af Guds søn, Kristus.

Man kan altid diskutere, om det er menneskets hengivenhed til Kristus – menneskets tro på Kristus, for nu at sige det på den måde – der frikender det overfor Guds retfærdige dom, eller om det er Kristus’ hengivenhed til mennesket – hans trofasthed mod kaldet - der er den frelsende årsag. Spiller menneskets (gode) vilje eller dets evne til at tro nogen som helst rolle i det frelsesdrama, Paulus opruller? Det er der ikke meget, der tyder på. Menneskets hengivenhed (*pistis*) kommer af det, der høres, siger han. Det er ikke noget, mennesket af sig selv finder på, men det påføres eller rammer mennesket – finder klangbund i mennesket - gennem Ordets forkyndelse og gennem den hellige ånds virksomhed, så mennesket bliver et helt nyt menneske.⁴¹ Denne forvandling er afgørende og det er den, dåben markerer – den ene dåb, der virker for altid i kraft af den hellige ånd. Men samtidig må mennesket hele tiden befæstes og opmuntres og formanens gennem forsamlingens fællesskab (og gennem Paulus’ breve) så det holdes fast i dette nye liv i frihed. Som han skriver til galaterne: ”Til den frihed har Kristus befriet os, så stå nu fast og lad jer ikke på ny spænde for slaveriets vogn.” Det er, som om mennesket trækkes tilbage mod slavekærene under Lovens bogstav eller under det verdslige begær og til stadighed må kæmpe for at holde fast på den frihed og den hengivenhed, Kristus for længst har løskøbt det til. Man kan således ikke bare slappe af og nyde frugten af Kristus’ eller korsets kærlighed. At være kristen i paulinsk forstand betyder hårdt arbejde – ikke på sin frelse eller sin frihed, for den har man allerede, men på at udleve sin nyvundne frihed i konkret handling overfor sit medmenneske. Det er det, Paulus kalder *’at leve i kraft af Kristus’* - og altså ikke i kraft af sit selviske selv.

Pistis kommer af det, der høres, og derfor er forkyndelsen selvfølgelig altafgørende – den daglige forkyndelse i form af bøn, gensidig opbyggelse, gudstjeneste og ikke mindst *’et kristeligt – eller måske rettere hjerteligt - liv’*, som hengivenhedens konsekvens, og som samtidig føder mere hengivenhed. Det er det liv, Paulus’ breve i høj grad opfordrer til.

⁴¹ Det er vanskeligt at afgøre, hvad der kommer først – lydhørhed eller tillid - for kan man overhovedet lytte til én, man ikke har tillid til? Ville jeg orke at læse – endsige oversætte - Paulus’ breve, hvis jeg ikke troede på ham? Eller som Grundtvig siger: Den har aldrig levet, som klog på det er blevet, han først ej havde kær.

OM KÆRLIGHEDEN

Kærlighed er et meget misforståeligt begreb – måske fordi ordet dækker over så meget og samtidig betyder så meget i vores kultur.⁴² Der er to græske ord, som begge oversættes ved 'kærlighed'. Det ene er *eros* – som også er navnet på den græske kærlighedsgudinde. Vi bruger i dag ordet specifikt om erotik - altså omkring seksualitet, men ordet erotisk har en langt mere vidtrækkende betydning i form af enhver stræben mod et højere mål - en længsel mod et eller andet lige fra den elskedes ja til den højeste erkendelse. Eros eller kærlighed er den kraft, der retter et menneskes handlinger mod et bestemt mål - og gør det lidenskabeligt. Båret eller styret af denne kærlighed kan et menneske sætte alt andet til side - endog sig selv, hvis det tjener formålet.

Men det, som trods alt karakteriserer eros er, at den i sidste ende er rettet mod dig selv. Kærligheden har din egen forløsning som formål. Det kan godt være, at midlerne er andre mennesker eller den gode sag, men bag det hele står alligevel din egen frelse som mål. Og det kan jo for så vidt være udmærket. Forelskelsen, kærlighed til kvinden eller manden, til børn og familie, til venner, til fædrelandet er vidunderlige lidenskabelige udtryk for noget menneskeligt stort, som ingen vel ville undvære. Men det er ikke udtryk for det største, ville Paulus mene. Det ord, Paulus bruger, når han skal beskrive kærligheden, er ordet *agápe* - den kærlighed, som *ikke* søger sit eget - den kærlighed, som *aldrig* ophører - den kærlighed, som er grænseløs - den kærlighed, som han kalder størst af alt.

I sin bog fra 1930, *Eros och Agape* har biskop Anders Nygren forsøgt at opstille forskellen på eros og agape skematisk:

Eros er begær, attrå. Agape er offer.

Eros er menneskets vej til Gud. Agape er Guds vej til mennesket.

Eros er præstation. Agape er nåde.

Eros er egocentrisk kærlighed. Agape er uselvisk kærlighed

Eros vil vinde livet. Agape koster livet.

Eros er menneskers kærlighed. Agape er Guds kærlighed.

Eros er motiveret af sin genstand. Agape er umotiveret.

Eros søger det elskværdige. Agape elsker det uelskværdige.

Agape er altså umotiveret, ligesom solen er umotiveret. Den skinner på alle mennesker – ikke kun på de udvalgte eller særligt elskværdige. Den søger ikke sit eget - heller ikke nogen form for betaling eller gengæld - den strømmer grænseløst ud, og kan ikke andet.

Hvor kender Paulus den kærlighed fra? Ja, den kender han fra Kristus Jesus, der ofrede både sit gudeliv i det høje og sit menneskeliv i det lave – blot for at forkynde

⁴² Det danske ord 'kærlighed' henviser egentlig ret nøjternt til det forhold, man har til sine kære, ligesom 'venlighed' henviser til det forhold, man har til sine venner. I moderne tid er der lagt rigtig mange stærkt romantiske følelser ind i ordet, som det bibelske udtryk ikke nødvendigvis kan bære. Så når 'du skal elske dit medmenneske' (eller den fremmede eller din fjende), betyder det ikke nødvendigvis, at du skal nære særlige følelser for vedkommende, men blot at du skal behandle ham, som du ville behandle en af dine kære. Altså en gennemtænkt viljeshandling fremfor den svulmende hjertelighed. Ellers kunne man jo heller ikke sige: Du skal!

Guds vilje, som er frihed for forbryderiske mennesker. Dermed blev han et billede på netop den *agape*, som er det største af alt – som er Guds egentlige væsen. Forbavsende nok for den lovtro jøde, for hvem det største af alt var Loven og dens overholdelse!

Men hvilken konsekvens har Guds umotiverede og grænseløse, evige kærlighed for Paulus? For det første giver det ham en ny livsopfattelse. På samme måde som *agape* sprænger alle rammer og sætter det, mennesker normalt forstår ved kærlighed og det, mennesker magter af kærlighed på plads - således også selve livet. Den nye kærlighedsopfattelse giver ham sans for livets storhed. Virkeligheden får i kraft af kærligheden et evighedspræg, skønt det, vi ser og det, vi formår af liv, kun er en lille del. Vi ser fødsel, samfund, liv, kærlighed og død, men vi ser ikke den egentlige fødsel, det egentlige fællesskab, det egentlige liv, den egentlige kærlighed og heller ikke den egentlige død - kun en afglans. Korsets kærlighed løftede for Paulus en flig af livets umådelige storhed og gav ham tillid, hengivenhed og et levende håb til det, han ikke ser - og opstandelsen bliver for ham en selvfølgelig konsekvens af hans opdagelse af kærlighedens umådelige væsen. Hvis det forholder sig sådan med kærligheden, at den i sit inderste væsen er grænseløs, så må det også forholde sig sådan med livet - så må livet være evigt!

For det andet – som også er det første - skubber denne kærlighed Loven – herunder buddet om at elske sin næste som sig selv! – fra tronen som livet mening. Loven er god nok, men loven kan ikke skabe liv. Det kan kun *agape*! Måske kan man sige, at livet ifølge Paulus med Kristus Jesus har åbenbaret en åndelig dimension, som spiller virksomt ind i vores liv, men som vi ikke på nogen måde kan kontrollere. Han kalder *agape* for en endnu mere storslået vej end de forskellige åndelige nådegaver, men det er Guds vej, han taler om. Mennesket er ikke i stand til at genelske Gud med den samme kærlighed, alene af den grund, at menneskets kærlighed ville være motiveret i Guds kærlighed - men *agape* er jo netop umotiveret og grundløs, spontan og grænseløs. Og lige så lidt kan vi *bevidst* med vores bedste vilje kanalisere Guds kærlighed hen til vores næste.

Alligevel kan Paulus beskrive menneskelig kærlighed med ordet *agape*, som så betegner Guds kærligheds frie vej igennem os til vores næste – og altså betragter os som mere eller mindre viljesløse redskaber i Guds hænder - redskaber, der tør lade det ske, som er meningen med dette redskab - i tillid til at det er i gode hænder. Det er Guds ånd, som virker i det menneske, som elsker sin næste ubegrænset, spontant og betingelsesløst. Det er ikke vores fortjeneste, for det er Gud selv, der handler igennem os. *Agape* er ren og skær gave!

OM DET SYNDIGE MENNESKE

Mennesket består ifølge Paulus bl.a. af legeme(*såma*), sjæl(*psykæ*) og ånd (*pneuma*). Men det er vigtigt at holde fast i, at disse tre er uadskillelige størrelser. Man kan ikke tænke sig det ene uden det andet. Der er heller ingen vurdering af det ene fremfor det andet, så sjælen eller ånden f.eks. skulle rangere højere end legemet. Det er ikke legemet som sådan, der svigter – tværtimod kalder han det for et Guds

tempel, hvor Guds ånd bor. Svigefuldt er til gengæld det, Paulus kalder kødet (*sarx*) med alle dets selviske begæringer. Det er kødet, der skaber splittelse i mennesket, der på en måde udgør en kamplads for de gode og onde kræfter, der kæmper om magten.

”... jeg ved, at i mig – det vil sige i mit legemlige jeg – bor der intet godt. At ville det gode ligger mig nær, men ikke at gennemføre det, for det gode, jeg gerne vil, gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg.” Sådan skriver Paulus til romerne og udtrykker dermed sit dualistiske menneskesyn. Der er noget godt i mennesket, men dette gode får ikke lov til at komme til udfoldelse. Det forhindres af det ’legemlige’ eller rettere: ’kødelige’ jeg, som ligesom overtager scenen og får mennesket til at gøre det onde – eller måske rettere vælge det forkerte, hvis man skal gå ud fra grundbetydningen af ordet ’svigt’ (*hamartia* på græsk), der henviser til et fejlskud eller en forkert beslutning, der fører til noget skidt.⁴³

Der er selvfølgelig en god del hellenisme over den tankegang, der minder om platonikernes opfattelse af legemet som sjælens fængsel. Den guddommelige sjæl holdes indespærret i legemet og længes mod sin forløsning – sin hjemkomst til sjælens hjem eller ideernes verden. Denne forløsning sker ved, at nogen oplyser mennesket – f.eks. filosofen eller vismanden – gurun om man vil - så det indser sin beklemte situation og forstår virkeligheden. Det er det, Platons berømte hulelignelse handler om - hvordan nogen tager hulemennesket ved hånden og fører det ud af den hule, han troede, var hele livet, men som i virkeligheden blot var et mørkt fængsel – en lille dunkel afkrog af den strålende virkelighed.

Oplysning eller erkendelse som vejen til frelse er et mantra, der går igen i buddhismen – også i den moderne vestlige form - såvel som i den gnosticisme, der skulle komme til at præge kirken i det 2. århundrede og med jævne mellemrum lige siden. For eksempel i den såkaldt arianske strid i det 4. århundrede, hvor præsten Arius forfægtede den tanke, at Jesus var netop sådan en halvgud, der bragte oplysning til mennesker om sandheden - som en anden Prometheus, der stjal ilden fra guderne og gav den til mennesker. Arius blev stærkt imødegået af biskop Athanasius, mens kejser Konstantin, der havde det afgørende ord, svingede frem og tilbage, og det var åbenbart rene tilfældigheder, der afgjorde kirkens skæbne til fordel for Athanasius’ holdning om, at frelsen *ikke* beror på oplysning, men på kirkens nådemidler: prædiken, absolution,⁴⁴ dåb og nadver. Eller som biskop Cyprianus⁴⁵ havde formuleret det 100 år tidligere: *Extra ecclesiam salus nulla est!* Der gives ingen frelse udenfor kirken!

Meget tyder på, at Athanasius kendte sin Paulus, for heller ikke Paulus anser oplysning for vejen til frihed – og da slet ikke til sjælens forløsning fra legemets fængsel. For Paulus og hans jødiske samtid *har* mennesket ikke en sjæl, der kan frigøres fra

⁴³ Normalt oversat ved det noget forstenede ord ’synd’, der synes at være slidt godt og grundigt ned, så det har mistet sin prægnante betydning. Jeg prøver at oversætte ordet med ’svigt’ og ’forbrydelse’ der forekommer mig noget mere ildevarslende og dermed mere i samklang med det græske ord på Paulus’ tid.

⁴⁴ ’Afløsning’ på dansk. Tilgivelse for alle forbrydelser.

⁴⁵ Thascius Caecilius Cyprianus (200 -258). Biskop af Karthago.

legemet – sådan som det vel ellers er den almindelige mening også i dag – nej, mennesket *er* en sjæl, og sjæl og legeme er dermed fuldkommen uadskillelige. Tværtimod at pege på oplysning og visdom bruger han de første vidunderlige kapitler af 1. Korintherbrev til at påpege, hvordan verdens visdom kommer til kort overfor Guds visdom: ”*Hvad er der blevet af de vise? Hvad er der blevet af de skriftkloge? Hvad er der blevet af tidens debattører? Har Gud da ikke gjort verdens visdom tåbelig? Eftersom verden ifølge Guds visdom ikke fik kendskab til Gud gennem visdom, behagede det Gud at frikende de hengivne ved hjælp af prædikenens dårskab. For judæere kræver tegn, og hellenerne søger visdom, men vi forkynnder Kristus som korsfæstet! En skandale for judæere og en tåbelighed for folk, men for de udvalgte – judæere såvel som hellenerne – er Kristus Guds kraft og Guds visdom. For Guds tåbelighed er visere end mennesker, og Guds svaghed er stærkere end mennesker.*”

’Prædikenens dårskab’ er prædikenen om Kristus – frelseren - som korsfæstet. Det er denne skandaløse tåbelighed, der for Paulus er den eneste vej til frihed for mennesker. Der er således ikke megen visdom eller oplysning eller lærdom at hente hos Kristus Jesus – i hvert fald ikke for Paulus, der intet nævner i den retning.⁴⁶ Til gengæld er der frihed og hjemkomst til evigt liv for enhver, der tør hengive sig til den tåbelige og forargelige prædiken om tilgivelse for forbrydelserne i kraft af Kristus’ selvhengivende sonoffer på korset.

Paulus’ dilemma som menneske løses altså hverken gennem oplysning eller erkendelse, men heller ikke gennem efterlevelse af religiøse forskrifter eller ret gudsyndelse. Der er så at sige *ingen* vej for mennesket, ad hvilken det kan nærme sig Gud – sandheden, friheden, livet - selv om denne vandring synes at høre til menneskets foretrukne beskæftigelser. Det er, som om menneskets stræben mod det guddommelige bliver forplumret af dets kødelige jeg, der lige så stille, men fortvivlende konsekvent drejer mennesket ind på forbrydelsens og dødens vej. Den eneste vej til virkelig frihed er Guds vej til mennesket gennem Jesus Kristus.

En af de vigtigste konsekvenser af dette Guds mysterium er den, at en væsentlig og ganske fasttømret forskel mellem mennesker ophæves. For gnostikerne – og for så vidt også buddhisterne – bliver troen på oplysningen som frelsesvej til sandheden nødvendigvis elitær. Kun de ganske særlige mennesker opnår ved hjælp af en eller anden særlig metode den livgivende oplysning, og der tales selvfølgelig om hierarkier og klasser – ganske som i religionens verden, hvor frelsen beror på menneskets evner og fortræffeligheder i retning af at kunne efterleve de religiøse forskrifter. Farisæernes eller de senere kristne eller buddhistiske munkes *’vita perfecta’* er blot eksempler på den ulighed, der nødvendigvis opstår, når mennesker mener at kunne erobre sandheden på den ene eller anden måde. Det turde være overflødigt at nævne, at det samme hierarkiske og elitære menneskesyn også præger det mere verdslige liv i vores civilisation – blot med mere materielle værdier som årsag til forskellene. For Paulus er alle disse forskelle kunstige og menneskeskabte. Eftersom ingen kan erobre livet ved egen kraft eller gennem egen præstation, visdom, indsigt eller religiøs lovoverholdelse, men er fuldkommen henvist til *Guds* indgriben – så må alle

⁴⁶ Evangelierne derimod skildrer i høj grad Jesus også som visdomslærer – især de senere evangelier.

mennesker også være lige for Gud. Så er der ingen forskel på jøde og græker, slave og fri, mand og kvinde, for alle er lige afmægtige, kan man vel sige – henvist til fællesskabet om Kristus Jesus. Paulus understreger igen og igen, at ingen har noget at rose sig selv af fremfor andre, for alt, hvad man har, har man fået foræret i kraft af Guds ånd, der helt suverænt udstyrer forsamlingens medlemmer med de forskellige nådegaver. Også den store gave – kærligheden – er netop Guds suveræne gave, som intet menneske med rette kan rose sig af.

En anden konsekvens af dette menneskesyn er forsamlingen, som er et konkret forsøg på at udleve det menneskelige fællesskab, som lighedstanken lægger op til.

OM FORSAMLINGEN

Forsamlingen – eller *ekklesiaen*, som Paulus kalder den – er det alternative menneskelige fællesskab til civilisationens religiøse og politiske normalitet, der bygger på en hierarkisk opdeling og kategorisering af mennesker. Forsamlingens fællesskab bygger på inderlig hengivenhed til Gud og til medmennesket, på det frimodige håb om frifindelse for Guds domstol og på selvhengivende kærlighed efter Kristus' forbillede. Dette fællesskab er et åndeligt fællesskab – båret af hellig ånd.

Forsamlingen er således den fysiske manifestation i verden af Paulus' og de første kristnes teologi om Guds nåde i Kristus Jesus, og Paulus kan beskrive den som Kristus' legeme, hvor de enkelte forsamlingsmedlemmer er de forskellige ligeværdige og uundværlige lemmer – om end deres funktion er forskellig. Man kan således ikke tale om noget hierarki som sådan i forsamlingen. Paulus omtaler tilsynsmænd og diakoner og også foresatte – han omtaler lærere, profeter (prædikanter), brødre og søstre (selv om han kun henvender sig til brødrene) og selvfølgelig apostle, men han imødegår enhver form for klikedannelse, partier eller privilegier: ”*Jeg mener, nogen af jer påstår, at I tilhører Paulus, andre Apollos, andre igen Kefas og nogle Kristus. Jamen, er Kristus nu blevet delt? Var det Paulus, der blev korsfæstet for jeres skyld? Eller blev I døbt til Paulus' navn?*” ironiserer han overfor korintherne.

Alle medlemmerne bør arbejde med deres hænder og selv skaffe sig føden. Paulus lægger stærk vægt på, at han altid selv har arbejdet for føden uden at ligge nogen til byrde. Det er vigtigt at man i det hele taget udviser en anstændig opførsel i forhold til omverdenen – herunder de verdslige myndigheder – så man betaler, hvad man skylder og i det hele taget bestræber sig på at leve et moralsk uangribeligt liv. Jeg ser egentlig ikke nogen tegn på et ældsteråd eller lignende efter jødisk – eller jersalemforsamlingens - forbillede. Med mindre begrebet 'brødre' i sig selv er udtryk for et ledende råd. Beslutninger synes at være taget i fællesskab.

Man kan godt komme i tvivl om kvinders stilling i forsamlingen, men det tvivlsomme afsnit i 1. Korintherbrev om kvinders underordnede stilling (se note 103) kan ikke for alvor anfægte den ligestilling, der fra starten har været forsamlingernes provokerende kendemærke. En ligestilling, der også kom til udtryk ved gudstjenesten – et ord, Paulus i øvrigt aldrig bruger: ”*Lad to eller tre prædikanter tale og lad de andre bedømme det ... I kan jo alle prædike, en ad gangen, så alle kunne tage*

ved lære og alle kunne opmuntres.” Sådan skriver Paulus til korintherne. Der synes altså ikke at være noget særligt prædikeembede for en enkelt eller nogle få udvalgte, men prædikenen kunne udfolde sig hos hvem som helst, fordi den var båret af Guds ånd. Det samme gjaldt den ekstatiske tungetale, som Paulus – måske på given foranledning – søger at begrænse, fordi den nok er båret af Guds ånd, men den *opbygger* ikke forsamlingen, med mindre den bliver udlagt på et forståeligt sprog. Opbyggelige var til gengæld salmer og åndelige sange, som nok fra starten har været en del af gudstjenesten – ligesom oplæsning af forskellige skrifter - herunder de jødiske hellige skrifter – antageligt har været en del af gudstjenesten.

Meget tyder på, at gudstjenesten har været særdeles levende med mange forskellige åndelige indslag fra forskellige mennesker - profetier, prædikener, syner og åbenbaringer, tungetale, salmer og sange, oplæsning – alt sammen omkring det altfavnende bordfællesskab, hvor den opbyggelige samtale måske ligefrem været en integreret del af sammenkomsten.

Ud fra Paulus’ breve er det ikke til at sige, hvornår gudstjenesten har fundet sted eller om der har været nogen fast gudstjenestedag. Man kunne argumentere for, at den må have fundet sted efter arbejdstids ophør – altså om aftenen i lighed med den jødiske synagogegudstjeneste fredag aften.⁴⁷ Søndagen som gudstjenestedag omtales ikke. Den opstår vel senere sammen med en mere struktureret gudstjeneste og en mere struktureret ledelse i det hele taget. Det entusiastiske anarki båret af hellig ånd er altid en kort sommer.

OM HELLIG ÅND OG KØD

Den hellige ånd er hos Paulus Guds gave til forsamlingen. Det er den, der skaber hengivenhed og tillid – det er den, der udvirker undergerninger, tungetale, prædiken og profetier – det er den, der lægger den bedende ordene i munden, og det er den, der udvirker kærlighedens gerninger. Man kan selvfølgelig påkalde Guds ånd, men den bestemmer selv og lader sig ikke dirigere med – så lidt som Gud selv. Måske ville Paulus sige, at forudsætningen for at blive inspireret af Guds ånd er selvhengivelsen – forstået som en ’overgivelse’ til Gud. Selv kan jeg ikke mere – nu må du tage over, Gud! Som Kristus Jesus, der overgav sig selv fuldkommen i Guds hænder og derfor blev oprejst i herlighed. Som Paulus selv, der måtte opgive hele sit tidligere liv som en bunke affald, og derfor blev oprejst til nyt liv som Guds udsending. Men samtidig kan Guds ånd komme ganske uformodet og ’ud af det blå’.

Denne Helligåndens gave skænkes rituel i dåben. Dåben beskriver netop et farvel til det gamle menneske, der vil og kan selv – ja, dette gamle, forbryderiske menneske dør i dåben på samme måde som Kristus døde og blev begravet, så det nye, åndelige menneske kan blive oprejst af dåben – så det i kraft af Guds Ånd kan råbe ”*Pistéuá!*” - jeg hengiver mig i ét og alt til Gud!

⁴⁷ Sabbatten (lørdag) begynder efter jødisk tidsregning fredag aften kl. 18.

Guds Ånd er et livsgrundlag både for forsamlingen og for den enkelte – deres kendetegnelse så at sige – men den er også en hemmelighed – et mysterium, som mennesker udenfor – sjælemennesker, som Paulus kan kalde dem – ikke begriber, men tværtimod finder tåbeligt og forargeligt. Kun mennesker af ånd forstår, hvad ånden siger, og det er kun i kraft af hellig ånd, man begriber evangeliet som et sejr- og befrielsesbudskab.

Det kristne liv – forsamlingslivet – er altså et åndeligt liv – et liv, hvor begæret – eller 'kødet', som Paulus kalder det – mister sin magt over mennesket – mister sin overordentlige betydning. Kødet med alle dets seksuelle og materielle begæringer og med sin egen 'forbrydelsens lov'. Der er en klar dualisme i Paulus' hellenistiske menneskeforståelse mellem 'kød' og 'ånd'. Legemet trækker mod jorden og døden – ånden hæver mod det himmelske og livet. Han fortæller romerne om sin indre kamp mellem det legemlige og det åndelige 'jeg': *"Mit egentlige jeg tjener altså Guds lov med mit sind, men med mit legemlige jeg tjener jeg forbrydelsens lov. Men nu er der altså ingen fordømmelse for dem, der lever i Kristus Jesus – dem, der ikke følger det verdslige begær, men vandrer efter ånden. For livets ånds lov har i Kristus Jesus frikendt mig fra forbrydelsens og dødens lov."* Hengivenhed mod Kristus løser ham så at sige fra legemets og forbrydelsens lov, så han ikke længere er tvunget til at følge sit verdslige begær, men kan vandre efter ånden.

Det er vel herudfra, man skal forstå Paulus mange formaninger om at afstå fra det verdslige (kødelige) liv, nu hvor de døbt er sat over i Guds rige. Der er et skær af undren over disse formaninger. Hvordan kan I blive ved, når I nu er sat fri? Hold dog op! Paulus forlanger ikke et asketisk afholdende liv af sine 'brødre'. Spis og drik hvad I vil, kan han sige – men det skal altid være med måde, og frem for alt må det ikke gå ud over medmennesket – og heller ikke over brødrene selv. Legemet er jo et tempel for Guds ånd, og derfor skal man hæge og værne om kroppen og for eksempel ikke *æde og drikke sig en dom til* eller have skændig omgang mand og mand imellem, for det går ud over kroppen. Men hvis det gør nogen ked af det, at man ikke er afholdende, så vær afholdende – for medmenneskets skyld! Det er det afgørende.

Også det seksuelle begær bør kontrolleres. Kan man ikke holde sig i skindet, bør man gifte sig, for hor og utugt er roden til alt ondt. Fordi den fuldkomne hengivelse til legemets begæringer svækker åndens og kærlighedens muligheder – ja, utugt er særligt graverende, for: *"ethvert svigt, et menneske måtte begå, er udenfor legemet, men den, der begår hor, forbryder sig mod sit eget legeme,"* som han skriver til korintherne. Og vore legemer er Kristus' lemmer, og man skal altså ikke give Kristus' lemmer til en luder! *"Alt er tilladt... men jeg vil ikke lade mig styre af noget!"* Slet ikke af legemets verdslige begæringer.

Det åndelige liv er kort sagt livet i hengivenhed, håb og kærlighed til Kristus og dermed til medmennesket – nu, hvor dit verdslige begær er blevet overvundet af Guds ånd. Så lever du ikke længere for dig selv og din egen tilfredsstillelses skyld, men Kristus lever i dig – og dermed er du sat fri til at opfylde kærlighedens lov. Som han siger til romerne: *"... et hvilket som helst andet bud sammenfattes nemlig*

i dette ene ord: Du skal elske dit medmenneske, som om det var dig selv. Kærligheden gør ikke medmennesket ondt – derfor er kærligheden Lovens opfyldelse.”

OM KORSET

”Judæere kræver tegn, og hellenere søger visdom, men vi forkynder Kristus som korsfæstet! En skandale for judæere og en tåbelighed for folk, men for de udvalgte – judæere såvel som hellenere – er Kristus Guds kraft og Guds visdom.” Sådan kan Paulus minde korintherne om det ene væsentlige i sin forkyndelse: Korsets forargelse – altså dette at Kristus, Guds søn eller Gud selv, om man vil, lod sig overgive, ydmyge og mishandle af mennesker for derved at vise dem vejen til et helt nyt åndeligt liv – det sande og virkelige menneskeliv.

For Paulus er korsfæstelsen af Guds søn ikke tegn på et eller andet sindelagsskift hos Gud, så han ligesom skulle have opgivet sine tidligere mere magtfulde metoder til at styre folket og have overgivet sig til nåde og barmhjertighed. Nej, denne begivenhed har så at sige været planlagt fra starten – fra skabelsens morgen. Paulus bruger et væld af bibelcitater og en sindrig logik, når han skal påvise dette. Kristus – Guds søn - har hele tiden været med, og korset har hele tiden stået i horisonten – skuet og besunget af Abraham og Moses, David og profeterne igennem de mange århundreder. Kristusbegivenheden betegner således ikke noget nybrud i forhold til de hellige jødiske skrifter, der for længst har forudsagt både Kristus’ død og opstandelse, som han skriver til korintherne: *”Jeg overleverede jer nemlig som noget af det første, det, som jeg også selv modtog, at Kristus døde for vore forbrydelser ifølge Skrifterne - at han blev begravet, og at han blev oprejst på den tredje dag ifølge Skrifterne.”*

Korset bliver på den måde kulminationen på *menneskets* (ikke bare jødernes) lange vandring mod åndelig frihed – fra *skabelsen* af intet over Adams svigt, aftalen med Abraham – slavekår i Egypten – befrielse, ørkenvandring med Moses, Loven som opdrager, Det forjættede Land, folkets forbrydelser og straf i form af fjender, misvækst, pest og i sidste ende fordrivelse fra Landet – hele tiden parret med Guds forbarmende nåde og tilgivelse – tilbagekomst og tempelkult – besættelse og oprør og så endelig, da ’tidens fylde’ oprandt, korsfæstelsen af Guds søn som den store og endegyldige *genløsning*, som det hed i gamle dage,⁴⁸ forløsningen af menneskets inderste længsel, løskøbelsen til den virkelige frihed.

Korset, som jo i grunden er et romersk torturinstrument af de værre, er derfor med tiden blevet forsamlingens symbol på glæde, forløsning og frihed *gennem* smerten og døden – den åndelige såvel som den fysiske. Døden står ikke længere alene, men er så at sige blevet overtrumpet af opstandelsen.

⁴⁸ Jf. titlen på professor Regin Prenters verdensberømte dogmatik: Skabelse og Genløsning fra 1955, som vistnok alle danske og rigtig mange udenlandske teologer siden har stiftet bekendtskab med.

OM DØD OG OPSTANDELSE

Døden er for Paulus som for enhver rettroende jøde en konsekvens af menneskets forbrydelser – menneskets ulydighed mod Gud – eller som det hedder: menneskets *fald* for fristelsen til at nyde 'den forbudne frugt'. Som han skriver til korintherne: *"Eftersom døden kom til på grund af ét menneske, kom også dødes opstandelse til på grund af ét menneske. For ligesom alle dør i Adam, således vil alle også blive gjort levende i Kristus..."* Sammenligningen mellem det første menneske (Adam) og det andet menneske (Kristus) er vigtig for Paulus. Adam repræsenterer det naturlige – eller som han siger: jordiske - menneske, der dog er indblæst med Guds ånd. Det jordiske menneske kommer af jorden og vender tilbage til jorden – dvs. dør. Anderledes med det åndelige eller himmelske menneske, der i kraft af Guds forløsning i Jesus Kristus - der så at sige har påtaget sig dødens årsag, nemlig forbrydelsen – er blevet købt fri fra dødens forfærdelige konsekvens. *"Død, hvor er din brod? Død, hvor er din sejr?"* jubler han til korintherne. De samme korinthere, som angiveligt betvivlede, at døde overhovedet kunne opstå.

I begyndelsen af sin karriere som forkynder har Paulus muligvis tænkt, at ingen i forsamlingerne skulle dø, før Kristus kom igen, men tiden gik, og folk begyndte at dø – bl.a. på grund af forfølgelserne, og så må han formulere sine tanker om de dødes opstandelse, som han skriver til thessalonikerne: *"Herren selv vil på befaling stige ned fra himlen med en ærkeengels røst og med Guds basun, og de, som er døde i tillid til Kristus vil opstå først; derefter vil vi, de levende - de tilbageblevne - blive samlet med dem i skyer for at mødes med Herren i luften, og således skal vi altid være sammen med Herren."*

Kød og blod kan ikke arve Guds rige, skriver han senere til korintherne, og han fortsætter med at indvie dem i følgende mysterium: *"Vi skal ikke alle sove ind, men vi skal alle forvandles - i et nu, på et øjeblik, når den sidste basun lyder. Basunen skal lyde, og de døde skal blive oprejst til udødelighed, og vi skal forvandles. For dette letfordærvelige legeme skal iføre sig uforgængelighed - dette dødelige legeme skal iføre sig udødelighed."*

I samme brev funderer han over dette 'opstandelsens legeme', som forsamlingen åbenbart har undret sig over (hvad den for så vidt stadigvæk gør!). Han bruger her billedet af kornet, der sås i jorden (dør) som den lille kerne, den nu engang er, men som opstår i en helt ny og uforudsigelig skikkelse: *"Hvad der sås i fordærvelighed, oprejses til udødelighed - hvad der sås i vanære, oprejses til herlighed – hvad der sås i svaghed, oprejses til kraft og styrke. Hvad der sås som et naturligt (sjæleligt) legeme, oprejses til et åndeligt legeme."* Menneskelivet opfattes her som et forstadium til det *egentlige* liv, hvilket måske kunne få en og anden til at koble af fra dette livs alvor og 'leve livet, mens vi har os', men billedet siger først og fremmest, at mennesket, som det er nu, er *bærer* af dette egentlige (åndelige) liv på samme måde som det undseelige hvedekorn forbavsende nok er bærer af den 'endelige' hvedeplante, der knejser på marken, tung af liv. Eller som det lille agern er bærer af det mægtige egetræ, der selv bærer tusindvis af nye agern. Budskabet om opstandelsen bliver

dermed budskabet om menneskets ufattelige, umistelige og evige værdi. Hvedekornet kender ikke sit eget værd – føler sig måske endda temmelig ussel i forhold til omgivelserne, når det nu og da fejles sammen med en kost eller skovles op i en spand – ikke før nogen kommer og fortæller det, hvad det egentlig indeholder, og hvad det snart skal blive til. I tillid til den fortælling vil det hengivne hvedekorns usle og ydmygende liv blive omgivet af en stråleglans af glædelig forventning (håb), der ikke kan undgå at skabe glæde omkring sig (kærlighed). Og således breder denne stråleglans sig gennem forsamlingerne og når som en løbeild til verdens ender.

For Paulus er evangeliet ikke blot en opbyggelig fortælling, men konkret – om end ufattelig – virkelighed, og det smerter ham usigeligt, når nogen rent ud fornægter den virkelighed – f.eks. ved at påstå, at døde ikke kan opstå, hvilket svarer til hvedekornets noget forstemmende påstand om, at det vil forblive hvedekorn, indtil det en skønne dag rådner op. Opstandelsens virkelighed er helt afgørende for den kristne grundtanke om, at mennesket først ved at hengive sig selv – altså afføre sig sin egen betydning – når frem til sin egentlige bestemmelse som menneske. En tanke der er i fuldkommen modsætning til normalitetens grundtanke om, at menneskets egentlige bestemmelse kun opnås gennem sejre i livets spil. Normaliteten foragter og latterliggør nederlaget – Paulus forkynder nederlaget som selve vejen til livet: *”For judæere kræver tegn, og hellenere søger visdom, men vi forkynder Kristus som korsfæstet! En skandale for judæere og en tåbelighed for folk, men for de udvalgte – judæere såvel som hellenere – er Kristus Guds kraft og Guds visdom.”*

Når senere tiders kirkefædre taler om ’kødets’ opstandelse – f.eks. i trosbekendelsen – tror jeg ikke, det skal tages bogstaveligt, som om menneskets forkrænkelige legeme, der jo går til grunde i kraft af døden, på en eller anden måde skal genopstå som det var før døden. Det giver ingen mening. ’Kødets opstandelse’ opfatter jeg mere bredt som ’menneskehedens’ eller ’verdens’ fuldkomne forvandling til sin tid, når fuldendelsen kommer, som Paulus skriver til korintherne: *”Så kommer fuldendelsen, når han overdrages herredømmet af sin Gud og far, når han har tilintetgjort alt verdsligt herredømme – al magt og myndighed. For han bør være konge, indtil han får lagt alle fjenderne under sine fødder. Den sidste fjende, der tilintetgøres, er døden selv, for alt har han underlagt under hans fødder ... Når så alt er blevet ham underlagt, vil også sønnen selv underlægge sig ham, der underlagde ham alt, for at Gud må blive alt i alle.”* Ikke blot den enkelte troende kristne indgår i Guds store frelsesplan, men hele verden (alt kød) er selvfølgelig omfattet af sin skabers og opretholders altfavnende kærlighed. Anderledes kan det ikke være.

OM GENKOMSTEN

Det græske ord, Paulus benytter for genkomsten er *parousía*, som egentlig betyder nærvær, tilstedeværelse, og som bl.a. betegner kejserens officielle besøg i en af provinsbyerne, hvilket åbenbart er foregået med pomp og pragt og et anseeligt følge og er blevet anset som en velsignelse for byen – en nådesbevisning af de store – og også en skæbnedag for eventuelle utro og illoyale undersåtter.

Paulus forventede Kristus’ genkomst, mens han endnu selv levede. Han beskriver for thessalonikerne i detaljer, hvordan dagen pludselig ’som en tyv om natten’ skal

oprinde, hvor Kristus under basunklang skal komme sammen med sine engle, og da skal hans hengivne forsamling samles med ham – både de døde og de levende – for at være sammen med Kristus altid. Paulus taler om en forvandling, der skal ske 'i et nu, når den sidste basun lyder' så det dødelige og fordærvelige legeme skal forvandles i lighed med Kristus' udødelige herlighedslegeme.

Forsamlingslivet er et liv båret af længsel i tillid og håb til denne 'Dag', hvor den nuværende onde verden skal dømmes på sine gerninger, men for de døbte skal dagen blive en strålende dag, hvor frihedsbudskabet skal forkyndes, og de skal modtage belønningen for deres hengivenhed under tvivl og modgang i form af det nye, evige liv sammen med Kristus Jesus.

Om dette nye liv i Guds rige forventes at foregå her på jorden eller i himlene, er vel ikke ganske klart. Tanken om 'at komme i himlen' sidder dybt i kristne mennesker – uden at man måske helt har gjort sig klart, hvad det indebærer, men spørgsmålet er, om Paulus ikke taler om opstandelseslivet på en ny jord – dvs. en jord, hvor alt er godt, sådan som det var Guds mening fra starten. En jord, hvor døden ikke findes længere, fordi Kristus har besejret døden som den sidste fjende. En jord befolket af mennesker, iført nye uforkrænelige og udødelige opstandelseslegemer.

Det vigtige er, at Gud vil forbarme sig over mennesker og frifinde dem, der ellers var skyldige til døden på dommens dag, hvilket han allerede nu har forkyndt som et evangelium for de strafskyldige gennem sin søn, Kristus Jesus, der - som det påskelam, der blev ofret, for at befri folket - lod sig ydmyge og korsfæste, og dermed løskøbte han det skyldige menneske fra Guds retfærdige dom og straf. Man kan vel sige, at dommeren i retssagen mod mennesket har påtaget sig forbryderens retfærdige dødsstraf, hvorved forbryderen kan blive frikendt.

Paulus er jurist, og det er vigtigt for ham, at retfærdigheden sker fyldest både på jorden og i himlen. Det ville jo ikke være retfærdigt, hvis Gud bare sådan uden videre tilgav skyldige mennesker, men ved selv at påtage sig den uundgåelige straf sørger Gud for, at retfærdigheden sker fyldest, samtidig med at det skyldige menneske kan frifindes. Som han skriver til romerne: "*Ved Guds barmhjertighed viste han sin retfærdighed her i vores tid, så han både selv kan stå som retfærdig og samtidig frikende den, der lever i kraft af Jesus' hengivenhed.*"⁴⁹

Men det er vigtigt at forstå juraen som et billede på noget langt mere uudsigeligt: den mystiske genforening mellem menneske og Gud, der på sæt og vis minder om den hinduistiske nirvanalære. Måske rejste Paulus længere østpå end Arabien efter sin dramatiske omvendelse? Og det er også vigtigt at forstå, at genkomsten og genoprettelsen af den nye jord allerede er sat i gang med Jesus' død og opstandelse – at forsamlingslivet så at sige er det første spæde tegn på den nye verden, der skal komme.

⁴⁹ Denne tanke om at Gud ikke bare uden videre kunne tilgive skyldige uden dermed at gøre sig selv uretfærdig, blev nærmest en åbenbaring for ærkebiskop *Anselm af Canterbury* omkring 1000 år senere og grundlaget for hans forsoningslære i det berømte værk: *Cur Deus Homo* – Hvorfor Gud blev menneske. Tanken om, at Gud ligesom måtte have noget til gengæld for sin frifindelse af mennesket – og at dette 'noget' var hans egen søns dødsdom og henrettelse, falder mange mennesker for brystet i dag – bl.a. som udtryk for kynisk grusomhed, men tanken synes altså ikke desto mindre at have sine rødder i Paulus' egne tanker om retfærdiggørelsen.

Det nye i forhold til Paulus' samtids jødiske Messiasforventninger, er, at det er Gud selv, der sørger for alt. De andre messianske bevægelser kendte alle én eller anden metode, som mennesker kunne benytte sig af for at fremskynde eller hidkalde Dommens Dag, hvor Gud skulle genrejse folket til ære og værdighed og samtidig ydmyge dets fjender: renselse, fredsmarcher, gudstjenester, bønner og ofre, bod og anger, ekstrem lovoverholdelse eller ekstrem askese – for ikke at tale om væbnet oprør. Det var de midler, de forskellige jødiske bevægelser benyttede sig af for ligesom at gøre sig fortjent til Guds mægtige indgriben.⁵⁰ Paulus fejrer alle den slags midler af bordet og lægger alt i Guds hånd. Tilbage står for mennesket alene at blive døbt i forsamlingens frie fællesskab i tillid til Guds aktive nåde. Her er 'alt tilladt' – om end ikke alt er gavnligt eller opbyggeligt i forhold til kærligheden.

Nu kan man jo hævde med nogen ret, at Paulus åbenbart tog fejl. Genkomsten udeblev tilsyneladende, og nu er der gået 2000 år – stadig uden genkomst. Dette er dog nok udtryk for en noget forenklet problemstilling, der udspringer af en meget bogstavelig læsning af Paulus. I øvrigt en læsning, thessalonikerne gjorde sig til talsmænd for, da det tilsyneladende kneb for dem at vente længere på den lovede genkomst. En mere åndelig læsning vil nok spørge efter den dybere hensigt med talen om genkomst og dom, og for mig er hensigten *nutiden* langt mere end fremtiden. Forkyndelsen af den kommende dommedag er som evangeliet i det hele taget en frihedserklæring. Det er den dag, hvor Guds frikendelse lyder, og hvor forbrydelsens konsekvens ikke bliver dødsstraf, men forbavsende nok evigt liv.

Dommen var for så vidt en given sag. Dette at ethvert menneske skal stå til regnskab og ansvar for sit liv, er vel en almenmenneskelig erfaring – i hvert fald for mennesker af ånd. Tanken er global, selv om de instanser, man skal stå til regnskab for, kan være vidt forskellige. Denne dom og dette ansvar kan selvfølgelig meget nemt blive opfattet som en tung byrde, man slæber med sig gennem livet under frygt og bæven for fremtiden. Frygten for den evige straf i Helvede er blevet både forkyndt og missioneret og ikke mindst næret i det meste af kristenhedens 2000-årige historie. Paradoksalt nok, eftersom Paulus jo netop forkynder frihed på dommens dag – ubetinget frihed og evigt liv. Og hensigten med den forkyndelse af ubetinget frihed er vel ikke mindst at løfte frygtens byrde af skuldrene på skyldbetyngede mennesker, så de kan rette sig op og se livet og medmennesket i øjnene under kærlighedens og frihedens lyse og åbne himmel. Hvor det lykkes, er Guds rige, som Paulus forstår det, allerede brudt frem. Som han skriver til kolossenserne: ”*Sig tak til vor far, som har gjort jer duelige til at få del i de helliges lod – i lyset. Han, som befriede os fra mørkets magt og satte os over i sin elskede søns rige.*” Set i den sammenhæng er

⁵⁰ Det er måske lidt spændende at notere sig, at den jerusalemitiske messianske Jesusbevægelse – 'De fattige' - under ledelse af Jesus' bror Jakob og De Tolv – ifølge historikeren Hegesippus tilsyneladende har hyldet ekstrem lovoverholdelse med omskærelse og spiseregler og tempeltjeneste med bodsgang, bøn og askese og dermed har stået i et ganske markant modsætningsforhold til de mere 'frie' paulinske forsamlinger. Et modsætningsforhold, der til dels fremgår af Jakobsbrevet, der bl.a. kalder en tro/hengivenhed uden gerninger for tom og meningsløs. Det spændende spørgsmål er, om det var Jakob eller Paulus, der fulgte i Jesus' eget fodspor?

den fysisk/kosmiske manifestation af Jesus' genkomst vel omtrent lige så vigtig som hans rent fysiske opstandelse.

OM HERRENS NADVER

At gudstjenesten blev holdt om aftenen kunne udtrykket *kyriakon deipnon* også tyde på: Herrens aftensmad eller på gammelt dansk: Herrens nadver.

Dette fællesmåltid var åbenbart et fuldt måltid bestående af sammenbragt mad. Det var også et mindemåltid, hvor man mindedes Herrens sidste aften sammen med sine lærlinge – den aften, hvor han blev overgivet til dom og straf. Paulus har fra Herren selv⁵¹ modtaget beskrivelsen af, hvordan dette måltid foregik. Denne beskrivelse er gået videre til evangelierne og benyttes stadig i kirkes nadverritual. Måske er uddelingen af brødet foregået før måltidet – uddelingen af vinen bagefter. ”*Hver gang I spiser dette brød og drikker bægeret, forkynder I Herrens død, indtil han kommer,*” siger Paulus til korintherne – Herrens død for vores skyld! Derfor går det ikke an, at nogle af de bedrestillede tager for sig af deres medbragte retter og mæsker sig for sig selv, inden de andre – måske slaver og håndværkere – kommer, så de må gå sultne hjem. Man må ikke på den måde ringeagte brødre, som Jesus er gået i døden for. Ligestilling og ligeværd er fællesskabets kendetegn og den udtrykkes ikke mindst i nadveren.⁵²

Man kan godt finde reminiscenser fra mysteriekulterne – f.eks. i den samtidige og ret udbredte Mithraskult⁵³ – i dette med at spise guddommens legeme og drikke dens blod, men i givet fald minder det mere om en parodi end om en decideret efterligning. De paulinske forsamlinger havde andet for end at hengive sig til mysteriekultens særegne ritualer for de indviede (kun mænd, i øvrigt), og den religiøse ritualisme er ikke særlig relevant for Paulus. Tværtimod synes han at tage meget let på den slags, og det vil jeg tro, hans forsamlinger også har gjort. Her handlede det om den åndelige hengivenhed til Kristus – fællesskabet omkring hans lidelse og død – og den derigennem praktiserede kærlighed til medmennesket. Ritualismen såvel som loven binder mennesket – ånden gør fri. Man kan måske endda sige, at dér, hvor det kniber med ånden styrkes ritualer, således som det er sket mange gange i kirkehistoriens løb. Så jeg forestiller mig den rituelle del af nadvermåltidet ganske enkel som en brøduddeling og deling af det fælles bæger med vin, hvor man i ord og handling – måske under takkebøn og salmesang i fællesskab mindedes Kristus' død for forsamlingens skyld.

⁵¹ Et par gange refererer Paulus til Herren, når han kommer med et påbud eller en redegørelse. Det er næppe fordi Paulus har talt med Jesus selv inden korsfæstelsen, men det kan vel være overbragt ham af Jesus' brødre eller De Tolv – hvis han da ikke henviser til en personlig åbenbaring.

⁵² Denne forskelsbehandling har åbenbart været et problem – ikke blot i Korinth. Det tages også op i Jakobsbrevet – især kap. 2, der behandler forholdet til rige og fattige.

⁵³ Der synes at være en del ligheder mellem Mithraskulten og Kristendommen, men disse ligheder overgås langt af de afgrundsdybe forskelle.

OM INDVIELSEN

Et andet ritual i forsamlingen har været selve indvielsen, der er foregået som en dåb i lighed med Johannes Døberens dåb - og vistnok flere andre jødiske sekters. Dåben er selvfølgelig en form for rituel afvaskning eller renselse, men for Paulus er det også en rituel død og opstandelse i lighed med Kristus' død og opstandelse. *"Eller ved I ikke, at vi, der er blevet døbt til Kristus Jesus, er blevet døbt til hans død? Vi er altså blevet begravet sammen med ham gennem dåben til døden, for at vi – ligesom Kristus blev oprejst af døde ved vor fars herlighed – skal leve et helt nyt liv,"* som han skriver til romerne. I dåben forvandles det gamle forbryderiske menneske til et helt nyt åndeligt eller for den sags skyld kristent menneske, og på den måde fjerner dåben også alle forskelle mellem de døbte: *"For alle I, som blev døbt til Kristus, har også iført jer Kristus. Og så er der ikke judæer eller hellener, ikke slave eller fri, ikke mandligt og kvindeligt..."* som det hedder til galaterne. Dåben har således været en åndsdaab, hvor den forvandlende hellige ånd blev indgydt i den døbte, sådan som det stadig siges i dåbsritualets takkebøn for dåben, der *'skænker os Helligånden med syndernes forladelse og det evige liv.'*

Hvordan dåben er foregået i de paulinske forsamlinger, ved vi ikke meget om. Heller ikke hvornår eller om det har været udendørs eller indendørs. Barnedåb har der næppe været tale om. Paulus har selv kun døbt et par stykker, for som han siger, blev han ikke udsendt til at døbe, men til at prædike evangeliet uden al visdom. Om det betyder, at der har været særlige 'døbere' må stå hen i det uvisse. Måske har det været den tilsynsførendes eller foresattes opgave at stå for dåben. Men man kan forstille sig, at det som gudstjenesterne i det hele taget har været båret af et karismatisk engagement og næppe er gået helt stille af.

BREVENE

Paulus' breve kredser om forholdet mellem jøderne og 'folkene', som han skriver – dvs. ikke-jøder eller 'dem med forhud'. Den åbenbaring, han fik i Damaskus, var en åbenbaring om, at frifindelsen fra Guds vredesdom (retfærdiggørelsen) ikke blot gjaldt hans eget folk – hvis det ellers levede op til betingelserne, eller rettere nåden – men også andre folk. Herefter var opgaven klar for ham. Han måtte forlade sit tidligere liv og bruge sit nye liv på at forkynde dette '*evangelium*' for andre folk, så de kunne få glæde af det – både her og nu, men også på den 'Vredens Dag', som snart skulle oprinde, hvor Kristus skulle komme til jorden for at holde dom over menneskeheden.

Jøderne – eller måske rettere judæerne – havde mange fortrin i kraft af Moseloven (toraen), pagten med Gud, udvælgelsen og ikke mindst forjættelsen (Guds tilsagn om befrielse). Men ifølge Paulus havde folket – eller måske rettere folkets elite – sat alt dette over styr, bl.a. ved fejlagtigt at satse på omskærelse og lovoverholdelse som adgangskort til Guds velbehag og hans rige. Jødernes egen hellige skrift sagde ifølge Paulus noget andet. Det virkelige adgangstegn til Guds herlighed var hengivenhed og tillid til Gud – sådan som fortællingen om Abraham viste det – og dette gjaldt *alle* mennesker – ikke blot jøderne. Da aftalen med Abraham blev indgået, var han jo hverken jøde eller omskåret, argumenterer Paulus.

I endnu et forsøg på at overbevise sit eget udvalgte folk havde Gud sendt det sin egen søn i skikkelse af mennesket Jesus, men ham havde de slået ihjel – ganske som de havde slået Guds profeter ihjel før ham. Dette drab på den sande Messias – på Gud selv, om man vil – medførte dog ikke – som man måske kunne forvente – Guds hævn i form af en eller anden voldsom straf mod folket. I hvert fald ikke i første omgang.⁵⁴ Tværtimod kunne man sige. For på tredjedagen oprejste Gud den korsfæstede Kristus i ære og herlighed til de himmelske sale, hvorfra han var kommet – ifølge *Skrifterne*, som Paulus fremhæver. Det hele var planlagt og forudsagt! Og han viste sig for sine tilhængere – og til sidst også for Paulus selv. På den måde blev dette drab ud fra Den hellige Skrift fortolket som et sonoffer for folkets forbrydelser. Guds eget endegyldige offer så at sige. Kristus ydmygede sig, og i stedet for at tage magten, gjorde han sig til slave for folket. Ja, han blev et påskelam, der blev slagtet, så Herren selv fra Exoduslegenden⁵⁵ endnu engang 'gik forbi' og døden selv blev tilintetgjort.

Free at last! Fri for spiseregler – fri for omskærelse – fri for tempelkulten – fri for helligdage – ja, for alt, hvad enhver anstændig jøde ellers anså som sine særlige fortrin fremfor andre folk – og så var der jo heller ikke længere noget, der forhindrede andre folk i at få del i Guds velsignelse – andre folk, der jo også levede som slaver under denne eller hin religion eller kejserafgud – eller som levede som slaver af deres menneskelige begær og 'kødets' lidenskabelige drifter. Guds 'nåde' eller

⁵⁴ Først senere begyndte kristne at hævde, at Jerusalems ødelæggelse i 70 var Guds straf over Jødefolket, sådan som man kan læse det i evangelierne, der alle er skrevet *efter* dette skæbnesvangre år.

⁵⁵ Se 2. Mosebog kap. 12

velvilje, barmhjertighed eller kærlighed var ikke længere forbeholdt nogle få, men gjaldt enhver, der ved hjælp af Guds ånd vendte om fra sit tidligere slaveliv og med et tillidsfuldt og hengivent hjerte bekendte sig til det nye liv under den ene sande Guds og Kristus Jesus' nådige lederskab. Det nye liv, der var båret af frihed fra alt, hvad der førhen hindrede kærligheden til *ethvert* medlemmenneske i at komme til udtryk.

Glem for en stund evangelierne, bibelhistorierne om Jesus' liv, dogmerne. Glem for en stund kirken med alt, hvad den står for på godt og ondt. Glem Luther! Glem det hele og lad dig af ånden føre tilbage til den blomstrende havneby Efesos en januardag i Claudius Cæsars 10. regeringsår - året 51 e. Kr. Solen skinner. Der er en vrimmel af liv og råben i gaderne og ikke mindst på havnen, hvor skibe hele tiden bliver losset og lastet. I en sidegade til det vældige hovedstrøg, under en af de mange baldakiner, der er slået op for at skygge lidt for solen sidder en halvskaldet ilter lille mand og kæmper med en større teltdug, mens han nu og da slår ud med armene og taler med sig selv - nej, vent lidt! Der sidder jo en fortvivlet, svedende skriver ved et bord og prøver på at følge med, så godt han kan. "Hvad var det sidste, Paululus?" En mand skælder ud lige udenfor værkstedet. En kærre skrumples hen ad brostenene. En hund gør rasende. En kvinde ler hysterisk. Den lille mand stopper op, løfter hovedet og ser på skriveren med et smil. Så gentager han langsomt den sidste sætning: "Hold fred med hinanden, Tertios. Hold fred med hinanden!"

FØRSTE BREV TIL THESSALONIKERNE

Det første vi hører fra Paulus er to små breve til forsamlingen i Thessaloniki i det nuværende nordlige Grækenland – antagelig fra omkring år 51. Paulus har selv grundlagt forsamlingen, og alt står såmænd meget godt til, når man ser bort fra de evindelige forfølgelser – sikkert fra både jøder og andre folk. Nu har disse forfølgelser åbenbart også kostet menneskeliv, hvilket tilsyneladende har foranlediget et spørgsmål fra forsamlingen vedrørende den forventede genkomst, som Paulus uden tvivl har forkyndt, da han var hos dem. Hvad nu med dem, der er døde – får de så ikke del i opstandelsen? Dette synes at være emnet for både første og andet Thessalonikerbrev.

Paulus, Silvanus og Timotheos hilser forsamlingen i Thessaloniki og takker dem for deres tro, håb og kærlighed. På trods af modgang har thessalonikerne taget imod evangeliet. Deres forbilledlige omvendelse til den sande Gud har givet genlyd over hele Grækenland – ja, over hele verden.

I et tilbageblik mindes Paulus den svære begyndelse på missionen, hvor han som en mor og en far med omsorg og opdragelse og kærligt fællesskab søgte at forkynde evangeliet uden at kræve noget til gengæld og uden at vække anstød.

I et noget brat indskud hudflettes jøderne, fordi de har dræbt både profeterne og Jesus og også har smidt Paulus og hans medarbejdere ud af landet. Men de skal nok få deres straf, hedder det.

Paulus længtes efter at gense forsamlingen, men trods flere forsøg er det endnu ikke lykkedes. Til gengæld sendte han så sin medarbejder Timotheos af sted fra Athen, og han kunne senere vende tilbage med de gode tidender om forsamlingens fortsatte tro og hengivenhed.

Efter en indstændig advarsel især mod hor og om at holde fast i broderkærligheden kommer Paulus ind på genkomstens mysterium – hvordan de, som er døde, skal opstå, når Kristus kommer igen, og sammen med de levende skal de alle samles med ham i luften, som det hedder, for altid at være sammen med ham. Ingen ved dog, hvornår det sker, men det kommer pludseligt, når man mindst venter det. Og det kommer snart. Derfor bør man hele tiden være på vagt, være ædru og årvågne, for den dag bliver ikke en straffens dag for de troende med en befrielsens dag i kraft af Jesus' Kristi død for menneskers skyld.

Til slut følger en smuk formaning og bøn om at ære de foresatte i forsamlingen, om at styrke de svage og i det hele taget søge efter det bedste og kærligste forhold mellem forsamlingens medlemmer i en stadig søgen efter det ulastelige og det fuldkomne. Brevet bør læses op for alle, hedder det til slut.

1 Fra Paulus, Silvanos og Timotheos til thessalonikernes forsamling⁵⁶ i Gud vor far og vor Herre Jesus Kristus.⁵⁷ Nåde og fred være med jer!

Uophørligt takker vi Gud for jer alle, når vi tænker på jer under vore bønner, og vi husker hele tiden på frugterne af jeres hengivenhed,⁵⁸ jeres kærligheds-gerninger og jeres udholdenhed i håbet til vor Herre Jesus Kristus. Alt det I gør for vor Guds og fars ansigt.

2 Kære Guds elskede brødre! Vi forstår jo så godt jeres særlige fortrin, eftersom Guds evangelium ikke kom til jer med ord alene, men også med overvældende kraft båret af hellig ånd. I husker jo nok, hvordan vi optrådte i forhold til jer, da vi var sammen – hvordan I efterlignede os, ja, Herren selv, da I tog imod Ordet med hellig ånds glæde på trods af megen modgang. I blev et forbillede for alle de hengivne i Makedonien og Akaja.⁵⁹ Fra jer har Herrens Ord givet genlyd – ja, ikke blot i Makedonien og Akaja, men rygtet om jeres hengivenhed til Gud er nået ud til alle verdenshjørner, så vi slet ikke behøver at tale om det. De andre fortæller nemlig selv om, hvilken modtagelse vi fik hos jer, og hvordan I vendte om fra afgudsdyrkelsen for nu at tjene den levende og sande Gud og fra himlene forvente hans Søn, som han oprejste af døde: Jesus, som udfrier os fra den kommende vrede.⁶⁰

Ja, kære brødre! I ved selv, at vores indgang hos jer ikke var det bare ingenting, men efter den lidelse og mishandling i Filippi,⁶¹ som vi netop havde udstået, og som I jo også kender til, fik vi med Guds hjælp mod til at fortælle *jer* om Guds evangelium – og det trods megen modgang.

Vores prædiken udspringer nemlig hverken af bedrag, urenhed eller list, men eftersom det er Gud selv, der har fundet os værdige til at få evangeliet betroet, så taler vi altså ikke for at behage mennesker, men alene den Gud, der ransager vore hjerter. Det var ikke med smigrende ord, vi optrådte, sådan som I jo også godt ved, og ved Gud heller ikke under påskud af begær. Ej heller anglede vi efter anerkendelse fra mennesker – hverken fra jer eller

⁵⁶ *ekklesia* - egentlig: de udvalgte eller udvalgte. Ordet blev brugt om de aristokratiske byråd.

⁵⁷ Paulus bruger udtrykket 'i Gud', 'i Herren', 'i Kristus' mange gange i sine breve og udtrykker måske dermed den mystiske enhed mellem Gud og hans forsamling på jorden. Vi har måske et tilsvarende udtryk på dansk, når vi taler om at være 'brødre i ånden'. Jeg oversætter generelt *ekklesia* med 'forsamling' i stedet for det sædvanligt brugte 'menighed', der efter min mening signalerer noget andet end *ekklesia*.

⁵⁸ *pistis* – ordet betyder 'tro' i betydningen inderlig og helhjertet hengivenhed.

⁵⁹ Landskabet syd for Makedonien.

⁶⁰ En 'vredens og dommens dag' på linje med forestillingen i det senjødiske skrift Daniels bog fra o. 165 f. Kr. kap. 7-11.

⁶¹ Naboby lidt nordøst for Thessalonika.

fra andre - hvad vi ellers nok kunne have forventet som Kristus' udsendinge.⁶² Nej, tværtimod færdedes vi mildt og stille iblandt jer - ja, som en mor, der drager omsorg for sine børn.

Således fandt vi det rigtigt, af inderlig omsorg for jer, at delagtiggøre jer ikke blot i Guds evangelium, men såmænd også i vort eget sjæleliv, eftersom I var blevet os inderligt elskede.

Ja, kære brødre! I husker uden tvivl vores møje og besvær med at forkynde Guds evangelium for jer, samtidig med at vi puklede dag og nat for ikke at ligge nogen af jer til byrde. I kan ved Gud selv bevidne, hvor fromt og retfærdigt og ulasteligt vi færdedes blandt alle jer hengivne mennesker. I ved også, hvordan vi - ganske som en far, der opdrager sine børn - formanede og opmuntrede hver eneste af jer og tilskyndede jer til at vandre værdigt for den Gud, der kaldte jer til *sit* rige og *sin* herlighed. Derfor takker vi også uophørligt Gud, fordi I tog imod Guds Ord, som I fik fra os - ikke som menneskeord, men i sandhed *Guds* ord, som skaber liv og handlekraft i jer, hengivne mennesker.

Ved I hvad, kære brødre! I minder om Guds forsamlinger, der lever i Jesus Kristus i Judæa,⁶³ eftersom I led den samme skæbne fra jeres egne landsmænd, som de oplevede fra judæerne, der jo ikke blot har dræbt Herren Jesus og profeterne, men som også har smidt os ud. De har ikke Guds velbehag, og de vender sig mod alle mennesker, når de på den måde forhindrer os i at tale til folkene⁶⁴, så de kunne blive befriet. Hele tiden lægger de forbrydelse på forbrydelse,⁶⁵ men straffen⁶⁶ skal nok ramme dem til sidst.⁶⁷

Kære brødre! En kort tid var blevet skilt fra jer - rent fysisk, men ikke med hjertet - men vi var overordentligt opsatte på at gense jer, og hvor vi dog længtes! Derfor forsøgte vi også at komme til jer, men så sandt jeg er Paulus, blev vi forhindret i det både én og to gange af Satan selv. For hvem andre er vort håb, vores glæde og vores hæderskrans for vor Herre Jesus, når han kommer igen,⁶⁸ om ikke I? Ja, I er vor ære og glæde!

3 Men da vi så ikke kunne holde det ud længere, besluttede vi at vi skulle blive alene tilbage i Athen, mens vi sendte Timotheos, vor bror og Guds medarbejder for Kristus' evangelium, til at styrke og formane

⁶² *apostolos*. Jeg har valgt at oversætte ordet med 'udsending' eller 'udsendt' i stedet for det normale 'apostel'.

⁶³ Jerusalem og omliggende egne.

⁶⁴ *ethnesin* betyder egentlig bare 'folk', men bruges af Paulus om de ikke-jødiske folkeslag, dem, vi plejer at kalde 'hedninger'.

⁶⁵ *hamartia* - egentlig et fejltrin eller fejlskud med tragiske konsekvenser.

⁶⁶ *hæ orgæ* - egentlig vreden

⁶⁷ Der er teologer, der mener, at dette afsnit må være en senere interpolation, eftersom det udtrykker en senere tids fjendskab mod 'jøderne' - et fjendskab, som Paulus, der selv var jøde, ikke nærede i samme grad. Jf. f.eks. Romerbrevet kap. 11. 'Straffen' over jøderne kom i året 70 med templets og Jerusalems ødelæggelse, og det er sandsynligt, at indskuddet stammer fra tiden efter denne katastrofe. Afsnittet synes også at bryde ind i sammenhængen.

⁶⁸ Egentlig: ved hans nærvær (*parousias*).

jer omkring jeres hengivenhed, så ingen kommer til at vakle i disse modgangstider. I ved jo selv, at det er det, vi er her for. Allerede dengang vi var hos jer, forudsagde vi, at vi nok skulle komme ud for trængsler, således som det også er sket, som I ved.

Da jeg så ikke kunne klare det mere, sendte jeg bud for at høre nærmere om jeres hengivenhed – om Fristeren på en eller anden måde skulle have fristet jer, så alle vores anstrengelser ville have været forgæves.

Men nu er Timotheos kommet tilbage fra jer med gode nyheder til os om jeres hengivenhed og jeres kærlighed og om, hvordan I altid mindes os med glæde og længes efter, at vi skal ses, sådan som også vi længes.

Denne jeres hengivenhed opmuntrede os i den grad, kære brødre, midt i al vor nød og trængsel. For vi lever, så længe I står fast på at leve i Herren. Hvilken tak formår vi dog at bringe Gud for jer til gengæld for al den glæde, der fylder os på grund af jer overfor vor Gud? Nat og dag beder vi på vores grædende knæ om at mødes med jer ansigt til ansigt og råde bod på det, I endnu måtte mangle i inderlig hengivenhed.

Måtte vor Gud og far selv og vor Herre Jesus bane vejen til jer, og må Herren fylde jer – ja, lade jer flyde over med kærlighed til hinanden og til alle, sådan som vi har kærlighed til jer, så jeres hjerter styrkes i rendyrket hellighed for vor Gud og far indtil vor Herre Jesus' genkomst med alle sine hellige. Amen!

4 Derudover beder vi jer, kære brødre - ja, vi formaner jer rent ud i vor Herre Jesus' navn - angående det, I lærte af os om, hvordan I bør leve til Guds velbehag - hvad I jo for så vidt også allerede gør - men at I gør det endnu mere!

I ved jo, hvilke bud vi gav jer gennem Herren Jesus. Dette er nemlig Guds vilje og afgørende for jeres helliggørelse, at I afholder jer fra hor, så enhver af jer forstår at holde sig til sin egen krybbe i hellighed og agtelse og ikke lever i liderligt begær som de folk, der ikke kender Gud. Ingen skal bedrage og udnytte sin bror i disse ting. For Herren skal nok hævne al den slags, sådan som vi også før har sagt det til jer og vidnet om. Gud kaldte os jo ikke til urenhed, men til helliggørelse. Den, der altså lader hånt om dette, lader ikke blot hånt om et menneske, men om Gud selv - han som gav sin hellige ånd til jer.

Om broderkærligheden derimod har I ikke behov for, at jeg skriver om til jer. I er jo selv oplært af Gud til at elske hinanden, og det gør I jo overfor alle brødrene i hele Makedonien. Men vi bønfaller jer, kære brødre, om hellere at gøre det til overflod.

Værdsæt det stille liv, pas jeres egne sager og arbejde med jeres hænder, sådan som vi påbød jer det, for at I må vise jer anstændige for dem udenfor og ikke skylde nogen noget.

Kære brødre! Vi ønsker ikke at holde jer hen i uvidenhed om de afdøde,⁶⁹ så I ikke skal gå og sørge som de andre, der ikke ejer noget håb. For hvis vi har tillid til, at Jesus døde og opstod, så har vi også tillid til, at Gud vil føre dem, der er sovet ind i tillid til Jesus, sammen med ham.

Det følgende siger vi til jer med Herrens egne ord: vi, de efterlevende, som bliver tilbage til Herrens genkomst, skal på ingen måde komme forud for de afdøde, for Herren selv vil på befaling stige ned fra Himlen med en Ærkeengels røst og med Guds basun, og de, som er døde i tillid til Kristus vil opstå først; derefter skal vi - de levende efterladte - blive samlet med dem i skyer for at mødes med Herren i luften, og således skal vi altid være sammen med Herren. Trøst derfor hinanden med disse ord.

5 Dog angående tider og timer, kære brødre, har I ikke behov for, at man skriver til jer, eftersom I selv godt ved, at Herrens Dag kommer som en tyv om natten. Når de andre siger "fred og ingen fare", så pludselig indtræder katastrofen som verner for den fødende, og de skal ingenlunde slippe fri. Men I, kære brødre, I sidder ikke i mørket, så den dag kommer bag på jer som en tyv. I er jo alle lysets sønner - sønner af dagen. Vi tilhører ikke natten eller mørket, så lad os ikke sove som de andre, men lad os være årvågne og ædru.

De, som sover, sover jo om natten, ligesom de, der drikker sig fulde, drikker sig fulde om natten. Men vi, der tilhører dagen, lad os være ædru, iført hengivenhedens og kærlighedens rustning og med håbet om frifindelse som hjelm. For Gud har ikke stillet os vrede og straf⁷⁰ i udsigt, men et frihedens hjem i kraft af vor Herre, Jesus Kristus, han som døde for os, for at vi skulle leve sammen med ham - hvad enten vi nu er vågne eller sover. Trøst derfor hinanden og vær opbyggelige overfor hinanden, sådan som I jo også allerede er det.

Kære brødre! Vi beder jer om at påskønne dem, der slider i det for jeres skyld - de, som er jeres foresatte⁷¹ i Herren, og som viser jer til rette. Se på dem med kærlighedens milde øjne på grund af deres arbejde.

Hold fred med hinanden.

Ja, vi formaner jer, kære brødre, vis de uregerlige til rette.

Sæt mod i de modløse. Styrk de svage.

Hav tålmodighed med alle.

Se til at ingen gengælder ondt med ondt,

men stræb altid efter det gode i forhold til hinanden -

ja, i forhold til alle.

Vær altid glade! Bed uden ophør!

⁶⁹ *Koimâménân* - de, som sover. Antagelig martyrerne - altså de, der er blevet dræbt under forfølgelserne. Måske er ordet ligefrem en fast term for martyrerne - jf. Matt. 27,52, der beskriver martyrenes opstandelse ved Jesus' død langfredag.

⁷⁰ *orgæ* - egentlig: vreden

⁷¹ *proistamenous* - heraf betegnelsen provst. En vigtig formaning!

Vær fremfor alt taknemmelige!
Dette er nemlig Guds vilje med jer ifølge Kristus Jesus.
Udsluk ikke ånden og ringeagt ikke prædikenen.⁷²
Brug jeres forstand. Hold jer til det gode.
Afhold jer fra alt, hvad der forekommer ondt.

Må fredens Gud selv helliggøre jer,
så I bliver fuldendte og fuldkomne,
og må jeres ånd og sjæl og legeme bevares ulastelige
til vor Herre Jesus Kristus' genkomst.
Hengiven er han, som udvælger jer, han vil også gøre det.
Kære brødre, bed også for os!
Hils nu alle brødrene med et helligt kys.
Sørg for Guds skyld for, at dette brev bliver læst op for alle brødrene!
Vor Herre Jesus Kristus' nåde være med jer!

⁷² *profeteias* – ofte oversat med profetier, men jeg synes 'prædikener' giver en bedre forståelse af, hvad det handler om. Der blev prædiker ved forsamlingernes sammenkomster – til opbyggelse og trøst. Profeti og prædiken er i øvrigt etymologisk nært beslægtede.

ANDET BREV TIL THESSALONIKERNE⁷³

Paulus, Silvanus og Timotheos hilser forsamlingen i Thessaloniki og takker dem igen for deres forbilledlige og udholdende tro og kærlighed på trods af de mange forfølgelser og trængsler. Engang skal Gud straffe deres modstandere med trængsler og de selv skal få lindring, når Herren selv kommer igen med evig straf til de ulydige. Den dag skal forsamlingen dog ikke vente lige med det samme, selv om nogen måske påstår det. Der sker nemlig ikke noget, før Lovløshedens Menneske, der ligefrem vil indtage Guds trone i templet, er blevet afsløret. Han skal dræbes af Kristus selv, når han kommer igen – ligesom alle, der er blevet forført af hans sataniske magt. Ham skal forsamlingen dog ikke frygte, for den er kaldet gennem Paulus' evangelium, og deri skal den bare hente styrke og stå fast.

Forsamlingen opfordres som tidligere til at bede for Paulus og hans medarbejdere, for der er mange onde mennesker til, der vil dem til livs. Paulus formaner forsamlingen til at tage afstand fra alle, der ikke efterlever evangeliets formaninger, og han minder om, hvordan han selv levede udadleligt som et forbillede for forsamlingen, da han var hos dem – bl.a. ved at arbejde og dermed skaffe sig selv føden. Det bør enhver efterligne ham i.

Brevet slutter med det karakteristiske nådesønske, der går igen i alle brevene både indledningsvist og afslutningsvist.

1 Fra Paulus, Silvanos og Timotheos til thessalonikernes forsamling i Gud vor far og vor Herre Jesus Kristus. Nåde være med jer og fred fra Gud vor far og Herre Jesus Kristus!

Kære brødre! Vi skylder altid at sige tak til Gud for jer. Det fortjener I, fordi jeres inderlige hengivenhed til stadighed vokser, ligesom den indbyrdes kærlighed hos hver enkelt af jer tager til, så vi selv roser os af jer blandt Guds forsamlinger på grund af jeres udholdenhed og hengivenhed under alle jeres forfølgelser og de trængsler, I udstår.

Det er et bevis på Guds retfærdige dom, at I anses for værdige til Guds rige, for hvilket I også lider. For Gud er det jo kun rimeligt at give trængsel som gengæld til dem, der nu volder jer trængsel - og at give lindring til jer, som voldes trængsel, sammen med os i åbenbaringen af Herren Jesus Kristus, når han kommer fra Himlen med flammende ild sammen med sine mægtige engle for at straffe dem, der ikke kender Gud, og som ikke er lydøre overfor vor Herre Jesus' evangelium. De kommer til at bøde med evig tilintetgørelse,

⁷³ De fleste teologer anser brevet for at være et pseudopaulinsk brev fra en senere tid – bl.a. på grund af 'udskydelsen' af parusien eller Kristus' genkomst. I 1. Thessalonikerbrev var den lige om hjørnet og ville komme 'som en tyv om natten', men her synes den at være skubbet ud på den anden side af visse tegn og 'Lovløshedens menneskes' krav på Guds trone. Kan Paulus have skiftet standpunkt om noget så vigtigt på så kort tid? Men hvem ved?

bortvist fra Herrens ansigt og fra hans vældes herlighed på den dag, hvor han kommer for at blive æret blandt sine hellige og beundret blandt alle dem, der forblev hengivne.

I troede virkelig på vores vidnesbyrd. Derfor beder vi altid for jer om at Gud må anse jer værdige til kaldet og med sin kraft fylde jer med den fulde glæde ved at gøre det gode – ja, med gerninger båret af hengivenhed – for at vor Herre Jesus' navn må herliggøres blandt jer – og I må herliggøres i ham – ved vor Guds og vor Herre Jesus Kristus' nåde.

2 Men, kære brødre! Nu beder vi jer om - angående vor Herre Jesus Kristus' genkomst⁷⁴ og vores forening med ham – at I ikke lige med det samme bringes ud af fatning eller bliver forskrækkede, hverken gennem åndsmeddelelser eller ord eller breve, som skulle være fra os - meddelelser om at Herrens Dag skulle være lige om hjørnet.

Lad ingen føre jer vild på nogen måde, for det sker ikke, før der kommer frafald, og Lovløshedens Menneske⁷⁵ er blevet afsløret - Fortabelsens Søn⁷⁶ - som stritter imod og ophøjer sig over alt, hvad man ellers kalder Gud, og som tilbedes, så han ligefrem indsætter sig selv i Guds tempel og påstår om sig selv, at han er Gud.

Kan I ikke huske, at jeg omtalte disse ting for jer, mens jeg endnu var hos jer? Nu ved I i hvert fald, hvad der holder igen - nemlig at *han* først skal åbenbares, når hans tid er inde. For forbrydelsens mysterium er allerede virksomt – blot må den, der holder ham tilbage, vige pladsen. Da skal Forbryderen åbenbares – ham skal Herren Jesus i øvrigt dræbe med et åndepust fra sin mund og tilintetgøre ved sin strålende genkomst – Forbryderen, hvis tilstedeværelse er båret af Satans vældige kraft, løgnagtige tegn og undere og med hele uretfærdighedens forførelse af dem, der går til grunde, fordi de ikke tog imod kærlighed til sandheden, så de kunne blive frikendt. Derfor sender Gud en vildfarelsens besættelse over dem, så de tror på løggen, så alle de, der ikke var hengivne overfor sandheden, men ligefrem nød uretfærdigheden, må blive dømt.

Dog skylder vi altid at sige tak til Gud for jer, Herrens elskede brødre, fordi Gud udvalgte jer som befrielsens første frugt gennem åndens helliggørelse og til hengivenhed mod sandheden. Hertil kaldte han jer gennem vort evangelium, så I kunne få vor Herre Jesus Kristus' herlighed.

⁷⁴ *parousias* – egentlig: tilstedeværelse, nærvær.

⁷⁵ *ánthropos tes anomías* - Kristus' modsætning og modstander – Antikrist. Guds rige kommer ikke uden kamp.

⁷⁶ *hyios tes apáleias* – egentlig: ødelæggelsens søn, der åbenbart gør krav på intet mindre end Guds trone. Der tænkes muligvis på kejseren i Rom, der jo netop gjorde krav på guddommelig tilbedelse. Måske henvises der til romernes ødelæggelse af Jerusalem og Templets ødelæggelse i året 70, men det ville indebære en affattelse af brevet efter denne begivenhed – og dermed efter Paulus' død.

Så kære brødre! Stå nu fast og hent styrke i de overleveringer, I modtog, enten i tale eller gennem vort brev.

Måtte vor Herre, Jesus Kristus selv
og Gud vor far, som elskede os
og som gav evig trøst
og det gode håb ved sin barmhjertighed,
opmuntre jeres hjerter
og styrke jer i al god gerning og tale.

3 Derudover, kære brødre, så bed for os, så Herrens ord må udbredes og herliggøres ganske som hos jer, og så vi må udfries fra de vanartede og ond-sindede mennesker. Hengivenheden er jo ikke for alle og enhver! Til gengæld er Herren hengiven – han, som vil gøre jer faste og vogte jer mod Den Onde. Vi stoler, som dem, der lever i Herren, på, at I gør – og også fremover vil gøre – hvad vi formaner jer til. Måtte Herren lede jeres hjerter til Guds kærlighed og til Kristus' udholdenhed.

Men vi formaner jer, kære brødre, i vor Herre Jesus Kristus' navn, om at I holder jer fra enhver bror, der lever usømmeligt, og som ikke efterlever den overlevering, I modtog fra os. I ved jo selv, hvordan man bør efterligne os. Vi har jo ikke levet usømmeligt hos jer, og vi har ikke spist nådsens brød hos nogen. Tværtimod arbejdede vi dag og nat med møje og besvær for ikke at ligge nogen af jer til byrde. Ikke fordi vi ikke har ret til det, men det var for at gøre os selv til forbilleder for jer, så I kunne efterligne os. Og dengang vi var hos jer, formanede vi jer faktisk til, at dersom nogen ikke vil arbejde, skal han heller ikke have føden. Vi har nemlig hørt, at der lever nogle usømmeligt iblandt jer – nogle som ikke gider arbejde, men sniger sig udenom. Den slags mennesker formaner og påbyder vi i Herren Jesus Kristus' navn, at de skal arbejde stille og roligt, så de kan spise deres eget brød.

Men I, kære brødre, I må aldrig blive trætte af at gøre det gode. Er der nogen, der ikke retter sig efter det, vi har skrevet her i brevet, skal I mærke jer ham og ikke have noget med ham at gøre, så han må skamme sig. Betragt ham dog ikke som en fjende, men tilrettevis ham som en bror.

Måtte fredens Herre selv skænke jer freden i alle ting og på alle måder. Herren være med jer alle!

Hilsen med min egen, Paulus' hånd. Sådan er min underskrift på alle breve. Således skriver jeg.

Vor Herre Jesus Kristus' nåde være med jer alle!

FÆNGSELSBREVENE

Næste gang vi hører fra Paulus, sidder han fængslet i Efesos. Herfra skriver han breve til forsamlingen i Filippi, til sin gode ven Filemon og forsamlingen i hans hus og til forsamlingen i Kolossæ, hvor han bor. Antagelig skriver han også en rundskrivelse til forsamlingerne dér på egnen – det brev, som i den kanoniske bibel kaldes Brevet til efeserne.

BREVET TIL FILIPPERNE

Paulus og Timotheos hilser de hellige i Filippi. Paulus, der åbenbart sidder i fængsel, udtrykker sin glæde over forsamlingens fællesskab om evangeliet. Det styrker ham i hans egen kamp.

Paulus fængsling er omsider blevet opfattet som det martyrium, det reelt er – også af de romerske myndigheder – og det har betydet fremgang for evangeliet, der nu forkyndes frit – dog for nogles vedkommende med slette motiver, men blot evangeliet forkyndes, vil det fremme Paulus' frifindelse gennem bøn og ånd.

At dø ville være en velsignelse for Paulus, for så kunne han møde Kristus, men på den anden side har forsamlingen brug for ham, så han håber at kunne komme til dem igen – især hvis forsamlingen vil stå fast og kæmpe ufortrødent på trods af lidelse og modgang.

Paulus formaner til enighed i kærligheden og til at tænke mere på deres medmennesker end på sig selv. I et meget smukt digt minder han forsamlingen om Kristus Jesus, der kunne være lige med Gud, men udtømte sig og blev et menneske, der tilmed ydmygede sig til den ultimative død på korset. For hans lydighed har Gud ophøjet ham til den højeste ære, så han nu tilbedes som himlens og jordens herre. Sådan bør man leve i håbet om den endelige frihed ved at lytte efter Guds vilje – han som selv skaber både lyst til det gode og viljen til at handle derefter.

Som strålende lys skal forsamlingen være i denne onde verden, og om det så koster livet, skal man blot glæde sig, sådan som Paulus selv glæder sig.

Paulus håber at kunne sende Timotheos til Filippi for at høre nyt, men han håber også selv at komme. Imidlertid sendte han i første omgang Epafroditos. Han havde været meget syg, og ville gerne vise sig sund og rask for forsamlingen.

Igen formaner Paulus forsamlingen til glæde, men advarer samtidig kraftigt mod dem, der kræver omskærelse og ikke har tillid alene til Kristus. Paulus er selv omskåret som rettroende jøde, men han har fuldstændig brudt med sin fortid for at tilbede Kristus som sin Herre. Paulus' retfærdighed kommer ikke fra Moseloven men alene fra Kristus' trofasthed og hans hengivenhed. Det er et mysterium for ham, at det er gået sådan, men sådan er det, og nu stormer han mod det endelige mål, som er Guds kald.

Brødrene bør bruge Paulus som forbillede, og han advarer mod begæret og det jordiske. Søg efter det himmelske borgerskab, for deri ligger befrielsen og den store forvandling.

Efter formaninger og hilsner til enkeltpersoner gentager Paulus sit glædesbudskab i en ekstatiske bøn om håb, om barmhjertighed og ubekymrethed og med opfordring til stadig bøn til Gud.

Til slut takker Paulus for den støtte, han har modtaget fra filippierne gennem Epafroditos. Det vil komme dem selv til gode.

Hilsner til alle.

1 Fra Paulus og Timotheos, Kristus Jesus' slaver, til alle de hellige i Filippi i Kristus Jesus tillige med tilsynsmænd og tjenere.⁷⁷ Nåde være med jer og fred fra Gud vor far og fra vor Herre Jesus Kristus!

Jeg takker min Gud, hver gang jeg tænker på jer. I alle mine bønner beder jeg altid for jer alle med glæde over jeres fællesskab om evangeliet fra den første dag og indtil nu. Jeg har fuld tillid til, at han, som påbegyndte det gode arbejde blandt jer, også vil fuldende det indtil Jesus Kristus' Dag.

Det er kun ret og rimeligt, at jeg tænker således om jer alle, eftersom jeg har jer i mit hjerte, såvel her i mine lænker som når jeg forsvarer evangeliet og står fast på det. I er jo alle fælles med mig om nåden. Gud skal vide, hvor jeg længes efter jer alle med Kristus Jesus' inderlighed!

Dette beder jeg om:

Må jeres kærlighed blive stadig mere overvældende,

fyldt med erkendelse og skønsomhed,

så I selv kan vurdere, hvad der gør en forskel,

så I kan stå ufordærvede og uden at vække anstød indtil Kristus' Dag - fyldt med retfærdighedens frugt gennem Jesus Kristus

til Guds ære og pris.

Kære brødre! Jeg vil, at I skal vide, at det, der er sket med mig, reelt har betydet fremgang for evangeliet, eftersom det nu er blevet åbenbart for hele prætoriet⁷⁸ og for alle de andre, at mine lænker udelukkende bæres for Kristus' skyld. Så de fleste af brødrene i Herren, vover nu at tale Guds ord overvældende frygtløst opmuntret af mine lænker.

Der er godt nok dem, der forkynder Kristus båret af misundelse og stridslust, men andre gør det også i den bedste mening. De sidste gør det af kær-

⁷⁷ *episkopoi kai diakonois* - de senere 'biskopper' og 'diakoner'. Også her i Filippi synes der at have været forskellige embeder i forsamlingen – jf. 'de foresatte' (provster) i slutningen af første Thessalonikerbrev.

⁷⁸ Administrationsbygningen for provinsguvernøren. Kunne måske oversættes: 'Hele provinsadministrationen' dvs. guvernøren, som også var dommer, og alle hans embedsmænd.

lighed, vel vidende at jeg er sat til at forsvare evangeliet, mens de andre forkynder Kristus for egen vindings skyld, uredeligt og i håb om at føje yderligere trængsel til mine lænker. Men hvad så? Jeg glæder mig bare over, at Kristus forkyndes alle vegne, det være sig med bagtanker eller i god tro, og det bliver jeg ved med, for jeg ved, at det vil føre til frifindelse for mig gennem jeres forbøn og med hjælp fra Jesus Kristus' ånd. Min inderlige længsel og mit håb vil på ingen måde blive til skamme. Nu som altid skal Kristus forherliges ved mit legeme, hvad enten det så er gennem mit liv eller gennem min død. For mig er at leve nemlig Kristus, og at dø er en gevinst. Men hvis det at leve her i verden bærer frugt i handling, så ved jeg faktisk ikke, hvad jeg skal. Jeg vakler mellem på den ene side længslen efter at bryde op og være sammen med Kristus - og det er den bedre del - men på den anden side er det at forblive her i verden måske mere nødvendigt af hensyn til jer. Sådan er det nok. Nu ved jeg, at jeg gerne vil blive i live og forblive hos jer alle til støtte for jeres fremgang og glæde i jeres hengivenhed, så jeres grund til at være stolte over mig må blive des rigere i Kristus Jesus takket være min fornyede tilstedeværelse hos jer.

2 Men det kræver altså, at I er gode samfundsborgere, der er Kristus' evangelium værdige, så jeg - hvad enten jeg nu kommer og ser til jer eller ej - kan høre om jer, at I står fast i én ånd, så I kæmper sammen i tillid til evangeliet uden at lade jer skræmme af noget hos modstanderne. Det er for dem et tegn på nederlag, men for jer på frifindelse - og dét fra Gud selv. Det er jo en gave, der er skænket jer for Kristus' skyld: ikke blot at have tillid til ham, men også at lide ondt for hans skyld og føle den samme smerte, som I oplevede hos mig og nu også hører om hos mig.

Er der endnu nogen trøst at hente i Kristus - opmuntring i kærlighed, fællesskab i ånden? Er der endnu inderlighed og barmhjertighed til? Jamen, så gør min glæde fuldkommen ved at være enige med hinanden i den samme kærlighed, med det samme sind og samme tankegang. I skal ikke handle med skjulte bagtanker eller af personlig forfængelighed, men i ydmyghed agte hinanden højere end jer selv og ikke være optaget af jeres eget, men af andres forhold. Læg jer dette på sinde, som også var i Kristus Jesus:

Da han var i gudeskikkelse,
anså han det ikke for tyvegods
at være Guds ligemand.

Men han udtømte sig selv,
antog en slaves skikkelse og blev som et menneske.
Således iført menneskeskikkelse ydmygede han sig,
lydig mod sit kald til døden - ja, korsets død.

Derfor har Gud højt ophøjet ham
og skænket ham navnet over alle navne,
for at hvert knæ må bøje sig i Jesus' navn,
i Himlene og på jorden og under jorden,

og hver tunge må samstemme:

HERRE JESUS KRISTUS!⁷⁹

til Gud vor fars ære.

Således, mine elskede, skal I arbejde på jeres egen befrielse med frygt og bæven. I, som altid var lydøre, ikke blot mens jeg var hos jer, men nu så meget mere i mit fravær. Det er jo Gud selv, der hos jer skaber både ønsket om at udføre hans gode vilje og også arbejdet med det.

Gør alt uden mukken og skænderier, så I kan stå ulastelige og uskyldige som Guds rene børn i en forvirret og fordrejet slægt, hvor I stråler som verdens lys. Hold fast i Livets Ord, så jeg kan være stolt over jer på Kristus' Dag, fordi jeg ikke løb omsonst og ikke puklede for ingenting.

Ja, om jeg så selv bliver slagtet som offer midt under den hellige handling på grund af jeres hengivenhed, så glæder jeg mig - ja, jeg glæder mig med jer alle sammen. Det skulle I også gøre. Glæd jer sammen med mig!

Jeg håber ved vor herre Jesus på, at jeg snart kan sende Timotheos til jer, for at også jeg må blive opmuntret ved at høre, hvordan I har det. Jeg kender nemlig ingen ligesindet, der så oprigtigt vil have omsorg for jer. De andre søger alle blot deres eget og ikke det med Jesus Kristus. I ved allerede, at han er egnet - at han arbejdede som en slave for evangeliet sammen med mig - ja, som et barn for sin far. Dels håber jeg altså at sende ham, når jeg kan overskue min øjeblikkelige situation, og dels stoler jeg i Herren på, at jeg også selv snart vil komme.

Imidlertid fandt jeg det nødvendigt at sende Epafroditos, min bror og medarbejder og kampfælle tilbage til jer - jeres udsendte tjener for mine ønsker - eftersom han længtes efter jer alle og var blevet dybt bekymret, fordi I havde hørt, at han var syg. Og faktisk var han dødssyg, men Gud forbarmede sig over ham og ikke over ham alene, men også over mig, for at jeg ikke skulle have sorg på sorg. Des ivrigere var jeg efter at sende ham af sted, så I atter kunne glæde jer, når I så ham, og jeg selv slippe for bekymring. Så tag godt imod ham i Herren med al mulig glæde og hold ham og hans lige højt i ære, for på grund af arbejdet for Kristus var han døden nær. Han satte livet på spil for at udfylde savnet af jeres hjælpsomhed imod mig.

3 I øvrigt, kære brødre, glæd jer i Herren. At skrive netop dette til jer, er ikke til besvær for mig, men betryggende for jer. Vogt jer for hundene, vogt jer for de skadelige arbejdere - vogt jer for lemlæstelsen. For *vi* er den sande omskærelse, *vi*, som tjener Gud i kraft af Guds ånd og som alene roser os af Kristus Jesus og ikke fæster lid til kødet. Og det, skønt jeg selv kan siges også at fæste lid til kødet. Hvis nogen anden mener at kunne fæste lid til

⁷⁹ *KYRIOS IESOUS KRISTOS*. Måske den allerældste kristne bekendelse. Afsnittet er måske en ældre kristen hymne, som Paulus her citerer i lighed med hymnen i Kolossenserbrevet kap. 1.

kødet, kan jeg det endnu mere. Jeg er jo omskåren på ottendedagen - af Israels slægt, Benjamins stamme, hebræer af hebræere. I forhold til Loven: farisæer - i forhold til Guds forsamling: en glødende forfølger - i forhold til retfærdighed for Loven: ulastelig.

Men alt det, som dengang for mig var en gevinst, det betragter jeg nu på grund af Kristus som et tab. Ja, i virkeligheden anser jeg alt for at være et tab i forhold til det langt højere, som er i bevidstheden om Kristus Jesus som min herre. For hans skyld har jeg mistet alt og betragter det som det rene affald, for at jeg kunne vinde Kristus og anses for at tilhøre ham alene.

Jeg har jo ikke min retfærdighed fra Loven, men fra Kristus' hengivenhed - retfærdigheden direkte fra Gud ved *hans* hengivenhed, for at jeg kan være bevidst om ham - forstå kraften i hans opstandelse og fællesskabet om hans lidelser. Jeg gøres ligeværdig med ham gennem hans død, så jeg kan nå frem til den virkelige opstandelse fra de døde.

Det er jo ikke fordi, jeg allerede har forstået det eller allerede er blevet fuldkommen. Jeg søger stadig at begribe, hvorfor også jeg er blevet grebet af Kristus Jesus. Nej, kære brødre, jeg anser ikke mig selv for at have forstået det. Men ét ved jeg dog: samtidig med at jeg ser stort på fortiden, stræber jeg efter det, som ligger foran mig. Jeg stormer efter målstregen og sejrspisen, som er Guds kald fra det høje til Kristus Jesus.

Lad os da - alle vi, som tror, vi er så perfekte - overveje dette.

Og hvis I mener noget andet, så skal Gud nok selv åbenbare dette her for jer. Gid vi dog, efter at vi er kommet så vidt, stadig må vandre den samme vej.

Kære brødre! Efterlign mig og agt på dem, der vandrer således, så I har et forbillede i os. For, som jeg så ofte har sagt til jer og nu gentager med tårer: der er mange, der vandrer omkring som fjender af Kristus' kors. De ender i ødelæggelse. Vommen er deres Gud, og de sætter en ære i deres skam. De tænker kun på det jordiske. Men vort borgerskab er jo i himlene, hvorfra vi også ivrigt venter vor befrier: vor herre Jesus Kristus. Han vil forvandle vort ydmygede legeme, så det bliver ligesom hans herligheds legeme ved den kraft, hvormed han er i stand til at underlægge sig alt.

Derfor, mine elskede og savnede brødre, min glæde og min krone. Hold nu fast i Herren, I elskede.

4 Jeg opfordrer Euodia og Syntyke til at enes i Herren. Ja, jeg beder også dig, min sande medforbundne Synzygos⁸⁰, om at tage dig af de kvinder, der kæmpede med mig for evangeliet sammen med både Klemens og mine øvrige medarbejdere, hvis navne nu står i Livets Bog.

Glæd jer altid i Herren!

Jeg gentager: Glæd jer!

Må jeres barmhjertighed blive kendt for alle mennesker.

⁸⁰ Synzygos betyder medforbunden.

Herren er nær!
Vær ikke bekymrede for noget,
men lad til hver en tid jeres andragender
komme frem for Gud
gennem påkaldelse og takkebøn.
Så vil Guds fred, som overgår al fornuft,
bevare jeres hjerter og tanker
i Kristus Jesus.

I øvrigt, kære brødre! Alt, hvad der er sandt – hvad der er af betydning, retfærdigt, ret og elskeligt – alt hvad der tales godt om – enhver dyd og enhver ros – det skal I tage til jer. Og alt, hvad I lærte og modtog af mig og så og hørte, det skal I til stadighed gøre. Så vil fredens Gud være med jer.

Jeg glædede mig overordentligt i Herren, fordi I allerede igen er blomstret op, så I kunne tænke på mig. Det har I også gjort før, men I savnede anledning. Jeg nævner ikke dette på grund af nogen mangel, for jeg har lært at nøjes med det, jeg har. Jeg kender både til at være i ringe kår og til at have overflod. Jeg er indviet i lidt af hvert – både i at være mæt og i at sulte, i at have overflod og i at savne. Alt har jeg kræfter til ved ham, som giver mig styrke.

Nå, men det var nu pænt af jer at gøre fælles sag med mig i min trængsel, kære filippere! I ved jo nok, at i begyndelsen af missionen – dengang jeg ankom fra Makedonien – da var der ingen forsamling, der gjorde fælles sag med mig, når det gjaldt udgifter og indtægter – undtagen jer. Ja, selv i Thessaloniki sendte I mig både én og to gange, hvad jeg havde brug for. Det er ikke fordi, jeg higer efter nogen gave, men jeg higer efter den frugt, som vil falde ud til jeres egen fordel.

Nu har jeg nok i alle ting, ja, jeg har overflod. Jeg har fuldt op, efter at jeg gennem Epafroditos modtog alt det fra jer: en duft af vellugt, et velkomment offer, velbehageligt for Gud.

Og min Gud skal nok opfylde alle jeres behov i kraft af hans herligheds rigdom i Kristus Jesus. Æret være vor Gud og far i evighedernes evigheder. Amen.

Hils alle de hellige, der lever i Kristus Jesus! Brødrene, der er her sammen med mig, hilser jer. Alle de hellige – især de fra Cæsars Hus⁸¹ – hilser jer. Vor herre Jesus' Kristus' nåde være med jeres ånd.

⁸¹ *Kaisaros oikias* - Måske prætoriet. Måske dem af kejserens familie.

BREVET TIL FILEMON⁸²

Paulus, der åbenbart er i fængsel, og Timotheos hilser deres medarbejder Filemon samt hans husforsamling.

Paulus udtrykker glæde over Filemons kærlighed og tillid til Jesus.

Brevet synes at have sin årsag i et bestemt problem, som Paulus forelægger for Filemon angående dennes bortløbne slave, Onesimos. Paulus sender ham nu tilbage til Filemon med de allerbedste anbefalinger i håbet om at den slave, der flygtede, nu må vende tilbage som en elsket bror. Paulus skal nok stå inde for ham, og minder i øvrigt om, at Filemon skylder Paulus sin omvendelse.

Brevet slutter med et håb om selv at komme, når han bliver løsladt i kraft af forsamlingens bønner. Hilsner fra forskellige personer.

Fra Paulus, i Kristus Jesus'lænker og vor bror Timotheos til Filemon, vor elskede medarbejder - og til søster Appia og Arkhippos, vores medsoldat - og til hele forsamlingen i dit hus.

Nåde være med jer og fred fra Gud vor far og vor herre Jesus Kristus!

Jeg takker altid min Gud, når jeg tænker på dig i mine bønner - når jeg hører om din kærlighed og den hengivenhed, du nærer til vor herre Jesus og til alle de hellige. Gid dit fællesskab i hengivenhed må blive virksomt i erkendelse af alt godt, som findes hos jer, der lever i Kristus Jesus. Jeg har haft megen glæde og opmuntring ved din kærlighed, kære bror, fordi de helliges inderlige bekymring i kraft af dig er faldet til ro.

Selv om jeg ved Kristus er i min gode ret til at befale dig, hvad du bør gøre, så vil jeg dog hellere på grund af kærligheden formane dig. Ja, jeg, Paulus - en gammel mand og nu også i Kristus Jesus'lænker - beder dig angående mit barn, som jeg i mine lænker har bragt til verden: Onesimos, han som engang var dig til ingen nytte, men som nu er både dig og mig til god nytte. Jeg sender ham tilbage til dig - ham, det vil sige mit eget inderste jeg. Egentlig ville jeg beholde ham for mig selv, for at han i stedet for dig kunne tjene mig, der sidder i lænker på grund af evangeliet, men jeg ville ikke foretage mig noget uden dit samtykke, for at din gode beslutning ikke skulle tages som følge af tvang, men ganske frivilligt.

Måske var det derfor, han blev skilt fra dig for en tid, så du kunne få ham for altid - ikke mere som slave, men som mere end en slave: som en elsket bror, ikke mindst af mig, men så meget mere af dig såvel fysisk som i Herren. Hvis fællesskabet med mig ellers betyder noget for dig, så tag imod

⁸² Filemon var åbenbart medlem af forsamlingen i Kolossæ og ejer af slaven Onesimos. Jf. brevet til kolossenserne.

ham, som var det mig. Har han gjort dig uret, eller skylder han dig noget, så skriv det på min regning. Jeg, Paulus skriver med min egen hånd: Jeg betaler!

For slet ikke at tale om, at du faktisk skylder mig dig selv. Ja, kære bror, det ønsker jeg af dig i herren: bring min indre uro i herren til ophør.

Jeg har skrevet til dig i tillid til din lydhørhed, vel vidende at du vil gøre mere, end jeg beder om. Bestil med det samme også overnatning til mig. Jeg håber jo på at blive frigivet og komme til jer i kraft af jeres bønner.

Epafras,⁸³ min medfange i Kristus Jesus, hilser dig ligesom mine medarbejdere Markus, Aristarkos, Demas og Lukas.

Vor Herre Jesus Kristus' nåde være med din ånd. Amen.

⁸³ Måske den før omtalte Epafroditos?

BREVET TIL KOLOSSENERNE⁸⁴

Paulus og Timotheos hilser de hellige i Kolossæ og takker dem for deres tillid og kærlighed og håb, som udspringer af evangeliets sandhed, sådan som medarbejderen Epafros (Epafroditos måske) har forkyndt den i Paulus' sted. Det er også ham, der har fortalt Paulus om kolossensernes kærlighed. Nu beder han Gud om, at de må vokse i kærligheden og leve efter Guds vilje, så de bærer frugt i al god gerning.

I en højstemt poetisk takkebøn til Gud lovpriser Paulus befrielsen i Kristus, som er den usynlige Guds billede, ved hvem og til hvem alt blev skabt i himlen og på jorden. Kristus beskrives som forsamlingens hoved – ja, som bolig for al væren. Han er fredens formidler gennem sin lidelse og død.

Hans forsoning på korset gælder også forsamlingen i Kolossæ, som før var hildet i ondskab, men som nu står som ulastelige og frikendte, hvis de ellers holder fast i tilliden og håbet, som Paulus forkynder.

Paulus fortæller nu om sig selv og sine lidelser for forsamlingens skyld, som han glæder sig over og som sker ifølge Guds plan, som er åbenbaringen af det hidtil skjulte mysterium, at Kristus Jesus er herlighedens håb. Han lægger ikke skjul på, hvor meget han kæmper for de forsamlinger, han endnu ikke har mødt, for at de må opnå erkendelse af mysteriet, som er Kristus. Han, som indeholder al visdom og indsigt, hvilket de ikke skal lade sig lokke væk fra hverken ved hjælp af filosofi, menneskelig tradition eller alverdens religioner. Det er alt sammen tomt bedrag i forhold til Kristus. Forsamlingen skal holde sig til ham og holde sig til dåben til ham, som er den sande, åndelige omskærelse, begravelse og opstandelse.

Guds tilgivelse har befriet forsamlingens medlemmer, der før var døde, fordi de hverken kendte loven eller var omskårne. Nu har Gud udvisket alle anklager – sømmet anklageskriftet fast til Kristus' kors, som det hedder. Dermed har han besejret alle magter og myndigheder, så der ikke længere er nogen, der kan dømme andre ud fra den måde de lever på i forhold til religionens mange krav. Kernen er og bliver Kristus, og det skal ingen nok så from religiøsitet lave om på.

Paulus forstår ikke, hvorfor forsamlingen stadig ligger under for religiøse forskrifter, som jo blot er menneskeskabte lærdomme, der giver sig ud for visdom og gudsdyrkelse – i virkeligheden blot udtryk for menneskeligt begær. Nej, stræb efter det himmelske – ikke efter det jordiske begær, som blot medfører Guds straf. Forsamlingen skal aflægge al den begærlige ondskab, der førhen prægede den og iføre sig det nye menneske og det nye fællesskab, hvor der ikke er forskel på folk, men hvor Kristus er alt i alle. Det handler om overbærenhed, ydmyghed, barmhjertighed, venlighed osv., men frem for alt om kærlighed, fred og taknemmelighed. Heri bør man opbygge hinanden også gennem sange og salmer i Jesus' navn.

⁸⁴ En del teologer anser brevet for at være pseudopaulinsk. Det er muligt, men jeg synes nu, det er et meget smukt brev, som fint formulerer den paulinske revolution i forhold til tidens filosofiske og religiøse tendenser.

Nu følger formaninger til forskellige grupper indenfor forsamlingen. Kvinder bør underordne sig deres mænd. Mænd skal elske deres kvinder. Børn skal være lydige mod forældrene. Slaver skal adlyde deres herrer og arbejde for dem med flid og inderlighed. Herrer skal behandle slaverne retfærdigt.

Paulus opfordrer forsamlingen til at bede med opmærksomhed og taknemmelighed og om at bede for ham selv, så han tør forkynde mysteriet om Kristus frit på trods af sine lænker – og han opfordrer den til at være venlig og imødekommende mod dem udenfor forsamlingen.

Paulus tjener, Tykhikos skal nok fortælle mere om Paulus' forhold. Det er antagelig brevets overbringer sammen med den fra det foregående Filemonbrev kendte bortløbne slave Onesimos.

Brevet slutter med den sædvanlige nådehilsen efter en række hilsner – bl.a. til brødrene i Laodikea.

1 Fra Paulus - ved Guds vilje Kristus Jesus' udsending - og vor bror Timotheos til de hellige i Kolossæ,⁸⁵ de hengivne brødre i Kristus Jesus.

Nåde være med jer og fred fra Gud, vor far og vor Herre Jesus Kristus!

Vi takker altid Gud, vor Herre Jesus Kristus' far, når vi beder for jer, eftersom vi har hørt om jeres tillid til Kristus Jesus og den kærlighed, I har til alle de hellige. I håber på det, der er lagt til side til jer i himlene – det, som I allerede har hørt om gennem evangeliets sandhedsord. Det ord er levende til stede hos jer, og i hele verden udbredes det og bærer frugt.

Det har det også gjort hos jer, lige fra den dag, I hørte det og i sandhed erkendte Guds nåde, sådan som Epafras, vor elskede medslave belærte jer om det. Han er en hengiven Kristus' tjener i vores sted, og har redegjort for os om jeres kærlighed i ånden. Derfor er vi heller ikke - lige fra den dag, vi hørte det - ophørt med at bede for jer med ønsket om, at I må komme til fuld erkendelse af hans vilje med al visdom og åndelig indsigt – om at I må vandre værdigt til Herrens rene velbehag, bære frugt i al god gerning og vokse i gudserkendelse, styrkes af al kraft ved hans magt og herlighed, så I tålmodigt holder ud i alt med glæde.

Sig tak til vor far,

som har gjort jer delvige til at få del i de helliges lod – i lyset.

Han, som befriede os fra mørkets magt

og satte os over i sin elskede søns rige.

Ved ham har vi befrielsen: tilgivelse for vore svigt.

Han er den usynlige Guds billede,

hele skabningens førstefødte.

⁸⁵ Kolossæ lå et stykke øst for Efesos inde i landskabet Frygien – ikke langt fra byerne Laodikea og Hierapolis. Byen blev ramt af et ødelæggende jordskælv i året 60 e. Kr.

*I ham blev alting skabt i himlene og på jorden,
det synlige og det usynlige,
kongetroner såvel som riger –
magter såvel som myndigheder –
alt er blevet skabt gennem ham og til ham.
Han er før alle ting, og alting består ved ham.
Han er hovedet på forsamlingens legeme.
Han er begyndelse, førstefødt af de døde,
for at han kunne blive den første blandt alle.
I ham behagede det al væren⁸⁶ at tage bolig –
at forsoner alt gennem ham til ham –
at skabe fred ved blodet fra hans kors,
på jorden såvel som i himlene.⁸⁷*

Også jer, som engang var fremmedgjorte og fjendtlighedsindede i onde gerninger, har han nu forsonet ved sit jordiske legeme - ved at dø - for at kunne fremstille jer for ham selv som hellige, ulastelige og fri for anklage - hvis I ellers forbliver grundfæstet i hengivenhed - ja, urokkelige - og ikke fjerner jer fra evangeliets håb, som I har hørt om, og som er blevet forkyndt for al skabningen under himlen - det, som jeg, Paulus, er blevet tjener for.

Nu glæder jeg mig over mine lidelser for jeres skyld. Dermed udfylder jeg, hvad der endnu mangler af Kristustrængsler på mig selv,⁸⁸ for hans legemes skyld - det vil sige forsamlingens. Dens tjener er jeg blevet ifølge Guds plan⁸⁹, og jeg fik tildelt den opgave at gennemføre forkyndelsen af Guds Ord hos jer - mysteriet, der har været holdt skjult i evigheder og generationer, men som nu er blevet afsløret for hans hellige. Til dem ønskede Gud at bekendtgøre, hvad rigdommen i dette mysteriums herlighed har betydet for folkene - dette at Kristus for jer er herlighedens håb. Det er ham, vi forkyn-der ved at formane og undervise ethvert menneske med al visdom, så vi kan fremstille ethvert menneske som fuldendt i Kristus. Det slider og slæber jeg også for med hans kraft, som virker så stærkt i mig.

2 Jeg vil, at I skal vide, hvilken kamp, jeg kæmper på grund af jer og dem i Laodikea og alle dem, der ikke har mødt mig ansigt til ansigt - for at deres hjerter må opmuntres ved at være bragt sammen i kærlighed og derved når til den fulde og hele rigdom i form af forståelse og indsigt i Guds mysterium, som er og bliver Kristus. I ham er alle visdommens og indsigtsens skatte gemt. Dette siger jeg, for at ingen skal bedrage jer med listig overtalelse. Er jeg end fraværende med legemet, er jeg dog sammen med jer i ånden, og det

⁸⁶ Egentlig: al fylde

⁸⁷ Meget tyder på, at Paulus her citerer en ældre kristen hymne i lighed med Filipperbrevshymnen i Fil. Kap. 2.

⁸⁸ Egentlig: på mit kød

⁸⁹ *oikonomian* - egentlig: 'økonomi' eller 'husholdning'

glæder mig at se den måde, I indretter jer på og jeres urokkelige tillid til Kristus.

Ligesom I altså har taget imod Herren Jesus Kristus, således skal I også vandre i ham, idet I grundfæstes og opbygges i ham og befæstes i hengivenhed med overstrømmende taknemmelighed, sådan som I er blevet undervist. Pas på, at ingen fører jer vild ved hjælp af filosofien, menneskelig tradition og alverdens religioners⁹⁰ tomme bedrag. Hold jer til Kristus, for i ham er hele guddomsfylden legemligt til stede, og ved ham fylder den også jer. Han er al magts og myndigheds overhoved. I ham blev også I omskåret med en omskærelse - ikke udført med hånden, men ved at afføre jer det jordiske legeme - med Kristus' omskærelse, da I blev begravet med ham i dåben, ved hvilken I også blev oprejst med ham i tillid til den Guds kraft, der oprejste *ham* af døde.

Også jer, som var døde i kraft af overtrædelserne og jeres legemlige forhud, har Gud gjort levende sammen med ham ved at tilgive os alle overtrædelserne - ja, han udviskede anklageskriftet mod os med de anklagepunkter, der var rettet imod os - han har ryddet det af vejen ved at sømme det fast til korset. Efter at have klædt magterne og myndighederne af til skindet, udstillede han dem offentligt ved at føre dem som fanger i triumftog ved ham.

Herefter skal ingen dømme jer på grundlag af, hvad I spiser eller drikker eller angående religiøse fester, nymånefejring eller sabbatoverholdelse, som kun er skygger af det kommende. Kernen er og bliver Kristus! Lad ingen fratage jer sejrskransen ved at fremture i falsk ydmyghed og engledyrkelse, baseret på syner - højstemt, men ligegyldigt, da man alene bygger på sin egen menneskelige logik⁹¹ og ikke holder fast ved hovedet, Kristus, der sammenholder hele legemet ved hjælp af sener og ledbånd, og lader det udvikle sig ved Guds grøde.

Når I nu er døde med Kristus fra alverdens religiøse og filosofiske traditioner, hvorfor lader I jer så som virkeligt levende styre af forskrifter som disse: *ikke tage, ikke smage, ikke røre?* Det er alt sammen dogmer, der går til grunde efter brug - menneskeskabte forskrifter og lærdomme, som har ord for at være visdom, men som blot er selvvalgt gudsdyrkelse, falsk ydmyghed - selvpineri, hvad der ikke er megen ære ved, da det såmænd blot handler om at stille det menneskelige begær tilfreds.

3 Når I altså nu er blevet oprejst med Kristus, så stræb efter det høje, dér hvor Kristus er, siddende ved Guds højre hånd. Tænk på det høje - ikke på det, som er på jorden. I er jo døde, og jeres liv er blevet skjult sammen med

⁹⁰ *stoikeia* – egentlig: vigtige elementer. Jf. note 114.

⁹¹ Egentlig: hans køds fornuft

Kristus hos Gud, så når Kristus – jeres liv – åbenbares, så skal også I åbenbares sammen med ham i herlighed.

Så dræb da de lemmer, der trækker mod jorden: hor, urenhed, patetisk og ondt begær og gerrigheden, der er det samme som afgudsdyrkelse. På grund af disse ting kommer Guds straf over Forbrydelsens Sønner.

Også I vandrede jo engang således, dengang I levede under disse forhold. Men nu skal I altså aflægge det alt sammen: vrede, hidsighed, ondskab, blasfemi, skændig snak ud af munden. Bedrag ikke hinanden, eftersom I har afført jer det gamle menneske med dets gerninger – men ifør jer det nye menneske, der fornyr sig i erkendelse af dets skabers billede. Her er ikke hellener og judæer, omskærelse og forhud, barbar, skyther, slave, fri – nej, Kristus er alt i alle!

Ifør jer da som Guds udvalgte, hellige og elskede, inderlig barmhjertighed, venlighed, ydmyghed, mildhed, tålmodighed. Bær over med hinanden og tilgiv hinanden, hvis nogen har noget at bebrejde en anden. Ligesom Herren har tilgivet jer, sådan skal I også gøre. Men oveni alt dette kommer kærligheden, som er vejen til fuldkommenhed. Lad Kristus' fred råde i jeres hjerter – dertil blev I også kaldet i ét legeme. Og vær taknemmelige! Lad ordet om Kristus bo i rigt mål hos jer.

Med al visdom skal I undervise og opbygge hinanden og yndefuldt synge salmer, hymner og åndelige sange af hjertet for Gud. Og hvad end I måtte gøre i ord eller handling, så gør det alt sammen i Herren Jesus' navn idet I siger tak til Gud vor far gennem ham.

Kære kvinder. I skal indordne jer under jeres mænd, som det sømmer sig i Herren.

Kære mænd. I skal elske jeres kvinder og I må ikke være hårde mod dem.

Kære børn. Vær lydige mod jeres forældre i alt, for det er velbehageligt i Herren.

Kære fædre. Ophids ikke jeres børn, for at de ikke skal miste modet.

4 Kære slaver. Vær i alle forhold lydige mod jeres jordiske herrer – ikke med øjentjeneste som dem, der blot vil behage mennesker, men med opriktighed i hjertet i frygt for Herren. Hvad end I gør, så læg jeres sjæl i arbejdet, som var det for Herren og ikke for mennesker. I ved jo, at I fra Herren til gengæld vil modtage arven. Vær vor Herre Kristus' slaver. Den, der gør uret, vil få gengæld for det, han gjorde – der gøres ikke forskel på mennesker.

Kære herrer. I skal behandle slaverne med retfærdighed og lighed. I ved jo, at også I har en Herre i himlen.

Vær vedholdende i bønner med årvågenhed og taknemmelighed.

Bed samtidig også for os, om at Gud må åbne ordets dør for os, så vi kan tale frit om Kristus' mysterium - på grund af hvilket jeg sidder i lænker - så jeg kan sige det, der skal siges på bedste måde.

I skal omgås dem udenfor med visdom, mens I udnytter tiden. Lad altid jeres tale være venlig og imødekommende, dog krydret med salt, så I ved, hvordan I bør svare hver enkelt.

Tykhikos, min elskede bror og hengivne tjener og medslave vil fortælle jer alt om mig. Derfor sender jeg ham til jer, så I kan blive bekendt med vores forhold, og så han kan appellere til jeres hjerter - sammen med Onesimos, min hengivne og elskede bror, som er én af jeres. De vil fortælle om alt, hvad der sker her.

Aristarkos, min medfange, hilser jer og Markus, Barnabas' fætter - ham har I fået besked om. Tag godt imod ham, når han kommer til jer - og Jesus, der kaldes Justos, som hører til de omskårne. De er de eneste medarbejdere på Guds rige, der har været til opmuntring for mig.

Epafras hilser jer - han er én af jeres, Kristus Jesus' slave, der altid kæmper for jer i bønnerne, for at I må stå som fuldkomne og fuldt forvissede i alt efter Guds vilje. Jeg kan bevidne, at han arbejder hårdt både for jer og for dem i Laodikea og i Hierapolis.

Lukas, lægen, den elskede, hilser jer - og Demas.

Hils brødrene i Laodikea og hils Nymfa og forsamlingen i hendes hus.

Når dette brev er blevet læst op hos jer, så sørg for at det også bliver læst op i forsamlingen i Laodikea - og at I også får læst det fra Laodikea op.⁹²

Sig til Arkippos: Agt vel på den tjeneste, du modtog i Herren, at du også udfører den!

Hilsen med min egen, Paulus' hånd. Glem ikke mine lænker!

Nåde være med jer!

⁹² Dette brev findes ikke mere, med mindre det er det brev, som i Det nye Testamente går under navnet Brevet til efeserne. Så skulle det virkelige brev til efeserne måske i stedet være Romerbrevets kapitel 16.

RUNDSKRIVELSEN⁹³

Paulus hilser alle de hellige og hengivne i Kristus Jesus. Han indleder brevet med en lang poetisk udredning af frelseshistorien, hvor udvælgelsen til at være hellig og ulastelig går tilbage til før verdens skabelse. Gud har allerede dengang forudbestemt de hengivne til at være Guds sønner gennem Jesus Kristus. Ved Guds nåde blev de frelst gennem Jesus' lidelse og død, der bragte tilgivelse for deres overtrædelser. Guds viljes mysterium er at sammenknytte alt i Kristus. De hengivne er arvinger til den endelige udfrielse - som en lovprisning af Gud, og de har hørt evangeliet om deres befrielse såvel som de er blevet beseglet med hellig ånd ved deres dåb som et forskud på denne arv.

Paulus takker forsamlingerne for deres tillid og kærlighed, og i en ny poetisk tale beder han Gud om at give dem visdom og åbenbaring, oplysning og indsigt så de kan kende Gud og forstå kaldet og hvad det betyder for dem, der har tillid til Gud. Guds magt blev åbenbar, da han oprejste Kristus og ophøjede ham til himlen og gav ham navnet over alle navne.

Han minder forsamlingerne om, hvordan både han selv og de engang lå under for kroppens begær og forstandens vilje og som alle andre var under Guds vrede. Men nu har Gud med sin barmhjertighed og kærlighed oprejst dem fra deres gamle liv – på samme måde som han oprejste Kristus. Af lutter nåde fik de således del i det himmelske måltid. Af nåde blev de frikendt i kraft af Guds gave, som er forsamlingernes hengivenhed. Ingen kan rose sig af sine egne gerninger eller sin egen hengivenhed, for alt er Guds værk, og hvad man gør, gør man i kraft af Gud.

Paulus minder nu forsamlingerne om, at de engang var uomskårne folk – udelukkede fra Israels frelse – uden håb og uden Gud. Men nu er de i kraft af Jesus' lidelse blevet en del af ham. Kristus har forenet Israel og folkene ved med sit eget legeme at afskaffe Loven og dermed skabe fred mellem de to fjender. Det gjorde han på korset ved at forsone dem begge med Gud. Så nu har både andre folk og jøder lige adgang til Gud. Nu er de ikke længere fremmede, men medborgere – medlemmer af Guds husstand – uddannet til Jesus Kristus gennem de udsendtes og profeternes lære – opbygget til en Guds åndelige bolig.

Han fortæller nu om sig selv, hvordan han ser sig som Guds forvalter af mysteriet om Kristus. Det blev holdt hemmeligt siden tidernes morgen, men er nu åbenbart for de hellige apostle og profeter: at ikkejøder er medarvinger, sådan som Paulus'

⁹³ Brevet er næppe til efeserne, som det ellers fremgår af de autoriserede oversættelser, da det efter alt at dømme er skrevet fra fængslet i Efesos. Eftersom de fleste håndskrifter da heller ikke har en direkte adressat på, er der muligvis tale om en rundskrivelse til flere forsamlinger, skrevet nogenlunde samtidig med Filipperbrevet, brevet til Filemon og ikke mindst Kolossenserbrevet, som det har rigtig meget til fælles med, fra Paulus' fangenskab i Efesos – antagelig i februar 54. Brevet er holdt i en noget mere højstemat stil end de øvrige breve, og de fleste teologer anser brevet for at være et senere pseudopaulinsk brev.

evangelium forkynder det. Dette mandat som forkynder til andre folk var Guds gave til Paulus, der ellers betragter sig selv som den ringeste af alle.

Forsamlingens tilstedeværelse i verden er i sig selv en forkyndelse af kosmiske dimensioner. Alt har været planlagt fra før verdens skabelse, men er altså nu blevet åbenbaret i Jesus Kristus, der har åbnet adgangen til Gud ved sin hengivenhed til døden. Forsamlingerne må ikke tabe modet på grund af den modgang, Paulus møder – tværtimod.

I en smuk bøn lovpriser Paulus Gud vor far i håbet om at han vil give forsamlingerne åndelig styrke, så Kristus bor i hjerterne – så kærligheden må blive alles udgangspunkt – den kærlighed der overgår alt andet.

Herefter følger en række formaninger om overbærenhed, kærlighed, ydmyghed – enhed, ikke mindst – enhed i forskelligheden. Der er jo forskellige embeder i forsamlingen, men forsamlingen er stadigvæk ét legeme, der er under stadig opbygning mod det fuldkomne. Derfor gælder det om at forsage alle mulige tilfældige menneskelige lærdomme og leve op til Kristus, som er forsamlingens hoved.

Forsamlingerne skal ikke længere leve som folkene ellers gør som fremmedgjorte fra Gud og formørkede på grund af deres forstokkede sind. De lever skamløst. Nej, man skal aflægge det gamle menneske med alle dets begæringer og iklæde sig det nye menneske. Tale sandhed - beherske vreden – forsage Djævelen – tale med omtanke og udvise venlighed mod hinanden.

I det hele skal man efterligne Gud selv og vandre i kærligheden, sådan som Kristus gjorde. Og så skal man vogte sig for al slags begær, der lukker af for Guds rige. Forsamlingerne skal være lysets børn, der bærer lysets frugt – de skal være opmærksomme og ikke lade sig forføre af noget, men opbygge hinanden i forsamlingens glædelige fællesskab.

Som i brevet til kolossenserne følger nu formaninger til forskellige grupper: kvinder, mænd, børn, slaver, herrer – næsten ordret som dér – om end lidt mere udførligt.

Med billeder fra soldaterlivet formaner Paulus forsamlingerne til at stå fast i den kosmiske kamp mod Djævelens fristelser.

Til sidst opfordrer han forsamlingerne til årvågenhed og udholdenhed under stadig bøn, og også her beder han om forbøn, så han tør forkynde evangeliet frimodigt trods sine lænker. Tykhikos vil også her fortælle forsamlingerne om Paulus' forhold. Brevet slutter med en nådeshilsen til alle.

1 Fra Paulus - ved Guds vilje Kristus Jesus' udsending - til alle de hellige,
de hengivne, der lever i Kristus Jesus.

Nåde være med jer og fred fra Gud vor far og vor Herre Jesus Kristus!

Velsignet være Gud, vor Herre Jesus Kristus' far,
som har velsignet os i de himmelske sale
med al åndelig velsignelse ved Kristus.

I ham har han udvalgt os før verdens grundlæggelse
til at være hellige og ulastelige for hans ansigt i kærlighed.

Han har forudbestemt os til sønnekår hos ham
gennem Jesus Kristus

ifølge sin egen viljes beslutning -
som en lovprisning af hans nådes herlighed.

Dermed beviste han sin nåde mod os
ved sin elskede søn.

I ham har vi befrielse ved hans blod -
tilgivelse for overtrædelserne
i kraft af hans nådes rigdom,
som han lod strømme ud over os
med al visdom og indsigt.

Han forkyndte os sin viljes mysterium,
som han havde planlagt til udførelse i tidernes fylde ved ham:

at sammenknytte alt i Kristus -
det himmelske og det jordiske i ham.

Ved ham er også vi blevet indsat som arvinger
ifølge hans viljes beslutning -
som en lovprisning af hans herlighed.

Vi havde sat vort håb til Kristus,
ved hvem også I har hørt sandhedens ord,
evangeliet om jeres befrielse.

I ham blev også I, dengang I blev døbt,⁹⁴
beseglet med den hellige ånd, der var lovet os.

Den er forskud på vores arv,
indtil hans egne kan blive udfriet,
hans herlighed til ære.

Derfor - da også jeg har hørt om jeres tillid til Herren Jesus og kærligheden
til alle de hellige - kan jeg ikke takke nok for jer, når jeg tænker på jer i mine
bønner:

Vor Herre Jesus Kristus' Gud,
herlighedens far,
give jer både visdoms og åbenbarings ånd

⁹⁴ Egentlig: fik tro

så I kender ham -
så hjertets øjne må blive oplyste -
så I indser, hvad det er for et håb,
han har kaldet jer til -
hvilken herligheds rigdom,
hans arv udgør hos de hellige,
og hvad den overvældende storhed i hans magt
betyder for os, der har fast tillid til hans vældige, virksomme styrke.
Den udøvede han ved at oprejse Kristus af døde
og sætte ham ved sin højre hånd i de himmelske sale -
højt hævet over alle magter og myndigheder,
kræfter og herskere -
ja, ethvert navn, der nævnes kan -
ikke alene i denne tidsalder, men også i den kommende.
Alt lagde han under hans fødder,
og han gav ham som overhoved over alle ting
til forsamlingen, som er hans legeme -
fylden af ham, der opfylder alt i alle.

2 Dette gælder også jer, der var døde i jeres overtrædelser og svigt, som I engang levede i ifølge denne verdens tidsånd - dengang I adlød herskeren over tomhedens rige⁹⁵- den samme ånd, der nu virker blandt Ulydighedens⁹⁶ Sønner. Ja, sådan levede vi alle engang i vort verdslige begær, dengang vi lå under for kroppens og forstandens vilje, og af natur - som alle andre - var vredens børn. Men Gud, der er rig på barmhjertighed, har med sin store kærlighed, hvormed han elskede os - om end vi var døde på grund af overtrædelserne - gjort os levende igen sammen med Kristus.

Af nåde blev I frikendt! For han oprejste os sammen med ham, og satte os til bords i de himmelske sale i Kristus Jesus, så han i kommende æoner kunne bevise sin nådes overstrømmende rigdom gennem godhed mod os ved Kristus Jesus.

Ja, af nåde blev I frikendt gennem jeres hengivenhed, og det skyldes ikke jer - gaven er Guds. Det skyldes ikke gerninger i sig selv, så nogen kunne rose sig, nej, vi er *hans* værk, skabt i Kristus Jesus til gode gerninger, der på forhånd er lagt til rette af Gud, så vi kunne udføre dem.

Husk derfor på, at I engang tilhørte folkene rent bogstaveligt - de, som kaldes 'dem med forhud' af dem, der kaldes 'de omskårne' - altså legemligt og rent håndgribeligt. På den tid var I uden Kristus, udelukkede fra borgerskab i Israel, fremmede overfor forjættelsens pagter - uden håb og uden Gud i

⁹⁵ Romerriget?

⁹⁶ Hvem, der henvises til, vides ikke.

verden. Men nu er I en del af Kristus - I, som engang var langt borte, er kommet ganske nær i kraft af Kristus' blod.

Ja, han er vor fred, for han forenede de to ved at nedbryde den mur, som adskiller - fjendskabets mur. Med sit eget legeme afskaffede han Loven med dens påbud og forskrifter, så han ved sig selv kunne omskabe de to til ét nyt menneske - og dermed stifte fred. På korset forsonede han dem begge med Gud, og dræbte dermed fjendskabet. Og han kom og forkyndte evangeliet om fred for jer, der var langt borte og fred for dem, der var ganske nær, så gennem ham har vi begge i én og samme ånd adgang til vor far.

Så er I da ikke længere fremmede og udlændinge, nej, I er medborgere med de hellige og tilhører Guds husstand - opbygget på de udsendtes og profeternes grundvold med Jesus Kristus selv som hovedhjørnesten. I ham sammenføjes hele bygningen og vil vokse til et helligt tempel for Herren, og i fællesskab med ham opbygges også I til en Guds bolig i ånden.

3 Dette er grunden til, at jeg, Paulus, Kristus' fange for jeres skyld, folkens - ja, I har jo nok hørt om den forvalteropgave, Gud i sin nåde har givet mig vedrørende jer. Ifølge åbenbaring blev det mysterium bekendtgjort for mig, som jeg ovenfor kort har beskrevet, hvorved I, når I læser det, nok kan begribe min indsigt i Kristus' mysterium. I generationer blev det ikke forkyndt for menneskenes sønner, sådan som det nu ved ånden er åbenbart for hans hellige apostle og profeter - nemlig at folkene er medarvinger - af samme legeme og med samme andel af forjættelsen i Kristus Jesus i kraft af det evangelium, som jeg er blevet tjener for. Det var den gave, som blev skænket mig i form af Guds nåde, som følge af hans mægtige indgriben. Ja, mig - den allerringeste af alle - blev denne nådens gave skænket, at forkynde evangeliet for folkene om Kristus' uransagelige rigdom og at oplyse alle om hensigten med det mysterium, som var blevet holdt skjult siden tidernes morgen hos den Gud, som har skabt alt. På den måde kunne Guds mangfoldige visdom nu gennem forsamlingen blive forkyndt for magterne og myndighederne i himmelrummet.

Således var det forsæt fra tidernes morgen, som han fuldførte i Kristus Jesus vor Herre. I ham har vi frimodighed og tillidsfuld adgang til Gud gennem hans hengivenhed.⁹⁷ Derfor beder jeg om, at I ikke mister modet på grund af mine trængsler for jeres skyld - de er sådan set en ære for jer. -

Nå, men dette er altså grunden til, at jeg bøjer mine knæ for vor far,
fra hvem enhver faderlig familie
i himmel og på jord har sit navn,
så han efter sin herligheds rigdom vil give jer,
at I med kraft må styrkes ved hans ånd i det indre menneske -

⁹⁷ Eller hengivenheden til ham? Er det Jesus' hengivenhed, der skaffer os 'tillidsfuld adgang' til Gud, eller er det vores egen? Sprogforskere mener det første - mange teologer og de autoriserede bibeloversættelser det andet. Jeg tror på sprogforskerne.

at I må lade Kristus bo med hengivenhed i jeres hjerter,
rodfæstede og grundfæstede i kærlighed –
at I må få styrke til - sammen med alle de hellige
at begribe bredden og længden og højden og dybden
og kende Kristus' kærlighed, som overgår al kundskaben –
at I må blive fyldt med hele Guds fylde.
Ham, som formår over al måde at gøre langt ud over,
hvad vi beder om eller forstår,
med den kraft, der virker i os –
ham tilhører æren i forsamlingen
og i Kristus Jesus
gennem alle slægter
i evighedernes evigheder. Amen.

4 Så formaner jeg jer da – den fangne i Herren – til at vandre værdigt i
henhold til det kald, hvormed I blev kaldet. Bær over med hinanden i kær-
lighed med sand ydmyghed og mildhed - med tålmodighed. Stræb efter at
bevare åndens enhed i fredens bånd. Der er ét legeme og én ånd, ligesom I
også blev kaldet til ét håb ved jeres kald. Der er én Herre, én tro, én dåb, én
Gud, som er alles far, han, som er over alle, gennem alle og i alle. Til hver
enkelt af os blev evnerne givet alt efter Kristus' tilmålte gave. Derfor hedder
det:

*"Han steg op til det høje,
tog fangenskab til fange
og gav menneskene gaver."*

Men hvad betyder dette, at han "steg op" andet end, at han også *steg ned* til
jordens lavere egne? Han, som steg ned, er også ham, der steg op – højt over
alle himle – for at han kunne opfylde alt. Og han gjorde nogle til apostle,
andre til prædikanter, nogle til missionærer⁹⁸ andre igen til hyrder⁹⁹ og læ-
rere – alt sammen med henblik på at gøre de hellige egnede til formålet med
deres tjeneste: at opbygge Kristus' legeme, indtil vi alle når frem til et tillids-
fuldt fællesskab i erkendelsen af Guds søn – når frem til at blive som en
fuldvoksen mand, der er nået til modenheds alder gennem Kristus' fylde.
Så er vi ikke længere som spædbørn, der kastes hid og did af bølger og blæst
fra menneskers tilfældige lærdomme, når de fremturer med deres systema-
tiske vildfarelse. Nej, lad os i sandhed og i kærlighed leve op til ham, som
er hovedet, Kristus, hvorfra hele legemet harmonisk sammenføjes og holdes
sammen ved hjælp af alle slags ledbånd, alt efter hvert enkelt leds funktion,
så legemet kan vokse – til opbyggelse af sig selv i kærlighed.

⁹⁸ *euaggelistas* – måske missionærer, altså dem, der forkynder evangeliet – næppe dem, der skriver evangelierne.

⁹⁹ *poimenas* – på latin: pastores, altså dem, der vogter hjorden (forsamlingen).

Dette siger jeg altså og vidner om som levende i Herren, at I ikke mere skal leve, sådan som folkene ellers lever med deres tomme sind. De er formørkede i deres tanker, fremmedgjorte fra livet i Gud på grund af den uvidenhed, der er i dem i kraft af deres hjerters hårdhed. De er afstumpede og har i deres begær overgivet sig selv til skamløshed og urenhed under alle former.

Men sådan har I ikke lært om Kristus, så sandt som I har hørt om ham og er blevet undervist i ham om, hvad der er sandhed i Jesus selv: at I skal aflægge jeres tidligere liv - det gamle menneske, der fordærves af bedragerisk begær, og fornyes i jeres sinds ånd - iklædes det nye menneske, der blev skabt af Gud til retfærdighed og sand fromhed.

Aflæg derfor løgner og tal sandhed, enhver med sit medmenneske - vi er jo hinandens lemmer. Bliv bare vrede, men svigt ikke, og lad ikke solen gå ned over jeres vrede. Giv ikke djævelen det mindste råderum. Den, der stjæler, skal ikke mere stjele - lad ham hellere slide i det og bruge sine hænder til noget godt, så han har noget at give af til den trængende. Lad intet fordærvet ord udgå af jeres mund - nej, om noget så et godt ord til fornøden opbyggelse til glæde for dem, der hører det. Krænk ikke Guds hellige ånd, i hvilken I blev besejlede til Udfrielsens Dag. Lad al bitterhed, raseri og vrede, skrig og skrål og spot ligge jer fjernt sammen med alt ondt. Vær venlige mod hinanden og barmhjertige, så I tilgiver hinanden, ligesom Gud også tilgav jer i Kristus.

5 Så bliv da Guds egne efterlignere som elskede børn. I skal vandre i kærlighed, sådan som også Kristus elskede os og overgav sig selv for vores skyld som en gave - et offer til Gud til en duft af vellugt.

Men al slags hor og urenhed eller begær må slet ikke nævnes iblandt jer, sådan som det sømmer sig for hellige. Det gælder også uanstændighed og tåbelig snak eller dumme vittigheder, som ikke er passende - så hellere takkebøn! Dette skal I vide og forstå, at ingen horebuk eller uren eller gerrig - det vil sige afgudsdyrker - har lod og del i Kristus' og Guds rige.

Lad ingen føre jer på vildspor med tomme ord. Det er på grund af den slags, Guds straf kommer over Ulydighedens Sønner. Dem skal I altså ikke have noget at gøre med. For engang var I mørke, men nu er I lys - levende i Herren. I skal vandre som lysets børn, for lysets frugt findes i al godhed, retfærdighed og sandhed. Tænk på, hvad der er velbehageligt for Herren og tag ikke del i mørkets gølge gerninger - nej, gå hellere imod dem, for hvad de foretager sig i det skjulte, er det skammeligt blot at nævne. Alt, hvad der afsløres af lyset, kommer for en dag, ja, alt, hvad der kommer for dagen, er lys. Derfor hedder det: "*Vågn op, du som sover. Stå op fra de døde og lad Kristus lyse på dig.*"

Se derfor nøje til, hvorledes I vandrer - ikke som ukloge, men som vise. Udnyt den gunstige tid, for dagene er onde. Vær derfor ikke ubetænksomme,

men forstå, hvad der er Guds vilje. Drik jer ikke fulde i vin – det fører til udsvævelse – nej, lad jer fylde af ånd og tal til hinanden gennem salmer,¹⁰⁰ hymner og åndelige sange, så I synger og spiller af hjertet for Herren. Sig altid tak til Gud, vor far for alle ting i vor Herre, Jesus Kristus' navn.

I bør indordne jer under hinanden i ærefrygt for Kristus - kvinderne under deres mænd som under Herren, for manden er kvindens hoved, ligesom Kristus er forsamlingens hoved og sit eget legemes befrier. Ja, ligesom forsamlingen underordner sig Kristus, således skal også kvinderne underordne sig deres mænd i alt.

6 Kære mænd! Elsk jeres kvinder, ligesom også Kristus elskede forsamlingen og overgav sig selv for den for at helliggøre den ved at rense den i renselsesbadet ¹⁰¹ gennem ordet, så han kunne fremstille forsamlingen for sig selv med ære, uden plet eller rynke eller lignende ting, men hellig og fejlfri. Således skylder mændene at elske deres kvinder som deres egne legemer. Den, som elsker sin kvinde, elsker sig selv, for ingen har nogen sinde hadet sit eget legeme. Tværtimod giver han det næring og værner om det, ligesom også Kristus gør det med forsamlingen, fordi vi er lemmer på hans legeme. Derfor skal et menneske forlade sin far og mor og knytte sig til sin kvinde, og de to skal være ét legeme. Dette mysterium er stort – jeg mener dét om Kristus og forsamlingen. Men altså enhver af jer bør elske sin kvinde som sin egen, så kvinden kan respektere sin mand.

Kære børn! Adlyd jeres forældre – dette er nemlig ret for Herren. *Ær din far og din mor!* Dette er det første bud, der er knyttet et løfte til: *for at det må gå dig godt, og du må leve længe på jorden.* Og kære fædre! Ophids ikke jeres børn, men opdrag dem under Herrens opdragelse og vejledning.

Kære slaver! Adlyd jeres verdslige herrer med frygt og bæven - med hjertelig oprigtighed, som om det var Kristus selv, I adlød. Ikke med øjentjeneste som dem, der blot vil behage mennesker, men som slaver af Kristus, der gør Guds vilje af hele jeres sjæl - med velvilje, som om I sled i det for Herren og ikke for mennesker. I ved jo, at enhver, der gør noget godt, vil få det igen fra Herren, hvad enten han er slave eller fri.

Og kære herrer! Gør det samme mod *dem* uden at true dem. I ved jo, at deres og jeres Herre er i Himlene, og der findes ikke personsanseelse hos ham.

For øvrigt, så hent styrke i Herren og hans vældige kraft. Ifør jer Guds fulde udrustning, så I kan stå fast mod djævelens fristelser.¹⁰² For os står kampen nemlig ikke imod kød og blod, men imod magterne og myndighederne – ja,

¹⁰⁰ *Psalmois* betyder egentlig sange, akkompagneret af et strengeinstrument

¹⁰¹ Dåben?

¹⁰² *methodeias* – 'metoder'.

mod verdensmagterne i dette mørke – mod ondskabens ånd i selve himmelrummet. Tag derfor Guds fulde udrustning på, så I kan stå imod på den onde dag og bestå efter at have gennemført alt.

Så stå med sandheden spændt som bælte om lænden, iført retfærdigheden som brynje og som sko på fødderne kampberedthed for fredens evangelium. Løft frem for alt hengivenhedens skjold, hvormed I kan slukke alle den ondes brændende pile. Tag imod befrielsens hjelm og åndens sværd, som er Guds fortælling.

Til enhver tid - under al slags påkaldelse og bøn i ånden, skal I våge med al udholdenhed og bøn for alle de hellige – også for mig, så ordet må blive lagt mig i munden, og jeg frimodigt tør forkynde evangeliets mysterium. På grund af det sidder jeg nu som sendebud i lænker! – ja, gid jeg dog trods dem tør tale frimodigt, sådan som jeg bør tale!

Nå, men for at også I kan vide noget om, hvordan jeg har det, og hvad jeg foretager mig, vil I blive gjort bekendt med det alt sammen af Tykhikos, den elskede bror og hengivne tjener i Herren. Jeg har sendt ham til jer, så I kan blive bekendt med vores forhold, og så han kan opmuntre jeres hjerter.

Fred være med brødrene
og kærlighed og hengivenhed fra Gud vor far
og vor Herre Jesus Kristus.

Nåde være med alle,
der elsker vor Herre Jesus Kristus,
i al evighed.¹⁰³ Amen.

¹⁰³ *en aftharsia* – egentlig: i uforkrænkelighed

DE FIRE STORE BREVE

Galaterbrevet, Korintherbrevene og Romerbrevet er sammen med Filipperbrevet de breve, hvor Paulus for alvor udfolder sin teologi om nåden i Kristus. Det er her, den epokegørende tanke om, at et menneske umuligt kan blive erklæret retfærdig for Gud ved egen indsats, men alene i kraft af Guds kærlighed, kommer til udtryk.

BREVET TIL GALATERNE¹⁰⁴

Efter sin løsladelse rejser Paulus som lovet til Kolossæ, hvorfra han skriver brevet til forsamlingerne i Galatien.

Paulus hilser forsamlingerne i Galatien, idet han fra starten gør opmærksom på, at hans mandat som udsendt ikke er fra andre mennesker, men fra Gud selv.

Det undrer ham, at galaternes synes at have vendt sig fra hans forkyndelse mod noget andet, som er i modstrid med hans evangelium. Han gentager, at hans evangelium ikke kommer fra mennesker, men direkte fra Jesus Kristus selv.

Han fortæller derefter om sin fortid som forfølger af forsamlingen og som fanatisk religiøs jøde, og han fortæller om sin omvendelse og sin udvælgelse som udsendt til folkene – hvordan han ikke søgte råd og vejledning i Jerusalem, men rejste til Arabien. Først tre år senere rejser han til Jerusalem for at møde Kefas og Jakob, Herrens bror. Senere rejser han så til Syrien og Kilikien. Hans anden rejse til Jerusalem sker først 14 år senere for at aflægge rapport om sin mission for 'de ansete'. Her får han mandat til at fortsætte, og blev ikke afkrævet noget til gengæld – heller ikke omskærelse af uomskårne - bortset fra en indsamling til forsamlingen i Jerusalem.

Paulus fortæller nu om en kontrovers i Antiokia med førnævnte Kefas, der lod sig skræmme af nogle udsendinge fra Jakob til ikke længere at spise sammen med folkene. Det samme gjorde Paulus' nære medarbejder, Barnabas og mange andre judæere. Han beretter videre om, hvordan han åbenlyst irettesatte Kefas for hans hykleri. At anse judæere som mere rettroende end andre folk i kraft af deres omskærelse og deres love og regler, stred imod Paulus' evangelium, der påstod, at mennesker netop ikke frelses gennem lovoverholdelse, men alene i kraft af Kristus' hengivenhed. Paulus er død for loven, hævder han – korsfæstet sammen med Kristus, så det ikke er ham selv, der lever, men Kristus lever i ham. Han lever alene i kraft af Jesus' død på korset og ikke i kraft af nogen lovlydige gerninger.

Paulus hudfletter galaterne fordi de synes at være faldet for tilliden til lovgerninger og omskærelse som betingelser for frelsen frem for Kristus' død for deres skyld.

¹⁰⁴ Galatien var dels en romersk provins og dels et område i det nuværende centrale Anatolien i Tyrkiet. Galaterne var indvandrede keltere fra 4. årh. f. Kr.

Han henviser til Abrahams tillid som forbillede for dem selv. Velsignelsen til Abraham gælder netop også folkene. De, som lever i kraft af lovgerninger, er tværtimod forbandet, fordi ingen kan overholde *hele* loven. Det er denne forbandelse – denne erkendelse af svigt - Kristus har købt forsamlingen fri fra ved selv at blive en forbandelse som korsfæstet.

Nu følger et juridisk indlæg til fordel for aftalen med Abraham, der byggede på inderlig hengivenhed – fremfor på loven, der først kom til århundreder senere. Den oprindelige aftale mellem Gud og Abraham kan jo ikke uden videre omstødes – heller ikke af loven. Loven kom alene for at dæmme op for de mange overtrædelser, men kun indtil Kristus kom og frikøbte forsamlingen fra loven. Loven blev så at sige en opdragelsesforanstaltning fra Gud. Den holdt mennesker fast på deres svigt, men kun indtil Kristus kom med sin frihed fra loven, og så er der ikke længere nogen forskel mulig mellem mennesker – i forhold til Guds løfter. Alle er jo ét i kraft af Kristus' selvhengivende befrielse. Alle er dermed blevet Guds sønner og arvinger til hans rige.

Det har de sådan set altid været, men som det gælder for de umyndige, virker aftalen ikke, før de når myndighedsalderen. Indtil da lever man som slaver eller umyndige børn. Kristus komme indvarsler friheden eller løskøbelsen fra umyndighedstiden, så de nu kan leve som sønner af huset. Dette er en helt ny tilstand, hvor Guds ånd påvirker menneskehjertet til en egen bevidsthed om at være Guds sønner.

Det, som Paulus klandrer galaterne for, er, at de nu tilsyneladende vil vende tilbage til den gamle tid som slaver under 'de slatne religioners' lovtrældom. Når de nu har friheden i Kristus Jesus. Det forstår han ikke. Han fremhæver sig selv som eksempel til efterfølgelse. Engang ærede forsamlingerne ham på trods af hans svaghed – hvorfor er han så nu blevet deres fjende?

Paulus vender så tilbage til Abraham og fortæller om Abrahams to sønner – den ene den frie – den anden slaven. Galaterne er børn af den frie kvinde og ikke af slaven Hagar. Han advarer dem derfor meget kraftigt mod at lade sig omskære, for hvad skal de så med Kristus' hengivenhed? Så er de jo forpligtet på *hele* loven, men dermed er de gået glip af forsoningen i Kristus. Her betyder hverken omskærelse eller lovoverholdelse noget, men hengivenhed i form af virksom kærlighed.

Der er åbenbart nogen, der forvirrer forsamlingen, men de skal nok få deres dom – ja, gid de, som plæderer for omskærelse, selv må få den hugget af! skriver han.

Nu følger en række formaninger om ikke at misbruge den kristne frihed til at tilfredsstille sit begær med. Tværtimod blev friheden givet som anledning til tjeneste for hinanden i kærlighed.

Ånd og materie ligger i strid med hinanden – det gælder om at lade sig lede af ånden og ikke af det almindelige menneskelige begær. Begærets frugter er frygtelige for ethvert fællesskab, og Paulus opregner dem ligefrem i et længere lastekatalog. Åndens frugter derimod er godhed og kærlighed og overbærenhed osv. til

gavn for fællesskabet. Begæret fører til udelukkelse fra Guds rige – ånden derimod åbner for det evige liv. Derfor bør man hele tiden vurdere sig selv i forhold hertil.

Paulus fortsætter med endnu en advarsel mod dem, der presser på for omskærelsen. Mennesker har intet at rose sig af andet end Kristus' kors. Det handler ikke om omskærelse eller ej – nej, det handler om at blive en helt ny skabning!

Paulus slutter med et fredløst ønske, men kun til dem, der følger hans retningslinjer – Guds sande Israel, som han kalder dem. Han føler sig både plaget og såret.

1 Fra Paulus - udsending, som ikke er udsendt af mennesker eller i kraft af noget menneske, men i kraft af Jesus Kristus selv og Gud vor far, der oprejste ham af døde - og fra alle brødrene, der er her sammen med mig - til forsamlingerne i Galatien.

Nåde være med jer og fred fra Gud vor far
og vor Herre Jesus Kristus,
som hengav sig selv på grund af vore svigt
for at udfri os af den nuværende onde tid
efter vor Guds og fars vilje.
Ham tilhører æren i evighedernes evigheder. Amen!

Jeg undrer mig over, at I så hurtigt vender jer bort fra ham, der kaldte jer ind i Kristus' nåde til et helt andet evangelium - og det skønt der ikke findes noget andet. Der er åbenbart nogen, der forvirrer jer, og som vender op og ned på Kristus' evangelium. Men om så vi selv eller en engel fra himlen forkyndte budskabet i strid med det budskab, vi allerede har forkyndt for jer – han være forbandet! Ja, jeg gentager: hvis nogen forkynder budskabet for jer i strid med det budskab, I allerede har modtaget – forbandet være han!

Er det nu mennesker, jeg prøver at overbevise, eller er det måske Gud? Eller forsøger jeg blot at behage mennesker? Ja, hvis jeg stadigvæk gerne ville behage mennesker, så var jeg jo ikke *Kristus'* slave. I skal nemlig vide, kære brødre, at det evangelium, som er blevet forkyndt af mig, ikke er menneskeværk, for jeg har som sagt ikke modtaget det af noget menneske, men direkte gennem Jesus Kristus' egen åbenbaring.

I har nok hørt om min fortid, dengang jeg var i judaismens¹⁰⁵ klør, hvordan jeg ud over al rimelighed forfulgte Guds forsamling og gjorde, hvad jeg kunne for at udrydde den - hvordan jeg gik langt videre i judaismen end mange jævnaldrende i min slægt og var langt mere fanatisk med hensyn til mine forfædres overleveringer.

Men dengang det behagede ham, som havde udvalgt mig allerede fra moders liv, og som nådigt kaldte mig ved at åbenbare sin søn for mig, for at jeg

¹⁰⁵ *ioudaismos* - normalt oversat med jødedom, men judaismen synes at være en rabiat farisæisk retning indenfor jødedommen.

skulle forkynde budskabet om ham blandt folkene, da spurgte jeg ikke fluks kød og blod til råds. Ej heller drog jeg op til Jerusalem til dem, der var apostle, før jeg selv blev det. Nej, jeg drog bort til Arabien, og vendte så igen tilbage til Damaskus. Senere, efter tre år, drog jeg så op til Jerusalem for at lære Kefas at kende, og jeg blev hos ham i femten dage. Men de andre apostle traf jeg ikke – undtagen selvfølgelig Jakob, Herrens bror.

2Og jeg lyver ikke. Gud selv er mit vidne på det, jeg her skriver til jer. Derefter rejste jeg så til Syrien og Kilikien, men forsamlingerne i Judæa var jeg ganske ukendt for. De hørte kun noget om, at han, som førhen forfulgte os, nu pludselig forkynder det samme tillidsfulde, glade budskab, som han før ville udrydde. Og de priste Gud for min skyld.

Først omkring fjorten år senere drog jeg atter op til Jerusalem sammen med Barnabas og jeg tog også Titos med. Det var ifølge en åbenbaring, jeg drog derop, og jeg fremlagde for dem – særligt for de ansete – det evangelium, jeg forkynder blandt folkene, så jeg ikke skulle løbe – eller have løbet forgæves. Men end ikke min ledsager Titos, der er græker, blev tvunget til at lade sig omskære. Der var nemlig nogle falske brødre, der havde sneget sig ind for at udspionere den frihed, vi har i Kristus Jesus, så de kunne slavebinde os igen. Dem lå vi ikke under for så meget som et øjeblik, for at evangeliets sandhed må forblive urokkelig hos jer.

Og fra dem, der blev anset for at være noget – hvordan de var engang, er mig ligegyldigt – hos Gud er der jo ingen personsanseelse – fra dem modtog jeg ellers intet nyt. Tværtimod, da de indså, at jeg har fået betroet evangeliet til dem med forhud ligesom Peter til de omskårne (den samme, som gav Peter magt til at være udsendt til de omskårne, gav jo også mig magt til at være det blandt folkene), og da de erfarede den nåde, jeg har modtaget – gav Jakob og Kefas og Johannes – det var dem, der blev anset for at være søjler – mig og Barnabas håndslag på den fællesaftale, at *vi* skulle gå til folkene, mens *de* skulle gå til de omskårne. Blot skulle vi huske på de fattige, og dette har jeg jo selv netop bestræbt mig på at gøre.

Men dengang Kefas så kom til Antiokia, modsagde jeg ham lige op i hans åbne ansigt – fordømt som han var. For før der kom nogen fra Jakob, spiste han nemlig gerne sammen med folkene, men da *de* så kom, undslog han sig og skilte sig ud fra dem af frygt for de omskårne. Også de andre judæere hyklede med ham, så selv Barnabas blev inddraget i deres hykleri. Man da jeg indså, at de ikke vandrede ret i henhold til evangeliets sandhed, sagde jeg til Kefas i alles påhør: "Når du, som selv er judæer, lever som folk og slet ikke som judæerne, hvordan kan du da tvinge folkene til at blive som judæere? Vi to er ifølge sagens natur judæere, og ikke lovløse af fremmed herkomst, og dog ved vi meget vel, at et menneske ikke frikendes¹⁰⁶ i kraft af

¹⁰⁶ Jeg tillader mig generelt at bruge ordene 'frikendes' og 'frifindes' i stedet for det gængse 'retfærdiggøres', som ellers er den direkte oversættelse af det græske *dikaioutai*. Der er i alle tilfælde tale om

lovoverholdelse, men i kraft af Jesus Kristus' hengivenhed¹⁰⁷, og så har vi også den tillid til Kristus Jesus, at vi bliver frifundet i kraft af Kristus' hengivenhed og ikke ved nogen nok så lovlydige gerninger. Gennem lovlydige gerninger bliver ingen i hele verden¹⁰⁸ frifundet."

Sæt nu, vi selv blev kendt skyldige, når vi således søgte at blive frifundet i kraft af Kristus - jamen, så var Kristus vel medhjælper for forbrydelsen? Nej, langt fra. For hvis jeg nu genetablerer det, som jeg lige har brudt ned, fremstår jeg jo selv som overtræder. Jeg er nemlig død for Loven netop ved hjælp af Loven selv, så jeg kan leve frit for Gud. Ja, jeg er for så vidt blevet korsfæstet sammen med Kristus. Det er altså ikke mere mig selv, der lever, men Kristus lever i mig. Som jeg nu lever her i denne verden, lever jeg i tillid til Guds søn - han, som elskede mig og udleverede sig selv for min skyld. Jeg ophæver på ingen måde forsoningen fra Gud, for hvis der er frelse gennem Loven, ja, så er Kristus død omsonst.

3 Åh, I tåbelige galatere! Hvem har dog forhekset jer - I, som fik Jesus Kristus udpenslet for jeres øjne som korsfæstet? Lad mig blot forstå dette ene: Modtog I ånden i kraft af lovlydige gerninger, eller var det ved at lytte hengivent? Er I da så tåbelige? Vil I nu fuldende i materien, hvad I begyndte i ånd? Har I virkelig gennemgået så meget til ingen nytte? Hvis det da *er* til ingen nytte! Gad vide, om han, der sender ånden over jer og udvirker mirakler iblandt jer, gør det i kraft af jeres lovlydige gerninger - eller mon dog ikke det er fordi, I lytter med hengivenhed?

Tænk på Abraham, der hengav sig til Gud og derfor blev anset for retfærdig. I må altså forstå, at de hengivne, netop *de* er Abrahams sønner. Skriften forudså jo, at det er i kraft af deres hengivenhed, Gud frikender folkene, idet han på forhånd forkyndte evangeliet for Abraham:

"I dig skal alle folkene velsignes!"

Således velsignes de hengivne sammen med den hengivne Abraham. De, som lever i kraft af lovlydige gerninger, er alle under forbandelse; der står jo skrevet:

"Forbandet er enhver, som ikke holder sig til alt, hvad der er nedskrevet i lovbogen, så han handler derefter".

At ingen frikendes i kraft af Guds lov er klart, for *den retfærdige skal leve i kraft af sin hengivenhed*. Loven bygger ikke på hengivenhed, men *"den som overholder den, skal leve ved den"*. Kristus har købt os fri fra Lovens forbandelse ved selv at blive en forbandelse for vores skyld - der står jo skrevet:

retssprog, men 'frifindelsen' er måske umiddelbart mere begribelig end 'retfærdiggørelsen', der vel i dag mest bruges om mig selv, når jeg skal retfærdiggøre - dvs. 'forklare' en handling, der er kommet under anklage. Retfærdiggørelsen eller frifindelsen gennem Kristus' hengivenhed er et afgørende kernebegreb i Paulus' teologi, eftersom det eliminerer det monopol på adgangen til Gud, jøderne havde i kraft af Moseloven og ikke mindst dens overholdelse.

¹⁰⁷ *Pistis Jesou Kristou*. Genitiven kan også oversættes hengivenhed *til* Jesus Kristus.

¹⁰⁸ Egentlig: *pasa sarx* - alt kød

”Forbandet er enhver, som hænger på et træ” – således at Abrahams velsignelse kunne komme folkene til gode i Jesus Kristus, og vi kunne tage imod det, som ånden lover os med inderlig hengivenhed.

Kære brødre. Jeg taler rent menneskeligt. Ingen ophæver jo et menneskes forkyndte testamente eller føjer noget til, men aftalen blev indgået med Abraham og med hans efterkommer.¹⁰⁹ Der tales ikke om efterkommerne, som om de var mange, men om én: ”... og din efterkommer”. Og det er Kristus. Jeg hævder altså, at et testamente, som på forhånd er forkyndt af Gud, kan den lov, som blev til 430 år senere, ikke ophæve med henblik på at annullere det, der dengang blev stadfæstet. For hvis arven fås ved hjælp af Loven, er aftalen jo ligegyldig. Og Gud gav altså Abraham arven i kraft af en aftale. Hvorfor kom Loven så i det hele taget? Ja, den kom til på grund af overtrædelserne, indtil den omtalte efterkommer dukkede op - formidlet ved engle, ved en mæglerens hånd. Mægleren er jo ikke kun til for den ene part - kun Gud er én!

Er Loven så imod Guds aftaler? På ingen måde! Jo, *hvis* der fandtes en lov, der magtede at give liv, så kom der virkelig frifindelse ved Loven, men nu har Skriften selv stemplet alt som forbrydelse, for at løftet i kraft af Jesus Kristus’ hengivenhed kunne skænkes de hengivne. Før hans hengivenhed blev åbenbar, blev vi altså holdt fast under Lovens opsyn, indtil hans hengivenhed blev åbenbaret, og på den måde er Loven for os blevet en opdrager til Kristus, så vi kunne blive frikendt i kraft af hans hengivenhed. Men efter at hans hengivenhed er åbenbaret, er vi ikke længere under opdrager, for nu er I alle blevet Guds sønner gennem Kristus Jesus’ hengivenhed. For alle I, som blev døbt til Kristus, har også iført jer Kristus. Og så er der ikke judæer eller hellener, ikke slave eller fri, ikke maskulint og feminint¹¹⁰, for alle tilhører I Kristus Jesus, og hvis I tilhører Kristus, så er I jo dermed Abrahams efterkommere - arvinger i henhold til aftalen.

4 Det, jeg mener, er, at så længe arvingen er umyndig, er han ikke væsensforskellig fra en slave, selv om han i virkeligheden er alles Herre. Nej, han er under opsynsmænd og husholdere indtil den dag, hans far har fastsat. Således også *vi* dengang vi som umyndige var blevet gjort til slaver under alverdens religioner.¹¹¹ Men da tiden var moden, udsendte Gud sin søn - født af en kvinde, født under Loven - for at han skulle løskøbe dem, som var under Loven, så vi kunne få status som sønner af huset. Og fordi I er sønner af huset, sendte Gud sin søns ånd ind i vore hjerter med råbet: *Abba*

¹⁰⁹ *spermati* – egentlig: med hans sæd

¹¹⁰ Karen Armstrong antyder, at denne grænsenedbrydende frihedserklæring blev udtalt – eller måske ligefrem råbt – ved dåben som en del af ritualen.

¹¹¹ *ta stoikeia tou kosmou* – egentlig: verdens væsentlige ting. Religion og filosofi velsagtens. Loven bredt forstået.

(vor far).¹¹² Derfor er du ikke mere slave, men søn af huset, og er du søn af huset, er du ved Gud også arving!

Men dengang I ikke kendte den sande Gud, var I slaver under dem, som ifølge sagens natur *ikke* var guder. Men nu, hvor I har lært den sande Gud at kende – eller rettere: er blevet kendt af den sande Gud – hvordan kan I da på ny vende tilbage til de slatne og elendige religioner¹¹³, I ønsker at være slaver for ved nøje at overholde helligdage og særlige fastemåneder¹¹⁴ - særlige tider og årlige begivenheder? Nej, jeg er bange for, at jeg nok har slidt med jer til ingen nytte.

Bliv som jeg, for også jeg er som I, kære brødre. Jeg beder jer! I har jo ikke på nogen måde gjort mig uret, men I ved udmærket godt, at jeg var syg og elendig, da jeg første gang forkyndte det gode budskab for jer, og I lod jer ikke friste af min svaghed til at ringeagte mig endsige da vrænge ad mig – nej, I modtog mig som en Guds engel, ja, som Kristus Jesus selv. Ak, hvor er nu jeres lovprisning? Jeg kan forsikre jer om, at hvis det var muligt, havde I såmænd revet jeres øjne ud og foræret mig dem. Og nu er jeg så åbenbart blevet jeres fjende blot ved at sige sandheden til jer.

De andre søger ivrigt efter at overtale jer, og det ser ikke særlig kønt ud, for de vil udelukke jer, blot for at I skal længes efter dem. Det er rigtignok smukt at hige efter det gode til hver en tid, og ikke kun, når jeg er til stede iblandt jer. Ak, mine kære børn, som igen giver mig fødselsveer, indtil Kristus endelig engang måtte tage skikkelse i jer.

Hvor ville jeg gerne være sammen med jer lige nu, så jeg kunne forklare mig på ny, for jeg er virkelig i vildrede med jer.

Sig mig engang, I som så gerne vil være under Loven, hører I slet ikke Loven? Der står jo skrevet, at Abraham fik *to* sønner - én med tjenestepigen og én med den frie kvinde. Tjenestepigens blev født på vanlig vis, men den frie kvindes i kraft af Guds løfte. Det er et godt billede, for det svarer til de to aftaler – den ene fra Sinajbjerget, som er Hagar¹¹⁵, der fødte afkom til slaveri. Ja, Hagar er godt nok Sinajbjerget i Arabien, men det svarer til det nuværende Jerusalem, der er slavebundet sammen med sine børn. Men det himmelske Jerusalem er frit, og hun er *vores* mor. Der står jo skrevet:

*"Glæd dig du golde, som ikke kan føde;
bryd ud i jubel, for dine børn skal blive mange,
til fortrydelse for hende, der nu ligger hos manden".*

Og I, kære brødre, I er børn i kraft af løftet om Isak¹¹⁶.

¹¹² *Abba* er et aramæisk ord for 'far'. Muligvis en del af dåbsritualet?

¹¹³ *stoikeia* - Jeg mener, Paulus her gør op med den religiøse praksis, der retter sig mod denne verdens religioner og ideologier – herunder jødedommen, kejserdyrkelsen og galaternes tidligere religioner.

¹¹⁴ Egentlig bare 'måneder'.

¹¹⁵ Tjenestepigens navn

¹¹⁶ Abrahams søn med hustruen Sara, som Gud lovede dem trods deres høje alderdom

Men ganske som dengang, hvor han, der var blevet født på vanlig vis, jagtede ham, der var blevet født af ånd, sådan er det også nu. Og hvad siger Skriften?

*"Kast tjenestepigen og hendes søn udenfor,
for tjenestepigens søn skal på ingen måde arve
sammen med den frie kvindes søn."*

Derfor, kære brødre: vi er ikke tjenestepigens, men den frie kvindes børn.

5 Til den frihed har Kristus befriet os, så stå nu fast og lad jer ikke på ny spænde for slaveriets vogn. Hør nu her! Jeg, Paulus, siger ligeud til jer: hvis I lader jer omskære, vil Kristus intet gavne jer. Jeg siger det igen til ethvert menneske, der omskæres, at han er skyldig at overholde *hele* Loven. I har intet med Kristus at gøre, alle I som kendes retfærdige gennem Loven; I er simpelt hen gået glip af forsoningen. Vi andre venter derimod spændt ved åndens hjælp og hengivne i håbet om frifindelse. For i Kristus Jesus betyder hverken omskærelse eller forhud noget, men hengivenhed i form af virksom kærlighed.

I løb ellers så smukt. Hvem er det, der spænder ben for jer, så I ikke længere kan overbevises af sandheden? Den slags overtalelse kommer ikke fra ham, der udvælger jer. En lille smule surdej gennemsyrrer hele dejen. Jeg stoler på jer, der lever i Herren, at I ikke skifter mening, men den, der forvirrer jer, må bære sin dom, hvem han så end er. Men hvad angår mig selv, kære brødre - hvis jeg stadigvæk forkyndte omskærelse, hvorfor forfølges jeg så endnu? Så er forargelsen over korset¹¹⁷ jo gjort til intet. Åh, gid de, som skaber oprør iblandt jer, dog selv måtte få den hugget af!¹¹⁸

I blev udvalgt til frihed, kære brødre, men nu må I ikke misbruge den frihed som anledning til almindeligt begær¹¹⁹ - nej, vær gennem kærligheden¹²⁰ hinandens tjenere. Hele Loven er nemlig blevet opfyldt i dette ene ord: "*Du skal elske dit medmenneske, som om det var dig selv.*" Men hvis I bider ad hinanden og æder hinanden, så pas på, at I ikke bliver helt opslugt af hinanden. Ja, jeg siger jer: I skal vandre i ånden, så ligger I slet ikke under for denne verdens begær. For materien længes mod ånden som ånden mod materien. De ligger nemlig i strid med hinanden, for at I ikke bare skal gøre, hvad I måtte have lyst til. Hvis I ledes af ånd, er I ikke under nogen lov.

Det, der kommer ud af det almindelige begær, er jo indlysende. Det er hor, urenhed, skamløshed, afgudsdyrkelse, magi, fjendskaber, kiv, jalousi, hid-sighed, intriger, splittelser, partier, misundelse, druk, sviregilder og al den slags. Jeg siger på forhånd til jer, som jeg før har sagt det: de, som udøver

¹¹⁷ *Stauros* – egentlig: pæl

¹¹⁸ *apokopsontai* – egentlig: måtte blive hugget af. Kan også betyde at blive udstødt af fællesskabet.

¹¹⁹ Egentlig: 'kødet'. Jeg opfatter betegnelsen 'kød' som det verdslige dvs. denne verden og denne civilisation med den normale egoisme og overlevelsestrang på andres bekostninger – begær.

¹²⁰ *Agape* – uselvisk kærlighed i modsætning til *eros* – den selviske kærlighed

den slags, skal ikke få lod og del i Guds rige. Åndens frugt derimod er kærlighed, glæde, fred, tålmodighed, venlighed, godhed, hengivenhed, mildhed, selvbeherskelse. Imod den slags er der ikke nogen lov, men de, som tilhører Kristus, har korsfæstet denne verdensorden med al dens lidelse og begær. Når vi nu lever i kraft af ånd, så lad os også vandre i ånden, så vi ikke bliver tomhjernede idioter, der bare provokerer og misunder hinanden.

6 Kære brødre - mennesker af ånd! Skulle et fejltrin ramme et menneske, så retled vedkommende med mildhedens ånd, og se til, at ikke også du selv bliver fristet. Bær hinandens byrder, derved opfylder I Kristus' lov. For hvis nogen mener, at han er noget, skønt han intet er, bedrager han sig selv. Enhver bør vurdere sin egen handling, og så kan han få sin anerkendelse alene i forhold til sig selv og ikke i forhold til andre. Enhver må trække sit eget læs.

Den, der undervises i ordet bør være fælles om alle gode ting med den, der underviser. Tag ikke fejl. Gud lader sig ikke spotte. Hvad et menneske sår, skal han også høste. Den, der sår i sit eget verdslige begær, skal af begæret høste ødelæggelse, men den, der sår i ånden, skal af ånden høste evigt liv. Og lad os ikke blive forsømmelige, når vi nu handler så smukt, for en skønne dag vil vi høste frugten, hvis vi ikke giver op. Så nu mens tid er, lad os da arbejde til gode for alle - ikke mindst for de hengivne.

Læg mærke til de store bogstaver. Jeg har selv skrevet det her.

De, som ønsker at tage sig godt ud her i verden, de nøder jer til omskærelse, blot for ikke at blive forfulgt på grund af Kristus' kors. De omskærne overholder nemlig ikke selv Loven, men de ønsker, at I skal omskæres, så de kan rose sig af jeres verdslige begær. Men overfor mig skal ingen rose sig af andet end af vor Herre Jesus Kristus' kors, ved hvilket verden for mig er korsfæstet og jeg for verden. For hverken omskærelse eller forhud er noget særligt - dét er kun en helt ny skabning.

Over dem, som ønsker at vandre efter disse mine retningslinjer, ønsker jeg fred og barmhjertighed - over Guds sande Israel. Derudover skal ingen plage mig mere, for jeg bærer Jesus'sårmerker på mit legeme.

Vor Herre Jesus Kristus' nåde være med jeres ånd, kære brødre. Amen.

FØRSTE BREV TIL KORINTHERNE¹²¹

Tilbage i Efesos skriver Paulus nu det første af to bevarede breve til forsamlingen i Korinth, hvor der synes at være store problemer.

¹²¹ Korinth var en storby i landskabet Akaja på halvøen Peloponnes i det nuværende Grækenland.

Kristus Jesus' udsending, Paulus og broder Sosthenes hilser forsamlingerne i Korinth – de kaldede og de, som påkalder Jesus' navn overalt. Paulus takker for den åndelige rigdom, der blev forsamlingerne til del gennem Kristus, der også vil drage omsorg for deres befrielse på den dag, hvor Jesus kommer igen.

Imidlertid høres der om splittelser i forsamlingerne, så nogle følger én - andre en anden, skønt man dog burde være enige om at følge Kristus. Paulus ironiserer over, om nogen skulle være døbt til ham og ikke til Kristus, men han mindes kun at have døbt ganske få, for hans opgave var at prædike – ikke at døbe.

Det, han prædiker, er budskabet om *korset*, som verden opfatter som en tåbelighed, men som er Guds kraft for enhver, der hengiver sig til det. Det er ikke gennem visdom og indsigt, man skal forstå budskabet, men ved at hengive sig uforbeholdent til Paulus' prædiken. At forkynde Kristus som korsfæstet bliver mødt med foragt og hovedrysten af såvel jøder som grækere – kun de udvalgte iblandt dem forstår, at det, som forekommer tåbeligt og skandaløst i virkeligheden er Guds ord. Gud har udvalgt denne verdens tåber og svage – dem, som regnes for intet – for at gøre dem, der bliver anset for at være noget, til skamme. Ingen har altså noget at rose sig af overfor Gud, for al ros tilkommer ham.

Paulus minder om, hvordan han selv optrådte iblandt dem. Det var ikke den store retorik eller visdom, der bar hans forkyndelse, og selv var han både svag og bange, når han forkyndte Kristus som korsfæstet. Dette mysterium, som Gud har forudbestemt for sine udvalgte små fra tidernes begyndelse, kan denne verdens mægtige ikke begribe. Tværtimod korsfæstede de jo Gud selv.

Det er Guds egen ånd, der åbenbarer Guds visdom for forsamlingerne – den ånd, som kender Guds sind bedre end Gud selv. Verdensånden derimod har de intet at gøre med. Når Paulus forkynder, sker det i kraft af Guds ånd, som kun mennesker af ånd kan forstå – sjælemennesket derimod begriber ikke Guds ånd, men anser det for en tåbelighed.

Paulus skoser forsamlingerne for ikke at være åndsmennesker, men 'spædbørn i Kristus', fordi der findes kiv og splid iblandt dem – noget, som hører denne verden til. Og når de dyrker mennesker fremfor Kristus – mennesker, der blot hver på deres måde er tjenere for evangeliet – hvad enten de hedder Paulus eller Apollos eller Kefas. Nogle planter, andre vander – nogle lægger grunden, andre bygger videre – men alt sker i kraft af Gud. Dog skal man være omhyggelig som forkynder af Jesus Kristus, for ens arbejde bliver prøvet til sidst, om det dur. Alle bør huske på, hvem de er: Guds tempel og bolig for Guds ånd. Ikke mennesker af denne verden. Derfor skal man ikke rose sig af noget menneske – når man allerede har alt og tilhører Gud gennem Kristus.

Paulus betragter sig selv som tjener for og forvalter af Guds mysterium. Om andre mennesker mener det samme, er ikke så vigtigt, for han overlader dommen til Gud selv, når han kommer. Det opfordrer han også andre til. Så meget mere, som ingen har domsret over andre. Alt, hvad man har, er jo blevet givet.

Man skal vogte sig for at puste sig op overfor hinanden, som om man var noget. Se på de udsendte og Paulus selv, der er til nar for verden og finder sig i alle ydmygelser og bliver regnet for skarn. Dem kan man lære af. Paulus' udsendte hengivne medarbejder, Timotheos vil derfor genopfriske Paulus evangelium for forsamlingerne, sådan som det bør forkyndes og efterleves. Senere vil Paulus også selv komme og rydde op i forsamlingerne.

For der er åbenbart store problemer. Der går rygter om hor og om incestuøse forhold, der ses gennem fingre med i forsamlingen. Men den skyldige bør øjeblikkeligt udstødes af forsamlingen og overgives til Satan selv. Via et billede med surdejen, der gennemsyrer hele dejen kommer Paulus ind på påskehøjtiden – de usyrede brøds fest - hvor påskelammet – dvs. Kristus - er blevet ofret for forsamlingens skyld, og han opfordrer til renhed indenfor forsamlingen. Hvad udenforstående eller folk i almindelighed foretager sig, tager han sig ikke af – det handler alene om forsamlingens liv.

Derfor er det også forkasteligt, at man fører sager mod hinanden for en domstol, der er udenfor forsamlingen. Ja, egentlig burde man slet ikke føre sager, men finde sig i uretfærdighed, men hvis man gør, så bør man lade det ske indenfor forsamlingen. Ingen uretfærdige skal arve Guds rige. Friheden i Kristus betyder ikke, at man bare kan følge sit begær ustraffet.

Endnu engang advarer Paulus kraftigt mod enhver form for hor og utugt. Legemet er et tempel for Guds ånd og Kristus' lemmer og bør ikke overgives til den slags. Man kan ikke bare bruge sit legeme til hvad som helst som Guds ejendom.

Som svar på forsamlingens forespørgsel kommer Paulus nu ind på forskellige praktiske forhold. Først det seksuelle. Det er fint at være afholdende, men for at undgå hor, bør enhver have sin egen mand eller kvinde. De bør leve i fordragelighed og ikke unddrage sig hinanden. Det er altså bedst at være afholdende, men hvis ikke bør man være gift og forblive som sådan. Det er også i orden at gifte sig med folk udenfor forsamlingen.

I det store og hele skal man blot acceptere sine kår, hvad enten man nu er omskåret eller uomskåret, slave eller fri – gift eller ugift. Friheden kommer ikke af nye forhold, men af at tilhøre Kristus i den korte tid, der er tilbage inden denne verdensorden går under.

Derfor skal man heller ikke bekymre sig om det verdslige – men drage omsorg for det åndelige. Det verdslige er ikke så vigtigt, så man bør tage det hele lidt ovenfra. Det samme gælder de gamle religiøse skikke, som er blevet overflødige med Kristus. Om man deltager i dem eller ej, er ikke så vigtigt, men man skal ikke vigte sig af sin frihed overfor dem, der har samvittighedskvaler og føler sig bundet til det ene eller andet. Man skal ikke vække anstød – det er vigtigere end at skilte med sin frihed.

Paulus tager nu til genmæle mod sine kritikere og hævder sin autoritet som Kristus' udsending og retmæssig forkynder af evangeliet. Han har ikke udnyttet sin soleklare ret til at få løn for sit arbejde, men har underholdt sig selv for ikke at stå i vejen for forkyndelsen, som er hans liv. I det hele taget har han gjort fælles sag med alle på trods af alt, blot for at vinde dem for evangeliet. Som en anden atlet har han ydet store ofre og spæget sit legeme for forkyndelsens skyld.

Nu advarer Paulus igen forsamlingerne mod afgudsdyrkelse, her m.v. med henvisning til, hvordan det gik en stor del af Guds folk, som Gud selv slog ned på grund af den slags udskjelser. Man bør læse Skriften som en advarsel mod at opføre sig, som de gjorde. Gud frister mennesker, men kun for at lære dem at stå imod. Forsamlingerne skal huske på deres fællesskab med Kristus og med hinanden, sådan som det udtrykkes i nadveren. Derfor er det vigtige, ikke at søge sit eget, men at opbygge sit medmenneske – selv om alt står en frit for. Afgudsdyrkelsen – hvad enten det er Israels eller folkenes – sker for din egen skyld. Det er derfor man tager del i ofringerne. Men i forsamlingerne lever man for medmenneskets skyld – ikke for sin egen. Det er forskellen. Man kan således spise alt, hvad der bliver budt en – blot man gør det til Guds ære og ikke for sin egen skyld. Men man skal aldrig vække anstød med sin evangeliske frihed, men søge at gøre alle glade, så de også må få den samme frihed i Kristus.

Et andet anliggende for forsamlingen er spørgsmålet om hovedbeklædning under gudstjenesten. Det bringer Paulus ud i nogle funderinger over, at som Gud er Kristus' hoved, og Kristus er mandens hoved, er manden kvindens hoved ifølge skabens orden. Kvinden bør derfor tildække sit hoved, ligesom hun jo blev skabt med langt hår som et slør. Manden derimod ville få skam af at tildække hovedet, ligesom han ville få skam af at lade håret vokse. Men selv om manden er kvindens hoved, så er manden jo født af kvinden, så egentlig er de jo lige. Paulus afbryder dog sine funderinger med en bemærkning om, at spørgsmålet ikke er værd at beskæftige sig med.

Det er til gengæld det næste problem, der handler om splittelser i forsamlingen. Blandt andet bliver der gjort forskel på rige og fattige under gudstjenesten – især under nadveren, hvor nogle mæsker sig, mens andre må savne. Men det var jo ikke derfor, Kristus døde, hvilket netop fremgår af den nadver, der misbruges så skammeligt. De, der gør sådan, skal nok få deres dom, så de kan lære at opføre sig ordentligt og i sidste ende blive frikendt.

I forbindelse med lighedstanken kommer Paulus nu ind på de forskellige nådegaver, som den ene samme ånd tildeler hver enkelt i forsamlingen. Visdom, erkendelse, hengivenhed, helbredelse, undere, prædiken, tungetale – alt sammen gives i kraft af den ene samme ånd til hvem, den vil.

Paulus sammenligner forsamlingen med legemet, der består af mange lemmer, hver med deres ligeværdige funktion – alle i en og samme samhørighed og inderlige forbundenhed. Forsamlingen er Kristus' legeme med de forskellige lemmer i

form af apostle, prædikanter, lærere osv. Alle har ikke den samme funktion, men alle er lige værdige og lige nødvendige. Dog bør man altid stræbe efter de største nådegaver.

I et poetisk kapitel komme Paulus nu ind på det, han kalder en endnu mere stor-slået vej, nemlig kærligheden (agape).

For om man så havde alle de største nådegaver, så var de intet værd, hvis ikke man samtidig havde kærlighed. Kærligheden søger ikke sit eget, men lever i selvbeher-sket mildhed, tålmodighed og udholdenhed. De åndelige gaver kommer og går, men kærligheden holder ved. Lige nu og her begriber vi ikke ret meget, men engang skal vi forstå alt – som barnet, der bliver voksent, og det er kærligheden, der hjæl-per os på vej til fuldkommenheden. Paulus slutter med at påpege de tre dyder: hengivenhed, håb og som det største: kærligheden.

I det følgende afsnit kommer Paulus ind på tungetalen, som kan være udmærket, og som han også selv praktiserer, men i forsamlingens fællesskab bør den ikke tage overhånd – og slet ikke uden at blive udlagt. Derfor er en god prædiken at fore-trække fremfor tungetale, for det første opbygger, men det gør det sidste ikke nød-vendigvis. Den kan jo forekomme andre som det rene volapyk. Den kan højst tjene som et tegn for dem, der endnu ikke er døbt. Derfor er det bedre at prædike end at tale i tunger i forsamlingens fællesskab, men hvis nogen insisterer på at tale i tunger, så herregud! Lad dem dog.

I noget, der ligner et indskud, anbefaler Paulus de gifte kvinder at tie stille i forsam-lingens fællesskab.

Nu kommer Paulus ind på selve evangeliet, sådan som han selv har modtaget det: At Kristus døde på grund af menneskers forbrydelser - at han blev begravet - at han blev oprejst på den tredje dag – alt sammen ifølge Skrifterne. At han blev set af Kefas - af de tolv - af fem hundrede brødre samtidigt - af Jakob - af alle udsendingene og til sidst af Paulus selv.

Derfor er det smerteligt at erfare, at der er nogle, som slet ikke anerkender dødes opstandelse. Hvis det var rigtigt, var Kristus jo heller ikke opstået, og så var hele forkyndelsen af evangeliet et tomt bedrag, og tilbage står de ynkeligste af alle men-nesker, der kun har dette jordiske liv at håbe på.

Ud fra Skriften argumenterer Paulus nu for en særlig kosmisk balance, hvor han sammenstiller Adam, det første menneske, med Kristus – det andet menneske. Adam bragte døden gennem sit svigt, mens Kristus bragte livet tilbage gennem sin soning. Paulus udmaler fuldendelsen, som snart skal oprinde, hvor Kristus skal gen-oprette Guds orden og herredømme på jorden – herunder overvinde den sidste fjende, som er døden selv. Til sidst skal Gud så blive alt i alle.

Hvis døde slet ikke opstår, vil også den stedfortrædende dåb være ganske overflø-dig, argumenterer Paulus videre, og hvorfor skulle han selv sætte livet på spil igen og igen, hvis døden var den endelige afslutning? Nej, selvfølgelig opstår de døde –

det er ligesom med hvedekornet, der lægges i jorden i en bestemt skikkelse, men opstår i en helt ny skikkelse. Sådan er det også med mennesker, der dør i menneskeskikkelse, men opstår i en helt ny åndelig skikkelse – et opstandelseslegeme. Kød og blod kan ikke arve Guds rige, men der sker en forvandling. I et nu forvandles det dødelige til udødeligt, og så er døden overvundet for altid.

Til sidst kommer Paulus ind på indsamlingen til de hellige i Jerusalem. Han opfordrer til allerede nu at begynde at lægge lidt til side, så de har noget, når han kommer til dem på vej til Jerusalem. Han vil rejse omkring Makedonien, og vil gerne blive en rum tid i Korinth – gerne vinteren over. Men først har han noget at ordne i Efesos. Til gengæld kommer som nævnt Timotheos, og Paulus beder dem om at tage godt imod ham og sende ham videre til Paulus. Paulus har opfordret Apollos til at rejse til Korinth, men det er han ikke meget for lige nu. Paulus anbefaler Stefanos, som sikkert overbringer brevet – måske sammen med de nævnte Fortunatos og Akaikos. Brevet slutter med hilsner og et 'Herre, kom!' på aramaisk.

1 Fra Paulus - ved Guds vilje kaldet til at være Kristus Jesus' udsending - og vor bror Sosthenes til Guds forsamlinger i Korinth - de helliggjorte i Kristus Jesus, der er kaldet til at være hellige – sammen med alle, der påkalder vor Herre Jesus Kristus' navn på ethvert sted – deres såvel som vores.

Nåde være med jer og fred fra Gud, vor far og Herren Jesus Kristus!

Jeg takker altid Gud for jer

for den Guds nåde, som blev skænket jer

i Kristus Jesus.

I ham blev I rige på alt –

al slags tale og al slags indsigt –

ligesom også vidnesbyrdet om Kristus

blev stadfæstet hos jer,

så I ikke står tilbage i nogen nådegave

og stadig forventer vor Herre Jesus Kristus' genkomst.

Han vil også befæste jer til det sidste,

så I ikke kommer under anklage

på vor Herre Jesus' Dag.

Hengiven er Gud,

ved hvem I blev udvalgt til fællesskab med hans søn,

Jesus Kristus, vor Herre.

Men, kære brødre, jeg formaner jer, i vor Herre Jesus Kristus' navn, at I alle skal være enige, så der ikke findes splittelse iblandt jer, og at I skal være forenede med det samme sind og den samme holdning. Jeg har nemlig fået at vide af dem fra Kloes, at der er stridigheder iblandt jer. Jeg mener, nogen af jer påstår, at I tilhører Paulus, andre Apollos, andre igen Kefas og nogle Kristus. Jamen, er Kristus nu blevet delt? Var det Paulus, der blev korsfæstet for jeres skyld? Eller blev I døbt til Paulus' navn? Tak til Gud, fordi jeg ikke

døbte nogen af jer, undtagen Krispos og Gaios, så ingen kan hævde, at I blev døbt til mit navn. Nåh jo, jeg døbte også Stefanus' hus. Ellers ved jeg ikke af, at jeg døbte nogen anden. Kristus udsendte mig jo ikke for at døbe, men for at prædike evangeliet uden al visdom, så Kristus' kors ikke skulle tabe sit indhold.

For talen om korset er for dem, der går til grunde, en tåbelighed, men for dem, der bliver frikendt,¹²² ja, for os er det Guds kraft. Som skrevet står:

*"Jeg vil ødelægge de vises visdom,
de forstandiges forstand vil jeg tilintetgøre."*

Hvad er der blevet af de vise? Hvad er der blevet af de skriftkloge? Hvad er der blevet af tidens debattører? Har Gud da ikke gjort verdens visdom tåbelig? Eftersom verden ifølge Guds visdom ikke fik kendskab til Gud gennem visdom, behagede det Gud at frikende de hengivne ved hjælp af prædikens dårskab. For judæere kræver tegn, og hellenere søger visdom, men vi forkynder Kristus som korsfæstet! En skandale for judæere og en tåbelighed for folk, men for de udvalgte – judæere såvel som hellenere – er Kristus Guds kraft og Guds visdom. For Guds tåbelighed er visere end mennesker, og Guds svaghed er stærkere end mennesker.

Se på jeres egen udvælgelse, kære brødre. I er ikke mange vise ifølge denne verdensorden - ikke mange mægtige - ikke mange fornemme. Men dem, verden kalder tåbelige, udvalgte Gud, for at gøre de vise til skamme - dem, verden kalder svage, udvalgte Gud for at gøre magten til skamme, og dem, verden kalder ubetydelige - dem, der regnes for intet - ja, det, som intet er - dét udvalgte Gud for at gøre det, som er noget, til intet, for at ingen i hele verden kan rose sig selv overfor Gud. På grund af ham har I del i Kristus Jesus, han, som for os blev Guds visdom, retfærdighed, helliggørelse og forløsning - som skrevet står:

"Den, som roser sig, bør rose sig i Herren."

2 Kære brødre! Heller ikke jeg kom med overlegen talekunst eller visdom og forkyndte Guds mysterium for jer, dengang jeg kom til jer. Jeg havde nemlig besluttet, ikke at lade jer vide af noget andet end Jesus Kristus - og det som korsfæstet! Jeg færdedes iblandt jer i svaghed og med megen frygt og bæven, og min tale og min forkyndelse var ikke ladet med overbevisende vidomsord, men var til gengæld en demonstration af ånd og kraft, for at jeres hengivenhed ikke skulle gælde menneskelig visdom, men alene Guds kraft. Den visdom, vi taler til de fuldkomne, er ikke en visdom af denne verden, ej heller kommer den fra herskerne i denne verden, som er ved at gå til grunde. Nej, vi taler Guds visdom i mysteriet, det skjulte, som Gud før ti-

¹²² *sozomenois* - normalt bruges det gamle nordiske ord 'frelses', der betyder 'frihalses' med henblik på slavens jernring om halsen, men jeg vil gerne så vidt muligt undgå stereotyperne, så teksten kan fremstå mere frisk og forhåbentlig ligefrem. Det ser ud til, at befrielsen eller frifindelsen ikke mindst handler om, hvad der skal ske på den store og for Paulus nærtforestående dommedag.

dernes begyndelse forudbestemte til ære for os. Den har ingen af denne verdens herskere kendt, for havde de kendt den, ville de næppe have korsfæstet Herlighedens Herre.¹²³ Som skrevet står:

*"Hvad intet øje så, og intet øre hørte -
hvad der ikke dukkede op i noget menneskehjerte,
dét har Gud beredt dem, der elsker ham."*

For os åbenbarede Gud sin visdom gennem ånden - den ånd, der ransager alt, selv Guds dybder. Hvilket menneske kender nemlig bedre et menneskes sind, end menneskets egen ånd, som bor i det? Således også med Guds sind, som ingen kendte undtagen Guds egen ånd. Vi har altså ikke fået verdensånden, men ånden fra Gud, for at vi kunne erkende, hvad der er blevet skænket os fra Gud.

Det er også det, vi taler om - ikke med tillærte menneskelige visdomsord, men belært af ånd, så vi tolker det åndelige for mennesker af ånd. Desværre tager et sjælemenneske¹²⁴ ikke imod det åndelige, der kommer fra Gud. Det er jo for ham en tåbelighed, og han kan umuligt kende til dét, der bedømmes åndeligt. Åndsmennesket bedømmer alting, men selv bedømmes han af ingen. For hvem har kendt Herrens sind, så han skulle kunne belære ham? Men vi har netop Kristus' sind.

3 Kære brødre! Jeg kunne jo heller ikke tale til jer som til åndsmennesker, men kun som til mennesker af denne verden - som til spædbørn i Kristus. Jeg gav jer modermælk, ikke fast føde, for det kunne I endnu ikke klare - ja, det kan I heller ikke nu, for I er endnu af denne verden. Så længe der er nid og kiv iblandt jer, så er I jo af denne verden og lever som dødelige¹²⁵ mennesker. Om nogen siger: jeg tilhører Paulus, mens andre siger: jeg tilhører Apollos, er I da ikke bare dødelige mennesker? Hvem er vel Apollos? Hvem er Paulus? Tjenere, ved hvem I fik hengivenhed, sådan som Herren nu tildelte enhver. Jeg plantede, Apollos vandede, men det var Gud, der gav vækst. Så hverken den, der planter, eller den, der vander, er noget særligt - det er alene den livgivende Gud. Den, der planter og den, der vander er ét, men hver af dem vil få sin egen løn efter sin egen indsats. Vi er nemlig Guds medarbejdere - I er Guds mark, Guds bygning. Efter den nåde, som blev skænket mig, lagde jeg grunden som en klog bygmester, mens en anden bygger videre.

Enhver bør se til, hvordan han bygger, for ingen kan lægge en anden grund end den, som allerede er lagt - nemlig Jesus Kristus. Hvis nogen bygger

¹²³ Somme tider forekommer det vanskeligt at skelne mellem Gud og Kristus. 'Herren' og ikke mindst 'Herlighedens Herre' er klart jødiske betegnelser for Jahve selv, hvis navn ikke måtte udtales, men her altså for Jesus. Måske forestiller Paulus sig en mystisk enhed mellem de to - en tanke, der har givet stof til den senere treenhedslære - læren om den mystiske enhed mellem Gud far, Gud søn og Gud helligånd. I kap. 15 fremstilles sønnen dog som klart underordnet faren.

¹²⁴ *psykhikos* - sjæleligt - i modsætning til åndeligt (*pneumatikos*)

¹²⁵ *sarkhikoi* - egentlig: kødelige

ovenpå den grund - det være sig med guld, sølv, ædelsten, træ, hø eller strå - så vil deres arbejde blive tydeligt for enhver. Dagen vil gøre det klart, for det skal åbenbares gennem ild, og ilden vil prøve enhvers arbejde, af hvad art det er. Hvis så ens arbejde på den grundvold bliver stående, får man sin løn. Hvis en andens arbejde brænder op, vil han selvfølgelig lide tab, men selv vil han blive frikendt - dog som gennem ild.

Ved I ikke, at I er Guds tempel, og at Guds ånd bor i jer? Hvis nogen ødelægger Guds tempel, skal Gud selv ødelægge ham, for Guds tempel er heligt - og det er det, I er! Far ikke vild! Hvis nogen iblandt jer mener at være klog på denne verden, så lad ham hellere blive tåbelig, så han kan blive virkelig vis, for denne verdens visdom er en tåbelighed for Gud. Som skrevet står:

"Han er den, der griber de vise i al deres slagfærdighed." Og videre:

"Herren ved om de vises tanker, at de er ørkesløse."

Lad derfor ingen rose sig af noget menneske. I ejer jo det hele. Hvad enten det er Paulus eller Apollos eller Kefas eller verden eller liv eller død eller det nuværende eller det tilkommende, så ejer I alt. Men I tilhører Kristus, og Kristus tilhører Gud.

4 Således skal mennesker betragte os, som Kristus' tjenere og forvaltere af Guds mysterium.¹²⁶ Nu spørges det i øvrigt blandt forvalterne, om nogen findes tro, men for mig har det kun ringe betydning, om jeg bedømmes af jer eller af nogen menneskelig myndighed - ja, jeg bedømmer ikke engang mig selv. Jeg er ikke bevidst om noget angående mig selv, men dermed er jeg ikke blevet frifundet,¹²⁷ for den, der dømmer mig, er Herren. Døm derfor ikke noget før tiden - før Herren kommer - han som både skal oplyse, hvad mørket skjuler og lægge hjerternes inderste råd for dagen. Da skal enhver få sin ros af Gud.

Kære brødre! Dette har jeg overført på mig selv og Apollos for jeres skyld, så I gennem os måtte lære, at *intet står over Skriften*, så I ikke skal puste jer op overfor hinanden. For hvem er du, der dømmer? Hvad har du, som du ikke fik forærende? Men hvis du fik det forærende, hvorfor praler du så, som om du ikke havde fået det?

Nu er I åbenbart allerede mætte. Nu er I åbenbart rige. Uden os blev I konger - ja, gid I dog var blevet konger, så også vi kunne være konger sammen med jer. For jeg synes, Gud har udstillet os apostle som de ringeste, ja, som dødsdømte. Vi er blevet til nar for verden, både for engle og for mennesker - tåber på grund af Kristus. Men hvad? I har jo sikkert mere forstand på Kristus. Vi er de svage, men I de stærke. I er de ansete, vi de ringeagtede. Indtil denne time både sulter og tørster vi. Vi er nøgne, vi bliver mishandlet og er hjemløse. Vi slider i det og arbejder med vore bare næver. Når vi skældes

¹²⁶ Kan også oversættes 'hemmeligheder'.

¹²⁷ *dedikaiâmai* - egentlig: blevet anset for ret

ud, velsigner vi. Når vi forfølges, holder vi ud. Når vi spottes, opmuntrer vi. Indtil nu er vi blevet regnet som skarn for verden – alles udskud.

Jeg skriver ikke dette for at skælde jer ud, men jeg formaner jer som mine elskede børn. For om I så havde ti tusind opdragere til Kristus, havde I ikke mange fædre. For i Jesus Kristus har jeg avlet jer med evangeliet. Altså formaner jeg jer: Bliv *mine* efterfølgere! Derfor har jeg sendt Timotheos til jer, som er mit elskede barn og hengiven i Herren. Han skal minde jer om mine veje i Kristus Jesus, sådan som jeg underviser alle vegne i enhver forsamling. Der er nogen, der har fået den fejløpfattelse, at jeg ikke selv kommer, men jeg kommer snart til jer, om Herren vil, og så vil jeg gøre mig bekendt – ikke så meget med de indbildskes *ord*, som med deres *handlinger*. For Guds rige beror ikke på ord, men på handling.

5 Hvad vil I helst? at jeg kommer til jer med kæp eller med kærlighed og med mildhedens ånd? For nu at sige det lige ud så høres der om hor iblandt jer og det af en art, som end ikke optræder blandt andre folk. Der er åbenbart nogen, der ligger i med sin fars hustru! Og I synes åbenbart, det er i orden, fremfor at blive kede af det, så den, der har begået denne handling, kunne blive udstødt af jeres midte. Jeg for mit vedkommende – godt nok legemligt fraværende, men til stede i ånden – har allerede dømt den, der har gjort dette, som om jeg var til stede. Derfor bør I, når I og min ånd forsamles i vor Herre Jesus Kristus' navn, overgive den pågældende til Satan¹²⁸ med al vor Herre Jesus' kraft, så begæret må blive knust og ånden frikendes på Herrens dag.

Det er altså ikke særlig kønt, det, I roser jer af. Ved I da ikke, at en lille smule surdej gennemsyrer hele dejen? Rens den gamle surdej ud, så I kan være en ny dej, I som er usyrede, for også vort påskelam¹²⁹ blev ofret, nemlig Kristus. Så lad os fejre højtid – ikke med gammel surdej, ej heller med ondskabs og hors surdej, men med renheds og sandheds usyrede brød.

I mit brev skrev jeg til jer om ikke at have fællesskab med horebukke. Jeg talte selvfølgelig ikke om denne verdens horebukke som sådan eller om begærlige, røvere eller afgudsdyrkere i almindelighed, for så måtte I jo melde jer ud af verden. Nej, jeg skrev til jer om ikke at have fællesskab, dersom en såkaldt bror var en horebuk - eller grådig eller afgudsdyrker eller spotter eller dranker eller røver, og da slet ikke at have måltidsfællesskab med den slags. Hvorfor i alverden skulle jeg dømme dem udenfor? Dømmer I ikke selv dem, der er indenfor? Dem udenfor vil Gud dømme. Udstød den onde fra jeres midte.

6 Har nogen af jer, der fører sag mod en anden, virkelig mod til at blive dømt af de uretfærdige og ikke af de hellige selv? Eller ved I ikke, at de hellige engang skal dømme verden? Og hvis verden skal dømmes af jer, er

¹²⁸ Guds 'modstander'

¹²⁹ Egentlig står der blot *paska* - påske

I så virkelig uværdige til at føre de mindste retssager selv? Ved I ikke, at I skal dømmе engle – hvorfor så ikke det nære livs forhold? Så når I fører retssager om dette livs forhold, indsætter I altså dem som dommere, der regnes for intet i forsamlingen. Jeg siger bare: Skam jer! Der findes altså ikke en eneste vis iblandt jer, der er i stand til at dømmе mellem sine brødre, så bror fører sag mod bror, og det for uindviede!

Nu er det i det hele taget forkeert af jer, at I fører retssager mod hinanden. Hvorfor lider I ikke bare uret? Hvorfor lader I jer ikke bare bedrage? Nej, I gør uret og I bedrager og det gør I mod brødrene. Men ved I da ikke, at uretfærdige ikke skal arve Guds rige? Tag ikke fejl. Hverken utugtige eller afgudsdyrkere, horebukke eller trækkerdrengе, bøsser, tyve eller grådige så lidt som drankere, spottere eller røvere skal arve Guds rige!

Og sådan var I jo selv for en dels vedkommende. Men I rensede jer, ja, I blev gjort hellige – I blev frifundet i Herren Jesus Kristus' navn og i vor Guds ånd.

Alt står mig frit for, men det er ikke alt, der gavner – *alt står mig frit for*, men jeg vil ikke lade mig styre af noget. Maden er beregnet for vommen, og vommen er beregnet til maden, men Gud vil gøre begge dele ligegyldige. Legemet derimod er ikke beregnet til hor, men for Herren og Herren for legemet. For Gud oprejste Herren og vil også oprejse os ved sin kraft.

Ved I ikke, at jeres legemer er Kristus' lemmer? Skulle jeg så tage Kristus' lemmer og gøre dem til en luders? Aldrig i livet! Er I ikke klar over, at den, der har samleje med en luder, er ét legeme med hende? Som det hedder: "*De to skal blive til ét kød.*" Men den, der binder sig til Herren, er én ånd med ham. Hold jer langt borte fra hor! Enhver forbrydelse, et menneske måtte begå, er udenfor legemet, men den, der begår hor, forbryder sig mod sit eget legeme. Eller ved I ikke, at jeres legeme er et tempel for den hellige ånd i jer, som I har fra Gud? I er ikke jeres egne herrer, for I blev både købt og betalt. Så giv da Gud æren med jeres legeme.

7 Hvad angår det, I skrev, så er det udmærket for et menneske ikke at røre en kvinde, men for at undgå¹³⁰ hor, så bør enhver have sin egen kvinde og enhver sin egen mand. Manden bør vise kvinden sin skyldighed og ligeså kvinden manden. Kvinden bestemmer ikke over sit eget legeme – det gør manden, og ligeledes bestemmer manden ikke over sit eget legeme – det gør kvinden. Unddrag jer derfor ikke hinanden, med mindre I er enige om det for en tid, så I kan få fri til bønne og så komme tilbage i samme spor, for at Satan ikke skal friste jer, på grund af jeres svaghed.

Jeg siger dette som en indrømmelse og ikke som en befaling. I virkeligheden så jeg gerne, at alle mennesker var som jeg selv, men enhver har sine egne nådegaver fra Gud, den ene sådan, den anden sådan. Jeg vil dog gerne sige om de ugifte og enkerne, at det var godt for dem, om de kunne forblive som

¹³⁰ *dia tes porneias* – egentlig: på grund af hor

jeg, men hvis de ikke magter det, så lad dem bare gifte sig, for det er bedre at gifte sig end at være optændt af begær.

Men de gifte formaner jeg - ikke jeg, men Herren - at en kvinde ikke må forlade sin mand! Hvis hun alligevel forlader ham, så bør hun enten forblive ugift eller forlige sig med manden. Manden må heller ikke sende kvinden bort.

Til de øvrige siger jeg - altså ikke Herren - at hvis en bror har en uindviet kvinde, og hun kan lide at bo sammen med ham, så bør han ikke sende hende bort. Ligeså en kvinde, hvis hun har en uindviet mand, og han kan lide at bo sammen med hende, så bør hun ikke sende manden bort, for den uindviede mand er blevet gjort hellig ved kvinden, ligesom den uindviede kvinde er blevet gjort hellig ved broren. Ellers ville jeres børn jo være urene, men nu er de faktisk hellige. Hvis den uindviede alligevel lader sig skille, så lad ham bare blive skilt. Broren eller søsteren er ikke bundne i de tilfælde. Gud har jo kaldet os til fred. Og ved du egentlig, kære kvinde, om du kan befri manden? Ved du egentlig, kære mand, om du kan befri kvinden?

Enhver bør leve efter det, han har fået givet af Herren ifølge Guds kald. Det er i hvert fald det, jeg lærer i alle forsamlingerne. Blev nogen kaldet til at være omskåren, skal han ikke trække forhuden på igen, så at sige. Blev nogen kaldet til at have forhud, skal han ikke lade sig omskære. Omskærelsen har ingen betydning så lidt som forhuden har det, men opmærksomhed på Guds bud. Enhver bør blive i det kald, hvortil han blev kaldet. Blev du kaldet til slave, så lad det ikke bekymre dig, men hvis du *kan* blive fri, er det selvfølgelig at foretrække. For den, der er kaldet til slave i Herren, er Herrens frigjorte. Ligeledes er den, der blev kaldet til frihed, Kristus' slave. I er både købt og betalt. Bliv ikke slaver af mennesker. Kære brødre! Enhver bør blive i sit kald for Gud.

Om jomfruerne har jeg ikke nogen befaling fra Herren, men jeg giver min mening til kende, som en, der ved Herrens barmhjertighed anses for hengiven. Jeg mener altså, at det tvunget af nødvendighed er godt for et menneske, at det er, som det er. Er du bundet til en kvinde, så skal du ikke arbejde på at blive løst fra hende. Er du blevet løst fra en kvinde, skal du ikke absolut søge dig en kvinde. Hvis du gifter dig, har du ikke gjort noget forkert, og hvis jomfruen bliver gift, har hun heller ikke gjort noget forkert, om end disse vil opleve alle begærrets trængsler. Dem skal jeg nok skåne jer for.

Men, kære Brødre! Jeg siger jer, tiden er kort. I den tid, der er tilbage, bør de, som har kvinder, leve, som om de ikke har nogen, og de, der græder, som om de ikke græder, og de, som er glade, som om, de ikke er glade - de, som køber ting og sager bør leve, som om de intet ejer, og de, som gør brug af denne verdens goder, som om de ikke udnyttede dem. For denne verdensorden går mod enden.

Det, jeg ønsker er, at I ikke bekymrer jer. Den ugifte bekymrer sig jo om det, der angår Herren, hvordan han kan tilfredsstille Herren. Den gifte derimod bekymrer sig om de verdslige ting, hvordan han kan tilfredsstille kvinden, så han er splittet. Både den ugifte kvinde og jomfruen bekymrer sig om det, der angår Herren, for at hun må være hellig både på legeme og ånd, mens den gifte kvinde bekymrer sig om det verdslige, hvorledes hun kan tilfredsstille manden. Jeg siger dette til gavn for jer – ikke for at lægge jer i spændetrøje, men af hensyn til anstand og flid i et uforstyrret liv for Herren.

Hvis nogen mener at bringe skam over sin datter, fordi hun er jomfru og måske er ude over sin bedste alder, og han derfor skylder hende at blive gift, så lad ham gøre, som han vil. Han begår ikke nogen fejl. Lad dem endelig blive gift. Men den, som er fast besluttet i sit hjerte og ikke føler sig tvunget, men selv bestemmer over sin egen vilje og som har besluttet sig i sit hjerte til at forblive jomfru, handler jo smukt. Så den jomfru, der bliver gift, handler smukt, men den, som ikke bliver gift handler endnu bedre.

En kvinde er bundet, så længe hendes mand lever. Men skulle manden sove ind, er hun fri til at blive gift med hvem, hun vil, blot det foregår i Herrens navn. Lykkeligere er hun dog efter min mening, hvis hun forbliver, som hun er. Også jeg har vel lidt af Guds ånd.

8 Vedrørende det, som ofres til afguderne: Vi ved, at vi alle har erkendt **8** afguderiet. Dog - erkendelsen alene opblæser, kun kærligheden opbygger! Så hvis én mener at have erkendelse om noget, har han endnu ikke forstået, hvad man virkelig bør kende til. Hvis én derimod elsker Gud, så er det fordi, han er blevet erkendt - af ham!

Nå, men altså vedrørende mad fra offergaverne ved vi, at der ingen afguder findes i verden, og at der ikke er nogen anden Gud end én. Om der også findes såkaldte guder, enten i himmel eller på jord, ligesom der findes mange guder og mange herrer, er der kun én Gud for os: vor far, fra hvem alt er blevet til. Ham tilhører vi. Og én Herre Jesus Kristus, ved hvem alt er. Gennem ham lever vi.

Denne erkendelse deles dog ikke af alle. Nogle har af gammel offervane indtil for nylig spist af offerkødet, så deres skrøbelige samvittighed anfægtes. Men mad fører os ikke til Gud. Dersom vi ikke spiser, sakker vi ikke bagud, og dersom vi spiser, giver det os intet fortrin. Men pas på, at denne jeres frihed ikke bringer de skrøbelige til fald. Hvis nogen nemlig ser dig – du, som er så klog – ligge til bords i et afgudshus, vil hans skrøbelige samvittighed så ikke blive fristet¹³¹ til at spise offerkødet? På den måde ødelægges den skrøbelige gennem din klogskab – du, bror, for hvem Kristus døde. Når I således svigter brødrene og sårer deres skrøbelige samvittighed, svigter I Kristus. Derfor, hvis mad vækker anstød hos min bror, så vil jeg aldrig i evighed spise kød for ikke at vække anstød hos min bror.

¹³¹ *Oikodomethesetai* – egentlig: blive opbygget

9 Er jeg ikke fri? Er jeg ikke udsendt? Har jeg ikke set Jesus, vor Herre? Er I ikke mit værk i Herren? Er jeg ikke udsendt for andre, så er jeg det i hvert fald for jer, for I er mit sendebrev i Herren. Mit forsvar mod dem, der kritiserer mig er dette: Har vi ikke ret til at spise og drikke? Har vi ikke ret til at rejse omkring med en søster som hustru, ligesom de øvrige apostle og Herrens brødre og Kefas? Eller er det kun mig og Barnabas, der ikke har ret til dette?

Hvem er nogensinde soldat for egen løn? Hvem planter en vingård uden at nyde frugten af den? Eller hvem vogter en hjord uden at nyde mælken fra hjorden? Jeg siger ikke dette alene ud fra menneskelig visdom. Også Loven siger det samme, for i Moseloven står der skrevet:

"Bind ikke munden på en okse, der tærsker."

Er det okserne, der ligger Gud på sinde? Nej, siger han det ikke helt og holdent med henblik på os? Med henblik på os blev det jo skrevet, at *den, der pløjer, skal pløje med håb - den, der tærsker, i håb om udbytte*. Når vi har sået det åndelige hos jer, er det så for meget forlangt, hvis vi vil høste det materielle fra jer. Hvis nogen har ret til noget fra jer, hvor meget mere så ikke vi? Dog har vi ikke gjort brug af denne ret. Tværtimod sparer vi på alt, for ikke at lægge nogen hindring i vejen for Kristus' evangelium.

Er I ikke klar over, at de, der udfører de hellige ritualer, får deres mad fra helligdommen? De, som gør tjeneste ved alteret, har så at sige del i alteret. På samme måde forordnede Herren det for dem, der forkynder evangeliet, at de skulle leve af evangeliet. Men jeg har ikke benyttet mig af noget af dette, og jeg skriver ikke dette, for at det skulle blive sådan med mig, for jeg ville hellere dø, end at nogen skulle latterliggøre det, jeg roser mig af.

At forkynde evangeliet giver mig ingen ros i sig selv, for det er jo noget, jeg er tvunget til. Arme mig, hvis jeg ikke forkynder evangeliet! Hvis jeg gør det som fri, får jeg løn, men når jeg gør det som ufri, har jeg ligesom fået en husholdning betroet. Og dét er altså min løn. Så når jeg forkynder evangeliet, gør jeg det uden omkostning, for ikke at misbruge min evangeliske ret. For skønt jeg er fri af alle, har jeg gjort mig selv til alles slave for at kunne vinde des flere. Jeg blev som judæer for judæerne for at vinde judæerne. For dem under Loven blev jeg som én under Loven - skønt jeg ikke selv var under Loven - for at vinde dem under Loven. For dem uden lov blev jeg som én uden lov - selv om jeg ikke er uden Guds lov, men har Kristus' lov - så jeg kunne vinde dem uden lov. Jeg blev en svækling for de svage, så jeg kunne vinde de svage. For alle blev jeg alt for i hvert fald at befri nogen. Men jeg gør det alt sammen for evangeliets skyld, for at også jeg kunne tage del i dets forkyndelse.

Ved I ikke, at de, som løber på stadion, nok løber alle sammen, men kun én får sejrprisen? Løb således, at I kan få den. Enhver deltager i legene, udviser styrke i alle forhold, og det gør de bare for at få en sejrskrans, der snart efter

visner. Vores er derimod uvisnelig. Derfor løber jeg ikke på må og få – derfor slår jeg ikke i luften, når jeg bokser, nej, jeg slår løs på min krop og behandler den som en slave, for at jeg, der har prædikeret for andre, ikke selv skal blive diskvalificeret.

10 Kære brødre! Jeg ønsker ikke, at I skal være uvidende om, at alle vore fædre var under skyen, og de gik alle gennem havet.¹³² Alle blev så at sige døbt til Moses i skyen og i havet, og de spiste alle den samme åndelige mad, og alle drak den samme åndelige drik, ja, de drak af en åndelig klippe, som fulgte med. Den klippe var Kristus. Alligevel brød Gud sig ikke om de fleste af dem - de blev nemlig slået ned i ørkenen.

Dette er blevet en advarsel for os, så vi ikke skal begære, hvad der er ondt, sådan som de gjorde. Bliv ikke afgudsdyrkere som nogle af dem blev det, som der står skrevet:

*"Folket satte sig ned for at spise og drikke,
og de rejste sig op for at lege."*

Lad os ikke bedrive hor, sådan som nogle af dem bedrev hor, så der på én dag faldt treogtyve tusinde. Lad os ikke friste Kristus, som nogle af dem forsøgte det, så de blev udryddet af slanger. I skal ikke brokke jer, sådan som nogle af dem brokkede sig og blev udryddet af Den store Ødelægger.¹³³ Disse ting hændte dem som en påmindelse, og de blev nedskrevet til skræk og advarsel for os, som står overfor tidernes ende. Derfor skal den, som synes at stå fast, se til, at han ikke falder. I er kun blevet udsat for menneskelig fristelse. Trofast er Gud, som ikke vil lade jer friste ud over, hvad I magter, men sammen med fristelsen vil han også skabe udveje, så I kan bære den. Derfor, mine elskede, hold op med den afgudsdyrkelse.

Jeg taler som til forstandige mennesker. Bedøm selv, hvad jeg siger. Velsignelsens bæger, som vi velsigner, er det ikke fællesskab med *Kristus'* blod? Det brød, vi bryder, er det ikke fællesskab med *Kristus'* legeme?¹³⁴ Fordi der er ét brød, er vi – skønt mange – ét legeme, for vi er alle dele af det samme brød.

Se på Israel, som vi kender det. Har de, som spiser ofrene, ikke fællesskab med alteret? Hvad siger jeg nu? At afgudsofre er noget særligt? Eller at afguder er noget særligt? Nej, men jeg påstår, at det, som andre folk ofrer, ofrer de til dæmoner og ikke til Gud, og jeg vil ikke, at I skal have fællesskab med dæmoner. I kan ikke drikke Herrens bæger og dæmoners bæger samtidig. I kan ikke tage del både i Herrens Bord og dæmoners bord. Eller skal vi virkelig gøre Herren misundelig? Er vi stærkere end ham?

¹³² Paulus henviser til overgangen over Det røde Hav under den store befrielse fra Egyptens slaveri.

¹³³ Antagelig synonym for Gud

¹³⁴ Antagelig henvisning til nadvermåltidet i forsamlingen

Alt står mig frit for, men det er ikke alt, der gavner. Alt står mig frit for, men det er ikke alt, der opbygger. Ingen skal søge sit eget, men sit medmenneskes ve og vel. Spis bare alt, hvad der sælges på kødmarkedet uden at undersøge det af hensyn til samvittigheden. For Herrens er jorden og al dens fylde. Hvis nogen af de uindviede indbyder jer, og I gerne vil tage derhen, så spis bare alt, hvad der sættes frem for jer, uden at undersøge det af samvittighedshensyn. Men hvis nogen siger til jer, at dette er afgudsofferkød, så spis det ikke - af hensyn til ham, der sagde det og af hensyn til samvittigheden. Ja, jeg siger samvittighed, men ikke din egen - dit medmenneskes. For hvorfor skal min frihed dømmes af en anden samvittighed? Hvis jeg tager del i måltidet med taknemmelighed, hvorfor skal jeg så skældes ud for det, jeg takker for? Hvad enten I altså spiser eller drikker, eller hvad I nu gør, så gør det til Guds ære.

Vær uden anstød både for judæere og for hellenere og for Guds forsamling, sådan som også jeg stiller alle tilfreds i alting uden at søge min egen fordel, men de mange andres, så de dog må blive befriet. Bliv mine efterfølgere, ligesom jeg er Kristus' efterfølger.

11 Jeg vil gerne rose jer, fordi I har husket mig i alle ting, og det, som jeg overleverede til jer, det holder I fast ved. Men jeg vil, at I skal vide, at enhver mands hoved er Kristus. En kvindes hoved er manden, men Gud er Kristus' hoved. En mand, som beder eller prædiker med noget på hovedet, bringer skam over sit hoved, men en kvinde, som beder eller prædiker med utildækket hoved, bringer også skam over sit hoved. Så kunne hun lige så godt fjerne alt håret. Så hvis en kvinde ikke tildækkes, så lad hende også bare blive klippet eller kronraget! Nej, hvis det er en skam for en kvinde at blive klippet eller kronraget, så lad hende hellere blive tildækket. En mand skylder ikke at tildække sit hoved, eftersom han er Guds billede og afglans, mens kvinden er en afglans af manden. Manden blev jo ikke til af kvinden, men kvinden af manden, da manden jo ikke blev skabt på grund af kvinden, men kvinden på grund af manden. Derfor skylder kvinden at have et myndighedstegn på hovedet – for englenes skyld.

Dog er der i Herren lighed mellem kvinde og mand. For som kvinden er blevet til ved manden, er manden jo blevet til gennem kvinden. Men alt er blevet til i kraft af Gud. Døm selv. Er det passende, at en kvinde beder utildækket til Gud? Lærer ikke selv naturen jer, at når en mand lader håret vokse, er det til vanære for ham, men når en kvinde lader håret vokse, er det til ære for hende, for det lange hår er blevet givet som et slør.

Nå, men hvis nogen virkelig gider skændes om det her, så er det altså ikke god tone hos os og heller ikke i Guds forsamlinger.

Men med hensyn til den følgende formaning har jeg ingen ros, eftersom I kommer sammen – ikke for det bedre, men for det værre. For det første hører

jeg om splittelser iblandt jer, når I mødes i forsamlingen, og for en del tror jeg på det. Der må nødvendigvis opstå sekter hos jer, så de godkendte¹³⁵ kan fremstå desto tydeligere blandt jer. Nå, men når I kommer sammen på det samme sted, er det ikke muligt at nyde Herrens nadver sammen, for enhver indtager først sin egen private nadver inden spisningen, så den ene sulter, mens den anden er overmæt. Jamen, har I da ikke huse, hvor I kan spise og drikke? Eller ringeagter I Guds forsamling, så I beskæmmer dem, som ingenting har med? Hvad skal jeg sige til jer? Skal jeg rose jer? Nej, i dette roser jeg jer ikke!

For jeg modtog fra Herren, hvad jeg også gav videre til jer:

Herren Jesus tog i den nat, hvor han blev overgivet, et brød, og efter at have takket brød han det og sagde:

"Tag det og spis.

Dette er mit legeme for jeres skyld.

Gør dette til erindring om mig."

På samme måde tog han også bægeret efter aftensmåltidet og sagde:

"Dette bæger er den nye aftale ved mit blod.

Gør dette, hver gang I drikker det,

til erindring om mig."

Hver gang I spiser dette brød og drikker bægeret, forkynder I Herrens død, indtil han kommer. Altså: Den, der spiser brødet eller drikker Herrens bæger uværdigt, vil være skyldig mod Herrens legeme og blod. Men lad det menneske bedømme sig selv og lad ham bare spise på den måde af brødet og drikke af bægeret, for den, der spiser og drikker, spiser og drikker sig selv en dom til, når han ikke passer på sit legeme.

På grund af dette er der mange skrøbelige og svage iblandt jer, og rigtig mange sidder og snorksover.¹³⁶ Men hvis vi bedømte os selv korrekt, ville vi jo ikke blive dømt. Dømmes vi alligevel, opdrages vi af Herren, for at vi ikke skal blive fordømt sammen med verden.

Mine kære brødre! Når I derfor kommer sammen for at spise, så vent på hinanden. Hvis nogen er sulten, så lad ham da spise hjemmefra, så I ikke kommer sammen til doms. Resten vil jeg bringe i orden, når jeg kommer.

12 Kære Brødre! Hvad angår de åndelige gaver, ønsker jeg ikke, at I skal holdes hen i uvidenhed. I ved, at dengang I var folk som flest, blev I draget imod de stumme afgudsbilleder - bort fra Vejen. Nu kan jeg så meddele jer, at ingen, som taler i kraft af Guds ånd siger: *Forbandet være Jesus!* Og ingen kan sige: *Jesus er Herre* uden ved hellig ånd. Men der er forskel på nådegaverne, om end det er den samme ånd. Der er forskel på tjenester, om

¹³⁵ De 'sande kristne'?

¹³⁶ *koimantai* - kan også oversættes: 'er hensovede' - dvs. døde.

end Herren er den samme, og der er forskel på handlinger, om end Gud er den samme, som virker alt i alle.

Til enhver gives åndsmeddelelsen til gavns. Til én gives gennem ånden visdom, til en anden erkendelse ifølge den samme ånd - til en anden igen hengivenhed i den samme ånd og en anden helbredelsens nådegave i den ene samme ånd. Til én gives at udføre undergerninger, til en anden at prædike - til én at bedømme ånderne, til en anden forskellig slags tungetale og til en tredje at udlægge tungetale. Alt dette udvirker den ene samme ånd, som fordeler til hver især, som den vil.

Ligesom legemet er ét, og dog har mange lemmer, og alle legemets lemmer - skønt de er mange - er ét legeme, således er det også med Kristus. Vi er nemlig alle døbt med én ånd til ét legeme, hvad enten vi er judæere eller hellenere, slaver eller frie. Alle fik vi den samme ene ånd at drikke. Legemet er ikke ét lem, men mange. Hvis foden sagde: 'Da jeg ikke er hånd, hører jeg ikke til legemet', så er den vel ikke af den grund udenfor legemet? Og hvis øret sagde: 'Da jeg ikke er øje, hører jeg ikke til legemet', så er det vel ikke af den grund udenfor legemet? Hvis hele legemet var øje, hvor var da hørelsen? Hvis det hele var hørelse, hvor var da lugtesansen? Men nu har Gud sat lemmerne - hvert enkelt af dem - på legemet, sådan som han ønskede det. For hvis de alle var ét lem, hvor var da legemet? Nu er der dels mange lemmer, men også ét legeme. Øjet kan ikke sige til hånden: 'Dig har jeg ikke brug for!' Ej heller kan hovedet sige til fødderne: 'Jer har jeg ikke brug for!' Nej, tværtimod synes de lemmer på legemet, som forekommer svage, at være des mere nødvendige, og de som forekommer at være ringeagtede på legemet, dem omgiver vi med des mere agtelse, ligesom vi omgiver de mere uanstændige dele med des større anstændighed. Det behov har de mere anstændige dele jo ikke. Men Gud har sammenføjnet legemet således, at det ringere fik des højere agtelse, så der ikke skulle være splittelse i legemet, men så lemmerne havde omsorg for hinanden. Og hvis ét lem lider, lider alle lemmerne sammen med det, eller hvis ét lem hædres, glæder alle lemmerne sig sammen med det.

I er Kristus' legeme og hver især lemmer. Og Gud indsatte nogle i forsamlingen - for det første apostle, for det andet prædikanter, for det tredje lærere, dernæst dem, der gør undergerninger, dernæst dem med nådegaver til at helbrede, hjælpe, lede og forskellig slags tungetale. Alle er vel ikke apostle? Alle er vel ikke prædikanter? Alle er vel ikke lærere? Alle gør vel ikke undergerninger? Alle har vel ikke helbredelsens nådegaver? Alle taler vel ikke i tunger? Alle fortolker vel ikke?

Men stræb alligevel efter de største nådegaver.

13 Og nu vil jeg så vise jer en endnu mere storslået vej:
Om jeg end talte med menneskers,
ja, engles tunger,

men ikke havde kærlighed,¹³⁷
er jeg et larmende tågehorn
- et skrattende bækken.
Om jeg ejede prædikenens gave -
havde indsigt i alle mysterier og al kundskab -
var fuld af hengivenhed, så jeg kunne flytte bjerge,
men ikke havde kærlighed,
så var jeg intet.
Om jeg så uddelte alt, hvad jeg ejer og har -
gav mit legeme hen til at brændes,
men ikke havde kærlighed,
gavnede det mig intet.
Kærligheden er tålmodig.
Kærligheden er mild.
Kærligheden raser ikke, storskryder ikke,
puster sig ikke op, er ikke uanstændig,
søger ikke sit eget, hidser sig ikke op,
holder ikke regnskab med det onde,
glæder sig ikke over uretten,
men glæder sig med sandheden.
Den tåler alt, tror alt, håber alt, udholder alt.
Kærligheden falder aldrig bort.
Hvad enten det gælder prædikegaver - de forgår,
tungetale - den vil forstumme,
erkendelsen - den skal forgå.
Kun famlende erkender vi -
famlende prædiker vi,
men når det fuldkomne kommer,
er det slut med det famlende.
Da jeg var lille, talte jeg som et barn -
tænkte som et barn -
forstod som et barn.
Da jeg blev mand, aflagde jeg det barnlige.
Nu ser vi jo uklart som gennem sløret glas,¹³⁸
men til den tid skal vi se ansigt til ansigt.
Nu erkender jeg famlende,
men til den tid skal jeg skue klart,
ligesom jeg også selv er gennemskuet.
Her og nu forbliver altså disse tre:
hengivenhed, håb, kærlighed.

¹³⁷ *agape* – uselvisk kærlighed til forskel fra *eros* – den mere selviske og naturlige kærlighed. Denne kærlighed er en væsentlig nøgle til forståelse af hele Paulus' anliggende.

¹³⁸ Nogle oversætter ordet med spejl – et poleret metalspejl.

Størst af dem er kærligheden.

14 Jag efter kærligheden og stræb efter de åndelige gaver – dog mest efter at prædike. For den, der taler i tunger,¹³⁹ taler ikke for mennesker, men for Gud. Ingen forstår det, men han udsiger mysterier ved ånden. Den, der prædiker, taler til mennesker, til opbyggelse, formaning og trøst. Den, der taler i tunger, opbygger sig selv, men den, der prædiker, opbygger forsamlingen. Jeg kunne godt ønske, at I alle talte i tunger, men hellere, at I prædikede. Den, der prædiker, er større end den, der taler i tunger, med mindre han fortolker det, så forsamlingen kan blive opbygget.

Hør nu her, kære brødre. Hvis jeg kom til jer og talte i tunger, hvad ville jeg da gavne jer, hvis ikke jeg også talte til jer enten ved åbenbaring eller ved kundskab eller ved prædiken eller lære? På samme måde med døde ting, der giver lyd, for eksempel en fløjte eller en citar – hvis ikke de varierer tonerne, hvordan skal man så kunne vide, hvad der fløjtes eller spilles? Og hvis en trompet afgiver en uklar lyd, hvem vil så stille op til kamp? Således også med jer, hvis I ikke taler tydeligt ved hjælp af tungen, hvordan skal det, der siges, så blive kendt? I ville jo tale hen i vejret.

Så mange forskellige sprog er der i verden, og ingen af dem er uden mening. Men hvis jeg ikke forstår sprogets tone, vil jeg være som en barbar for den, der taler det, og den, der taler det, vil være som en barbar for mig. Således også med jer, I, som er så ivrige efter det åndelige. Gå efter forsamlingens opbyggelse, så I får en overflod af rigdom.

Derfor skal den, der taler i tunger, bede om, at han kan få mulighed for at fortolke det. Hvis jeg blot beder i tungetale, så er det min ånd, der beder, men min fornuft har intet ud af det. Hvad betyder det? Jo, jeg vil altså bede ved hjælp af ånden, men jeg vil også bede med fornuften. Jeg vil lovsynge ved hjælp af ånden, men også med fornuften. For hvis du kun lovpriser ved hjælp af ånden, hvordan skal den, der sidder på den uindviedes plads, så kunne sige *amen*¹⁴⁰ til din lovprisning, hvis han ikke aner, hvad du siger? Din takkebøn er selvfølgelig smuk nok, men den opbygger ikke den anden. Selv takker jeg Gud for, at jeg taler mere i tunger end jer alle sammen, men i forsamlingen vil jeg hellere sige fem ord med min fornuft, så andre kan tage ved lære, end ti tusind ord med tungetale.

Kære brødre! Vær ikke barnlige med hensyn til fornuften. Vær som spædbørn i forhold til det onde, men vær fuldvoksne i forhold til fornuften. I Lovens står der skrevet:

*"Gennem fremmede tungemål - ved andres læber
vil jeg tale til dette folk,
og heller ikke således vil de høre på mig, siger Herren."*

¹³⁹ Tungetalen var vistnok en ekstatiske udgydelse af lyde, der 'kom til' den pågældende i kraft af ånden.

¹⁴⁰ Aramaisk låneord, der betyder 'sandelig!' eller 'sådan!'

Således er tungetalerne ment som tegn – ikke for dem, der allerede er døbt,¹⁴¹ men for dem, der ikke er døbt, mens prædikenen ikke er for de udøbte, men for de døbte.

Hvis hele forsamlingen altså er samlet på samme sted og alle taler i tunger og uindviede eller udøbte dukkede op, ville de så ikke sige, at I er blevet vanvittige? Men hvis alle prædikede, og der dukkede en udøbt eller en uindviet op, bedømmes han af alle – forhøres af alle, så sindets skjulte tanker kommer for en dag. Så vil han falde med ansigtet mod jorden og tilbede Gud og forkynde, at Gud virkelig er i jer.

Hvad betyder det så, kære brødre? Jo, når I kommer sammen, har I hver især en lovsang, en lære, en åbenbaring, en tungetale, en tolkning. Lad alt sammen ske til opbyggelse. Skulle nogen tale i tunger, så bare to eller højst tre og efter tur – og én, der tolker. Hvis der ikke er nogen fortolker, så lad den pågældende tie stille i forsamlingen, men lad ham tale for sig selv og for Gud. Lad to eller tre prædikanter tale og lad de andre bedømme det. Hvis en anden, der sidder der, får en åbenbaring, så lad den første tie stille. I kan jo alle prædike, en ad gangen, så alle kunne tage ved lære og alle kunne opmuntres. Prædikanters ånder underordner sig prædikanterne, for Gud er ikke forvirringens, men fredens Gud. Sådan bør det være i alle de helliges forsamlinger.

Jeres kvinder bør tie stille i forsamlingerne. Det er ikke tilladt dem at holde tale, men de bør underordne sig mændene, som Loven også siger. Hvis der er noget, de gerne vil vide, så lad dem spørge deres mænd derhjemme. For det er usømmeligt for en kvinde at holde tale i forsamlingen.¹⁴²

Eller er det fra jer, Guds ord er udgået? Eller er det kun til jer, det er kommet? Hvad enten nogen nu synes, han er prædikant eller mere spirituel, så bør han anerkende, at det, jeg skriver til jer, er Herrens bud. Men hvis nogen absolut vil være afsindig, så lad ham da være afsindig.

Altså, mine kære brødre! Stræb efter at prædike og stå ikke i vejen for tungetale – blot det alt sammen sker sømmeligt og i god ro og orden.

15 Kære brødre! Lad mig minde jer om det evangelium, jeg forkyndte for jer – det, som I også tog imod – som I også står i, og som I også frikendes ved, hvis I ellers husker, hvad det var for et ord, jeg forkyndte for jer. Ellers var det jo omsonst, I blev døbt.¹⁴³ Jeg overleverede jer nemlig som noget af det første, det, som jeg også selv modtog, at Kristus døde på grund af vore forbrydelser ifølge Skrifterne – at han blev begravet, og at han blev oprejst på den tredje dag ifølge Skrifterne; at han blev set af Kefas, dernæst

¹⁴¹ Egentlig: tror

¹⁴² Dette afsnit er i et par håndskrifter flyttet til slutningen af kap. 14, nok fordi det synes at bryde sammenhængen og vel egentlig også med Paulus' nye menneskesyn. Kvinder som sådan synes jo ikke at være blevet særligt underordnede i det paulinske menneske- eller forsamlingssyn, så der *kan* være tale om en senere tilføjelse fra mere konforme og måske jødiske kredse, hvor kvinder slet ikke havde (har) adgang til gudstjenesten. Afsnittet minder lidt om tankegangen i de pseudopaulinske pastoralbreve.

¹⁴³ Egentlig: 'kom til tro'.

af De tolv.¹⁴⁴ Derefter blev han set af fem hundrede brødre på én gang, af hvem de fleste endnu lever, mens nogle er sovet hen. Dernæst blev han set af Jakob¹⁴⁵ og dernæst af alle de udsendte. Sidst af alle blev han set af et ufuldbærent foster som mig, for jeg er den ringeste af de udsendte – jeg, som ikke er værd at kaldes udsending, fordi jeg forfulgte Guds forsamling. Men ved Guds nåde er jeg, hvad jeg er, og hans nåde mod mig har ikke været omsonst. Tværtimod har jeg slidt meget mere end dem alle – nej, ikke jeg, men Guds nåde, som er i mig.

Nå, men hvad enten det nu er mig eller dem - således forkynder vi, og I troede på det. Men når det nu forkyndes om Kristus, at han er oprejst af døde, hvordan kan nogle af jer så hævde, at der ikke er nogen opstandelse af døde? Jamen, hvis der ikke er nogen opstandelse af døde, så er heller ikke Kristus blevet oprejst, og hvis Kristus ikke blev oprejst, så er vores forkyndelse altså meningsløs og dermed også jeres hengivenhed. Og så må vi anses for at være falske vidner om Gud, fordi vi vidnede stik imod Gud, at han oprejste Kristus, som han altså ikke oprejste, for så vidt som døde jo ikke oprejses. For hvis døde ikke oprejses, er heller ikke Kristus blevet oprejst, men hvis Kristus ikke blev oprejst, er jeres hengivenhed omsonst, og I er endnu i jeres forbrydelser. Så er også de, som er sovet hen i hengivenhed til Kristus gået til grunde. Hvis vort håb til Kristus alene vedrører dette liv, da er vi de ynkværdigste af alle mennesker.

Men nu er Kristus blevet oprejst af døde som en første frugt af de hensovede.

Eftersom døden kom til

på grund af ét menneske,

kom også dødes opstandelse til

på grund af ét menneske.

For ligesom alle dør i Adam,

således vil alle også blive gjort levende i Kristus,

enhver ifølge sin egen orden:

Den første frugt er Kristus,

dernæst kommer de, som tilhører Kristus,

ved hans genkomst.

Så kommer fuldendelsen,

når han overdrages herredømmet af sin Gud og far,

når han har tilintetgjort alt verdsligt herredømme –

al magt og myndighed.

For han bør være konge, indtil

han får lagt alle fjenderne under sine fødder.

Den sidste fjende, der tilintetgøres,

¹⁴⁴ 'De tolv' er altså iflg. Paulus ikke identiske med apostlene. Snarere er der vel tale om inderkredsen i forsamlingen i Jerusalem omkring triumviratet, de såkaldte 'søjler' bestående af Jesus'bror Jakob, Kefas (Peter?) og Johannes.

¹⁴⁵ Jesus'bror, der var leder af forsamlingen i Jerusalem – og måske af hele Jesusbevægelsen på det tidspunkt.

er døden selv,
for *alt* har han underlagt under hans fødder.
(Dog, når det hedder, at *alt* er blevet underlagt, er det klart, at det ikke gælder ham, der underlagde ham *alt*).
Når så *alt* er blevet ham underlagt,
vil også sønnen selv underlægge sig ham,
der underlagde ham *alt*,
for at Gud må blive *alt* i alle.
Nå ja, og hvad skulle de, som døbes for de døde skyld¹⁴⁶ gøre, hvis døde overhovedet ikke oprejses? Hvorfor skulle de så lade sig døbe for deres skyld? Og hvad med os? Hvorfor udsætter vi os ustandseligt for fare? Dag efter dag står jeg ansigt til ansigt med døden af lutter stolthed over jer, kære brødre, i Kristus Jesus vor Herre. Hvis jeg som menneske skulle kæmpe med vilde dyr her i Efesos, hvad gavnede det mig så, hvis døde ikke oprejses? *Lad os æde og drikke, for i morgen er vi døde?* Far ikke vild. God skik fordærvs nemt af slet omgang. Kom ud af jeres delirium som retsindige og svigt ikke mere. Der er åbenbart nogen, som intet kender til Gud. Jeg siger bare: Skam jer!

Men så vil nogen sige: Hvordan oprejses de døde? Hvilket slags legeme kommer de med? Tåbeligt spørgsmål! Det, du sår, bliver jo ikke levende igen, hvis ikke det døde. Og når du sår, sår du ikke det legeme, som det bliver til, men et nøgent korn, det være sig hvede eller nogen af de andre sorter. Men Gud giver det et legeme, sådan som han ønskede - hvert korn sit eget særlige legeme.

Ikke *alt* kød er det samme kød - nej, noget er af mennesker, noget er kød af kvæg, andet igen kød af fugle og andet af fisk. Og der er himmelske legemer og jordiske legemer, men de himmelskes glans er ét, de jordiskes noget andet. Solens glans er én, månens glans er en anden og en anden igen stjernernes. Stjerne er nemlig forskellig fra stjerne i glans.

Sådan er det også med opstandelsen fra de døde. Hvad der sås i fordærlighed, oprejses til udødelighed - hvad der sås i vanære, oprejses til herlighed - hvad der sås i svaghed, oprejses til kraft og styrke. Hvad der sås som et naturligt¹⁴⁷ legeme, oprejses til et åndeligt legeme.¹⁴⁸ Findes der et naturligt legeme, er der altså også et åndeligt. Som der står skrevet: "*Det første menneske (altså Adam) blev til en levende sjæl.*" Den sidste 'Adam' blev til en

¹⁴⁶ Her antydes en stedfortrædende dåb, som man ellers ikke hører noget om, og som vist hurtigt er gledet ud af forsamlingens praksis. En slags 'afladsdåb'?

¹⁴⁷ Egentlig: 'sjæleligt' - *psykikós*

¹⁴⁸ Dette 'åndelige legeme' må ikke forveksles med 'ånder' eller 'spøgelser', men er det nye legeme, hvor Gud har forsonet det gamle eller faldne menneskes indre splittelse. For Paulus er et menneske uden legeme en umulighed, for mennesket *har* ikke et legeme, så lidt som det *har* en sjæl. Nej, mennesket *er* et legeme, og det *er* en sjæl, og det ene kan ikke løsrives fra det andet hverken her i livet eller efter døden. Det åndelige legeme eller opstandelsens legeme er det fuldkomne menneske efter Guds mening.

ånd, der gør levende. Det åndelige er altså ikke det første - nej, dét er det sjælelige - først derefter kommer det åndelige. Det første menneske var jordisk - skabt af jord, det andet menneske var fra himlen. Som det jordiske menneske var, således er de jordiske mennesker, og som det himmelske menneske er, således er de himmelske mennesker. Og på samme måde som vi har båret det jordiske menneskes billede, skal vi også bære det himmelske menneskes. Men det siger jeg jer, kære brødre, kød og blod kan ikke arve Guds rige, så lidt som fordærvlighed kan arve udødeligheden.

Se, nu vil jeg indvie jer i et mysterium: Vi skal ikke alle sove ind, men vi skal alle forvandles - i et nu, på et øjeblik, når den sidste basun lyder. Basunen skal lyde, og de døde skal blive oprejst til udødelighed, og *vi* skal forvandles. For dette letfordærvelige legeme skal iføre sig uforgængelighed - dette dødelige legeme skal iføre sig udødelighed. Når det sker - når dette fordærvelige legeme ifører sig uforgængelighed, og dette dødelige legeme ifører sig udødelighed, da opfyldes det ord, som står skrevet:

"Døden er blevet opslugt - til sejr!

Død, hvor er din sejr? Død, hvor er din brod?"

Dødens brod er forbrydelsen, men forbrydelsens styrke ligger i Loven. Tak til Gud, som giver os den endelige sejr i Herren Jesus Kristus!

Mine elskede brødre! Vær faste og urokkelige - overmåde rige i Herrens gerning og altid bevidste om, at jeres møje i Herren ikke er omsonst.

16 Med hensyn til indsamlingen til de hellige, så skal også I gøre, sådan som jeg forordnede det for forsamlingerne i Galatien. Enhver bør den første dag i ugen lægge noget til side hos sig selv, alt efter hvor velstillet han er, så der ikke først bliver samlet ind, når jeg kommer. Når jeg så kommer, vil jeg sende dem, som I har godkendt via jeres breve, af sted for at bringe jeres gave til Jerusalem. Hvis det er vigtigt, at også jeg tager af sted, kan de rejse sammen med mig.

Jeg vil komme til jer på vej gennem Makedonien - jeg rejser nemlig gennem Makedonien - og måske bliver jeg hos jer eller overvintrer, så I kan følges med mig, hvor jeg rejser hen. Jeg vil nemlig ikke bare besøge jer i forbifarten, men jeg håber at blive hos jer, om Herren vil. Men jeg bliver i Efesos indtil Pinse. En dør er nemlig blevet åbnet for mig, stor og virksom med mange forhindringer.

Men når Timotheos kommer, så se til, at han kan være hos jer uden frygt, for han udfører Herrens gerning ligesom jeg selv. Lad ingen ringeagte ham, men send ham videre med fred, så han kan komme til mig, for jeg venter ham sammen med brødrene.

Hvad angår vor bror Apollos, har jeg opfordret ham meget til at komme til jer sammen med brødrene, men det var bestemt ikke hans agt at komme nu. Han kommer nok, når han får tid. Vær årvågne! Stå fast i jeres hengivenhed! Vær mandige og stærke! Lad alt, hvad I gør, ske i kærlighed!

Men jeg opfordrer jer til, kære brødre – ja, I kender jo Stefanus' hus som en første frugt i hele Akaja, hvordan de har stillet sig selv til rådighed for de hellige – at også I vil underordne jer dem og deres lige og alle, der arbejder med og som slider i det. Jeg glæder mig over, at Stefanus og Fortunatos og Akaikos er her. De har udfyldt savnet af jer. De har vederkvæget både min ånd og jeres. Påskøn den slags mennesker!

Forsamlingerne i Asien sender hilsen til jer. Akvila og Priska hilser jer mange gange sammen med forsamlingen i deres hus. Alle brødrene hilser jer. Hils hinanden med et helligt kys. Denne hilsen er ved min egen, Paulus' hånd.

Hvis nogen ikke elsker Herren, så lad ham være forbandet!

*Marana tha!*¹⁴⁹

Herren Jesus' nåde være med jer!

Min kærlighed være med jer alle i Kristus Jesus. Amen!

¹⁴⁹ Aramæisk for: Herre, kom!

ANDET BREV TIL KORINThERNE

Paulus havde som nævnt lovet selv at komme til Korinth, men var blevet forhindret. Nu sidder han så i Filippi og skriver endnu et brev til korintherne.

Paulus og Timotheos hilser forsamlingen i Korinth og de hellige i Akaja. Paulus lovpriser Gud for hans barmhjertighed og trøst, som går videre til dem, som trænger. Både Kristus' lidelse, men også hans trøst fylder dem, når de lider ondt for forsamlingens skyld.

Paulus fortæller nu om den modgang, de oplevede i Asien, hvordan de var under trussel om dødsstraf og ikke vidste hverken ud eller ind. Men Gud frelste dem bl.a. ved hjælp af forsamlingens forbøn.

Han forsvarer sine tilsyneladende brudte løfter om at komme til Korinth med, at det ikke skyldtes nogen form for letsindighed fra hans side, men det var for at skåne forsamlingen, han udeblev. Ærligt og redeligt. Hvis han ikke kan komme med glæde, men blot med sorg, vil han hellere blive væk. Der synes at være tale om et særligt problem med et medlem af forsamlingen, og Paulus ville åbenbart ikke gøre tingene værre med sin tilstedeværelse, og nu maner han forsamlingen til mildhed og kærlighed mod den formastelige, der allerede er blevet straffet nok. (Måske handler det om den i 1. Korintherbrev nævnte person, der havde ligget i med sin fars hustru). Tilgivelse er i tråd med Kristus, mens straf og hævn synes at være en del af Satans planer.

I Troas skulle Paulus have mødt sin medarbejder Titos, men da han ikke var der, drog han videre til Makedonien efter at have forkyndt evangeliet i byen.

Nu følger en ny lovprisning af Gud, fordi han lader forkyndelsen lykkes overalt, fordi de taler rent ud af hjertet – af Gud selv og ikke sjakrer med Guds ord, som visse andre. Det siger han ikke for at rose sig selv, men forsamlingen er selv et bevis på, hvor godt forkyndelsen er lykkedes. Æren er Guds alene. Det er ham, der har indskrevet en ny aftale – ikke som tidligere med døde bogstaver, men med sin levende ånd.

Paulus kalder Moseloven for Dødens Lov, der fører til fordømmelse i forhold til den nye lov, der fører til frifindelse. Det er i tillid til denne nye aftale, Paulus taler åbent og ærligt – i modsætning til Moses, der tildækkede sit ansigt, så folket ikke kunne se klart, men forstenede i deres tanker, sådan som man ser det endnu i dag, hvor de stadig hylder den gamle døde aftale. Kun hvor Herrens ånd bor, er der virkelig frihed – virkelig herlighed.

Den nye barmhjertighedens lov skaber frimodighed, så man kan tale åbent og ærligt uden at forfalske Guds ord. Er evangeliet uforståeligt, er det det kun for dem, der alligevel går til grunde – dem, der dyrker denne tidsalders gud. Vi forkynder ikke os selv, men alene Jesus Kristus, hævder han. Det er Gud, der har oplyst deres hjerte, så de kunne se herligheden i Kristus' lidelse.

Denne oplysning fører dog ikke til storhed og magt, men er ligesom lukket inde under alskens modgang og forfølgelse og trussel om død. Men det rækker ikke ved deres hengivenhed, så de fortsætter ufortrødent med at forkynde opstandelsens evangelium. Det ydre menneske har jo ingen betydning i forhold til det indre – det usynlige og evige liv.

Når kroppen går til grunde, har vi en evig bolig hos Gud, hedder det, og det skaber frimodighed og hengivenhed, så længe vi lever – tillid til at vi engang skal skue Herren direkte og ikke blot på afstand som nu. Nu søger vi at efterleve Guds vilje, så vi kan bestå på dommens dag.

For så vidt lever vi altså efter loven, men vi er gennemskuet af Gud, og det håber Paulus, forsamlingen forstår – at de ikke gør det for at fremhæve sig selv, men for forsamlingens skyld. Det vigtigste er at holde fast i evangeliet om, at én er død i alles sted, og at man derfor ikke mere skal leve for sig selv, men for ham – den døde og opstandne Kristus. I den forstand er man død fra det gamle menneske og er blevet en helt ny skabning – alt sammen i kraft af Gud, der gennem Kristus forsonede verden med sig selv. Som Guds gesandter beder Paulus forsamlingen om at forsones sig med Guds forsoning.

I en stærk opfordring til at tage imod Guds nåde nu anbefaler Paulus sig til korintherne som Guds tjener under stor modgang, men uden at lade sig gå på af modgangen, som mødes med tålmodighed og imødekommenhed, hellig ånd og kærlighed. Paulus anråber korintherne om, at de også skal åbne deres hjerte for forkyndelsen på samme måde.

I et indskud formaner forsamlingen til at afsondre sig fra dem udenfor og rense sig i hellighed.

Herefter fortsætter den indstændige bøn om, at korintherne skal åbne sig for Paulus og hans medarbejdere, som er så stolte af dem og føler sig hjerteligt forbundne med dem i liv og død.

Nu tages tråden op fra de tidligere nævnte rejseplaner. I Makedonien blev de mødt med modstand og frygt, indtil Titos ankom med trøst og opmuntring og gode tider om forholdene i Korinth.

Paulus henviser nu til sit tidligere brev, som åbenbart har bedrøvet korintherne noget (måske Første Korintherbrev), men han glæder sig over, at det trods alt fik dem til at ændre sind. Deres bedrøvelse viste sig på den måde frugtbar, at den indebar en ændring i forhold til Gud i retning af befrielse fra denne verdens bekymringer. Deres gudsforhold blev båret af lidenskabelige og ægte følelser. Det tidligere brev handlede altså ikke så meget om den bemeldte sag, som det handlede om at fremkalde den sande lidenskab i forhold til Gud, hvilket til Paulus' glæde lykkedes. Han glæder sig også på Titos' vegne, fordi det gik så godt for ham i Korinth.

Nu kommer Paulus igen ind på indsamlingen til de hellige i Jerusalem, som er foregået så gavmildt i Makedonien på trods af fattigdom og mangel, og som han opfordrer forsamlingerne til at bidrage rundhåndet til. Ikke som befaling, men alligevel

som udtryk for ægte kærlighed og som en efterligning af Kristus egen gavmildhed, da han ofrede sig selv for forsamlingens skyld. I øvrigt vil deres gavmildhed jo gavne dem selv, for så vidt som de kan nyde godt af andres gavmildhed, når tiderne bliver trange.

Paulus har sendt Titos og to andre unavngivne brødre til forsamlingen med anbefaling. Ikke fordi han tvivlede på korinternes gavmildhed – tværtimod – men alligevel for at sætte skub i indsamlingen, så det ikke skulle hedde sig, at de var uforberedte. Så giv nu rigeligt og med glæde. Gud elsker en glad giver, og han skal nok sørge for dem, der beder ham. Og de helliges takkebøn for gaven vil også komme gaverne til gode – ja hele missionen blandt folkene.

Nu imødegår Paulus dem, som åbenbart er hans modstandere i Korinth, og som ikke regner ham for noget særligt, men anser ham for at være verdslig og i øvrigt en elendig retoriker. Men de kan forvente både myndighed og kamp, når han kommer. I forhold til dem vil han ikke rose sig selv, men blot forkynde evangeliet hos korintherne, sådan som han begyndte hos dem og måske også udvide sit område. Paulus hudfletter korintherne, fordi de lader sig lokke væk fra Paulus' forkyndelse af andre forkyndere. Superapostle, som han kalder dem, der kommer med fagre ord i forhold til Paulus' nok så famlende men til gengæld oprigtige tale. Hvor de ophøjer sig selv, har han ydmyget sig, så forsamlingen kunne blive ophøjet – uden at forlange noget til gengæld. Falske apostle er de – ja Satans tjenere, men de skal nok få deres løn. Hvordan kan korintherne dog finde sig i at blive slavebundne og undertrykte af den slags mennesker, der dog på ingen måde har mere at komme med end Paulus selv? Der er jo jøder som han selv, men de har ikke som han slidt og lidt for evangeliets skyld.

Heller ikke hvad angår guddommelige åbenbaringer, står Paulus tilbage for nogen. Han beskriver en mystisk rejse til den tredje himmel og til Paradis for år tilbage – ikke for at rose sig selv, for han er jo blot et magtesløst redskab i Guds hænder. Han *kunne* godt rose sig selv med rette, men det vil han ikke, for Gud selv holder ham på plads i afmagten ved at plage ham med en unavngiven lidelse, som han forgæves har bedt om at slippe for. Men Gud har bedyret ham, at hans svaghed er hans styrke i den sande forkyndelse. Derfor lever han godt under alskens modgang og lidelse.

Paulus står altså ikke tilbage for de superapostle, der forkynder et andet evangelium end hans, så hvorfor svigter de ham så? Hvorfor gengælder de ikke hans store selvopofrende kærlighed? Måske fordi de tror, han udnytter dem? Men nej! Al hans færd – og ligeså Titos' – har kun været båret af kærlighed og opbyggelse.

Når han nu for tredje gang kommer til dem, frygter han, at mødet bliver båret af kiv og splid – af sorg over at blive svigtet. Men han er nødt til at fare hårdt frem, for det ser ud til, at korintherne har mistet tilliden til Kristus – og uden den venter fortabelsen. Foreløbig vil han bede for dem – at de må gøre det gode – at de må blive fuldkomne.

Brevet slutter med ønsker om lydhørhed, enighed, fred og kærlighed – Guds nåde og kærlighed og fællesskab.

1 Fra Paulus - ved Guds vilje Kristus Jesus' udsending - og vor bror Timotheos til Guds forsamling i Korinth sammen med alle de hellige i hele Akaja.

Nåde være med jer og fred fra Gud vor far og Herren Jesus Kristus!

Velsignet være Gud vor Herre Jesus Kristus' far -

barmhjertighedens far og al medlidenheds Gud,

som trøster os under al vor egen trængsel,

så vi kan trøste dem, som selv er i al mulig trængsel

ved den barmhjertighed,

hvormed vi selv trøstes af Gud.

For ligesom Kristus' lidelser rammer os over al måde,

således fyldes vi også til overmål

af Kristus' barmhjertighed og trøst.

Lider vi trængsel, sker det,

for at I må finde trøst og befrielse,

og trøstes vi, sker det også til jeres trøst,

som virker i udholdenheden

gennem de samme lidelser,

som også vi gennemgår.

Og vi har et fast håb til jer, fordi vi ved,

at ligesom I er fælles med os i lidelserne,

er I det også i trøsten.

Kære brødre! Vi ønsker ikke, at I skal være uvidende om vores trængsel, som opstod i Asien¹⁵⁰, hvordan vi i den grad blev pint og plaget langt ud over, hvad vi kunne bære, så vi end ikke anede, om vi ville overleve. Ja, i vores stille sind tænkte vi, at vi nok fik en dødsdom - måske for at vi ikke skulle være alt for selvsikre, men stole på den Gud, der oprejser de døde. Han, som rev os ud af dødens greb, og som vi har sat vort håb til, at han også fremover vil udfri os. Også I hjælper til med jeres bøn for os, så der fra et væld af stemmer af mange bliver sagt tak for os for vores befrielse.

Dette skal nemlig siges til vores ros - og vi siger det med god samvittighed - at det ved Gud var ærligt og redeligt og ikke ved politisk snilde, men i kraft af Guds nåde, at vi færdedes rundt om i verden - og ikke mindst hos jer. Vi skriver jo ikke andet til jer end det, I kan læse, og som I forstår, og som jeg håber, I også vil forstå til det sidste. I forstod - i hvert fald til dels - at *vi* er grunden til, at I kan rose jer, ligesom *I* er grunden til, at vi kan rose os på vor Herre Jesus' dag. I tillid hertil besluttede jeg tidligere at komme til jer, så I

¹⁵⁰ I Efesos på det nuværende Tyrkiets vestkyst.

kunne få glæde af mig hele to gange og via jer komme videre til Makedonien¹⁵¹ og så vende tilbage til jer fra Makedonien, så vi kunne følges ad til Judæa.

Denne min beslutning var vel ikke båret af letsindighed? Eller træffer jeg mine beslutninger af forfængelighed, så min tale bliver både ja og nej nej? Så sandt Gud er hengiven, er vores ord til jer *ikke* både ja og nej. For Guds søn, Jesus Kristus, som gennem os blev forkyndt for jer – gennem mig og Silvanos og Timotheos – er ikke blevet ja og nej, men er blevet et ja ved ham. For så mange som Guds tilsagn måtte være, blev de ved *ham* til et ja, og derfor også til et *amen* til Guds ære gennem os.

2 Den, der holder os fast på Kristus sammen med jer, og som salvede jer, er Gud, som også har beseglet os og givet os ånden som et pant i vore hjerter. Men jeg kalder Gud til vidne for min sjæl på, at det var for at skåne jer, at jeg alligevel ikke kom til Korinth igen. Ikke at vi er herrer over jeres hengivenhed – nej, vi er medarbejdere på jeres glæde, for i hengivenheden står I jo.

Jeg besluttede altså med mig selv, at jeg ikke én gang til ville komme til jer med sorg i sinde, for hvis *jeg* bedrøver jer, hvem skal så gøre *mig* glad andre en den, der bedrøves af mig? Og netop dette skrev jeg, for at jeg ikke ved min ankomst skulle få sorg af dem, jeg burde glæde mig over. Jeg har jo den tillid til jer alle, at *min* glæde også er *jeres* glæde. Det var under stor trængsel og med tungt hjerte, jeg skrev til jer under mange tårer – ikke for at I skulle blive bedrøvede, men for at I måtte kende den kærlighed, jeg nærer til jer i overflod.

Hvis der virkelig er nogen, der har voldt sorg, gælder det vel ham, der ikke så meget har bedrøvet mig, men - jeg overdriver ikke - mere eller mindre jer alle sammen. Det må være tilstrækkeligt med den straf, han har modtaget af flertallet, så I tværtimod snarere bør tilgive og trøste ham. Ellers risikerer han jo at drukne i ren og skær elendighed. Ja, jeg formaner jer til at vise ham kærlighed. Det var også derfor, jeg skrev, så jeg kunne erfare, om I virkelig mener det med jeres lydighed i alle forhold. Hvis *I* tilgiver nogen noget, gør jeg det også. For det, som jeg for mit vedkommende har tilgivet - om jeg ellers har tilgivet noget - har jeg gjort for jeres skyld for Kristus' ansigt, for at vi ikke skulle overlistes af Satan, eftersom vi ikke er uvidende om *hans* planer.

Nå, men da jeg kom til Troas¹⁵² for at forkynde evangeliet om Kristus – en dør var blevet åbnet for mig i Herren – fandt min ånd ingen lindring, da jeg ikke fandt min bror Titos. Så jeg tog afsked med dem og kom til Makedonien.

Tak til Gud,
som altid fører os i triumftog i Kristus,

¹⁵¹ Område i det nuværende nordlige Grækenland. Her ligger bl.a. Thessalonika og Filippi

¹⁵² Havneby nær det nordvestlige hjørne af det nuværende Tyrkiet ca. 900 km nord for Efesos

og som gør sin kundskabs velduft tydelig ved hjælp af os på alle steder.

Ja, en velduft af Kristus er vi ved Gud

for dem, der frikendes,

og også for dem, der går til grunde.

For de sidste en duft af død til død,

for de første en duft af liv til liv,

- hvem slår til i dette spil?

Vi er jo ikke som visse andre,

der sjakrer med Guds ord,

men ud af hjertets renhed -

ja, ud af Gud selv -

for Guds ansigt -

taler vi i Kristus.

3 Begynder vi nu igen at anbefale os selv, som om vi skulle have brug for anbefalingsbreve til jer eller måske fra jer? Nej, *I* er vores brev, *I* som blev indskrevet i vore hjerter, og som kendes og oplæses af alle mennesker. Det er blevet klart for enhver, at *I* er et brev fra Kristus, der er besørget af os. *I* blev ikke skrevet med blæk, men med den levende Guds ånd - ikke på stentavler, men på hjertets kødtavler.

Sådan en hengivenhed nærer vi til Gud gennem Kristus. Ikke at vi af os selv dur til at udtænke noget, som kom det fra os selv, men vores duelighed kommer fra Gud, som gjorde os duelige som tjenere for en ny aftale - ikke bogstavens, men åndens. For bogstaven slår ihjel, men ånden gør levende. Og hvis dødens lov¹⁵³ med bogstaver hugget i sten fremtrådte i herlighed, så Israels sønner ikke kunne se Moses' ansigt klart på grund af hans ansigts stråleglans, der dog svandt hen - hvor meget mere herlig vil åndens lov så ikke være i herlighed? Hvis loven, der fører til fordømmelse, var herlig, så vil den lov, der fører til frifindelse i langt højere grad flyde over med herlighed. Ja, det såkaldt herlige har jo i dette tilfælde ingen virkelig herlighed i sammenligning med den langt større herlighed. For hvis det, der blev til intet, blev til med såkaldt herlighed, så skal, det, der bliver stående, fremstå med så meget mere herlighed.

Da vi nu har dette håb, taler vi åbent og frimodigt - og ikke som Moses, der tildækkede sit ansigt, så Israels sønner ikke klart kunne se det, som i sidste ende gøres til intet. De forstenede i deres tanker, og den dag i dag forbliver det samme slør over oplæsningen af den gamle aftale, uden at det tages bort, for kun i Kristus kan det fjernes. Den dag i dag ligger der fortsat et slør over deres hjerter, når Moses læses op, men når de omvender sig til Herren, tages sløret bort. Herren er ånden, og hvor Herrens ånd bor, er der frihed. Og når vi med utildækket ansigt skuer Herrens herlighed som i et spejl, forvandles

¹⁵³ *diakonia tou thanatou* - egentlig: dødens tjeneste

vi til det samme billede fra herlighed til herlighed, eftersom det jo udgår fra Herrens ånd.

4 Derfor, når vi nu har denne lov i kraft af den barmhjertighed, vi fik, taber vi ikke modet, men vi har lagt skammens dunkle stier bag os, så vi ikke går omkring på underfundig vis eller forfalsker Guds ord, men vi anbefaler os selv gennem den rene skære sandhed til ethvert menneskes samvittighed for Guds ansigt. Skulle vort evangelium endelig være tilsløret, så er det tilsløret for dem, der går til grunde. Hos dem har denne tidsalders gud forblindet de troløses tanker, så evangeliets lys om Kristus' herlighed ikke skinner for dem – han, som er Guds billede. Vi forkynder jo ikke os selv, men Jesus Kristus som Herre – os selv derimod som jeres slaver for Jesus' skyld. Det var Gud, der sagde: *"Et lys skal skinne i mørket"* – og det var det lys, som lyste i vore hjerter til oplysning af erkendelsen af hans herlighed i Jesus' Kristus' ansigt.

Men denne skat har vi i lerkar, for at den overvældende kraft må komme fra Gud og ikke fra os. På alle måder er vi hårdt pressede, men ikke knust, vi er tvivlrådige, men ikke fortvivlede, forfulgte, men ikke forladte, slået ned, men ikke slået ihjel. Altid bærer vi Jesus' død i vort legeme, for at også Jesus' liv må åbenbares i vort legeme. Altid udleveres vi, som lever, til døden på grund af Jesus, for at også Jesus' liv må åbenbares i vort dødelige legeme. Således gør døden indtryk på os, men livet på jer.

Da vi imidlertid har den samme hengivenhedens ånd, som der er skrevet om: *"Jeg hengav mig, derfor talte jeg,"* så har også vi hengivenhed, og derfor taler vi, for vi ved, at han, som oprejste Herren Jesus, også vil oprejse os sammen med Jesus og fremstille os sammen med jer. For det sker alt sammen for jeres skyld, for at nåden må fylde des mere i kraft af flere, så takkebønnen må flyde over til Guds ære.

Derfor taber vi ikke modet. Tværtimod - om også vort ydre menneske går til grunde, fornyes vort indre dag for dag. For vores forbigående trængsels lethed udvirker en mere og mere overvældende evig tyngde af herlighed for os. Vi skuer ikke blot det synlige, men også det usynlige, for det, som kan ses, er kun forbigående, men det, som ikke ses, er evigt.

5 For vi ved, at når vor jordiske teltbolig tilintetgøres, har vi en bygning fra Gud – en bolig, der ikke er gjort med hænder – en evig i himlene. I vores nuværende tilstand sukker vi af længsel efter at blive iført vor himmelske bolig, så sandt som vi ikke skal findes hjemløse, når vi står afklædte. Ja, vi, som er i dette telt, sukker, tyngede af det, vi ikke vil, nemlig at afklædes, men derimod iklædes, så det dødelige kan blive opslugt af livet selv. Den, der har gjort os i stand til dette, er den Gud, som gav os åndens pant.

Derfor er vi altid frimodige, og vi véd godt, at så længe vi har hjemme i legemet, er vi langt borte fra Herren, for vi lever i hengivenhed – ikke i direkte skuen. Men vi er frimodige, og ville hellere være langt borte fra legemet og have hjemme hos Herren. Derfor sætter vi også en ære i at være ham til behag, hvad enten vi nu er hjemme eller langt borte, for alle bør vi træde frem for Kristus' dommersæde, så enhver kan få tildelt, hvad han selv har gjort, mens han var i legemet – hvad enten det nu var godt eller ondt.

Vi kender altså til at frygte Herren. Derom overbeviser vi gerne mennesker, men for Gud er vi som en åben bog, og det håber jeg også, jeg er i jeres samvittighed. Det er ikke fordi, vi nu igen vil fremhæve os selv overfor jer. Vi vil bare give jer anledning til at være lidt stolte over jer selv, så I har noget at komme med til dem, der kun tilsyneladende har noget at rose sig af – ikke for alvor.

Var vi ude af os selv, var det for Gud, og var vi mere besindige, var det for jer. For Kristus' kærlighed holder os fast på det, som vi er nået frem til – at én er død for alle – altså er alle døde – og han døde for alle, for at de, som lever, ikke mere skal leve for sig selv, men for ham, der døde for dem, og som blev oprejst.

Derfor opfatter vi fra nu af ikke længere nogen som en fysisk skabning. Selv om vi også har kendt Kristus i legemlig gestalt, gør vi det ikke mere nu. Så hvis nogen lever i Kristus, er han en helt ny skabning. Det gamle er forbi, se, noget nyt er blevet til!

Men det kommer alt sammen fra Gud, som har forsonet os med sig selv gennem Kristus, og som skænkede os forsoningens tjeneste – nemlig den, at det var Gud, der i Kristus forsonede verden med sig selv, idet han så stort på deres overtrædelser og plantede forsoningsbudskabet i os.

Vi er gesandter på Kristus' vegne, ligesom Gud selv appellerer gennem os – ja, vi beder for Kristus' skyld: forson jer med Gud! Den, der ikke kendte til svig, gjorde han svigefuld for vores skyld, for at vi kunne stå som frikendte for Gud ved ham.

6 Som medarbejdere appellerer vi til, at det ikke var for ingenting, I modtog Guds nåde. Det hedder jo:

*"I rette tid bønhørte jeg dig,
på frelsens dag kaldte jeg på dig."*

Se, nu er den rette tid oprundet – se, nu er det frelsens dag!

Vi volder ingen anstød i noget, for at vores tjeneste ikke skal blive klandret, men i alle forhold anbefaler vi os selv som Guds tjenere gennem stor udholdenhed i trængsler, nød og angst, under slag og i fængsel, under oprør – under slid og slæb, gennem søvnløse nætter, under sult! Alt sammen med renhed, indsigt, tålmodighed og imødekommenhed – med hellig ånd og uforstilt kærlighed, ved sandheds ord og Guds kraft, med retfærds våben til

angreb og forsvar. Med ære og med vanære – som foragtede og som velanskrevne, som forførelse og dog sanddru, som oversete og dog anerkendte – som døende, men se, vi lever! Som straffede, men ikke dømt til døden. Som bedrøvede, dog altid glade, som fattige, der dog gør mange rige, som dem, der intet har og dog ejer alt.

Vi anråber jer, korinthere! Vort hjerte er vidt åbent. I har ingen snæver plads hos os, men jeres eget indre har trange kår. Dog noget for noget, som jeg siger til børn, åbn også I jeres hjerter!

Lad jer ikke spænde i ulige åg med dem, der ikke er hengivne mod Gud, for hvad har retfærdighed og lovløshed med hinanden at gøre? Hvad har lys og mørke til fælles? Er der samklang mellem Kristus og Beliar? Eller hvad deler en hengiven med en, der er ligeglad? Hvordan stemmer Guds tempel overens med afgudsbilleder? Vi er jo den levende Guds tempel, således som Gud selv har sagt:

"Jeg vil bo og gå omkring iblandt dem - jeg vil være deres Gud, og de skal være mit folk. Derfor: Forlad deres fællesskab - udskil jer fra dem, siger Herren - rør ikke noget urent, så vil jeg tage imod jer - jeg vil være jeres far, og I skal være mine sønner og døtre, siger Herren, den almægtige."

7 Da vi nu har de løfter, mine elskede, så lad os rense os for al slags forurening af legeme og ånd, så vi helliger os fuldkomment i Guds frygt.¹⁵⁴

Giv plads for os! Ingen har vi forurettet – ingen har vi fordærvet – ingen har vi udbyttet. Jeg siger det ikke for at fordømme, for som jeg før har sagt: I er i vore hjerter, så vi hører sammen i liv og død. Jeg har stor frimodighed med hensyn til jer. Jeg er stolt over jer. Jeg er fuld af trøst og jeg flyder over med glæde midt i al vores trængsel.

Nå, men heller ikke da vi kom til Makedonien, fik vores legeme lindring, nej, vi blev trængt på alle måder – udadtil i kampe, indadtil i frygt. Men den Gud, der trøster de nedbøjede, trøstede os ved Titos' ankomst – ja, ikke alene ved hans ankomst, men også ved den opmuntring, han havde fået fra jer, da han fortalte os om jeres længsel, jeres gråd og jeres iver på mine vegne, så jeg blev mere og mere glad.¹⁵⁵

Om end jeg også bedrøvede jer med mit brev, fortryder jeg det ikke. Og selv om jeg fortrød det – jeg kan jo forstå, at dette brev for en stund har bedrøvet jer – så glæder jeg mig nu – ikke fordi I blev bedrøvede, men fordi bedrøvelsen fik jer til at ændre sind. For I blev bedrøvede i forhold til Gud, så I ikke i nogen ting skulle lide tab ved os. For bedrøvelse i forhold til Gud medfører

¹⁵⁴ Dette afsnit (6,14-7,1) synes at være en senere ikke-paulinsk tilføjelse, eftersom det ikke blot bryder ind i sammenhængen, men tydeligvis også bryder med Paulus' egen teologi, som vi finder den bl.a. i 1. Korintherbrev. Sprogbrugen forekommer også anderledes med en hel del ord, som Paulus ellers aldrig bruger. Der er dog også dem, der mener, at stykket udgør et første lille brev til korintherne fra Paulus, der så ved en fejl er blevet lagt ind i nærværende brev.

¹⁵⁵ Se slutningen af kapitel 2

en sindsændring til befrielse uden fortrydelse, mens bedrøvelse i forhold til verden fører til død. For ser I, selve dette at I blev bedrøvede i forhold til Gud, hvor stor en lidenskab har det ikke fremkaldt hos jer – ja, ligefrem forsvaret, harme, frygt, længsel, iver, disciplin. På alle måder beviste I, at I var rene i den sag.

Så når jeg skrev til jer, var det ikke så meget på grund af ham, der havde gjort uret¹⁵⁶ – ej heller på grund af ham, der havde *lidt* uret, men for at jeres lidenskab i forhold til os måtte komme frem hos jer for Guds ansigt. Derfor er vi blevet trøstet. Men ved siden af vores trøst glædede vi os endnu meget mere over Titos' glæde, fordi hans ånd er blevet vederkvæget af jer alle. Hvis jeg i nogen ting har rost mig af jer overfor ham, er jeg ikke blevet til skamme, men ligesom vi i alle forhold har talt sandt til jer, på samme måde har også vores ros overfor Titos vist sig at holde stik. Og hans hjerte drages endnu mere mod jer, når han mindes, hvordan I alle sammen var lydhyre og hvorledes I modtog ham med frygt og bæven. Jeg glæder mig over, at jeg i ét og alt kan have tillid til jer.

8 Kære brødre! Vi kan fortælle jer om den Guds nåde, som blev forsamlingerne i Makedonien til del, at de – mens de selv blev hårdt prøvet af trængsel – alligevel lod deres overvældende glæde og deres dybe fattigdom strømme over i gavmildheds rigdom. Jeg kan bevidne, at de gav efter evne, ja, ud over evne, ganske uopfordret, og de bad os indtrængende om den gunst at være med i fællesgaven til de hellige. Ikke blot som vi havde håbet, men først og fremmest hengav de sig til Herren, dernæst til os, helt efter Guds vilje. Dette fik os til at bede Titos om at fuldføre denne velgørehedshandling hos jer, sådan som han tidligere har påbegyndt den. Ja, ligesom I nu flyder over i alt, i hengivenhed og talemåder og kundskab og al slags ildhu i kraft af vores kærlighed til jer, så gid I også måtte flyde over i denne velgørehed. Jeg siger det ikke som en befaling, men ved at gøre opmærksom på de andres ildhu, vil jeg gerne prøve, om jeres kærlighed er den ægte vare.

I kender jo vor Herre Jesus Kristus' velgørehed, hvordan han blev fattig for vores skyld, skønt han var rig, for at I gennem hans fattigdom måtte blive rige.

Forstå mig ret. Dette her vil jo gavne jer – I, som sidste år ikke blot begyndte at handle, men også havde viljen til det. Fuldend nu jeres handling som et velvillighedens ønske, så I fuldender den efter evne. For hvis velviljen er til stede, er den velkommen alt efter, hvad den evner – ikke efter, hvad den ikke evner. Det handler jo ikke om, at andre skal have lindring, mens I sidder i trængsel – det handler om *lighed*! Lige nu må jeres overskud rette op på deres underskud, for at også deres overskud engang kan rette op på jeres underskud, så der bliver lighed. Som skrevet står: "*Den med meget havde ikke overflod, og den med lidt havde ikke for lidt.*"

¹⁵⁶ Se kapitel 2 – andet afsnit

Tak til Gud, som indgav den samme ildhu for jer i Titos' hjerte, så han nok blev opfordret, men fuld af ildhu kom han af egen drift til jer. Sammen med ham sendte vi den bror, hvis gode rygte i evangeliets tjeneste løber gennem alle forsamlingerne. Og ikke alene det. Han er også blevet valgt af forsamlingerne som vores rejseledsager sammen med denne velgørehedsgave, som besørgeres af os - til Herrens ære og for at vise vores gode vilje. Dermed undgår vi, at nogen skal kritisere os i forbindelse med den rigdom, vi forvalter. Vi stræber nemlig efter, hvad der er godt - ikke blot i Herrens, men også i menneskers øjne.

Sammen med dem sendte vi også vores bror,¹⁵⁷ hvis ildhu vi har oplevet mange gange og på mange måder. Nu er han endnu ivrigere på grund af sin store hengivenhed til jer. Hvad angår Titos, er han min ven og medarbejder hos jer, og hvad vores brødre angår, er de forsamlingernes apostle til Kristus' ære. Så giv dem nu i forsamlingernes påhør bekræftelse på jeres kærlighed og på vores stolthed over jer.

9 Nå, men det er jo ganske overflødigt for mig at skrive til jer om hjælpen til de hellige. Jeg kender jo jeres gode vilje, som jeg praler af overfor makedonerne, at Akaja har været klar lige siden sidste år, og at jeres ildhu opildnede de fleste. Men jeg sendte brødrene for at vores praleri over jer ikke skulle være omsonst i denne sag - for at I, om jeg så må sige, må være klar, så vi undgår, at makedonerne kommer sammen med mig og finder jer uforberedte, så vi - for slet ikke at sige I - må føle skam over sådan en situation. Jeg anså det altså for nødvendigt at opfordre brødrene til at tage i forvejen til jer og i god tid sørge for denne jeres tidligere bemeldte velsignede gave, så den må være klar netop som velsignelse og ikke som udtryk for nærighed. Sandt er det, at den, der sår sparsomt, også skal høste sparsomt, og den, der sår velsignet, også skal høste velsignet. Enhver skal give sådan som hans hjerte tilsiger ham - ikke med bedrøvelse eller under tvang, for Gud elsker en glad giver. Men Gud magter at overøse jer med al slags velvilje, så I altid har nok af alting - så I flyder over med al god gerning. Som skrevet står:

"Han spredte ud, han gav til de trængende.

Hans retfærdighed bliver til evig tid."

Han, som forsyner sædemanden med såsæd og brød til at spise, vil også forsyne jer med - ja, mangfoldiggøre jeres såsæd, og han vil forøge jeres retfærdigheds frugter, så I beriges i alting til al mulig gavmildhed, om noget da ellers udvirkes gennem vores takkebøn til Gud.

For denne offergave afhjælper ikke blot de helliges underskud, men giver yderligere overskud gennem manges takkebønner til Gud. De lovpriser nemlig Gud for denne tjenestes vidnesbyrd om lydighed mod vores bekendelse til evangeliet om Kristus og om oprigtigheden i jeres fællesskab med

¹⁵⁷ Underligt nok er de to 'brødre', som også kaldes apostle, unavngivne.

dem og med alle. De beder for jer og længes efter jer på grund af Guds overvældende nåde imod jer.

Tak til Gud for hans ubeskrivelige gave!

10 Jeg selv, Paulus, formaner jer i Kristus' sagtmødighed og mildhed – ja, jeg kaldes ydmyg, når jeg står overfor jer, men ganske kry, når jeg er på afstand – men jeg beder inderligt om, at jeg, når jeg kommer til jer, ikke er så gennemført kry, som jeg regner med at være det, når jeg skal optræde ret så frimodigt overfor dem, der anser os for at leve rent ud verdsligt.

Om vi så også lever verdsligt, er det ikke en verdslig krig, vi fører, for vores krigsvåben er ikke af denne verden, men ved Gud stærke nok til at nedbryde selv fæstninger. For vi nedbryder argumenter og ethvert hovmod, der rejser sig imod erkendelsen af Gud, og vi tager enhver tanke til fange til lydighed mod Kristus, ligesom vi er parate til at straffe al ulydighed, når lydigheden først har sejret hos jer.

I ser kun det, der er lige for næsen af jer. Hvis nogen stoler på, at han tilhører Kristus, så lad ham fundere over dette: Ligesom han selv tilhører Kristus, gør vi det også. Ja, om jeg også trak endnu mere på den myndighed som Herren gav os til opbyggelse for jer og ikke til nedbrydelse, ville jeg ikke skamme mig. Det skulle jo nødigt hedde sig, at jeg blot skabte frygt hos jer gennem brevene. For brevene, påstår de, er nok vægtige og stærke, men hans fysiske tilstedeværelse svag og hans tale for intet at regne. Disse mennesker kan roligt regne med, at sådan som vi virker i vort fravær gennem det ord, vi udtrykker i brevene, sådan er vi også i handling, når vi er til stede. Vi drister os ikke til at henregne os til – ja, end ikke sammenligne os med nogle af dem, der fremhæver sig selv, men som ikke begriber, at de måler sig med sig selv og sammenligner sig med sig selv. Vi derimod vil ikke rose os ud over alle grænser, men kun indenfor den grænse, Gud har sat som mål for os, nemlig at nå også til jer.

Vi strækker os ikke ud over vores formåen, som om vi ikke burde komme til jer. Vi ankom jo som de første med evangeliet om Kristus, så vi roser os ikke utilbørligt af andres slid. Dog har vi det håb, at vi – mens jeres hengivenhed vokser – ved hjælp af jer kan udvide vores område yderligere og forkynde evangeliet i landene hinsides jer. Ikke for at rose os af det, der allerede er gjort i en andens område, for *den, der roser sig, bør rose sig i Herren*. Det er ikke den, der fremhæver sig selv, der bliver godkendt, men den, som Herren fremhæver.

11 Jeg ville ønske, I kunne bære over med mig i en smule dårskab, men det gør I jo nok. Jeg våger altså skinsygt over jer med guddommelig nidkærlighed, for jeg har bragt jer sammen med én mand for at fremstille en ren jomfru for Kristus. Men ligesom slangen forførte Eva ved sin snedighed, er jeg bange for, at også jeres sind skal blive fordærvet og miste oprigtigheden og renheden i Kristus. For når der kommer nogen og forkynder en helt anden

Jesus, som *vi* aldrig har forkyndt, eller I tager imod en anden ånd, som I aldrig før modtog eller et andet evangelium, som I aldrig før tog imod, så finder I jer bare pænt i det.

Nu mener jeg ikke, at jeg står tilbage i noget i forhold til disse super-apostle.¹⁵⁸ Om end jeg kan være amatøragtig¹⁵⁹ i talekunst, er jeg det ikke i kundskab. Tværtimod har vi i ét og alt givet den til kende for jer på alle måder. Eller var det forkert af mig at ydmyge mig selv, for at I kunne ophøjes, da jeg forkyndte Guds evangelium for jer kvit og frit? Andre forsamlinger har jeg nærmest udplyndret ved at tage imod løn fra dem for at tjene jer, og da jeg var hos jer, lå jeg ingen til byrde, skønt jeg led afsavn, for disse afsavn opfyldte de brødre, som kom fra Makedonien. I alle forhold vogtede jeg mig for at ligge jer til byrde, og det vil jeg også gøre fremover.

Så sandt sandheden om Kristus er i mig, skal denne min ros ikke ophøre i hele Akaja. Hvorfor? Fordi jeg ikke elsker jer? Gud ved besked! Nej, hvad jeg gør, det vil jeg fortsat gøre for at kunne rive tæppet væk under dem, der søger en anledning, så de kan rose sig af at blive betragtet som vores ligemænd. Den slags mennesker er falske apostle, svigefulde arbejdere, som påtager sig skikkelse af Kristus' apostle. Og det er intet under, for selv Satan påtager sig jo skikkelse af lysets engel, så det er ikke så underligt, hvis også hans tjenere påtager sig skikkelse af retfærdigheds tjenere. De skal nok få, hvad de har fortjent!

Jeg gentager: Ingen skal anse mig for en tåbe, men hvis ikke det kan være anderledes, så accepter mig da som en tåbe, så også jeg kan rose mig bare lidt. Hvad jeg siger, siger jeg ikke i henhold til Herren, men som i dårskab – ja, i selvforherligende praleri. Eftersom så mange praler af det ydre¹⁶⁰, gør jeg det også.

Det er jo nydeligt som I finder jer i tåberne, når I nu er så kloge. Når nogen slavebinder jer, når nogen opsluger jer, udnytter jer, undertrykker jer – ja, når nogen slår jer i ansigtet, så finder I jer bare i det. Jeg skammer mig ved at sige det.

Vi har været svage. Men hvad end man måtte prale med – jeg taler i dårskab – det samme praler jeg af. Er de hebræere? Også jeg. Er de israelitter? Også jeg. Er de Abrahams børn? Også jeg. Er de Kristus' tjenere? Nu rabler det for mig, men det er jeg endnu mere, vil jeg påstå. Med langt mere slid, langt flere fængslinger, langt flere slag – ofte i livsfare. Af judæere fik jeg fem gange fyrre minus ét slag. Tre gange blev jeg slået med stok. Én gang blev jeg stenet. Tre gange har jeg lidt skibbrud, og jeg har tilbragt et døgn på åbent hav. Ofte i fare på rejser, på floder, blandt røvere, blandt mine egne landsmænd, blandt andre folk, i by og i ørken og til havs – blandt falske

¹⁵⁸ *hyperlian apostolån* – egl. overmåde apostle

¹⁵⁹ Idiâtes – egtl. privatmand (idiot).

¹⁶⁰ Egentlig: 'ifølge kødet'

brødre, under slid og slæb, i søvnløse nætter – ofte under sult og tørst – ofte under faste, frysende og nøgen.

Dertil kommer det daglige pres på mig i form af bekymringen for alle forsamlingerne. Hvem er skrøbelig uden at jeg også er det? Hvem bringes til fald, uden at jeg raser over det? Er der endelig noget at rose sig af, må det være afmagten. Herren Jesus' Gud og far, som er velsignet i evigheder, ved, at jeg ikke lyver.

Nå ja, i Damaskus bevogtede kong Aretas' guvernør damaskenernes by for at gribe mig, så jeg blev firet ned gennem en luge i muren og undslap hans hænder.

12 Nuvel, man bør altså rose sig. Ikke fordi det gavner noget, men nu kommer jeg til syner og åbenbaringer fra Herren. Jeg ved besked om et menneske i Kristus.¹⁶¹ For fjorten år siden – om det var i kroppen, ved jeg ikke, - om det var udenfor kroppen, ved jeg heller ikke, kun Gud ved det - blev dette menneske grebet og ført til den tredje himmel. Og jeg ved om dette menneske - om han var i kroppen, ved jeg ikke - om han var udenfor kroppen, ved jeg heller ikke, kun Gud ved det – at han blev ført til Paradiset, og han hørte uudsigelige ord, som det ikke er tilladt noget menneske at udtale.

Af sådan et menneske vil jeg rose mig, men af mig selv vil jeg ikke rose mig, med mindre det er af min magtesløshed. Skulle jeg endelig ønske at rose mig selv, ville det vel ikke være helt forkert, for jeg ville jo blot sige sandheden. Men jeg skal nok skåne jer, så ingen skal få højere tanker om mig, end hvad han selv ser i mig eller hører af mig.

Og for at jeg ikke skal hovmode mig af en overflod af åbenbaringer, blev der givet mig en torn i kødet – en Satans engel til at slå mig i ansigtet – så jeg ikke skulle hovmode mig. På grund af den har jeg tre gange anråbt Herren for at komme af med den, og han svarede mig *”Min nåde er dig nok, for min styrke fuldbyrdes i din svaghed.”*

Så nu vil jeg med største fornøjelse rose mig af mine svagheder, så at Kristus' styrke må tage bolig i mig. Derfor har jeg det godt i magtesløsheden, under fornærmelser, i nød og under forfølgelser og i angst for Kristus' skyld, for netop i min magtesløshed er jeg stærk.

13 Jeg er altså blevet en tåbe. I tvang mig til det. Det var jo egentlig mig, der skulle anbefales af jer, for om end jeg intet er, står jeg ikke tilbage i noget for disse superapostle. Beviset på mit apostolat blev jo fremført iblandt jer igen og igen både ved tegn og undere og mægtige gerninger. Hvad er det egentlig, der gør, at I er stillet ringere end de øvrige forsamlinger – bortset fra at jeg ikke har ligget jer til byrde? Tilgiv mig denne uret!

¹⁶¹ Sandsynligvis under opholdet i Jerusalem – jf. Galaterbrevet 1,18-19. Taler Paulus om sig selv eller muligvis om Jakob, Jesus'bror?

Se, nu er det tredje gang, jeg er klar til at komme til jer, og jeg vil ikke være til besvær. Jeg går jo ikke efter jeres penge, men efter jer selv. Børnene skylder jo ikke at lægge noget til side til forældrene - det skylder forældrene til gengæld børnene. Og jeg vil med største fornøjelse yde ofre - ja, ofre mig selv for jeres sjæles skyld. Når jeg elsker jer i den grad, skal jeg da elskes mindre for det? Men lad det nu ligge.

Nuvel, så har jeg ikke ligget jer til byrde, men som den snedige rad, jeg er, har jeg måske alligevel fanget jer med list? Jeg har måske udbyttet jer gennem nogle af dem, jeg sendte til jer? Jeg opfordrede Titos og sendte ham af sted sammen med vores bror. Titos udnyttede jer vel ikke? Færdedes vi ikke i den samme ånd - fulgtes vi ikke i samme spor? Lige siden har I ment, at vi forsvarede os overfor jer - men nej, vi taler for Guds ansigt - alt sammen, I elskede, til jeres opbyggelse.

Når jeg kommer, er jeg bange for, at jeg nok ikke finder jer sådan, som jeg ønsker det, og at I nok heller ikke finder mig, sådan som I ønsker det - at der skal herske kiv, jalousi, raseri, intriger, bagtalelser, sladder, opblæsthed og forvirring. Jeg er bange for, at min Gud, når jeg kommer igen, ydmyger mig for jer, så jeg skal sørge over mange af dem, som har forbrudt sig uden at angre den urenhed og hor og skamløshed, de har begået.

For tredje gang kommer jeg til jer. Tja, *ved to og tre vidners mund skal ethvert udsagn afgøres*. Jeg har sagt det før, da jeg var hos jer anden gang, og nu siger jeg det igen som fraværende til dem, der førhen har forbrudt sig og til alle andre, at når jeg kommer igen, vil jeg ikke vise skånsel. For I kræver bevis på den Kristus, som taler i mig, og som ikke er magtesløs overfor jer, men stærk. For selv om han også blev korsfæstet i magtesløshed, så lever han i Guds kraft. Også vi er svage i ham, men vi skal leve ved ham af Guds kraft. Ransag jer selv, om I lever i hengivenhed - prøv jer selv! Eller anerkender I ikke for jeres eget vedkommende, at Jesus Kristus lever i jer? Hvis ikke er I fortabte! Jeg håber dog, I vil erkende, at *vi* ikke er fortabte.

Indtil da beder vi Gud om, at I intet ondt må gøre - ikke for at *vi* skal fremstå som dydige, men for at I må gøre det gode, om så også det viser sig, at *vi* er fortabte. *Imod sandheden formår vi jo intet at gøre - kun for den*. Vi glæder os jo, når vi er magtesløse og I er de stærke, og vi beder om, at I må blive fuldkomne. Derfor skriver jeg dette, mens jeg er borte fra jer, for at jeg ikke, når jeg er hos jer, skal handle for strengt imod jer ved den magt, som Herren gav mig - magten til at bygge op og ikke til at rive ned.

Til slut, kære brødre, glæd jer!

Vær fuldkomne.

Lad jer retlede. Lad jer formane.

Vær enige.

Hold fred og kærlighedens og fredens Gud

vil være med jer.
Hils hinanden med et helligt kys!
Alle de hellige hilser jer!
Herren Jesus Kristus' nåde,
Guds kærlighed
og åndens fællesskab
være med jer alle!

BREVET TIL ROMERNE

Det lykkes Paulus at komme til Korinth, og herfra skriver han så sit berømte brev til romerne, som han endnu ikke har mødt personligt.

Paulus hilser Guds elskede, kaldede og hellige i Rom, idet han introducerer sig selv som udsendt for det Guds evangelium, som allerede fremgår af de hellige skrifter, der beskriver Jesus Kristus, Guds søn, der blev et menneske af Davids slægt, og som beviste sin kraft ved at opstå af døde. Han har udvalgt Paulus og givet ham mandat som udsending til alle folk – herunder forsamlingerne i Rom.

Han takker forsamlingerne på grund af deres inderlige og verdenskendte hengivenhed. Han tænker altid på dem i håb om snart at komme til Rom. Han længes efter dem til gensidig opbyggelse – længes efter også hos dem at kunne høste evangeliets frugt.

Paulus skammer sig ikke over evangeliet, der er et budskab om frifindelse for enhver, der hengiver sig til det – jøder såvel som hellenerne. I evangeliet åbenbares Guds retfærdighed som inderlig hengivenhed, mens Guds vrede åbenbares direkte over ugudelighed og uret – blandt dem, der ikke vil sandheden, selv om de ellers burde kende den, da den afslører sig i hele skaberværket. Med tomme tanker og et formørket hjerte gjorde de sandhed til løgn og dyrkede afgudsbilleder for deres eget begærs skyld. De tjente skabningen frem for skaberen bl.a. gennem en pervers seksualitet, hvorfor de da også høstede deres løn.

Eftersom de ikke værdsatte sandheden om Gud, blev de overladt til deres eget begær og al den ondskab som følger heraf. Om end de vidste, at det var forkert, gjorde de det selv og bifaldt også andres onde gerninger.

Som sådan er mennesket uden undskyldning, og derfor skal man ikke dømme andre, for dommen rammer en selv. Kun Guds dom er sandhed, og den skal nok ramme de onde. Man skal ikke tro, at Guds overbærenhed frelser nogen, hvis ikke den fører til omvendelse. På 'vredens dag' vil enhver få sin straf eller løn alt eftersom man har levet sit liv – enten evigt liv eller vrede og forbitrelse. Angst og trængsel skal komme over dem, der gør det onde, men ære og fred over dem, der gør det gode. Hvad enten man er jøde eller hellener. Gud skelner ikke imellem, om man kender loven eller ej, for man kan ikke leve af at høre loven, hvis ikke man også holder den. Loven er nemlig skrevet i menneskehjertet – også hos dem, der ikke har den nedskrevne lov. Det viser deres dårlige samvittighed ved at gøre det onde f.eks.

Man kan altså ikke rose sig af at være jøde og kende Guds lov og hans vilje og puste sig op som vejleder for andre folk, når man selv er en lovbrøder. Så spotter man jo Gud selv. Man kan heller ikke rose sig af sin omskærelse, for den er meningsløs, for så vidt man ikke overholder hele loven. På samme måde er de uomskårne, der overholder loven så at sige omskårne i forhold til de jøder, som nok er omskårne, men alligevel ikke, for så vidt de ikke overholder loven. Det er jo ikke bare det ydre,

det kommer an på, men sand jøde er man ved at overholde Guds lov og følge hans vilje – hvad enten man er omskåren eller ej.

Selvfølgelig er jøderne privilegerede. De har jo Guds Ord. Og de har Guds retfærdighed og hans trofasthed, selv om nogle af dem også er ulydige og troløse. Menneskers løgne ophæver ikke sandheden om Guds trofasthed. Er Gud uretfærdig, når han straffer uretten? Nej, det er jo en del af Guds domsmyndighed, og det går jo ikke an, bare at begå forbrydelser for at fremhæve Guds godhed.

Jøden er altså privilegeret, men han har intet fortrin fremfor helleneren, eftersom alle er underlagt forbrydelsen. Et længere bibelcitat dokumenterer menneskers umådelige ondskab. Loven taler til mennesker for at alle må indse deres svigt og skyld overfor Gud. Derfor kan ingen i hele verden klare frisag gennem lovoverholdelse. Det er en lodret umulighed. Loven skaber kun erkendelse af svigt.

Den eneste vej til frifindelse er den vej, som allerede er bevidnet i skrifterne, nemlig Jesus Kristus' hengivenhed, og derfor handler det om at have inderlig tillid til ham. Alle har svigtet, men frikendes alligevel ganske ufortjent - løskøbt i kraft af Jesus Kristus. Gennem hans blodige sonoffer tilgives det forbryderiske menneske. Det er det, som Gud nu har åbenbaret for mennesker, så de kan leve i kraft af Jesus Kristus' inderlige hengivenhed. Dermed er enhver selvros udelukket - så at sige ved hengivenhedens lov. For et menneske frifindes alene gennem hengivenhed – ikke gennem lovoverholdelse.

Gud er ikke blot jødernes Gud, men alle folks Gud, og hans frifindelse gælder alle folk. Dette underbygges med henvisning til Abraham, hvis fortjeneste ikke bestod i hans gerninger, men netop i hans inderlige tillid til Gud, mens han endnu var uomskåret. Først senere modtog han omskærelsen som en besegling af den retfærdighed, som kommer af hengivenhed. Dermed blev han stamfar – ikke blot til jøderne, men til alle, der hengiver sig til Gud – omskårne såvel som uomskårne. Det var ikke gennem loven, Abraham fik løftet om at skulle arve jorden, men gennem den retfærdighed, som kommer af hengivenhed. Løftet gælder altså alle, der lever i hengivenhed til Gud og ikke kun dem, der lever på loven. Alt beror på denne inderlige hengivenhed, som gør Guds nåde virksom, og som er alles mulighed, eftersom Abraham er alles stamfar.

Under alle forhold viste Abraham sin inderlige hengivenhed til Gud, selv når alt så håbløst ud. Dermed blev han det store forbillede – også for forsamlingerne i dag, for så vidt som de hengiver sig til Gud, der oprejste Herren Jesus af døde efter at han var blevet ofret på grund af menneskers overtrædelser. Det skaber fred med Gud i tillid til hans nåde og i håb om Guds kommende herlighed.

De trængsler, forsamlingerne udsættes for styrker mennesker gennem udholdenhed og karakterfasthed og til et håb til Guds kærlighed, som gennem hellig ånd er blevet forsamlingen til del gennem Kristus' død.

Få vil dø for en retfærdig, men Kristus døde for uretfærdige, som udtryk for Guds altfavnende kærlighed. Så allerede nu er mennesker frie, og skal også frikendes på dommens dag. Guds søn forsonede mennesket med Gud gennem sin død, mens

det endnu var Guds fjende, og vil selvfølgelig også gøre det, når det nu er forsonet. Vær kun fortrøstningsfulde i hengivenhed mod Jesus.

Paulus sammenligner nu igen Adam, det første menneske, med Jesus, som det andet. Forbrydelsen kom ind i verden ved Adam, hvilket også bragte døden til alle mennesker, fordi alle svigtede i Adams ånd, så at sige. Dette gjaldt fra starten, men det blev først registreret, da loven kom. De mange døde altså i kraft af Adams forbrydelse, men dermed blev Guds nåde og frie gave gennem det andet menneske, Jesus Kristus, så meget mere overvældende.

Dommen over Adam førte til fordømmelse, men de manges overtrædelser førte altså til denne overvældende ufortjente gave - frifindelsen. Mens døden herskede over forbryderen Adam, er det livet, der hersker over den, der frifindes gennem Jesus Kristus. Forbrydelsen førte altså til fordømmelse for alle mennesker, mens Jesus Kristus skabte frihed for alle mennesker. Adams ulydighed skabte en menneskehed af fordømte forbrydere, som nu her gennem Kristus' lydighed fremstilles for Guds domstol som retfærdige og frie. Loven påviste forbrydelsen, men dette svigt blev ligesom opslugt af Guds nåde, der tilsagde evigt liv i Jesus Kristus.

Hvad er nu konsekvensen af dette? Det betyder et helt nyt liv her og nu. Det gamle forbryderiske menneske er blevet begravet med Kristus Jesus, og et nyt er opstået med ham allerede i dåben. Livet i Kristus. Det betyder et opstandelsesliv, hvor døden ikke længere har magten, ej heller forbrydelserne. I denne bevidsthed afstår man fra at følge legemets begæringer, forbrydelse og uret. Man bruger legemet som genopstandne mennesker, der følger Guds vilje. Forbrydelserne har ikke magt over én, når mennesker ikke lever under loven, men under nåden.

Men kan man så bare svigte uden konsekvens? Nej, for så gør man sig selv til slaver af sine svigt, sådan som det før var tilfældet, hvor mennesker var til fals for lovløshed og urenhed, indtil de gennem den sande lære blev slaver af retfærdigheden, der fører til et nyt, helligt liv. Dengang slap de måske nok for at gøre det gode, men resultatet blev derefter, og det førte blot til død. Nu er de frikendt for deres forbrydelse, og det ændrer deres liv til et helligt liv med sans for evigheden. Deres forbrydelse koster livet, men Guds frie gave er evigt liv.

På samme måde som ægteskabsloven kun gælder til ægtefællen dør, hvorefter man er løst fra den, således er det også med forsamlingen. Med Kristus' død er den blevet fritstillet fra legemet, så man kunne tage en anden til ægte, nemlig den opstandne Kristus, så forsamlingen kan bære frugt til livet og ikke mere til døden, sådan som loven bevirkede det i kraft af det menneskelige begær. Nu er forsamlingen løst fra lovens støvede paragraffer og kan nyde godt af åndens friske brise.

Loven overbeviser altså om svigt. Før loven levede man uden erkendelse af sine svigt, men så kom loven, der overbeviste om svigt, og resultatet blev død. Det var ikke lovens skyld, for den er for så vidt både god og hellig, men det var de svigt, mennesket blev bevidst om gennem loven, der blev årsag til dets død. Der var ingen anden mulighed, for mennesket er som sådan prisgivet sine svigt og dermed

døden. Den åndelige, gode lov fortæller mennesket, hvad det bør gøre, men det magter det ikke, for det foretrækker at gøre det onde, selv om det egentlig hellere ville gøre det gode. Mennesket er altså splittet mellem den gode vilje på den ene side og begærets virkelighed på den anden. I ånden tjener mennesket gerne Guds lov, men i virkeligheden tjener det forbrydelsens lov i kraft af legemets begæringer. Det er ikke så godt, men Gud ske lov findes det nye liv i Kristus Jesus – livet uden fordømmelse af mennesker, der nu er løst fra det verdslige begær, og som vandrer efter ånden. Frikendt fra forbrydelsens og dødens lov.

Loven var således magtesløs overfor begæret og forbrydelsen, men da Gud sendte sin søn i legemlig og dermed forbryderisk skikkelse, fordømte han forbrydelsen, så loven nu kunne opfyldes af forsamlingerne, der lever det åndelige liv og ikke mere følger det legemlige begær, der har det med at opsluge mennesker til døden, mens det åndelige liv fører til liv og fred. Det verdslige begær er i sit væsen fjendskab mod Gud og Guds lov.

Den, der er besjælet af Guds eller Kristus' ånd, følger ikke sit begær. Legemet er nok fortsat dødeligt, men Guds ånd lever i forsamlingen og den gør de døde legemer levende.

Den, der vil leve, må altså afstå fra det verdslige begær. De, som gør det og ledes af Guds ånd er Guds sønner og ikke bare slaver, og som sønner af huset kan man med rette råbe *Abba*, Lille far! til Gud selv. Ånden – både Guds og menneskers - vidner om, at man har status som Guds børn og dermed også som arvinger til Guds rige. Dette faktum gør denne tids lidelser til intet i forhold til den kommende herlighed.

Hele skabningen længes efter Guds rige, så forsamlingen er forpligtet på at befri skabningen fra forgængelighedens slaveri – herunder sig selv, for endnu er befrielsen ikke fuldkommen, selv om ånden virker i forsamlingerne. Endnu venter man med håb og længsel og udholdenhed på den endelige udfrielse. Ja, forsamlingen ved end ikke, hvordan den skal bede, men ånden kommer den til hjælp i dens magtesløshed. Alt skal nok blive godt for dem, der er udvalgt til at elske Gud – dem, Gud selv har forudbestemt til lighed med Kristus selv.

Så der er intet at frygte, når Gud selv går ind for forsamlingerne. Alt vil han, der ofrede sin egen søn for menneskers frihed, give forsamlingerne. Hvem kan anklage den, der frikender? Den Jesus, der døde, sidder nu ved Guds højre hånd og går i forbøn for forsamlingerne. Intet kan skille nogen fra hans kærlighed. Eller fra Guds!

Paulus kommer nu ind på den store sorg, han nærer i forhold til sit eget folk. Han ville gerne selv ofre sig for deres skyld. De er jo israelitter, Guds sønner og arvinger, de har pagten og loven, og fra dem fremstod Kristus, men de tager ikke imod Guds ord.

På den anden side er det måske blot en del af Guds frelsesplan. Gud udvælger, hvem han vil, sådan som skriften viser det f.eks. i forholdet mellem Abrahams afkom og Isaks afkom, hvor kun den ene søn blev stamfar til det sande Israel. Gud

udvalgte altså dem, han ville – og det skete ikke i kraft af fortjeneste, men ifølge Guds kald.

Gør det ikke Gud uretfærdig? Nej, for Gud er Gud og han gør, som han vil, når han vil gennemføre sine planer med mennesker, der blot er brikker i hans spil.

Men hvis Gud er sådan, har mennesker så nogen fri vilje overhovedet? Et utilladeligt spørgsmål! Glem ikke, at mennesker i forhold til Gud er som leret i pottemagerens hånd, og det sømmer sig ikke for leret at bebrejde pottemageren. Pottemageren er i sin gode ret til at gøre, hvad han vil med leret. For eksempel kan han bære over med det dårlige lertøj for derigennem at fremhæve det gode – det vil sige de kaldede ikke blot blandt jøderne, men blandt alle folk – de, som er forudbestemt til Guds herlighed.

Denne universalitet understreges af citater fra Hoseas og Jesajas, der fordømmer folket. Andre folk blev altså udvalgt af Gud – så at sige mod deres vilje – i kraft af deres hengivenhed, mens Israel, der ønskede friheden i kraft af loven, slet ikke nåede i nærheden af den. De stolede på deres gode gerninger fremfor den inderlige tillid til Guds nåde. De ville ikke acceptere hengivenheden som den eneste vej til virkelig frihed.

Paulus ønsker af hjertet, at hans folk må finde friheden gennem hengivenhed. De brænder jo efter Gud, men savner indsigt i Guds retfærdighed, som er Kristus' inderlige hengivenhed, der betyder lovens afslutning som vej til friheden. Det er ikke op til mennesker at gøre sig store anstrengelser for at opnå Guds frelse, sådan som jøderne tror. Nej det er ganske enkelt at hengive sig til, at Jesus er Herre i kraft af, at Gud oprejste ham af døde og så bekende det for hinanden – ja, så er man frikendt og retfærdig for Gud!

Der er altså ingen forskel på jøder og hellenere. Kristus er alles Herre – enhver, der påkalder sig hans navn. Men det kræver hengivenhed, der igen kræver forkyndelse, der igen kræver udsendelse af forkyndere med glædesbudskabet. Det kræver, at man lytter, for hengivenheden kommer af evangeliets forkyndelse. Israel har for så vidt hørt Guds ord, men de har ikke fattet friheden i det. De har forkastet det, som allerede Jesajas har beskrevet det.

Det betyder så ikke, at Israel – og dermed Paulus selv – også er blevet forkastet af Gud. Han har nemlig sikret sig en 'rest' af Israel – udvalgt af nåde, ikke efter fortjeneste! De øvrige forblev forhærdede og formørkede, som skriften beskriver det så malende.

Men også *det* var der en mening med, for ved Israels fald kom befrielsen til andre folk, hvilket igen kunne få Israel på ret køl, så at sige. Israels fald blev altså til oprejsning for mange andre folk. Tænk, hvis det kunne lykkes Paulus gennem sin mission at gøre blot nogle få fra sit eget folk misundelige, så også de kunne opleve friheden i Kristus.

Man skal ikke se ned på Israel og aldrig glemme at man som ikkejøde i forsamlingen er som den vilde olivengren, der er indpodet på Israels hellige og ædle olivestamme. Det er ikke den vilde indpodede gren, der bærer roden, men omvendt.

Og selv om nogle af de ædle grene blev hugget af af mangel på hengivenhed, så skal man ikke hovere over det, men hellere frygte. Det kunne jo være, man selv blev hugget af en skønne dag! Og de afhuggede ædle grene vil Gud selv indpode igen – selvfølgelig da! For nok er Israel blevet forhærdet, men kun for en tid. Når alle folkene er blevet omvendt, så vil også Israel blive befriet. Det vil Gud selv sørge for til sin tid, for han fortryder jo ikke sit oprindelige kald.

Der er en mystisk vekselvirkning og forbundenhed mellem Israel og folkene, hvor den ene part medvirker til den anden parts fald og frelse ved Guds forunderlige barmhjertighed, og Paulus bryder ud i en lovprisning af Guds rigdom og visdom og indsigt.

I hans ånd bør man indrette sit liv på det gode – ja, det fuldkomne i al ydmyghed. Enhver skal gøre det i kraft af de gaver og opgaver vedkommende nu har fået i forsamlingen. Afstå fra det onde og hold fast ved det gode, siger han. Vær hengivne mod hinanden. Vær lidenskabelige, fulde af håb og udholdende under modgang og i bøn. Tag imod fremmede – velsign dem, der forfølger forsamlingerne. Vær inderligt empatiske og hold fred med hinanden i al ydmyghed. Tro det bedste om hinanden. Gengæld ikke ondt med ondt og afstå fra hævn. Overlad den til Herren. Overvind det onde med det gode.

Således skal man også underordne sig under de statslige og alle andre myndigheder, der findes, for de kommer fra Gud selv som et værn mod det onde. Derfor skal man også betale den foreskrevne skat og i det hele taget betale enhver sit. Det eneste man bør skylde andre er kærlighed, og dermed opfylder man hele loven, der kan sammenfattes i dette ene bud: at elske sit medmenneske som sig selv. Alt dette så meget mere, som befrielsens morgen nærmer sig hastigt. Det kræver sømmelighed og opmærksomhed på andet end det verdslige begær.

Man skal ikke dømme hinanden efter hvad man spiser eller ikke spiser og ikke hovere over, at man gør dette eller hint. Det samme gælder for helligdagene, som nogle holder hellige, mens andre ikke gør det. Det er frit for enhver at gøre, som man vil, blot man ikke dømmer andre for deres måde at leve på. Husk på, at alle lever i kraft af Kristus' hengivenhed og hans herredømme over levende og døde. Alle skal stå for Guds domstol og aflægge regnskab for sit liv, så undgå hellere at forarge nogen, så man ikke selv bliver dømt.

For forsamlingen er der intet urent i sig selv, men for den, der anser noget for urent, er det selvfølgelig urent, så derfor skal man ikke forarge hinanden ved at spise det, som vedkommende anser for urent. Også for ham døde Kristus jo. Mad og drikke har ingen betydning, men det har retfærdighed, fred og glæde. Derfor bør man opbygge hinanden til det og ikke ødelægge hinanden på grund af nogen ligegyldige spiseregler eller helligdagsforordninger.

Det er sandt, at du er fri til at gøre hvad som helst, men hvis det forarger din bror, så lad være! Misbrug ikke din frihed til at forarge andre med. Det er hengivenheden

til Gud, der er grundlaget for det liv, man beslutter sig for at leve. Ubeslutsomhed skyldes mangel på tillid. Derfor bør de hengivne og stærke hjælpe de svage og ikke bare tænke på sig selv. I Kristus' ånd bør enhver tænke først på sit medmenneske, sådan som skriften opmuntrer til det.

Gud give jer et enigt sind i Kristus' ånd, formaner Paulus forsamlingen, så I kan lovprise Gud og tage jer af hinanden, sådan som Kristus tog sig af jer. Vel er han tjener for de omskårne i kraft af løftet til fædrene, men alle folk bør lovprise ham for hans barmhjertighed mod alle. Som skrevet står.

Paulus er ikke i tvivl om romernes kærlighed og indsigt og høje moral, men med dette brev og med sine egne formaninger udfører han blot sit hverv som Kristus Jesus'tjener for folkene og forkynder af Guds evangelium.

Denne hans opgave er nu ved at være fuldendt fra Jerusalem til Illyrien, så nu håber han snart at komme længere vestpå til Rom, selv om han ikke er meget for at blande sig i andres forkyndelse. Men på vej til Spanien, som er hans næste mål, vil gerne kigge forbi til gensidig opbyggelse.

Dog skal han først til Jerusalem med den i flere breve omtalte gave fra forsamlingerne i Makedonien og Akaja til de hellige dér. Som tak for de åndelige gaver, der er udgået fra Jerusalem, er det kun rimeligt at give lidt materielt til gengæld. Men derefter vil han komme til Rom og rejse videre til Spanien.

Men det er en farlig tur til Jerusalem, så derfor beder han forsamlingen om deres forbøn for ham på færd i håbet om, at gaven til de hellige også må blive godt modtaget.

Brevet slutter med en fredshilsen.

1 Fra Paulus –
slave af Kristus Jesus,
kaldet til udsending,
håndplukket til Guds evangelium,
som han tidligere bekendtgjorde gennem sine profeter
i hellige skrifter angående sin søn,
som blev født som et menneske¹⁶² af Davids slægt –
som blev erklæret Guds søn i kraft
ifølge helligheds ånd ved opstandelse af døde,
nemlig vor Herre Jesus Kristus,
gennem hvem vi har modtaget tilladelse og apostolat
til at udvirke hengiven lydighed for hans navns skyld
i alle folk,
blandt hvem også I tilhører Jesus Kristus' kaldede –
til alle Guds elskede, kaldede og hellige i Rom.
Nåde være med jer og fred fra Gud vor far

¹⁶² Egentlig: efter kødet

og Herren Jesus Kristus!

Først takker jeg min Gud i Jesus Kristus for jer alle, fordi jeres inderlige hengivenhed proklameres i hele verden. For Gud skal vide – ham, jeg tjener i ånden ved evangeliet om hans søn – hvor uafsladeligt jeg tænker på jer til alle tider i mine bønner, idet jeg beder om, at det snart engang må lykkes mig ved Guds vilje at komme til jer. For jeg længes efter at se jer, så jeg kan meddele jer en og anden åndelig nådegave til jeres opbyggelse – eller rettere: så vi gensidigt opbygges hos jer ved gensidig tillid – både jeres og min.

Jeg vil ikke, at I skal være uvidende om, kære brødre, at jeg ofte har sat mig for at komme til jer – dog hidtil er jeg blevet forhindret – for at jeg også hos jer kunne høste frugt ligesom hos de øvrige folk. Både til hellenere og til barbarer, både til vise og tåbelige står jeg i gæld. Således er jeg for mit vedkommende klar til at forkynde evangeliet for jer i Rom.

Jeg skammer mig nemlig ikke over evangeliet. Det er jo en Guds kraft til frifindelse for enhver, der hengiver sig til det – i første omgang for judæere og nu også for hellenere. For Guds retfærdighed åbenbares deri fra først til sidst gennem inderlig hengivenhed,¹⁶³ som skrevet står: *”Men den retfærdige skal leve i kraft af hengivenhed.”*

Guds vrede derimod åbenbares fra himlen over enhver ugudelighed og uret blandt mennesker, som uretmæssigt undertrykker sandheden. Gudserkendelsen er jo ellers klar nok hos dem, eftersom Gud selv har tydeliggjort den for dem. For hans usynlige væsen, som siden verdens skabelse har kunnet iagttages i skaberværket, ses tydeligt – både hans evige kraft og guddommelighed, så de er uden undskyldning.

Selv om de altså kendte Gud, lovpriste og takkede de ham ikke som Gud, men deres tanker blev tomme, og deres uforstandige hjerte blev formørket. De påstod at være vise, men blev dog tåber, og de udskiftede den uforgængelige Guds herlighed med noget, der forestillede et billede af et forgængeligt menneske – af bevingede væsner, pattedyr og krybdyr.

Derfor overgav Gud dem til deres hjerters begær – til urenhed, så deres legemer vanæredes iblandt dem. De ombyttede Guds sandhed med løgner og dyrkede og tjente skabningen frem for skaberen – han, som er velsignet i al evighed. Amen.

Således overlod Gud dem til vanærende lidenskaber, så både deres kvinder ombyttede den naturlige seksualitet med den unaturlige, og også mændene sagde farvel til den naturlige seksualitet med kvinden og blev optændt af deres begær efter hinanden, så mænd gennemførte skamløse handlinger med mænd og på egen krop fik løn som forskyldt for deres vildfarelse.

Og eftersom de ikke værdsatte den sande gudserkendelse, overlod Gud dem et forkasteligt sind, så de udførte det usømmelige, opfyldt med al slags

¹⁶³ Egentlig: fra tro til tro

uret, ondskab, begær, slethed, fulde af misundelse, mord, strid, bedrag, ond-sindethed - bagvaskere, nedrakkere, gudsforgætere, voldsmand, hovmodige, pralhalse, sleske, ulydige mod forældre, uforstandige, upålidelige, uhengivne, ubarmhjertige. Skønt de udmærket kender Guds dom, at de, som øver den slags ting, fortjener døden, udøver de dem ikke blot selv, men giver også deres bifald til dem, der gør det.

2 Derfor er du uden undskyldning, kære menneske! Ja, det er enhver som dømmer, for den dom, du dømmer den anden med, fordømmer dig selv. Du, som dømmer, gør jo de samme ting. Men vi ved, at *Guds* dom er sandhed, og den kommer over dem, der gør den slags ting. Eller regner du med, kære menneske, der dømmer dem, der udøver den slags ting og selv udøver dem, at du skal undslippe Guds dom? Eller ringeagter du hans venligheds og overbærenheds og tålmodigheds rigdom uden at ane, at Guds godhed burde lede dig til omvendelse? Nej, med din stivnakkethed og dit ubøjelige hjerte samler du dig vrede på Vredens Dag, hvor Guds retfærdige dom skal åbenbares - den dom, som vil give enhver igen i henhold til hans gerninger: Evtigt liv til dem, der med udholdenhed i god gerning stræber efter ære og agtelse og uforgængelighed - vrede og forbitrelse over dem, som af selviskhed og ulydighed mod sandheden lader sig besnære af uretten.

På den dag, hvor Gud ifølge mit evangelium i Kristus Jesus dømmer, hvad mennesker gemmer på, skal trængsel og angst komme over enhver menneskesjæl, som udøver det onde - i første omgang over judæere, men jo også over hellenere. Men ære og agtelse og fred over enhver, som udøver det gode - i første omgang over judæere, men også over hellenere. Der er nemlig ikke personsanseelse hos Gud. For de, som svigtede uden lov, skal også gå til grunde uden lov, og de som svigtede under Loven, vil også blive dømt ved Loven. Det er jo ikke dem, der *hører* Loven, der er retfærdige for Gud, men de, der *holder* Loven vil blive anset for retfærdige. Når folk, som ikke har Loven, af naturen overholder Loven, så er de i sig selv en lov, skønt de ikke har Loven; derved beviser de, at lovoverholdelsen er skrevet i deres hjerter, og deres samvittighed bevidner det også, når deres tanker skiftevis er anklagende eller forsvarende.

Men når du kalder dig judæer og stoler trygt på Loven og roser dig af Gud og kender hans vilje og værdsætter det væsentlige som én, der er oplært af Loven og stoler på, at du er vejleder for blinde - et lys for dem, der sidder i mørke, uforstandiges opdrager, umyndiges lærer med forståelse for indsigt og sandheden i Loven - du, som således belærer andre, du belærer ikke dig selv. Så han, der prædiker, at man ikke må stjele, selv stjæler - han, der siger, at man ikke må bryde ægteskabet, han bryder selv ægteskabet - han, der afskyr afgudsdyrkelsen, han plyndrer selv templer. Så du, som roser dig

af Loven, vanærer Gud gennem din lovovertrædelse. "På grund af dig bespottes Guds navn blandt folkene," som skrevet står.

Vel gavner omskærelse, for så vidt du holder Loven, men overtræder du Loven, er din omskærelse forvandlet til forhud. Så hvis forhuden så at sige overholder Lovens forskrifter, vil denne forhud så ikke blive anset for omskåret? Og den naturlige forhud, der opfylder Loven, skal dømme dig, der på trods af både bogstav og omskærelse overtræder Loven. Ikke i det udvortes er man judæer, ej heller i kraft af den fysiske omskærelse, men den, som er det i det skjulte, er sand judæer. Hjertets omskærelse er åndelig og ikke bogstavelig. Hans ros kommer ikke fra mennesker, men fra Gud.

3 Så hvad er judæerens fortrin – eller hvad gavner omskærelsen? Meget i alle måder. Først og fremmest, at de jo blev betroet Guds ord. Men hvad så når nogle nu var troløse? Deres troløshed ophæver vel ikke Guds trofasthed? Langtfra! Gud er sanddru, om så ethvert menneske er en løgner, som skrevet står: "For at du må kendes retfærdig ved dine ord og sejre, når man går i rette med dig."

Men hvad så hvis vores uretfærdighed fremkalder Guds retfærdighed? kunne man spørge. Gud er vel ikke uretfærdig, når han lader straffen ramme (jeg taler i henhold til menneskelig logik)? Langtfra! Hvordan skulle Gud ellers dømme verden? Hvis Guds sandhed ved min løgn blev til endnu mere herlighed, hvorfor dømmes jeg da stadig for mine svigt? Og hvorfor så ikke "gøre det onde, så det gode kan komme frem," sådan som det spottende hedder sig om os, og som nogle påstår, at vi siger? Dommen over den slags er velfortjent.

Hvad nu? Fremhæver vi os selv som judæere? Slet ikke. Lige før anklagede vi jo både judæere og hellenere for alle at være underlagt forbrydelsen, som skrevet står:

*"Der er ingen retfærdig – ikke én!
Den forstandige findes ikke –
ej heller den, der søger Gud.
Alle har vendt sig bort –
på én gang blev de gjort uduelige.
En, der gør gavn, findes ikke – der er ikke én!
Deres svælg er en åbnet grav,
med deres tunger udtænker de list,
der er slangegift bag deres læber,
deres mund er fuld af hævn og bitterhed,
deres fødder er hurtige til at udgyde blod –
ruin og elendighed følger i deres spor,
og de kendte ikke fredens vej.
Der er ingen gudsfrygt for deres øjne."*

Dog ved vi, at hvad Loven siger, siger den til dem, der er under Loven, for at hver mund må lukkes, og hele verden må stå som skyldig overfor Gud. Derfor: Gennem lovoverholdelse skal ingen i hele verden¹⁶⁴ blive frifundet¹⁶⁵ for hans ansigt; gennem Loven får man nemlig kun erkendelse af svigt.

Men nu er Guds retfærdighed blevet åbenbaret uden lov, bevidnet af både Loven og Profeterne: Guds retfærdighed i kraft af Jesus Kristus' hengivenhed til *alle*, der hengiver sig til ham. Der er *ingen* forskel. *Alle* har jo svigtet og savner herligheden fra Gud, men frikendes ganske ufortjent i kraft af hans nåde ved at blive løskøbt gennem Jesus Kristus. Ham fremstillede Gud som en nådestol¹⁶⁶ - båret af hengivenhed mod hans blod - for dermed at bevise sin retfærdighed ved at tilgive de tidligere begåede forbrydelser. Ved Guds barmhjertighed viste han sin retfærdighed her i vores tid, så han både selv kan stå som retfærdig og samtidig frikende den, der lever i kraft af Jesus' hengivenhed.

Hvad bliver der så af din ros? Den er udelukket! På hvilken måde? Gennem lovoverholdelse? Nej, ved hengivenhedens lov. Vi mener altså, at et menneske frifindes alene ved hjælp af inderlig hengivenhed - uden nogen lovoverholdelse. Eller er Gud kun judæeres Gud? Er han ikke også andre folks? Jo, også andre folks så sandt som Gud er den Gud, der vil frifinde omskårne såvel som uomskårne¹⁶⁷ alene i kraft af deres hengivenhed. Gør vi så Loven ugyldig til fordel for hengivenheden. Langtfra! Nej, vi stadfæster Loven!

4 Tag nu vores kødelige forfar, Abraham. Hvad mener vi, han har opnået? Ja, hvis Abraham blev erklæret retfærdig i kraft af sine gerninger, har han grund til at være stolt - dog *ikke* overfor Gud. Hvad siger nemlig skriften? "*Abraham hengav sig til Gud, og derfor blev han anset for retfærdig.*" Den, der arbejder, får ikke sin løn af storsind, men efter fortjeneste. Den, der ikke arbejder, men som hengiver sig til ham, der erklærer den gudløse retfærdig, hans hengivenhed er bevis på hans retfærdighed. Og David anser jo også det menneske for velsignet, som Gud kender retfærdigt uden gerninger:

*"Velsignede er de, hvis overtrædelser blev tilgivet -
de, hvis forbrydelse skjules.*

Velsignet er den mand, hvis forbrydelse Herren ikke tilregner ham."

Gælder denne velsignelse nu kun de omskårne eller også dem med forhud? Det hedder jo: "*Hengivenheden blev regnet Abraham til retfærdighed.*" Hvordan tilregnet? Som omskåren eller med forhud? Ikke som omskåren, men netop

¹⁶⁴ Egentlig: ikke af alt kød

¹⁶⁵ *dikaiotes* - egl. kendes retfærdig. Jeg bruger som regel begrebet 'frifindelse' i stedet for 'retfærdiggørelse'. Jf note 69.

¹⁶⁶ *hilasterion*: det store guldlåg på Pagtens Ark, der på forsoningsdagen (Jom Kippur) bestænkes med forsoningsofrets blod.

¹⁶⁷ Egentlig: omskærelse og forhud.

med forhud! Og han modtog omskærelsens tegn som et segl på retfærdighed i kraft af sin hengivenhed, endnu mens han havde forhud, så han kunne blive stamfar til alle, som hengiver sig til Gud, så de kunne erklæres retfærdige på trods af forhud.

Og han blev også stamfar til de omskårne – det vil sige dem, som ikke blot er omskårne, men som også følger i sporet af vor far Abrahams hengivenhed, dengang han havde forhud. Det var altså ikke gennem Loven, løftet til Abraham eller hans afkom blev givet, at han skulle arve jorden, men gennem den retfærdighed, hans hengivenhed forlenede ham med. Så hvis det kun er dem, der lever på Loven, der er arvinger, er hengivenheden gjort til skamme og løftet gjort ugyldigt.

Loven medfører straf¹⁶⁸, men hvor der ikke er nogen lov, er der heller ingen lovovertrædelse. Derfor udsprang det alt sammen af hengivenhed mod Gud, for at nåden kunne blive virksom, så løftet kunne stå fast for hele afkommet – ikke kun for ham, der lever på Loven, men også for ham, der lever på Abrahams hengivenhed til Gud – han, som er far til os *alle*, som skrevet står: *"Jeg har gjort dig til far for mange folk"* – med ansvar overfor den Gud, han hengav sig til – den Gud, som gør de døde levende, og som kalder det, som ikke er, til live.

Fra håbløshed til håb hengav han sig, så han blev far til mange folk, i henhold til det, som blev sagt: *"Således skal dit afkom blive."* Og hans hengivenhed vaklede ikke, skønt han så, hvordan hans eget legeme var nærmest dødt – han var omkring hundrede år – ligesom Saras henvisnende livmor. Men Guds løfte end ikke overvejede han af mangel på hengivenhed. Tværtimod hentede han styrke i hengivenheden, gav Gud æren, fuldkommen overbevist om, at det, *Gud* havde lovet, det var han også i stand til at holde. Derfor blev det regnet ham til retfærdighed.

Imidlertid blev det ikke skrevet alene for hans skyld, at det blev 'tilregnet' ham, men også for *vores* skyld – vi, som tilregnes retfærdighed, for så vidt som vi hengiver os til ham, der oprejste vor Herre Jesus af døde – han, som blev udleveret på grund af vore overtrædelser, og som blev oprejst, så vi kunne blive frifundet.

5 Således frikendt på grund af vores hengivenhed har vi fred med Gud i kraft af vor Herre Jesus Kristus. Gennem ham har vi også fået adgang til den nåde, vi lever i og kan rose os af håbet om Guds herlighed. Ja, ikke alene det. Vi kan også rose os af trængslerne, for vi ved, at trængslen bevirker udholdenhed, udholdenheden karakterfasthed, karakterfastheden håb. Og håbet bliver ikke til skamme, for Guds kærlighed er allerede blevet udgydt i vore hjerter gennem hellig ånd, som *er* skænket os. For mens vi endnu var svage, døde Kristus dengang for gudløses skyld.

¹⁶⁸ Egentlig: fremkalder vrede

Det er ikke mange, der vil dø for en retfærdig. Og selv om nogen også tør dø for den gode, så viser Gud *sin* kærlighed mod os derved, at Kristus døde for os, mens vi endnu var forbrydere. Da vi allerede nu er blevet frikendt i kraft af hans lidelse¹⁶⁹, hvor meget mere skal vi da ikke blive frikendt fra den kommende vrede i kraft af ham. Hvis vi altså blev forsonet med Gud gennem hans søns død, mens vi var Guds fjender, hvor meget mere skal vi da ikke som forsonede blive frikendt ved hans liv. Ja, ikke alene det. Vi kan tilmed være ganske fortrøstningsfulde ved Gud i kraft af vor Herre Jesus, gennem hvem vi blev forsonede.

Ligesom forbrydelsen kom ind i verden gennem ét menneske, kom også døden i kraft af dette svigt. På den måde trængte døden igennem til alle mennesker, fordi alle svigtede. Indtil Loven kom, var der godt nok forbrydelse i verden, men disse forbrydelser blev ikke tilregnet, eftersom der ikke var nogen lov. Døden derimod herskede fra Adam indtil Moses, også over dem, der ikke havde svigtet i lighed med Adams forbrydelse - han, der er som et forstudie til ham, som skulle komme - bortset fra at hans forbrydelse var vidt forskelligt fra nådens frie gave. Om end de mange døde ved den enes fald, er Guds nåde og den frie gave ved det andet menneske, Jesus Kristus, blevet så meget mere overvældende. Og med den frie gave forholder det sig ikke som med resultatet af den ene, der svigtede. For nok førte dommen over den ene til fordømmelse, men den overvældende gave som reaktion på de manges overtrædelser, førte til frifindelse. Hvis døden altså herskede gennem den ene på grund af hans svigt, hvor meget mere skal livet så ikke herske over dem, der får retfærdighedens overvældende gave til overflod, gennem den anden, Jesus Kristus.

Nå, men altså: ligesom den enes svigt førte til fordømmelse for alle mennesker, således førte den andens retfærdighedshandling til frifindelse, ja, til liv for alle mennesker. Ligesom de mange ved det ene menneskes ulydighed blev fremstillet som forbryder, således skal også de mange fremstilles som retfærdige i kraft af den andens lydighed. Loven kom til, for at forbrydelsen kunne blive utvetydig, men hvor forbrydelsen blev utvetydig, kom nåden til i overflod. Ligesom forbrydelsen havde hersket ved hjælp af døden kunne nåden herske ved hjælp af frifindelsen til evigt liv i Jesus Kristus vor Herre.

6 Hvad betyder det så? At vi skal forblive forbrydere for at nåden kan blive des større? Langtfra! Vi, der er døde fra vore forbrydelser, hvordan skulle vi stadig kunne leve i dem? Eller ved I ikke, at vi, der er blevet døbt til Kristus Jesus, er blevet døbt til hans død? Vi er altså blevet begravet sammen med ham gennem dåben til døden, for at vi - ligesom Kristus blev oprejst af døde ved vor fars herlighed - skal leve et helt nyt liv. Er vi blevet forenet ved en død, der ligner hans, er vi det også ved opstandelsen.

¹⁶⁹ Egentlig: blod

Dette ved vi, at vort gamle jeg er blevet korsfæstet sammen med ham, for at det forbryderiske legeme kunne blive tilintetgjort, så vi ikke længere var slaver af forbrydelserne. Er man først død, er man jo befriet for forbrydelsen. Så hvis vi er døde med Kristus, har vi tillid til, at vi også skal leve med ham - vel vidende, at den Kristus, der er oprejst af døde, ikke mere dør. Døden hersker ikke længere over ham. Den død, han døde, døde han for forbrydelserne, én gang for alle, men det liv, han lever, lever han for Gud. Således også med jer. I skal anse jer selv for døde for jeres svigt, men levende for Gud i Kristus Jesus vor Herre.

Lad ikke forbrydelserne herske i jeres dødelige legeme, så I adlyder deres begæring, og stil ikke jeres lemmer til rådighed for forbrydelser som våben for uretten - nej, stil jer selv til rådighed for Gud som levende, der er opstået af døde og brug jeres lemmer som retfærdigheds våben for Gud. Jeres svigt skal ikke bestemme over jer, for I er ikke under lov, men under nåde.

Hvad så? Skal vi bare svigte, eftersom vi ikke er under lov, men under nåde? Nej, nej! Ved I da ikke, at når I stiller jer til rådighed for nogen som lydige slaver, så *er* I faktisk slaver for ham, I adlyder - hvad enten det er forbrydelse, som fører til død eller lydighed, som fører til retfærdighed?

Men tak til Gud, fordi I, som var slaver af jeres svigt, blev lydhøre af hjertet mod den form for lære, I fik betroet. Frikendt for jeres svigt er I blevet slaver for retfærdigheden.

Ja, jeg siger det ligeud på grund af jeres svaghed for det legemlige begær: ligesom I før har stillet jeres lemmer til rådighed som slaver for urenheden og for den ene lovløshed efter den anden, så stiller I nu jeres lemmer til rådighed som slaver for den retfærdighed, der fører til helligelse.

Dengang I var slaver af forbrydelser, var I selvfølgelig frie i forhold til retfærdigheden, men hvad var frugten af det? Forhold, som I nu skammer jer over. Konsekvensen af dem var jo død. Men nu, hvor I er blevet frikendt for jeres forbrydelser og er blevet slaver af Gud, har I jeres frugt, der fører til helligelse med det evige liv for øje. For svigt koster livet, mens Guds frie nådegave er evigt liv i Kristus Jesus vores Herre.

7 Eller ved I ikke, kære brødre (her taler jeg til lovkyndige), at Loven hersker over mennesket, så længe det lever? Den underordnede gifte kvinde er for eksempel bundet ved lov til sin mand, så længe han lever, men hvis manden dør, er hun løst fra ægteskabsloven.¹⁷⁰ Så altså, hvis manden lever, vil hun gå for at være ægteskabsbryder, hvis hun bliver en anden mands. Kun hvis manden dør er hun fri af Loven, og så er hun ikke blevet ægteskabsbryder ved at blive en anden mands.

¹⁷⁰ Egentlig: mandens lov

Således er det også med jer, mine kære brødre. I er døde for Loven gennem Kristus' legemlige død, så I kunne tilhøre en anden, nemlig ham, der blev oprejst af døde, for at vi skulle bære frugt for Gud. Dengang vi endnu fulgte vort verdslige begær, virkede de svigefulde lidenskaber ved hjælp af Loven i vore lemmer, så vi bar frugt til døden. Men nu er vi løst fra Loven, afdøde fra det, der før holdt os fast, så vi kan være tjenere for åndens friske pust og ikke for støvede, lovparagraffer.

Hvad skal vi så sige? Er Loven forbrydelse? Langt fra! Tværtimod ville jeg ikke kende til nogen forbrydelse, hvis det ikke var for Loven, og jeg kendte ikke til begær, hvis ikke Loven sagde: "*Du må ikke begære!*" Da forbrydelseerne imidlertid havde fået anledning gennem buddet, frembragte det al slags begær i mig - uden lov er mine forbrydelser nemlig døde.

Engang levede jeg uden lov. Men da buddet kom, oplevede jeg mine svigt - og jeg døde. Det viste sig nemlig, at buddet, som var skabt til liv, i virkeligheden førte til død. Da mine svigt fik anledning, bedrog de mig gennem buddet - ja, derved slog de mig ihjel. Så vel er Loven hellig, og buddet er helligt og retfærdigt og godt. Var det så det gode, der blev min død? Langt fra! Nej, det var forbrydelsen! Det var for at mine svigt kunne blive udstillet, eftersom de ved hjælp af den gode lov blev til min død, så mine svigt kunne vise sig for alvor forbryderiske gennem buddet.

Vi ved, at Loven er åndelig, mens jeg selv er legemlig - prisgivet mine svigt. Jeg forstår jo ikke, hvad jeg laver, for det, jeg vil, det gør jeg ikke, men det, jeg hader, det gør jeg. Hvis jeg gør det, jeg ikke vil, er jeg enig med Loven om, at den er god. Men nu er det ikke mere mig, der handler, men forbryderen, der bor i mig, for jeg ved, at i mig - det vil sige i mit legemlige jeg - bor der intet godt. At ville det gode ligger mig nær, men ikke at gennemføre det, for det gode, jeg gerne vil, gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg. Men hvis det, jeg ikke vil, er det, jeg gør, så er det ikke længere mig, der gør det, men forbryderen, som bor i mig.

Der gælder altså den lov for mig, når jeg gerne vil gøre det gode, at jeg foretrækker det onde. For i mit indre menneske glæder jeg mig over Guds lov, men jeg ser en anden lov i mine lemmer - en lov som fører krig mod Loven i mit sind, og som tager mig til fange ved forbrydelsens lov, som er i mine lemmer. Mit egentlige jeg tjener altså Guds lov med mit sind, men med mit legemlige jeg tjener jeg forbrydelsens lov.¹⁷¹ Jeg arme menneske! Hvem skal udfri mig af dette dødens legeme? Tak til Gud i Jesus Kristus vor Herre!

8 Men nu er der altså ingen fordømmelse for dem, der lever i Kristus Jesus - dem, der ikke følger det verdslige begær, men vandrer efter ånden. For

¹⁷¹ Jeg har fulgt de teologer, der har flyttet v. 25b tilbage til v. 23, hvilket giver en sammenhæng i afsnittet, som ikke var der før - antageligt på grund af en simpel fejlskrivning.

livets ånds lov har i Kristus Jesus frikendt mig fra forbrydelsens og dødens lov. Det, som Loven ikke formåede, fordi den var magtesløs på grund af det verdslige begær - det gjorde Gud, da han sendte sin egen søn i en forbryders legemlige skikkelse for vores forbrydelsers skyld. Dermed fordømte han den forbrydelse, der ligger i det verdslige begær, så Lovens krav kunne opfyldes ved os, der ikke følger det verdslige begær men lever efter ånden. De, der følger det verdslige begær, tænker kun på begær, men de, der lever efter ånden, higer efter det åndelige, for begærets inderste væsen er død, men åndens væsen er liv og fred. Således er begærets væsen fjendskab mod Gud - eller rettere mod Guds lov, eftersom den ikke vil underordnes sig, hvad den heller ikke kan. De, der bare følger deres begær, kan aldrig behage Gud. I følger ikke jeres begær, men ånden - hvis Guds ånd altså bor i jer. Hvis nogen ikke har Kristus' ånd, så tilhører han ham ikke. Men hvis Kristus råder i jer, er legemet måske nok dødt på grund af jeres svigt, men ånden lever på grund af retfærdighed. Og hvis ånden fra ham, der oprejste Jesus af døde, bor i jer, så vil han, som oprejste Kristus af døde, også gøre *jeres* dødelige legemer levende gennem hans ånd, som bor i jer.

Altså, kære brødre, skylder vi ikke vort legeme at leve i følge det verdslige begær. For hvis I lever for at opfylde jeres begær, kommer I til at dø. Men hvis I ved hjælp af ånden slår legemets gerninger ihjel, skal I leve. De, som ledes af Guds ånd, de er nemlig Guds sønner. I fik jo ikke en slaveånd, så I skulle frygte på ny, nej, I fik en ånd, der giver status som sønner af huset, og i den ånd råber vi *Abba*, vor far. Ånden selv vidner sammen med vores ånd om, at vi er Guds børn, men er vi børn, er vi også arvinger - Guds arvinger og Kristus' medarvinger, så sandt vi lider sammen, for at vi også kan blive herliggjort sammen. Jeg mener nemlig, at lidelserne i denne tid ikke er noget i forhold til den kommende herlighed, der skal åbenbares os.

Skabningen er på udkig efter åbenbaringen af Guds sønner,¹⁷² for skabningen blev underlagt forgængelighed - ikke frivilligt, men på grund af ham, der underlagde sig den i det håb, at også skabningen selv vil blive befriet fra forgængelighedens slaveri til frihed ved Guds børns herlighed.

Vi ved jo nok, at hele skabningen sukker og vander sig indtil nu - ja, ikke blot den, men også vi selv, der bærer åndens første frugt - selv *vi* sukker ved os selv, mens vi stadig venter på at blive sønner - på vore legemers udfrielse. Til det håb blev vi befriet, men et synligt håb er ikke et håb. Hvem håber på det, han allerede ser? Kun når vi håber på det, *vi ikke ser*, venter vi på det med udholdenhed.

På samme måde griber ånden fat om vor magtesløshed, for hvad vi retteligt bør bede om, ved vi ikke, men ånden selv kommer os til hjælp med uudsigelige sukke, og han, der ransager hjerterne ved, hvad ånden har på hjerte, da det er ifølge Guds vilje, den kommer hellige til undsætning.

¹⁷² Guds rige?

Til gengæld *ved* vi, at Gud samvirker alt til bedste for dem, der elsker Gud – dem, der ifølge bestemmelsen er kaldede. Dem, han på forhånd har kendt, har han også på forhånd bestemt til samme skikkelse som hans søns billede, så han kunne være den førstefødte blandt mange brødre. Men dem, han på forhånd har bestemt, dem har han også kaldet, og dem, han har kaldet, har han også frikendt, og dem, han har frikendt, dem har han også herliggjort. Hvad skal vi sige til alt dette?

Hvis Gud er for os, hvem kan så være imod os?

Han, som jo ikke skånedes sin egen søn,
men overgav ham for os alle,
hvorfor skulle han så ikke skænke os alt med ham?

Hvem vil anklage Guds udvalgte?

Det er jo Gud, der frikender,
og hvem kan så fordømme?

Til gengæld var det Kristus Jesus, der døde –
eller rettere blev oprejst af døde –
han, som også sidder ved Guds højre hånd –
som også går i forbøn for os.

Hvem kan skille os fra Kristus' kærlighed?

Trængsel, angst, forfølgelse, sult,
nøgenhed, fare eller sværd?

Som skrevet står:

*"På grund af dig dræbes vi dagen lang.
Vi blev regnet for slagtekvæg."*

Men i alt dette har vi mere end sejret
gennem ham, der elskede os.
For selv er jeg overbevist om,
at hverken død eller liv,
engle eller magter,
noget nuværende eller fremtidigt
eller kræfter eller det høje eller det dybe
eller nogen anden skabning
formår at skille os fra Guds kærlighed,
som er i Kristus Jesus vores Herre.

9 Sandhed taler jeg i Kristus – jeg lyver ikke! Min samvittighed vidner sammen med mig ved hellig ånd, om at jeg bærer på en stor sorg og en uophørlig smerte i mit hjerte. Ja, jeg kunne ønske selv at være en forbandelse, udstødt fra Kristus for mine brødres skyld – mine kødelige slægtninge. De, som ellers er israelitter – sønner af huset, som har herligheden og pagterne, lovgivningen, gudsyndelsen og løfterne – som har fædrenes overlevering og fra hvem Kristus rent fysisk fremstod – takket være Gud, som er over alle, i evighederne. Amen.

Men nu skal det ikke forstås sådan, at Guds ord er faldet til jorden. For ikke alle dem, der kommer fra Israel er det sande Israel, så lidt som hele Abrahams afkom er børn af huset, men: *ved Isak skal dit afkom kaldes*. Det vil sige, at ikke alle de børn, der kom til verden, er Guds børn, men kun børn af løftet regnes for hans sande afkom.

Således lød løftet nemlig:

"Ved denne tid vil jeg komme igen, og så vil Sara have en søn."

Det gjaldt ikke alene Sara, men også Rebekka. Lige efter et samleje med vor far Isak, længe før hendes børn var blevet født endsiges havde gjort noget godt eller ondt, fik hun at vide, at den ældste skal være den yngstes slave, som skrevet står: *"Jakob elskede jeg, men jeg hadede Esau."* På den måde kunne Guds plan opretholdes som *udvælgelse* - altså ikke efter fortjeneste, men ifølge et kald.

Så hvad skal vi sige? Der er da vel ikke uretfærdighed hos Gud? Nej, langt fra! Han siger jo til Moses:

"Jeg forbarmer mig over hvem, jeg vil - jeg får medlidenhed med hvem, jeg vil."

Så det afhænger hverken af menneskers viljestyrke eller stræben, men alene af den Gud, der forbarmer sig. Skriften siger for eksempel til Farao:

"Hertil har jeg ført dig frem, for at jeg gennem dig kunne vise min magt - for at mit navn kunne blive kendt over hele jorden."

Så han forbarmer sig altså over hvem, han vil og han forhærdet hvem, han vil.

Nu vil du nok sige til mig: Hvad kan han så bebrejde nogen mere? For hvem kan stå op imod hans vilje? Menneske dog! Hvem er du i grunden, siden du svarer Gud igen? Leret siger vel ikke til den, der formede det: Hvorfor har du formet mig sådan? Eller har pottemageren ikke magt over leret, så han af den samme lerklump kan forme både et fornemt kar og et mere simpelt? Og sæt nu, at den Gud - som ellers er ret god til at vise sin vrede og tilkendegive sin magt - under megen tålmodighed har affundet sig med 'vredens kar', der ellers var gjort klar til at blive kasseret, for dermed at bekendtgøre sin herligheds rigdom på 'barmhjertighedens kar', som han forud har bestemt til herlighed - nemlig os, som han kaldte - ikke blot blandt judæere, men nu også blandt andre folk.

Som han også siger hos Hoseas:

"Jeg vil kalde det folk, som ikke er mit, mit folk - hende, som ikke blev elsket, elsket. Og det skal ske på det sted, hvor det blev sagt til dem: 'I er ikke mit folk' - dér skal de kaldes sønner af den levende Gud."

Og Jesajas jamrer over Israel:

"Om så tallet på Israels sønner var som havets sand, vil kun en sjat blive reddet. Herren vil afslutte regnskabet og gøre kort proces på jorden."

Sådan som Jesajas også har profeteret:

*"Hvis ikke Herre Sebaot¹⁷³ efterlod os afkom,
ville vi være blevet som Sodoma –
vi ville ligne Gomorra."*

Så hvad skal vi sige? Jo, at folk, som ikke ønskede at blive frikendt, blev frikendt, men det var en frifindelse båret af deres hengivenhed. Israel derimod, der stræbte efter at blive frifundet i kraft af Loven, fandt end ikke frem til Loven. Hvorfor ikke? Fordi det ikke var båret af hengivenhed, men af gode gerninger. De stødte mod den anstødssten, der er skrevet om:

*"Se, jeg anbringer en anstødssten i Zion –
en forargelsens klippe,
og den, som hengiver sig til den,
skal ikke blive til skamme."*

10 Kære brødre. Jeg ønsker af hjertet og beder til Gud om, at de må blive frikendt. Jeg kan nemlig bevidne, at de brænder for Gud, men de savner indsigt, fordi de er uvidende om Guds retfærdighed og går efter at opstille deres egen. De vil ikke bøje sig for Guds retfærdighed. Kristus betyder nemlig Lovens ophør til frifindelse for enhver, der hengiver sig.

Moses skriver ganske vist om den retfærdighed, der kommer af Loven: *"Det menneske, som overholder den, skal leve ved den."*

Men den retfærdighed, der kommer af hengivenhed, siger således:

Sig ikke i dit hjerte:

Hvem skal stige op til himlen? –

det vil sige for at hente Kristus ned –

eller hvem vil stige ned i afgrunden? –

det vil sige for at hente Kristus op af døde.

Nej, hvad siger den?

Ordet er dig nær i din mund og i dit hjerte –

det vil sige det hengivenhedens ord,

som vi forkynder.

For hvis du med munden bekender,

at Jesus er Herre

og af hjertet hengiver dig til,

at Gud oprejste ham af døde,

så bliver du frikendt.

For med hjertet hengiver man sig til retfærdighed,

med munden bekender man til frifindelse.

Skriften sagde jo:

"Enhver, som hengiver sig til ham, skal ikke blive til skamme."

¹⁷³ Et hebraisk låneord, der betyder 'hærskarer', og som ofte bruges som et tilnavn til Gud

Der er ikke forskel på judæere og hellenere. Den samme er jo alles Herre, der er rig nok for enhver, der påkalder sig ham. *Enhver, der påkalder sig Herrens navn, bliver frikendt.* Men hvordan skulle de kunne påkalde én, som de ikke turde hengive sig til? Hvordan skulle de kunne hengive sig til én, som de ikke havde hørt om? Hvordan skulle de kunne høre, hvis ingen forkyndte? Og hvordan skulle de kunne forkynde, hvis ikke de blev udsendt? Som skrevet står:

"Hvor yndefulde er de fodtrin hos dem, der forkynder glædesbudskab!"

Men det var ikke alle, det lyttede til evangeliet.

Jesajas siger jo:

"Herre, hvøem troede det, de hørte fra os?"

Så hengivenheden kommer af det, der høres, og det, der høres, kommer af Kristus' ord. Men *har* de da ikke hørt det, kunne man spørge? Jo da! *Ud over hele jorden nåede deres stemme – til de fjerneste folkeslag deres tale.* Og jeg spørger igen: har Israel da ikke fattet det?

For det første siger Moses:

"Jeg vil vække jeres skinsyge mod et ikke-folk – vække jeres vrede mod et folk af tåber."

Og Jesajas udtaler dristigt:

"Jeg blev fundet af dem, der ikke ledte efter mig – viste mig for dem, der ikke spurgte efter mig."

Og med henblik på Israel siger han:

"Hele dagen rakte jeg mine hænder frem mod et ulydigt og genstridigt folk."

11 Så spørger jeg: Gud har vel ikke forstødt sit folk? Nej, langtfra! Selv er jeg jo også israelit - Abrahams afkom af Benjamins stamme. Nej, Gud har ikke forstødt sit folk, som han førhen var forbundet med. Eller ved I ikke, hvad skriften siger ved Elias, hvordan han taler på Guds vegne imod Israel?

"Herre, dine profeter slog de ihjel, de nedbrød dine altre.

Jeg blev ladt alene tilbage, og de stræber mig efter livet."

Men hvad svarer det guddommelige ord ham?

"Jeg har sikret mig syv tusind mænd, som ikke har bøjet knæ for Baal."

På samme måde er der også i dag blevet en rest tilbage, udvalgt på grund af nåde. Men hvis det er af nåde, er det ikke længere efter fortjeneste, for så var nåden ikke længere nåde.

Hvad så? Ja, hvad Israel stræber efter, har det ikke fået, men det har de udvalgte. De øvrige blev forhærdede, som skrevet står:

"Gud gav dem en formørket ånd, øjne, der intet så, ører, der intet hørte, lige til den dag i dag."

Og David siger:

"Måtte deres bord blive en fælde for dem –

en snare til fald og gengældelse.

*Måtte deres øjne blive formørket, så de ikke kan se –
deres ryg forblive krumbøjet.”*

Det, jeg mener, er altså, at de vel ikke snublede, bare for at falde? Langtfra! Nej, men ved deres fald kom befrielsen til folkene, så de selv kunne blive misundelige. Men hvis deres fald blev til rigdom for verden - deres nedtur til rigdom for andre folk, hvor meget mere vil de da ikke være det som fuldtallige?

Til jer folk siger jeg, at eftersom jeg er udsendt til andre folk, ærer jeg min tjeneste, hvis jeg på en eller anden måde kunne gøre mine kødelige slægtninge misundelige og dermed befri nogle af dem. Hvis deres forkastelse har bragt verden forsoning, hvad kan deres antagelse så medføre, andet end liv af døde?

Hvis det første brød er helligt, er dejen det også - er roden hellig er grenene det også. Hvis nu nogle af grenene blev hugget af, mens du, som kommer af vild oliven, blev indpodet blandt dem og fik del i fedmen fra oliventræets rod, så bør du ikke hovere over de grene, og hvis du alligevel gør det, så husk, at *du* ikke bærer roden - det er roden, der bærer *dig*!

Så siger du nok: de grene blev hugget af, så *jeg* kunne blive indpodet. Hvor smukt! De blev hugget af på grund af manglende hengivenhed, men *du* - du er altså grundfæstet i inderlig hengivenhed? Hav nu ikke for høje tanker om dig selv - frygt hellere! For hvis Gud ikke skåned de naturlige grene, vil han måske heller ikke skåne dig. Så betragt nøje både Guds venlighed og hans strengthed. Strengthed mod dem, der faldt, men Guds venlighed mod dig - hvis han ellers forbliver venlig - for ellers vil også du blive hugget af! Til gengæld vil de - hvis de da ikke forbliver troløse - blive indpodet igen, for Gud har nemlig magt til at indpode dem på ny. Hvis du, som efter din natur blev hugget af det vilde oliventræ, og imod din natur blev indpodet på en ædel oliven, hvor meget snarere vil disse så ikke blive indpodet på deres eget naturlige oliventræ?

Jeg ønsker ikke, kære brødre, at I skal være uvidende om dette mysterium - så I ikke skal gøre jer kloge i egne tanker - at en del af Israel er blevet forhærdet, men kun indtil alle folkene er gået ind, og på den måde vil hele Israel blive befriet, sådan som det er skrevet:

”Beskytteren skal udgå fra Zion,

han skal vende gudløshed bort fra Jakob.

Dette er min aftale med dem, når jeg fjerner deres forbrydelse.”

Ifølge evangeliet er de fjender på grund af jer, men ifølge udvælgelsen er de elskede på grund af fædrene. For Guds kald og hans storsindede gaver fortryder han ikke.

Det var jo ligesom dengang, I selv var ulydige mod Gud, men nu er blevet vist barmhjertighed ved de andres ulydighed – på samme måde er de nu blevet ulydige på grund af barmhjertigheden mod jer, så også de kan vises barmhjertighed. Gud har nemlig indesluttet dem alle sammen under ulydighed, så han kunne forbarme sig over dem alle sammen.

Hvilket dyb af rigdom og visdom og indsigt hos Gud.

Hvor uransagelige er hans domme –
usporlige hans veje.

Ja, hvem kender Herrens sind –
hvem blev hans rådgiver?

Eller hvem gav ham noget først,
så han kunne få noget til gengæld?

Fra ham og gennem ham og til ham kommer alt.

Ham tilhører æren i evighed. Amen.

12 Jeg formaner jer altså, kære brødre, ved Guds barmhjertighed, om at stille jeres legemer til rådighed som et levende, helligt, gudvelbehageligt offer – som jeres virkelige¹⁷⁴ gudskyndelse. Indret jer ikke efter tidens krav, men lad jer forvandle gennem en sindets fornyelse, så I værdsætter Guds vilje: det gode, det velbehagelige – ja, det fuldkomne.

I kraft af den nåde, som blev mig til del, siger jeg til hver enkelt af jer: Tænk ikke højere tanker, end det sømmer sig at tænke, men tænk med måde, alt efter som Gud har tildelt enhver sit mål af hengivenhed. For ligesom vi på ét legeme har mange lemmer, uden at alle lemmer derfor har den samme funktion, således er vi mange ét legeme i Kristus, og dog hver for sig hinandens lemmer. Vi har jo forskellige nådegaver alt efter den nåde, som blev skænket os. Er det prædikenens gave, så brug den i overensstemmelse med din hengivenhed; er det tjenesten, så tjen; undervis, hvis du er lærer; forman, hvis du har til opgave at formane. Hvis du giver til de fattige, så gør det enkelt og redeligt (som forstander bør det være en hjertesag), og den, der viser barmhjertighed skal gøre det med glæde.

Kærligheden skal være ukunstlet.

Lad os afstå fra det onde ved at holde fast ved det gode.

Vær hengivne mod hinanden i broderkærligheden –
vær først til at vise hinanden respekt.

Hold jer ikke tilbage med jeres lidenskab,

nej, vi brænder i ånden

som slaver for Herren –

glade i håbet,

udholdende under trængslen,

vedholdende i bønner,

medfølelse med de hellige –

¹⁷⁴ Egentlig: logiske eller fornuftige

ivrige efter at tage os af fremmede.
Velsign dem, der forfølger – velsign og forband ikke!
Glæd jer med de glade,
græd med de grædende.
Vær enige med hinanden.
Vær ikke hovmodige i jeres tanker,
men gå sammen om det ydmyge.
Vær aldrig jer selv nok.
Gengæld aldrig ondt med ondt,
men hav på forhånd de bedste tanker
om alle mennesker.
Hold fred med alle mennesker,
for så vidt det er op til jer.
Mine elskede, I skal ikke selv hævne jer,
men giv plads for vreden, som skrevet står:
*"Mig tilhører hævnen,
jeg vil selv gøre gengæld, siger Herren,
så hvis din fjende sulter, så giv ham noget at spise,
hvis han tørster, så giv ham noget at drikke."*
Lad jer ikke overvinde af det onde,
nej, overvind det onde med det gode!

13 I skal underordne jer *alle* overordnede myndigheder, for der er *ingen* myndighed, som ikke kommer fra Gud. Findes de, er de forordnet af Gud. Så den, der stiller sig op imod myndigheden, stiller sig op imod selve Guds ordning, og han vil pådrage sig selv dom. De, som leder og styrer udgør jo ikke nogen trussel mod den gode handling, men mod den onde. Hvis du vil være uden frygt for myndigheden, skal du bare gøre det gode, så vil du få ros af den. Den er jo en Guds tjener til gavn for dig. Men gør du det onde, så frygt! Myndigheden bærer jo ikke sværdet omsonst. Som Guds tjener har den ret til at lade straffen¹⁷⁵ ramme den, der gør det onde. Derfor er det nødvendigt at underordne sig, ikke alene på grund af straffen, men også på grund af samvittigheden.

Derfor betaler I også skat til myndighederne; de er jo Guds tjenere, som hele tiden tager vare på netop det. Betal enhver, hvad I skylder vedkommende: skat til ham, I skylder skat – told til ham, I skylder told. Frygt ham, I skylder frygt – respekter ham, I skylder respekt. Stå ikke i gæld til nogen undtagen i dette ene: at elske hinanden. For den, der elsker en anden, *har* opfyldt Lovens budene: du skal ikke bryde ægteskabet – du skal ikke slå ihjel – du skal ikke stjæle – du skal ikke sige falsk vidnesbyrd – du skal ikke begære – ja, et hvilket som helst andet bud sammenfattes nemlig i dette ene ord: *Du skal*

¹⁷⁵ Egentlig: *vreden*

elske dit medmenneske, som om det var dig selv. Kærligheden gør ikke medmennesket ondt – derfor er kærligheden Lovens opfyldelse.

Dette så meget mere, som I ved, at det er på tide for os at stå op af søvne, for nu er vores befrielse nærmere, end da vi blev døbt.¹⁷⁶ Natten er fremskreden, dagen er nær. Lad os da aflægge mørkets gerninger og iføre os lystes våben. Lad os vandre sømmeligt som ved dag – ikke i svir og druk, ikke med løssluppen seksualitet og sanselighed – ikke i kiv og strid. Nej, ifør jer Jesus Kristus vor Herre i stedet for at pleje det verdslige begær.

14 Tag jer af den, der vakler i hengivenheden, uden at sætte jer til doms over hans meninger. Den ene mener at kunne spise alt, mens den, der vakler, måske bare spiser grøntsager. Den, som spiser alt, skal ikke ringeagte den, som ikke spiser alt, men den, som ikke spiser alt, skal heller ikke dømme den, som spiser alt, for ham har Gud taget sig af. Hvem er du selv, som dømmes en andens tjener? Han står og falder med sin egen herre, men han skal nok blive stående, for Gud har magt til at holde ham oppe.

Én holder visse dage hellige, mens en anden finder hver dag lige betydningsfuld. Herom bør enhver være afklaret i sit eget sind. Den, som tænker på helligdagen, tænker på Herren, og den, som spiser alt, spiser for Herren – han siger jo tak til Gud. Og den, som ikke spiser hvad som helst, gør det for Herren – også han siger jo tak til Gud.

Ingen af os lever for sig selv, og ingen dør for sig selv. Hvad enten vi lever, lever vi for Herren, eller om vi dør, dør vi for Herren. Så hvad enten vi lever eller dør, tilhører vi Herren. Det var jo derfor, Kristus døde, blev begravet og fik livet tilbage, så han kunne være herre over både døde og levende.

Men du, hvorfor dømmes du din bror? Eller du, hvorfor foragter du din bror? Vi skal jo alle stilles for Guds domstol, som skrevet står:

*"Så sandt jeg lever, siger Herren,
for mig skal hvert knæ bøje sig,
hver tunge bekende sig til Gud."*

Således skal enhver af os aflægge regnskab om sig selv for Gud. Så lad os ikke mere dømme hinanden, men døm hellere således, at I ikke vækker anstød eller forarger en bror.

Jeg ved og er fuldstændig overbevist ved Herre Jesus, om at intet er urent i sig selv - undtagen for den, som anser noget for urent – for ham *er* det urent. Så hvis din bror er ked af det på grund af det, du spiser, lever du ikke længere i kærlighed. Du må ikke ødelægge det menneske, som Kristus døde for, på grund af din mad. Det gode, vi har fået, bør ikke komme i vanry.

Guds rige handler nu engang ikke om mad og drikke, men om retfærdighed og fred og glæde i hellig ånd. Den, der tjener Kristus i dette, er til behag for Gud og samtidig værdsat af mennesker. Så lad os arbejde for fred og for det, der opbygger hinanden. Ødelæg nu ikke Guds værk på grund af maden!

¹⁷⁶ Egentlig: *kom til tro*

Alle ting er som sagt rene, men alligevel ødelæggende for det menneske, der bare spiser løs og dermed skaber forargelse.

Det rigtige er, at du hverken spiser kød eller drikker vin eller gør noget, som din bror forarges over. Hold din mening for dig selv og for Guds ansigt alene.

Lykkelig den, der ikke fordømmer sig selv for det, han beslutter sig for. Men den, der ikke kan beslutte sig for, hvad han må spise, er fordømt, fordi han ikke tør hengive sig. Alt, hvad der ikke bygger på hengivenhed, er svigt!

15 Men vi, som er de stærke, vi skylder at bære de skrøbeliges svagheder og ikke tænke på os selv. Hver enkelt af jer bør tænke på sit medmenneske med henblik på det gode til opbyggelse. Heller ikke Kristus tænkte jo på sig selv, men som skrevet står:

"Hånen fra dem, der håner dig, er faldet på mig."

Alt, hvad der førhen blev skrevet, blev jo skrevet til lærdom for os, for at vi kunne bevare håbet gennem udholdenhed og gennem den opmuntring, skrifterne giver.

Måtte udholdenhedens og trøstens Gud give jer et enigt sind overfor hinanden i samstemmighed med Kristus Jesus, så I i enighed og som med én mund kan lovprise Gud, vor Herre Jesus Kristus' far. Tag jer derfor af hinanden, ligesom også Kristus tog sig af jer, til Guds ære. Jeg påstår nemlig, at Kristus ganske vist er blevet tjener for de omskårne af hensyn til Guds sandfærdighed for at bekræfte løftet til fædrene, men folkene bør lovprise Gud for hans barmhjertighed, som skrevet står:

"Derfor vil jeg prise dig blandt folkene, lovsynge dit navn."

Og igen siger den:

"Glæd jer, I folkeslag sammen med hans folk."

Og igen:

"Lovpris Herren, alle I folkeslag, lad alle folk lovsynge ham."

Og igen siger Jesajas:

"Isajs rodkud skal komme, han som rejser sig for at lede folkene, på ham skal folkene håbe."

Måtte håbets Gud fylde jer med al mulig glæde og fred i hengivenhed, så I flyder over med håb i kraft af hellig ånd.

Kære brødre! Jeg for min del er med hensyn til jer overbevist om, at I er opfyldt af kærlighed, begavet med al slags indsigt og i stand til at vise hinanden til rette. Ikke desto mindre har jeg skrevet – for en del ganske dristigt – til jer for at minde jer om det på ny ved den nåde, som blev vist mig af Gud: at jeg skulle være Kristus Jesus'tjener for folkene – forkynder af Guds evangelium, så folkene måtte blive frembåret som en velkommen offergave, helliggjort i hellig ånd.

Jeg har således grund til stolthed i Kristus Jesus overfor Gud, for slet ikke at tale om det, som Kristus *ikke* fik gjort gennem mig med henblik på folkenes lydighed i ord og i gerning – i kraft af tegn og undere – ja, i kraft af Guds ånd.

På den måde har jeg fuldført forkyndelsen af Kristus' evangelium fra Jerusalem i en bue lige til Illyrien.¹⁷⁷ Det har været lidt af en æressag for mig ikke at forkynde evangeliet, hvor Kristus allerede var blevet nævnt, for ikke at bygge videre på en andens grundvold, men som skrevet står:

"De, for hvem der ikke var forkyndt om ham, de skal se – de, som ikke har hørt, de skal forstå."

Derfor er jeg også mange gange blevet forhindret i at komme til jer, men nu, hvor jeg ikke længere føler mig hjemme på disse kanter og efter alle disse år stadig længes efter at komme til jer, så – når jeg alligevel rejser til Spanien – håber jeg at se jer på gennemrejsen og blive hjulpet på vej af jer, efter først at være blevet for en god del opfyldt af samværet med jer.

Men nu rejser jeg til Jerusalem for at tjene de hellige. Makedonien og Akaja har nemlig vedtaget at indsamle en fællesgave til de fattige blandt de hellige i Jerusalem. De vedtog det, og sådan set er de jo også deres skyldnere, for så vidt som folkene har fået del i deres åndelige gaver. Så skylder de også at tjene dem med de mere materielle ting. Når jeg så har gennemført dette og dermed beseglet denne frugt, rejser jeg af sted via jer til Spanien. Jeg ved, at kommer jeg til jer, bliver det med Kristus' velsignelse i fuldt omfang!

Dog bønfalder jeg jer ved vor Herre Jesus Kristus og ved åndens kærlighed om at kæmpe sammen med mig ved at bede til Gud for mig, om at jeg må blive beskyttet mod de genstridige i Judæa, og om at den gave, jeg bringer til Jerusalem må blive godt modtaget af de hellige. Så kan jeg komme til jer med glæde, om Gud vil, og finde hvile sammen med jer.

Fredens Gud være med jer alle. Amen.

16 Lad mig præsentere Foibe for jer, vores søster, som også er diakon for forsamlingen i Kenkreæ¹⁷⁸ så I kan modtage hende i Herren, som det sømmer sig for de hellige, og så I kan bistå hende med alt, hvad hun måtte have brug for fra jer. Hun har stået mange bi – også mig selv.¹⁷⁹

Hils Priska og Akvila, mine medarbejdere i Kristus Jesus. De har vovet deres egen hals for at redde mit liv, og ikke alene jeg er dem taknemmelig, men også alle folkenes forsamlinger. Hils også forsamlingen i deres hus.

Hils Epainetos, min elskede. Han er Asiens første høst til Kristus. Hils Maria, som har slidt så meget i det for jer.

¹⁷⁷ Området øst for Adriaterhavet, der stort set svarer til det hedengangne Jugoslavien.

¹⁷⁸ Korinths havneby på Peloponnes. Foibe – eller Føbe – er antagelig overbringer af brevet.

¹⁷⁹ På grund af de mange hilsner – herunder til folk, som snarere synes at høre til i Efesos end i Rom – har man antaget, at kap. 16 i virkeligheden er (måske en del af) et brev til forsamlingen i Efesos, som er blevet forkert anbragt i slutningen af Romerbrevet. Det lyder sandsynligt. Hvordan skulle Paulus kunne kende så mange mennesker i Rom, hvor han aldrig har været? Til gengæld har han opholdt sig flere år i Efesos.

Hils Andronikos og Iounias, mine slægtninge og medfanger, som er navnkundige blandt de udsendte, og som også var i Kristus før mig. Hils Ampliatos, min elskede i Herren.

Hils Ourbanos, vores medarbejder i Kristus og Stakhys, min elskede. Hils Apelles, den prøvede i Kristus.

Hils dem fra Aristoboulos' hus. Hils Herodion, min slægtning.

Hils dem fra Narcissos' hus, som er i Herren.

Hils Tryfaina og Tryfosa. De har slidt i Herren.

Hils Persis, den elskede, som har slidt meget i det i Herren.

Hils Roufos, den udvalgte i Herren og hans mor, som også blev min.

Hils Asynkritos, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas, og de brødre, der er sammen med dem.

Hils Filologos og Ioulias, Nereus og hans søster og Olympas og alle de hellige sammen med dem. Hils hinanden med et helligt kys. Alle Kristus' forsamlinger hilser jer.

Kære brødre! Jeg bønfalder jer om at holde godt øje med dem, der skaber splittelser og vækker anstød imod den lære, I har modtaget. Hold jer fra dem! Deres slags er jo ikke slaver af vor Herre Kristus, men af deres egen vom, og med besnærende ord og veltalenhed forfører de de godtroendes hjerter. For jeres lydhørhed er nået ud til alle; derfor glæder jeg mig også over jer, men jeg ønsker, at I vil være vise til det gode, men ufordærvede af det onde. Fredens Gud vil snart knuse Satan under jeres fødder. Vor Herre Jesus Kristus' nåde være med jer.

Timotheos, min medarbejder hilser jer og Loukios og Iason og Sosipatros, mine slægtninge.

Jeg, Tertios, som har nedskrevet dette brev, hilser jer i Herren.

Gaios, min og hele forsamlingens vært, hilser jer.

Erastos, byens kasserer, og vor bror Kouartos, hilser jer.

Ham, som formår at styrke jer ved mit evangelium
og Jesus Kristus' forkyndelse
ifølge afsløringen af et mysterium,
der var blevet fortiet i evige tider,
men som nu er blevet bekendtgjort
gennem profetiske skrifter
efter den evige Guds befaling
til hengiven lydighed for alle folkene –
ham, den ene vise Gud,
tilkommer æren ved Jesus Kristus
i evighedernes evighed. Amen.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Denne afsluttende doksologi (16,25-27) er meget omstridt både blandt håndskrifterne, der placerer den mange forskellige steder, og blandt teologerne, hvoraf mange anser den for at være en senere upaulinsk tilføjelse. Men smuk er den jo, og en fin kontrast til hilsnerne fra sekretæren, værten og kassereren!

PASTORALBREVENE

De sidste tre breve, som bærer Paulus navn som afsender, er ifølge de fleste teologiske forskere næppe skrevet af Paulus selv. Dertil er sproget angiveligt for forskelligt fra de øvrige breve, og de synes at forudsætte et noget mere etableret forsamlingsliv, end det var tilfældet i 50'erne, hvilket den historisk-kritiske forskning har drøftet i hvert fald de seneste 200 år.

Men det betyder vel ikke, at man så blot skal afskrive dem som ligegyldige, når det handler om at få et billede af Paulus. For om end de måske ikke er skrevet af Paulus selv, så *foregiver* de på det bestemteste at være det - helt ned i minutiøse detaljer, som når Paulus beder Timotheus om at tage hans efterladte kappe og bøgerne med fra en vis Karpos i Troas. I samme brev (2. Tim.) ser det ud til, at Paulus sidder fængslet i Rom, og at han synes at være kommet til vejs ende, så han gør status over sit liv. Det er ikke altid lykkedes lige godt, men han har gjort sin pligt og fuldført sin opgave. Disse og flere andre detaljer som stednavnene (Nikopolis og Kreta bl.a.) og rejseplaner er vel næppe grebet ud af den blå luft. Hvem der end har skrevet disse breve, må have haft et vist kendskab til Paulus – måske endda et personligt, og der synes da heller ikke at være nogen større modsætninger på det teologiske område. Til gengæld er der meget smukke passager, der ofte citeres. Disse breve synes at advare mod de samme vranglærere som de øvrige breve – ikke mindst de veltalende, men forførende visdomslærere og de, der kræver omskærelse. Hertil kommer, at de nu engang er blevet optaget i kanon, og det må de pågældende vise fædre vel have haft gode grunde til.

BREVET TIL TITOS

Paulus hilser Titos, som han kalder sit ægte barn i hengivenhed. Sig selv omtaler han som Guds slave og Kristus' udsendte med opdrag fra Guds selv til at skabe hengivenhed og erkendelse af sandheden i håb om det evige liv.

Angiveligt har Paulus efterladt Titos på Kreta, så han kunne færdiggøre opgaven med at indsætte ældste i byerne. De skal være ordentlige folk, gode familiefædre, omgængelige og mådeholdne, sådan som det sømmer sig for Guds husholdere: uselviske, milde, ædruelige, fredsommelige, gæstfri besindige, fromme osv. Og så skal de holde sig til den rette lære, for der er mange – ikke mindst blandt judæerne, men også kretere i almindelighed – der volder problemer med deres forførende snak, og de bør gendrives. Godt nok hævder de at være gudfrygtige, men deres gerninger modsiger det.

Titus skal derimod belære alle – både gamle og unge, mænd og kvinder om at leve, som det sømmer sig: ædruelige, værdige, frem for alt besindige, i hengivenhed og kærlighed. Kvinderne bør underordne sig deres mænd og i det hele taget bør der ikke være grund til at ringeagte forsamlingerne eller tale ondt om dem. Slaver bør ligeledes underordne sig deres herrer og udvise troskab og hengivenhed – igen for at sætte forsamlingen i det bedste lys.

Paulus minder om befrielsen ved Guds nåde, der også er en befrielse fra verdslige begæringer, så man kan leve på bedste måde i verden. Samtidig minder han om håbet til den endelige åbenbaring af Jesus Kristus, den store gud og befrier, der hengav sig selv for at befri mennesker til gode gerninger.

I samme ånd bør man underordne sig magter og myndigheder og i det hele taget være tilbageholdne og milde mod alle mennesker. Han minder om, hvordan de selv engang var ulydige og tåbelige – ja afskyelige og hadefulde mennesker, der blev befriet ikke ved egen hjælp men, ved Guds barmhjertighed gennem dåbens renselse og fornyelse af det gamle menneske gennem hellig ånd.

Dette skal Titos forsikre forsamlingerne om, så de hengivne må få smag for gode gerninger. Til gengæld er tåbelige diskussioner om lovens betydning og om slægtsforhold meningsløse og frugtesløse. Dem bør man afholde sig fra ligesom fra oprørere, der ikke vil lade sig tilrettevise.

Paulus opfordrer Titos til at komme til sig i Nikopolis, hvor han vil overvintre.

Brevet slutter med et par praktiske bemærkninger om forskellige personer og til sidst med hilsner og nådesønske.

1 Fra Paulus - Guds slave, men Kristus Jesus' udsending – udsendt til at skabe inderlig hengivenhed hos Guds udvalgte og den sandheds erkendelse, som kommer af gudsfrygt – i håb om evigt liv, som den sanddru Gud bekendtgjorde for evigheder siden, men nu i sin tid gjorde indlysende gennem sit ord ved den forkyndelse, som jeg blev betroet ifølge Guds, vor befriers, befaling – til Titos, mit ægte barn i henhold til den fælles hengivenhed. Nåde og fred fra Gud, vor far og fra Kristus Jesus, vor befrier!

Grunden til at jeg efterlod dig på Kreta var, at du skulle rette op på det, der manglede og indsætte ældste¹⁸¹ i byerne, sådan som jeg pålagde dig, såfremt der findes nogen ustraffelig, én kvindes mand med hengivne børn – én, der ikke kan anklages for udsvævelser eller er genstridig. En tilsynsmand bør jo være uangribelig som Guds husholder – ikke selvoptaget, vredladen eller hengiven til vin – ikke en slagsbror eller optaget af ussel vinding. Men gæstfri, glad for alt godt, besindig, retfærdig, from, karakterfast – ja, en, som holder sig til det troværdige ord ifølge læren, så han kan være god til både at formane i den sunde lære og til at gendrive dem, der siger imod.

For der er mange, der er genstridige, som fører tom tale og forfører sindet – især blandt de omskårne. Dem bør man lukke munden på, eftersom de vender op og ned på hele forsamlinger.¹⁸² De underviser i utilbørlige sager for ussel vindings skyld. En af dem – en af deres egne profeter – har sagt: "Kretere lyver altid. De er grusomme vilddyr og dovne fråsere." Det vidnesbyrd er sandt, og derfor må du gendrive dem hårdt og brutalt, så de må være sunde i hengivenheden og ikke falde for judæiske fabler og påbud fra mennesker, der vender sig bort fra sandheden. For den rene er alting rent, men for de besmittede og uhengivne er intet rent, men både deres sind og samvittighed er forurenede. De erklærer samstemmende, at de kender Gud, men ved deres handlinger benægter de det, afskyelige som de er, upåvirkelige og uduelige til al god gerning.

2 Du derimod! Tal som det sømmer sig for den sunde lære om, at de gamle skal være ædruelige, værdige, besindige, sunde i hengivenheden, i kærligheden og udholdenheden – at gamle koner ligeledes grundlæggende besinder sig på et helligt liv og ikke bagtaler eller er slaver af megen vin, men underviser i det gode, så de får de unge kvinder til at besinde sig på kærlighed til mand og børn – så de bliver besindige, ærbare, huslige, gode, og så de underordner sig deres mænd. Guds ord skulle jo nødvendigvis bispottes.

Forman ligeledes de unge til at være besindige, idet du viser dig selv som forbillede i gode gerninger under alle forhold og i undervisningen fører ubestikkelig, alvorlig, sund og ulastelig tale, så den, der taler imod må skamme sig, fordi han intet dårligt har at sige om os. Slaver bør underordne sig under deres herrer¹⁸³ og være til behag i alle ting uden diskussion, uden at rage til sig, men tværtimod demonstrere al god hengivenhed, så de i alt kan pryde Guds, vor befrielses lære.

For Guds nåde, som befrier alle mennesker, er blevet åbenbaret, og den opdrager os til at sige nej til ugudeligheden og de verdslige begæringer, så vi kan leve besindigt, retskaffent og gudfrygtigt i denne verden. Vi ser frem til opfyldelsen af det lykkelige håb om åbenbaringen af herligheden fra vor

¹⁸¹ presbyterous – i lighed med de jødiske ældsteråd

¹⁸² oikous – egentlig huse dvs. husforsamlinger.

¹⁸³ despotes- herskere.

store gud og befrier Jesus Kristus.¹⁸⁴ Han gav sig selv for os, for at han kunne udfri os af al lovløshed og rense for sig selv et ejendomsfolk med lidenskab for gode gerninger. Tal således, forman og irettesæt med al myndighed. Lad ingen ringeagte dig!

3 Påmind dem om at underordne sig magter og myndigheder og at adlyde dem med henblik på enhver god gerning – ikke at spotte nogen, ikke at være stridslystne, men tilbageholdende og udvise den rene mildhed mod alle mennesker. Engang var også *vi* jo uforstandige, ulydige, vildførte slaver af begær og diverse nydelser, der førte til ondskab og misundelse. Ja, vi var afskyelige og hadede hinanden. Men da så Guds vor befriers imødekommenhed og menneskekærlighed åbenbarede, reddede han os, ikke på grund af de gerninger, vi havde gjort i retfærdighed, men på grund af hans egen barmhjertighed gennem genfødselsens lutring og fornyelse gennem hellig ånd.¹⁸⁵ Den udgød han over os i rigt mål gennem vor befrier, Jesus Kristus, så vi kunne blive frifundet gennem hans nåde med håb om arveret til evigt liv.

Det er så sandt, som det er sagt, og jeg ønsker, at du forsikrer dem herom, for at de, som har fået hengivenhed til Gud må overveje at lægge vægt på gode gerninger. Dette er godt og gavnligt for mennesker. Men tåbelige diskussioner, slægtstavler, stridigheder og kampe om loven skal du afholde dig fra. De er unyttige og frugtesløse.

Et oprørsk¹⁸⁶ menneske skal du afvise efter første og anden advarsel, da du godt ved, at den slags er fordrejet – et forbryderisk menneske, der har fordømt sig selv.

Når jeg sender Artemas til dig eller Tykhikos, så skynd dig at komme til mig i Nikopolis. Der har jeg nemlig tænkt mig at overvintre. Zenas, den lovkyn-dige og Apollos må du snarest hjælpe på vej. Sørg for at de intet mangler. Lad også vore egne lære at opøve sig i gode gerninger, hvor der er brug for det, så de ikke er uden frugt.

Alle her hos mig hilser dig.

Hils dem, som holder af os i hengivenhed. Nåden være med jer alle!

¹⁸⁴ Er der tale om Guds og Kristus' herlighed, eller kaldes Kristus Jesus slet og ret gud? Begge muligheder står åbne.

¹⁸⁵ Måske en henvisning til dåben.

¹⁸⁶ *airetikon* – hæretisk. Fik senere betydningen kættersk om folk, der angiveligt havde misforstået den rette lære.

FØRSTE BREV TIL TIMOTHEOS

Paulus, Jesus' udsendte, hilser Timotheos, som i lighed med Titos kaldes hans ægte barn i hengivenhed. Også Timotheos blev efterladt på en rejse. Mens Paulus fortsatte til Makedonien, blev Timotheos i Efesos, så han kunne belære om den rette lære, som bygger på inderlig hengivenhed, der fører til ren kærlighed og en god samvittighed, hvilket lovens fortalere ikke har fattet. Loven gælder jo ikke retfærdige, men lovløse og misdædere af enhver art, der strider mod Paulus' evangelium. Han var jo selv både bespotter og voldsmand og forfølger, indtil Gud selv udvalgte ham til tjenesten. Paulus er taknemmelig for den barmhjertighed og nåde, der ændrede hans liv, som før var båret af uvidenhed og mistillid. Jesus kom for at befri forbryderiske mennesker, af hvem Paulus selv er den første. Men det gjorde ham til forbillede for alle, der er på vej ind i hengivenheden. Dette stadfæstes med en lovprisning.

Paulus betror Timotheos sit evangelium, så han kan stå fast imod de frafaldne. Han opfordrer til at bede for alle mennesker – herunder konger og øvrigheder, så de ikke får anledning til mishag og evt. forfølgelser. Gud vil nemlig, at alle mennesker skal befries og nå frem til sandheden. Der er én Gud og én mellemmand mellem Gud og mennesker, nemlig Jesus, der ofrede sig selv for alle menneskers skyld. Det er det, Paulus selv er sat til at prædike for folkene. Bønnen skal være uden bagtænker 'med rene hænder', og kvinderne bør altid være sømmelige, ydmyge og besindige. De skal ikke pynte sig med smykker, men med gode gerninger. Kvinder bør ikke undervise eller have myndighed over sin mand, men holde sig i baggrunden. Dette begrundes med skabelsen, hvor manden blev skabt først, og det var kvinden, der lod sig bedrage – ikke manden. Kvinden skal dog nok blive befriet gennem sine barnefødsler, hvis hun ellers lever i hengivenhed og kærlighed og besindighed.

Nu følger et afsnit om tilsynsmænd, der bør være som beskrevet i Titusbrevet: ula-stelige, gode familiefædre, ædruelige og besindige, gæstfrie, gode til at undervise. Han må ikke være for ny, så han ikke får for høje tanker om sig selv, men han skal have et godt ry.

Forsamlingstjenere skal også være upåklagelige i tjenesten, ædruelige og retskafne, og de bør først vælges efter vurdering. De skal være gode familiefædre og husholdere. Et indskud pålægger kvinder – muligvis tjenerinder - at være værdige, ædruelige og hengivne i alle forhold.

Paulus håber snart selv at komme, men indtil da tjener dette brev som anvisning for forsamlingen, der er 'sandhedens søjle og støtte' og forvalter af Guds store mysterium: at Gud blev åbenbaret som menneske, dømt retfærdig af ånd, set af engle og forkyndt og troet blandt folkene, indtil han blev optaget i herlighed, som det hedder i noget, der ligner en gammel trosbekendelse.

Men der skal komme frafald i kraft af forførende ånder og dæmoniske lærdomme. De går imod ægteskabet og forkynder særlige spiseregler. Men alt, hvad Gud har skabt er jo godt – ja, helligt i sig selv, når det modtages på rette måde. Således skal Timotheos imødegå vranglæren, som også kaldes kællingesnak, og samtidig opøve sig i gudsfrygt, der både skaber liv her og nu og til sin tid. Der er ingen befrielse uden den, som kommer fra den levende Gud – alle menneskers befrier.

Dette skal Timotheos indskærpe og undervise i og i øvrigt være et forbillede for forsamlingen i alle forhold. Oplæsning, opmuntring, oplysning – det er sagen, indtil Paulus selv kommer tilbage. Timotheos må ikke glemme sin egen højtidelige indvise og skal i det hele taget være opmærksom på sig selv og den måde, han agerer på.

Nu følger anvisninger vedrørende forskellige grupper. Ældre og yngre mænd og kvinder – og enker, der bør have hjælp fra forsamlingen, men kun hvis de ikke selv har familie, der kan passe dem. De skal være over tres år og velanskrevne, tjenstivrige og gode husmødre. Yngre enker bør hellere gifte sig igen, så de ikke fristes over evne. Det er der jo eksempler på.

Gode ældste skal man agte højt i forsamlingen for deres arbejde, og der skal være gode grunde til at anklage dem for noget. Timotheos skal ikke være for hurtig til at indvie nogen til embedet.

Om slaver gælder det som sædvanligt, at de skal agte og ære deres herrer, så det ikke skal hedde sig, at forsamlingen er tøjlesløs. Tværtimod bør de gøre en ekstra indsats.

Vranglærere er uvidende om sandheden og mest af alt ude efter at diskutere, men det medfører kun strid og kiv til ingen nytte. De vil gerne lukrere på forsamlingen for egen vindings skyld, men det fører kun til fordærv, for pengegriskhed er roden til alt ondt. Føden og klæden burde være alt nok for hengivne mennesker.

Sådan skal det ikke være for Gudsmennesket, der ikke skal søge rigdom, men retfærdighed, gudsfrygt og hengivenhed, kærlighed, venlighed osv. Han skal kæmpe for hengivenheden og gribe det evige liv. Han skal leve udadleligt indtil Kristus' genkomst, hvor Gud selv skal åbenbares, som det hedder i et poetisk afsnit, der afsluttes med endnu en lovprisning.

Nu følger igen en advarsel mod rigdommen og en opfordring til at gøre godt og dele ud og i det hele taget investere i menneskeligt fællesskab, som er det virkelige liv.

Timotheus advares indstændigt mod dem, der påstår at have en særlig indsigt, men som blot er fulde af tom snak. Til slut et kort nådesønske.

1 Fra Paulus , Kristus Jesus' udsending i henhold til befaling fra Gud, vor befrier og fra Kristus Jesus, vort håb, til Timotheos, mit ægte barn i hengivenhed. Nåde, barmhjertighed, fred fra Gud vor far og fra Kristus Jesus, vor herre.

Jeg tilskyndede dig til at blive tilbage i Efesos, da jeg rejste til Makedonien, så du kunne belære visse mennesker om ikke at undervise alternativt og ikke give sig af med fabler¹⁸⁷ og endeløse slægtstavler, som fører til spekulationer frem for til forvaltning af det, som er Guds – det, som hviler i inderlig hengivenhed. Formålet med vores belæring er kærlighed af et rent hjerte, en god samvittighed og uskrømtet hengivenhed. Den pointe har nogle mistet og har vendt sig bort til tom logik. De vil hellere være lovlærere, som

¹⁸⁷ *mythois* – myter. Her nok forstået som mere fantasifulde historier end egentlig myter

dog hverken begriber, hvad de selv siger eller hvad de så bestemt forsikrer om.

Vi ved, at loven er god nok, dersom man bruger den efter loven, for dette ved vi, at loven ikke er rettet mod en retfærdig, men mod lovløse og uregerlige, gudløse forbrydere, ufromme og vanhellige, fadermordere og modermordere, manddræbere, horebukke, bøsser, kidnappere, løgnere, menedere og hvad der ellers strider imod den sunde lære ifølge evangeliet om den velsignede Guds herlighed, som jeg fik betroet.

Taknemmelig er jeg mod ham, der gav mig kraft, Kristus Jesus vor herre, fordi han anså mig trofast til at blive udpeget til tjeneste – jeg, der tidligere var både bespotter, forfølger og voldsmand. Men blev jeg vist barmhjertighed, for som uvidende handlede jeg båret af mistillid – ja, vor herres nåde blev så meget større sammen med hengivenheden og kærligheden i Kristus Jesus.

Det er sandt, som det er sagt og værd at lytte til, at Kristus Jesus kom til verden for at befri forbrydere. Af dem er jeg den fremmeste. Men netop derfor blev jeg vist barmhjertighed, for at Kristus Jesus på mig som den første kunne demonstrere al slags tålmodighed som et forbillede for dem, der er i færd med at nå til inderlig hengivenhed ved ham til evigt liv. Evighedernes konge, den uforgængelige, usynlige ene Gud være ære og herlighed i evighedernes evigheder. Amen.

Denne befaling betror jeg dig, mit barn Timotheos, i henhold til de foregående profetier angående dig, så du ved hjælp af dem må føre den gode krig med hengivenhed og god samvittighed. Den har nogle stødt fra sig og har lidt skibbrud med hensyn til hengivenheden – for eksempel Hymenaios og Alexandros, som jeg har overgivet til Satan, så de kan lære ikke at tale blasfemisk.

2Jeg tilskynder da frem for alt til at fremsige bønner – altså påkaldelser, forbønner, takkebønner – for alle mennesker, for konger og for alle, som er overordnede, så vi kan leve et stille og roligt liv i al gudsfrygt og værdighed. Dette er smukt og velbehageligt for Guds, vor befriers ansigt, han, som vil, at alle mennesker skal befries og komme til erkendelse af sandheden. For der er én Gud og én mellemmand mellem Gud og mennesker, nemlig mennesket Kristus Jesus, der gav sig selv til genløsning for alle. Det er vidnesbyrdet i sin tid, for hvilket jeg er sat som prædikant og udsending – sandhed taler jeg, jeg lyver ikke! – lærer for folkene i hengivenhed og sandhed. Jeg foretrækker derfor, at mændene fremsiger bøn alle vegne med fremstrakte rene hænder uden vrede eller beregning. Det samme gælder kvinder, sømmeligt klædte med ydmyghed og besindighed. De bør smykke sig selv – ikke med fletninger og guld eller perler eller kostbar klædning, men – som det sømmer sig for kvinder, der bekender sig til gudsfrygt – med gode gerninger. En kvinde bør i stilhed modtage undervisning i al ydmyghed. Selv tillader jeg ikke en kvinde at undervise eller have myndighed over en mand

- nej, hun bør holde sig i ro. Adam blev jo skabt først - derpå Eva. Og Adam blev ikke bedraget, men det blev kvinden, og hun faldt i overtrædelse, men vil blive befriet i kraft af barnefødslen,¹⁸⁸ såfremt de forbliver i hengivenhed og kærlighed og hellighed med besindighed.

3 Det er så sandt, som det er sagt, at hvis nogen søger en tilsynsgerning, er det en smuk gerning, han stræber imod. Tilsynsmanden¹⁸⁹ bør derfor være ulastelig, én kvindes mand, ædruelig, besindig, ordentlig, gæstfri, god til at undervise. Han bør ikke være henfalden til vin eller slagsmål, men til mildhed, ikke stridbar eller pengeglad - én som forestår sit eget hjem smukt, og hvis børn underordner sig med al værdighed. Hvis man ikke forstår at varetage sit eget hus, hvordan skal man så tage sig af Guds forsamling? Det skal ikke være en nytilkommen, for at han ikke skal blive opblæst og falde ind under djævelens dom, men han bør have et godt vidnesbyrd fra folk udenfor, så han ikke falder i vanry og djævelens snare.

Tjenere¹⁹⁰ bør på samme måde være værdige, ikke tvetungede eller henfaldne til megen vin, ikke grådige efter ussel vinding. De ejer hengivenhedens mysterium med en ren samvittighed. Også disse bør imidlertid først vurderes, inden de bliver upåklagelige tjenere. Kvinder bør på samme måde være værdige, ikke diabolske, ædruelige, hengivne i alle forhold. Tjenere bør være én kvindes mænd, opdrage deres børn og forestå deres eget hjem smukt. De, som har været gode tjenere, skaffer nemlig sig selv et godt udgangspunkt og megen frimodighed gennem hengivenheden til Kristus Jesus.

Jeg skriver dette til dig i håbet om at komme snart. Skulle jeg imidlertid forhale det, så er det for at du skal vide, hvordan man bør færdes i Guds hus, som er den levende Guds forsamling - sandhedens søjle og støtte. For det må man medgive, at gudsfrygtens mysterium er stort:

Gud blev åbenbaret i kød,
dømt retfærdig i ånd,
blev set af engle,
forkyndt blandt folkene,
blev troet i verden,
optaget i herlighed.

4 Dog siger ånden udtrykkeligt, at i den kommende tid vil nogle falde fra hengivenheden og holde sig til forførende ånder og dæmoniske lærdomme, til hykleriske løgnere, som er brændemærkede i deres egen samvittighed. De går imod ægteskabet og påstår, at man skal afholde sig fra mad, som Gud har skabt til at nydes med taknemmelighed af de hengivne, som

¹⁸⁸ Jf. 1. Mosebog 3,16: Til kvinden sagde [Gud]: "Jeg vil meget mangfoldiggøre dit svangerskabs møje; med smerte skal du føde børn; men til din mand skal din attrå være, og han skal herske over dig!" (Oversættelsen af 1907).

¹⁸⁹ *episkopon* - heraf den senere titel biskop

¹⁹⁰ *diakonous* - heraf den senere titel diakon.

anerkender sandheden. Alt, hvad Gud har skabt, er godt, og intet er forkasteligt, når det modtages med tak. Det helliges jo ved Guds ord og forbøn. Når du foreholder brødrene dette, vil du være en god tjener for Kristus Jesus. Så næres du af hengivenhedens ord og af den gode undervisning, du har fulgt. Afvis den verdslige kællingesnak, men øv dig i gudsfrygt. Den fysiske træning gavner kun lidt, men gudsfrygten gavner alt med sit tilsagn om liv her og nu og om det kommende liv.

Det er så sandt, som det er sagt og værd at lytte til. Netop derfor slider og kæmper vi, fordi vi har sat vort håb til en levende Gud, som er alle menneskers befrier – især de hengivnes.

Indskærp dette og undervis! Lad ingen ringeagte din ungdom, men vær et forbillede for de hengivne i tale, adfærd, kærlighed, hengivenhed og renhed. Indtil jeg kommer, så hold dig til oplæsningen, opmuntringen, undervisningen. Underkend ikke din nådegave, som du fik gennem profeti og under håndspålæggelse fra ældsterådet.¹⁹¹ Overvej alt dette nøje – vær til stede i det, så din fremgang bliver åbenbar for alle. Vær opmærksom på dig selv og på undervisningen. Hold ud! Gør du det, skal du både befri dig selv og dem, der hører på dig.

5 Du må ikke øve vold mod en ældre mand, men forman ham som en far – yngre som brødre, ældre kvinder som mødre og yngre som søstre i al ærbarhed. Vis respekt mod enker – altså dem, som virkelig *er* enker. Hvis en enke har børn eller børnebørn, så lad dem først lære at vise hengivenhed mod deres eget hjem og gøre gengæld mod de ældre. Dette er velbehageligt for Guds ansigt. Den, som *virkelig* er enke og som står ene, har sat sit håb til Gud og vedbliver med bønner og påkaldelser nat og dag, mens hun, der lever overdådigt er en levende død. Indskærp dem også dette, så de må være udadledige. Men hvis nogen ikke sørger for sine egne og især sine husfæller, har han fornægtet hengivenheden og er ringere end en uhengiven. En enke kan godt registreres som sådan, når hun ikke er under tres år, er én mands kvinde, er velanskrevet i gode gerninger, har opfostret børn, været gæstfri – hvis hun vaskede de helliges fødder, ydede hjælp til de trængende og har bestræbt sig på al god gerning. Men frabed dig yngre enker. For når deres sanselige begær fortrænger Kristus, vil de giftes og får så det omdømme, at de har tilsidesat deres første hengivenhed. Tilmed lærer de at være dovne, fordi de render rundt i hjemmene – ja, ikke blot dovne, men også sladdervorne og intrigante, når de snakker om utilbørlige ting. Jeg ser derfor gerne, at yngre enker gifter sig, føder børn og styrer hus, så de ikke giver fjenden¹⁹² anledning til hån. Der er jo allerede dem, der har vendt sig bort for at følge Satan. Hvis en hengiven kvinde har enker, så lad hende yde dem hjælp, så forsamlingen ikke bebyrdes, men kan yde hjælp til de virkelige enker.

¹⁹¹ *presbyterion* – *presbyter*: egentlig ældre – heraf ordet præst

¹⁹² antikeimenon – egentlig: modstander.

Dem af de ældste, som er gode foresatte, bør ydes dobbelt agtelse – især de, som slider med tale og undervisning. Skriften siger jo:

"Bind ikke munden på den okse, som tærsker!" og

"Arbejderen er sin løn værd."

Tag ikke imod anklager imod en ældste, med mindre der er to eller tre vidner. Retled dem, der begår fejl, i alles påsyn, så også de øvrige må nære frygt. Jeg bevidner højtideligt for Gud og Kristus Jesus og de udvalgte engle at du værner om dette uden fordom og uden at følge nogen tilbøjelighed.

Læg ikke for hurtigt hænderne på nogen og begå ikke andres fejl - bevar dig selv ren! Drik ikke så meget vand, men drik lidt vin på grund af maven og dine jævnlige svagheder.

Nogle menneskers fejl er åbenbare, og de fører straks til dom, mens andre oplever det efterfølgende. På samme måde er også de gode gerninger åbenbare, og de, der er anderledes, kan ikke holdes skjult.

6 De, som er under slaveåg, bør anse deres egne herrer for al agtelse værd for at Guds navn og læren ikke skal bespottes. De, hvis herrer er hengivne, skal ikke ringeagte dem, fordi de er brødre – tværtimod bør de være endnu mere slaver, fordi de er hengivne og elskede på grund af den velgering, de til gengæld modtager. Undervis heri og indskærp det.

Hvis nogen fører fremmed lære og ikke holder sig til de sunde ord fra vores herre Jesus Kristus og til den gudfrygtige lære, er han opblæst, fatter intet, men er blot syg efter at debattere og diskutere. Heraf kommer der kun misundelse, strid, blasfemi, ond mistænksomhed og idelige rivninger fra mennesker, der har opgivet al fornuft og er berøvet sandheden. De anser gudsfrygt for at være en kilde til rigdom. Vel er gudsfrygten en stor gevinst *sammen med nøjsomhed*. Vi bragte jo intet ind i verden, og derfor kan vi heller ikke tage noget med herfra, men har vi blot føde og klæder, så lad os have nok i det. Men de, som vil være rige, lægger op til mange skøre og skadelige fristelser, som nedsænker mennesker i fordærv og undergang. Roden til alt ondt er netop pengegriskheden, som nogle har stræbt efter og er blevet ført væk fra hengivenheden samtidig med, at de har påført sig selv megen elendighed.

Men du! du Guds menneske, fly disse ting.

Jag efter retfærdighed, gudsfrygt, hengivenhed, kærlighed, udholdenhed, venlighed.

Kæmp hengivenhedens gode kamp.

Grib det evige liv, du blev kaldet til,

og om hvilket du aflagde den gode bekendelse i mange vidners påhør.

Jeg formaner dig for Guds ansigt –

han som gør alting levende –

og for Kristus Jesus,

som aflagde den gode bekendelse for Pontius Pilatus –

at du overholder buddet uplettet og udadleligt
indtil vor herre Jesus Kristus' tilsynekomst,
der til sin tid skal åbenbare den velsignede og ene magthaver,
kongernes konge og herrernes herre -
den eneste, som ejer udødelighed,
som bor i et utilgængeligt lys -
han, som ingen mennesker har set og ikke formår at se.
Ham være ære og evig magt.

Amen.

Indskærp de rige i denne verden ikke at have for høje tanker og ikke at sætte deres håb til en usikker rigdom, men til den Gud, som tilbyder os alt rigeligt til nydelse - indskærp dem at gøre godt, at være rige i gode gerninger, gode til at dele ud og være indstillede på fællesskab, så de sparer op til en god grundvold til den kommende tid og kan gribe fat i det virkelige liv.

Åh, Timotheos! Pas godt på den betroede skat! Hold dig fra den verdslige tomme snak og fra modsigelserne i den løgnagtige såkaldte 'indsigt', som nogle har bekendt sig til og dermed har mistet den inderlige hengivenhed. Nåde være med jer!

ANDET BREV TIL TIMOTHEOS

Paulus, Kristus' udsendte, hilser Timotheos, hans elskede barn. Han er taknemmelig mod sine forfædres Gud, som han altid har tjent og han glæder sig over Timotheos' hengivenhed, som går tilbage til hans mor og mormor. Timotheos bør derfor huske på den nådegave han fik ved Paulus' indvielse af ham og ikke holde sig frygtsonst tilbage, når det gælder om at forkynde evangeliet – heller ikke, når man må lide for det. Guds befriende kald var en ren gave, som kom for dagen ved Jesus' åbenbaring – han som overvandt døden og bragte oplysning om liv og udødelighed gennem Paulus' evangelium.

Paulus er i fængsel, men skammer sig ikke, for han stoler på Gud, og han formaner Timotheos til at tage ved lære af Paulus' ord om Jesus Kristus' hengivenhed og værne om den betroede skat. Stort set alle i Asien har tilsyneladende vendt sig fra Paulus – dog ikke Onesiforos, der ikke skammede sig over, at Paulus var i fængsel. Tværtimod opsøgte han ham i Rom, hvor han åbenbart sidder fængslet.

Timotheus opfordres til at videregive det, han har fået fra Paulus til de hengivne, så de også kan undervise andre. Han bør tage del i lidelsens fællesskab som en god soldat, der koncentrerer sig om det at kæmpe for sagen.

Paulus selv kan udholde sin lidelse for de udvalgtes skyld og på grund af den kommende herlighed, som kommer af at følge Kristus gennem døden til livet. Dette skal Timotheos forkynde og ikke indlade sig i diskussioner, som aldrig fører til noget godt. Det gør den verdslige tomme snak heller ikke – den fører tværtimod til ugudelighed, der breder sig som koldbrand. Der er nogle, som tager fejl af evangeliet, men sådan må det jo være i et stort hus, hvor der både er ædle og mere uædle redskaber.

Timotheus bør slippe de ungdommelige begæringer og stræbe efter hengivenhed, kærlighed og fred i forsamlingens fællesskab. Undgå de tåbelige diskussioner. Guds slaver bør ikke være stridbare men fredsommelige og mildt overbærende også mod dem, der står imod, og som synes at være faldet for djævelens forførelser.

Paulus forudser, at der vil komme svære tider her i de sidste dage. Mennesker vil være fulde af begær, selviske, rå og hykleriske. Dem skal man holde sig fra. De søger med held at lokke svage bort fra hengivenheden med forførelserisk tale, men sandhed ejer de ikke. Heldigvis er deres dage talte.

Paulus roser Timotheos, fordi han har efterfulgt ham i alt på trods af alle hans lidelser rundt omkring i Asien. Det er som om, alle der ønsker at leve gudfrygtigt bliver forfulgt af ondskabsfulde mennesker. Han opfordrer ham til at holde fast i sin lærdom om Kristus Jesus' hengivenhed. Skrifterne er gudbeåndede og gavnlige til at udruste gudsmennesket til al god gerning i forsamlingen. Så forkynd ordet! Hold fast i den rette lære, for der vil komme stor modstand fra mange sider.

Paulus føler, at hans tid er ved at rinde ud. Men han har gjort, hvad han skulle – kæmpet for evangeliet og bevaret sin hengivenhed. Han har fuldført løbet og kan se frem til sejrskransen på hin dag.

Han opfordrer Timotheos til snart at komme til Rom, for flere har forladt ham af forskellige årsager. Kun Lukas er blevet tilbage. Han beder Timotheos om at tage hans bøger med fra Troas, og han advarer ham mod en kobbersmed, der har gjort

ham ondt. Han omtaler en forsvarstale, han har holdt, hvor alle forlod ham, men med Herrens hjælp lykkedes det ham alligevel at forkynde evangeliet, så han klarede frisag.

Brevet slutter med hilsner og endnu en opfordring om at komme snart.

1 Fra Paulus , ved Guds vilje Kristus Jesus'udsending i henhold til løftet om livet i Kristus Jesus, til Timotheos, mit elskede barn. Nåde, barmhjertighed og fred fra Gud vor far og Kristus Jesus vor Herre.

Jeg er fuld af taknemmelighed mod Gud, som jeg har tjent tilbage fra mine forfædre med en ren samvittighed, og jeg tænker uafsladeligt på dig i mine bønner nat og dag. Jeg husker dine tårer og fyldes med glæde, når jeg erindringer din uskrømtede hengivenhed, som boede først i din mormor Lois og i din mor Eunike. Jeg ved, at den også bor i dig.

Derfor påminder jeg dig om at opflamme den nådegave fra Gud, som er blevet dig til del gennem min håndspålæggelse. Gud gav os jo ikke en frygtens ånd, men en ånd med kraft og kærlighed og selvdisciplin. Du skal altså ikke skamme dig over vidnesbyrdet om vor herre eller over mig, hans fange, men lid ondt sammen med evangeliet ved Guds kraft. Han befriede os og kaldte os med en hellig kaldelse – ikke i kraft af vores gerninger – nej, den blev skænket os i Kristus Jesus helt ifølge hans egen plan og nåde for evigheder siden. Dette er nu kommet for dagen ved vor befrier, Kristus Jesus' åbenbaring – han, som både gjorde døden magtesløs og oplyste om liv og uforgængelighed gennem det evangelium, hvortil jeg blev indsat som forkynder, udsending og lærer for folkene.

Derfor lider jeg også dette, men jeg skammer mig ikke, for jeg ved, hvem jeg hengiver mig til, og jeg ved, at han er i stand til at vogte min betroede skat til hin dag. Tag ved lære af de sunde ord, du hørte fra mig i kraft af den hengivenhed og kærlighed, som er i Kristus Jesus. Pas på den smukke betroede skat ved den hellige ånd, som bor i os.

Du ved nok, at alle i Asien vendte mig ryggen – heriblandt Fygelos og Hermogenes. Herren forbarme sig over Onesiforos' hus, for mange gange har han opmuntret mig, og han skammede sig ikke over mine lænker. Da han kom til Rom, søgte han ivrigt efter mig og fandt mig også. Herren give ham at finde barmhjertighed fra Herren på hin dag! Hvor megen tjeneste han har gjort i Efesos, ved du bedst.

2 Så du, mit kære barn, hent styrke i nåden i Kristus Jesus, og det, som du har hørt fra mig gennem mange vidner, skal du betro hengivne mennesker, som vil være egnede til også at undervise andre. Vær med til at lide ondt som en god soldat for Kristus Jesus. Ingen, som er i krig, tager del i livets handel og vandel, for at han kan stille krigsherren tilfreds, og ingen atlet får sejrskransen, hvis ikke han kæmper efter reglerne. Den bonde, som

slider i det, bør være den første til at få del i frugterne. Læg mærke til, hvad jeg siger! Herren skal nok give dig indsigt i alle ting.

Husk på Jesus Kristus, som blev oprejst af døde – af Davids slægt ifølge mit evangelium, for hvilket jeg lider ondt – ja, lagt i lænker som en gemen forbryder – dog, Guds ord er ikke lænket!

Derfor udholder jeg alt på grund af de udvalgte, så også *de* må opnå befrielse i Kristus Jesus med evig herlighed.

Det er så sandt, som det er sagt,

for hvis vi er døde med ham, skal vi også leve med ham –

holder vi ud, skal vi også være konger med ham –

fornægter vi, vil han også fornægte os –

er vi troløse, forbliver han dog trofast.

Fornægte sig selv kan han nemlig ikke.

Mind dem om dette gennem dit højtidelige vidnesbyrd for Guds ansigt, at de ikke skal strides om ord, da det intet gavner, men blot fører til katastrofe for dem, der hører på det. Bestræb dig på at vise dig egnet for Gud – en arbejder, der ikke har grund til at skamme sig, men som behandler sandhedens ord rigtigt. Hold dig fra verdslig tom snak, for den fører blot til mere ugudelighed, og deres snak vil brede sig som en koldbrand. Til dem hører Hymenaios og Filetos. De har tabt sandheden af syne og påstod, at opstandelsen allerede har fundet sted, så de vender op og ned på hengivenheden hos nogle. Dog, Guds solide grundvold står fast med denne indskrift:

"Herren kender sine!" Og:

"Enhver, som nævner Herrens navn, skal afstå fra uretfærdighed."

I et stort hus er der imidlertid ikke blot redskaber af guld og sølv, men også af træ og af ler, og der er nogle til ære og andre til vanære. Så hvis man holder sig ren i forhold til de sidste, skal man være et redskab til ære, helliggjort og nyttigt for husherren, beredt til al god gerning.

Fly de ungdommelige begæringer og stræb efter retfærdighed, hengivenhed, kærlighed og fred sammen med dem, som påkalder Herren af et rent hjerte. Afvis tåbelige og uopdragne diskussioner. Du ved, at de kun afføder stridigheder. En slave af Herren bør ikke strides, men være mild mod alle, god til at undervise og i stand til at tåle ondt. En, som med mildhed opdrager dem, der står imod. Gud give dem engang at omvende sig til erkendelse af sandheden, så de kunne slippe fri af djævelens snare, eftersom de åbenbart er faldet i hans hænder, så de udfører hans vilje.

3 Dette skal du vide, at i de sidste dage vil der komme svære tider. Mennesker vil være selviske, pengegriske, pralende, hovmodige, blasfemiske, ulydige mod forældre, utaknemmelige, ufromme, uhengivne, upålidelige, diabolske, karakterløse, rå, uden kærlighed til det gode, forrædere, fremfusende, opblæste, som holder af vellevned frem for af Gud. De stiller an med gudsfrygt, mens de benægter dens kraft. Vend dig bort fra dem! Til dem hører de, som sniger sig ind i husene og besnærer svage kvinder, der

er fulde af svigt, idet de lader sig lede af alskens begær. De får hele tiden undervisning, men de formår aldrig at komme til erkendelse af sandheden. Som Jannes og Jambres stod op imod Moses,¹⁹³ således stiller disse mennesker sig også imod sandheden. De er aldeles fordærvede i sindet, forkastelige i forhold til hengivenheden. De vil dog ikke få fremgang mere, for deres vanvid vil blive tydeligt for enhver, således som også de andres blev det. Du derimod, har efterlevet min undervisning og efterfulgt mig i min vandel, mit forsæt, min hengivenhed, tålmodighed, kærlighed, udholdenhed, i forfølgelserne, i lidelserne, som ramte mig i Antiokia, i Ikonium og i Lystra – forfølgelser, jeg udholdt, og Herren udfriede mig af dem alle. Ja, alle, som ønsker at leve gudfrygtigt i Kristus Jesus vil blive forfulgt. Ondskabsfulde mennesker og bedragere vil gå frem til det værre, mens de forfører og selv bliver forført.

Bliv i det, du har lært og er blevet overbevist om. Du ved jo, hvem du blev oplært af, og at du fra mors liv har kendt de hellige skrifter, som kan gøre dig vis til befrielse gennem den hengivenhed, som var i Kristus Jesus. Hvert skrift er gudbeåndet og gavnligt til undervisning, til vejledning, til reformering, til opdragelse i retfærdighed, så Gudsmennesket må være fuldkommen og fuldt udrustet til al god gerning.

4 Jeg bønfalder dig inderligt overfor Gud og Kristus Jesus, som skal komme og dømme levende og døde – for hans genkomsts og hans riges skyld: Forkynd ordet! Vær til stede i tide og utide! Irettesæt, straf og forman med al mulig tålmodighed og belæring! For der kommer en tid, hvor de ikke vil finde sig i den sunde lære, men efter eget forgodtbefindende vil samle sig lærere i hobetal, som kan kildre deres ører. Ja, de vil vende deres ører fra sandheden og vende sig til fablerne. Men du skal være sober under alle forhold. Lid ondt, gør en forkynders arbejde og fuldfør din tjeneste!

Selv udgydes jeg allerede som et offer, og tiden for mit opbrud¹⁹⁴ er kommet. Jeg har kæmpet den gode kamp – løbet har jeg fuldført – hengivenheden har jeg bevaret. Fremover er retfærdighedens krans lagt til side til mig, som Herren, den retfærdige dommer, vil give mig på hin dag – ja, ikke blot mig, men alle, som har elsket hans åbenbaring.

Skynd dig at komme til mig snart, for Demas har forladt mig af kærlighed til denne verden og er rejst til Thessaloniki. Kreskes er rejst til Galatien og Titos til Dalmatien. Kun Lukas er blevet sammen med mig. Tag og bring Markus med dig. Han er jo til nytte for mig i tjenesten. Jeg har sendt Tykhikos til Efesos. Når du kommer, så tag lige den kappe med, jeg efterlod i Troas hos Karpos, og bøgerne – især dem af pergament. Kobbersmeden Alexandros har gjort mig meget ondt. Herren lønne ham for hans gerninger! Ham skal du også vogte dig for. Han gik voldsomt imod vores taler. Under mit

¹⁹³ Ifølge apokryfe skrifter navnene på de to egyptiske troldmænd, der kæmpede imod Moses og Aron og søgte at overgå dem i magisk kunst. Se 2. Mos. 7,10-12.

¹⁹⁴ *analyseås* – egentlig opløsning.

første forsvar kom ingen mig til undsætning – nej, alle forlod mig! Gid det ikke må tilregnes dem! Men Herren kom til mig og gav mig styrke, så forkyndelsen kunne blive gennemført ved mig, så alle folkene kunne høre det, og jeg blev udfriet af løvens gab. Herren selv vil udfri mig fra al ond gerning, og han vil redde mig over i sit himmelske rige. Ham være æren i evighedernes evigheder. Amen!

Hils Priska og Akvila og Onesiforos' hus. Erastos blev tilbage i Korinth, og Trofimos efterlod jeg syg i Milet. Skynd dig at komme før vinteren. Eubolos og Pudes, Linos og Klaudia og alle brødrene hilser dig. Herren være med din ånd! Nåde være med jer!

EFTERORD

Hvad vil det sige at være kristen i dag? Det er ikke så nemt at svare på det spørgsmål, for nok er man jo kristen på papiret, så at sige, sådan som 75 % af den danske befolkning er kristne, men hvad sker der, når man går videre og spørger ind til det, som må være det mere følelsesbetonede eller hjerteligt lidenskabelige, som når de gamle indremissionærer kunne finde på at spørge: *Elsker du Jesus?*

De fleste ville vel nok anse sådan et spørgsmål for et indbrud i privatsfæren – i hvert fald er der en høj grad af tabuisering omkring de religiøse følelser – ja, vel også en høj grad af uvilje mod at trække dem frem 'i det offentlige rum.' Men man kommer vel ikke udenom at stille *sig selv* spørgsmålet – og vel heller ikke at tage konsekvensen af svaret. I Søren Kierkegaards fædreland kan man vel ikke for alvor leve med at være kristen 'på papiret' – være døbt og betale sin kirkeskat til tiden og så ellers bruge kirken, når man har brug for den ved livets skæringspunkter – og lade det være godt. Eller hvad?

Det går måske meget godt, kan man hævde, men man skal jo ikke glemme, at evangeliet selv emmer af en altopslugende lidenskab og forkynder en kærlighed, der ligesom ikke går i spand med sådan en halvhjertet overfladiskhed. Her gælder det liv eller død – hele tiden alt eller intet, og man kan altså ikke med troværdigheden i behold sidde evangeliet overhørig eller omforme det, så det passer til ens halvhjertede ligegyldighed. Det var det, Dietrich Bonhoeffer¹⁹⁵ kaldte for kirkens største problem – fristelsen til at 'synde på nåden', som han kaldte det, eller 'den billige nåde' når man blot lod stå til i tillid til Guds nåde uden i øvrigt at lade sig afficere af budskabet. Det kan godt være, kirken ikke gør det – måske af frygt for at miste kunder - men *evangeliet stiller krav* – store krav – som de færreste ifølge evangeliet selv er i stand til - eller for den sags skyld ønsker - at honorere. Men det kan man ikke bruge som undskyldning for at opgive kampen – den daglige kamp - for at være fuldkomne, hele mennesker, sådan som den evangeliske fordring lyder.

Evangeliet appellerer til de dybeste og smukkeste menneskelige følelser, der på en sær måde lever et sted dernede i vore sjæles dybhav, hvor de sjældent melder sig for vores bevidsthed. Den er som regel er fuldt optaget af praktisk overlevelse og andre mere eller mindre reptile selvcentrerede anliggender. Men *når* de gør, føler vi i glimt en mystisk, men også genkendelig forbundenhed med og en uforglemmelig lydhørhed overfor noget, man godt kan opfatte som universitets dybeste klange. Det er måske disse fortrængte følelser af dyb og inderlig medmenneskelighed og samhørighed med alt, hvad der lever og er, Paulus' evangelium kalder på med sit mærkeligt altfavnende, altinkluderende og grænsesprængende budskab. Et budskab, der bogstaveligt talt kæmper til døden for det enkelte menneskes umistelige værdighed som det menneske, det er – imod enhver form for kategorisering – enhver rubricering

¹⁹⁵ Tysk luthersk præst og modstandsmand (f. 1906) under nazismen. Henrettet 6. april 1945. Bonhoeffer var oprindeligt pacifist, men deltog alligevel i planlægningen af et attentat mod Hitler. Som han skrev i bogen 'Efterfølgelse' fra 1937: "Når Kristus kalder en mand, byder han ham at komme og dø." Sådan!

eller brændemærkning af mennesker som dette eller hint, som om vi blot var slaver, får eller personnumre – som om vi var nogen andens ejendom end netop Guds. Eller som mystikeren måske kunne sige det: Ethvert menneske – så ringe det end kan synes for de velbjergede – *er* universet selv.

Jeg opfatter evangeliet som et lidenskabeligt intenst forsøg på at ophøje mennesker til noget langt mere end den praktiske nytteværdi, ethvert samfund – inklusive de mange statsreligioner – normalt ansætter mennesker til - og dømmer dem på. Det er denne ophøjede selvbevidsthed – som for Guds skyld ikke må forveksles med den hykleriske 'storhed', verden falder for og lever på – der er evangeliets 'befrielse' – slavens eller den fængsledes nye mulighed for at rette sig op, kaste lænkerne af sig og gå ud i livet – eller måske endnu bedre: *komme hjem til den universelle medmenneskelighed* - som et sandt og helt og på en måde genskabt menneske – uanset hvad man ellers måtte mene om sig selv eller frygte fra andre. Komme hjem som det, vi er og altid har været og altid vil være: levende mennesker, der er knyttet sammen i et livsfællesskab med alt, hvad der lever og er, så inderligt hengivent, at vi dybest set *er* hinanden.

Dette kærlighedens evangelium kan umuligt være forbeholdt nogle fremfor andre. Kærlighed i evangelisk forstand er jo ikke *forkærlighed* – f.eks. for troende kristne. Og nu dukker Paulus' provokerende udtalelse op om, at alle etablerede forskelle mellem mennesker er faldet bort i lyset af evangeliets nye *énhed* i Gud selv. Så er jeg ikke jøde eller græker, mand eller kvinde, slave eller fri – kristen eller muslim, dansker eller tysker – lutheraner eller katolik – profan eller hellig - nej, for alle er vi *én sammenknyttet menneskehed* – grene på den samme stamme – lemmer på det samme legeme – skabt af den ene samme Gud. Så er vores egentlige borgerskab i *Guds* rige – et åndeligt rige, der strækker sig fra det allermest nære til universets yderste grænser, og som samtidig både var, er og kommer, som det hedder så mystisk og tidløst. Så er alle grænser brudt ned, selv dødens – alle etiketter og stempler revet af og vasket bort, og ethvert eksklusivt tilhørsforhold mister betydning i forhold til dette åndelige universelle rige. Selv vores dyrebareste menneskelige relationer.

Men hvad er så konsekvensen? Ja, det *kunne* jo medføre en vis afsondrethed fra verden, sådan som det kommer til udtryk bl.a. i klosterbevægelserne – som tilbagetrukket i mere eller mindre isolerede fællesskaber eller forsamlinger, der forsager verden eller måske rettere de verdslige, materielle og seksuelle begæringer. Et kontemplativt liv i afholdenhed og asketisk mådehold i et forsøg på at realisere den åndelige virkelighed. Sådan er der mange, der opfatter evangeliet som endnu en opfordring af de mange, verden har set, til at forsage verden med alle dens forførende fristelser.

Det *kunne* også medføre en ny eksklusiv religion for de særligt Kristushengivne – sådan som det jo for så vidt også gjorde – måske fordi mennesker ikke rigtig kan

klare det universelle – eller friheden, om man vil - men klynger deres identitet til noget særligt – noget afgrænset og eksklusivt i forhold til alle andre.

Men jeg kan ikke rigtigt få det til at rime med det evangelium, der om noget er et opgør med *særlige* måder at leve på. Særlige spiseregler, omskærelse, lovoverholdelse, seksuel afholdenhed, religiøs fromhed, filosofisk visdom, en særlig spiritualitet for en særlig indviet kreds af oplyste. Joh, det kan da sikkert være meget udmærket alt sammen, men det er ikke det *afgørende*. Det afgørende, det er den grænseløse og betingelsesløse *medmenneskelighed* eller kærlighed, min nye åndelige bevidsthed har sat mig fri til at praktisere *her i verden* – for det er nu engang her i verden, mit medmenneske findes. Sagt lidt provokerende: det handler ikke om at være jøde eller muslim eller buddhist eller hindu eller kristen, for det er man jo som regel i kraft af sin fødsel – jeg havde nær sagt: det kan enhver - men det handler om at være et helt *medmenneske*, og jeg mener faktisk, det er den universalitet på tværs af alle religioner og nationaliteter og grænser og skel i det hele taget, evangeliet forkynder. Så på sæt og vis gælder evangeliet mig, hvad enten jeg nu kommer i moskeen, synagogen, kirken eller templet – hvad enten jeg er fanatisk troende eller glødende ateist. Der er noget, der er vigtigere end religion og nationalitet eller hvad man nu ellers dyrker her i livet – og det er kærligheden – den grænseløse, betingelsesløse kærlighed.

Paulus sammenfatter som det største kærligheden til Gud og kærligheden til medmennesket – ikke det ene *eller* det andet, men nærmest som en konsekvens af hinanden. Mit medborgerskab i Guds rige sætter mig i lykkelige øjeblikke fri fra mig selv og mine egne selviske begæringer, så jeg frygtløst tør hengive mig til *mit medmenneske*, som er og bliver min *egentlige* bestemmelse – det vil sige, at det samtidig er min *medmenneskelighed*, der skaber den åndelige virkelighed – eller Guds rige, om man vil – her og nu. Ikke mine kontemplative øvelser eller mine fromme gudstjenester - ikke mine inderlige bønner eller min asketiske afholdenhed – ikke min retfærdige og renfærdige livsførelse eller mit tilhørsforhold til den rettroende forsamling i denne eller hin religion – end ikke min dåb!

Det kan alt sammen være udmærket, og skam få den, der taler ondt derom - men som *forberedelse* til det egentlige - det evige liv her og nu, der gemmer sig i min hengivenhed mod Gud og mit medmenneske – hvem det så end er! Eller sagt med andre ord: Jeg går ikke i kirke eller i kloster, moske eller synagoge eller besøger helligsteder for at møde Gud, men for at *forberede* mig til at møde Gud i mit medmenneske – for at blive mindet om, hvem jeg er og hvad, der er min egentlige bestemmelse. Og om denne forberedelse foregår i kirken eller moskeen, i synagogen eller i buddhisttemplet eller ude i naturen er for mig at se ikke det afgørende.

Det er det så for mange mennesker – måske fordi det er svært, dette nye, frie evangeliske liv – livet i Kristus. Meget sværere end det begrænsede religiøse, regelrette liv, hvor alt er under kontrol, så at sige. Paulus er ved at fortvivle over, at det gode og det sande nok ligger ham nær, men han magter det ikke, for han er splittet mellem

det, han *gerne* vil, men ikke magter og det, han *ikke* vil, men alligevel gør. Og selv sidder jeg her og spilder mit gudskabte liv med at fundere over kærligheden og medmenneskeligheden i stedet for at gå ud og praktisere den. Men så er det jo, han møder opstandelsens velsignelse i form af det, han kalder Guds kærlighed i Jesus Kristus – den, som intet – heller ikke han selv – nogensinde vil kunne skille ham fra. Den åbne dør til Guds rige, der aldrig bliver lukket – uanset, hvad der så sker i livet eller i døden – uanset hvordan han så kommer af sted med sit fortvivlede og fortabte liv.

Paulus skabte en *ekklesia* bestående af jøder såvel som grækere, romere, skytere, barbarer og alle mulige andre folk – slaver såvel som frie – kvinder såvel som mænd. Det var et grundskud imod hans egen og megen anden religion – ja, mod hele hans civilisation, der satte skarpe skel mellem jøder og alle andre – mellem romere og alle andre - mellem slaver og frie – mellem mænd og kvinder – og ikke mindst mellem uretfærdige og retfærdige.

Paulus mente ikke selv, at han havde fundet den rette tro endsige da sandheden. Han var mere usikker og famlende, end han nogensinde havde været som rettroende jøde. Men ét vidste han efter sin åbenbaring af Kristus som korsfæstet: at det var umuligt at vende tilbage til religionens ortodoksi og til lovens tyranni, og han kæmper som en rasende løve med livet som indsats for at fastholde forsamlingerne i den frihed, de har fået i kraft af deres korsfæstede Herre og Gud. Friheden til at være et sandt medmenneske. Friheden til at leve i et sandt fællesskab. Derfor bekæmper han enhver form for eksklusivitet i sine forsamlinger, hvad enten det er partidannelse, moralisme, visdom, rigdom, spiritualitet eller omskærelse – ja, ethvert fortrin, der skal fremhæve nogen fremfor andre overfor Gud, vender han sig imod - somme tider med svidende ironi og sarkastisk humor. For det er dét, der er hans anliggende – hans mageløse opdagelse: ikke en ny lære – ikke en ny religion – men friheden i Kristus Jesus: *Til den frihed har Kristus befriet os, så stå nu fast og lad jer ikke på ny spænde for slaveriets vogn.*

I min tid som præst i folkekirken har jeg stort set afholdt enhver tænkelig form for forsøgsgudstjeneste sammen med de hårdt prøvede forsamlinger, men af en eller anden grund er vi altid vendt tilbage til den såkaldte højmesse. Måske fordi jeg er vokset op med den, og fordi dens rødder og tradition går så langt tilbage i historien – det var mine forfædres gudstjeneste - men måske også fordi den påvirker mig med sin levende salmesang, læsningerne på modersmålet, prædikenen, der i hvert fald i sin hensigt er et lille kunstværk, og så de to så inderligt provokerende sakramenter, dåb og nadver. David Steindl-Rast¹⁹⁶ spørger i sin bog om trosbekendelsen, hvorfor vi stadig holder af levende lys, når vi nu har de elektriske, og svarer, at det er fordi de minder os om noget dyrebart helt tilbage til forfædrenes samling omkring bålet. Sådan har jeg det måske også med gudstjenesten. Den minder mig om noget dyrebart. Og sådan har rigtig mange mennesker det med deres forskellige gudstjenester

¹⁹⁶ Østrigsk psykolog og benediktinermunk f. 1926. Kendt bl.a. for sine bestræbelser på at skabe forståelse mellem religionerne.

rundt omkring i verden. Men der er noget, der er vigtigere end selv den dyrebareste gudstjeneste.

Vi har efterhånden en hel del gange været i Rom og har selvfølgelig hver gang besøgt Peterskirken, der jo er et enormt byggeri, hvor mennesker ikke når op over 'gulvpanelerne', hvad der nok også er meningen. Kirken praler ligefrem med sin størrelse ved at aftegne andre store kirkers omkredse på gulvet. Ved et af disse besøg løb vi tilfældigt ind i en såkaldt helgenkåring en søndag formiddag på Peterspladsen. Pladsen var stuvende fuld af mennesker. Der var sat stole op til 10.000-vis af deltagere i kåringen, som også var en gudstjeneste med nadver, og hen over Peterskirkens facade hang 5 kæmpestore portrætter af de nyslåede helgener. Pave Benedikt selv forrettede gudstjenesten omgivet af sine kardinaler, ærkebiskopper, biskopper, monsignores og en hær af almindelige præster. Der var purpur og guldtressede kåber i lange baner. Der var storskærme, schweizergardister, helikopterovervågning og transmission til alverdens lande fra kirkens centrale helligdom i Rom.

Det var med lidt blandede følelser, jeg stod og iagttog dette storslåede skuespil, som betog så mange mennesker, og det var ikke bare misundelse over den formidable kirkegang, der strøede malurt i begejstringens bæger, men det var denne entydige dyrkelse af det enestående og mægtige. På et tidspunkt i seancen bragte forskellige grupper gaver til Paven, der som Kristi stedfortræder sad på sin tronstol iført sit skrud og modtog disse knælende pilgrimmes hyldest og lod dem kysse sin hånd og ring – ganske som en middelalderkonge i al sin væld kunne have gjort det.

Men der var jo ikke noget glimrende eller kongeligt over Jesus, som han så ud i verdens øjne, og det var ikke gennem udstedelse af edikter og ufejlbarlige dogmer *ex cathedra*, han gjorde sig gældende i vores liv. Men fordi han gik omkring blandt mennesker og talte Roma og Jerusalem midt imod og handlede troværdigt efter det, han sagde, rammer han vore hjerter. Han var et billede på min inderste menneskelighed, og derfor taler han til mig endnu, og kan endnu få mig til at vende mig om fra Peterspladsens larm til den stille sidegade, hvor jeg er ved at falde over den gamle kone, der næsten går i ét med fortovet og den lille stentrappe, hun sidder på i sit brune snavsede tøj, der hænger om hende. Og hun strækker hånden frem og lirer sin bøn om en skilling af, som ingen hører. Og jeg haster forbi, for hvis man giver til én, kommer de alle sammen rendende. Det ved enhver.

Og så blev jeg måske alligevel lidt indadvendt på vejen og kunne ikke lade være at sammenligne mylderet og begejstringen på Peterspladsen og den kæmpemæssige altergang til 'syndernes forladelse' med denne ensomme gamle kone på fortovet, som jeg burde have knælet ned og bøjet mig dybt i støvet for og bedt om tilgivelse og givet hende alt, hvad jeg ejede. Det var dér i sidegaden, den sande gudstjeneste var – den jeg hastede forbi, fordi jeg var så forblændet af religionens skinnende og strålende overflade og så frygtelig bange for at give noget af mig selv eller mit bort. Ikke Gud – ikke paven – ikke kirken eller dens gudstjeneste – ikke religionen - kan skænke mig virkelig tilgivelse for mit overfladiske, selviske, oplevelseshungrende

turistliv – den virkelige frihed - men dét medmenneske, jeg skylder alt. Biskop Cyprianus tog fejl: Frelsen findes *kun* udenfor kirken.¹⁹⁷ Hos hende, der sad dér på den lille trappe i virkelighedens stinkende sidegade og så forgæves rakte hånden frem. Min Herre og min Gud!

Jeg begyndte denne rejse med et besøg i Husby kirke – med min tvivl om kaldet og om det at være kristen i det hele taget. Hvor endte rejsen så? Fik jeg en afklaring om, hvad det vil sige at være kristen i virkeligheden? Og hvad blev i givet fald konsekvensen af det?

Nogen åbenbaring blev det i hvert fald ikke til, så jeg må fortsat leve med min usikkerhed omkring min inderlige hjertelige hengivenhed, der så ofte bliver modsagt af frygtens og begærets barske virkelighed. Jeg kan så trøste mig med, at denne indre splittelse i mennesket mellem den højtbesungne lidenskab og virkelighedens smålige beregning synes at være et gentaget tema både hos Paulus, der fortvivler over, at han gør det onde, han ikke vil og ikke det gode, han gerne vil - og for eksempel i den befriende legende om apostlen Petrus' fornægtelse, hvor selv Petrus, Jesus' nærmeste (og senere måske ledende) lærling, netop undsiger sin inderligste hengivenhed: Nej, jeg kender ham ikke!

Det er, som om evangeliet på sin egen måde åbner for den fortvivlende menneskelige erfaring af kløften mellem på den ene side lidenskabelige ord, højtidelige løfter, hjertelig tilslutning og så denne småligt beregnende selviske handling, vi kender så godt. Som om kløften bliver udjævnet eller rettere godkendt, og man erklæres indenfor, selv om man har meldt sig ud. Det, man selv har givet afkald på, bliver man givet, når den barske sandhed om det selviske menneske mødes med nåden og den grænseløse kærlighed.

Peter ville ikke være Jesus bekendt, dengang han benægtede, at han kendte ham – endda efter selv at have bekendt Jesus som Kristus. Til gengæld ville Jesus godt være både Peter og Paulus bekendt, selv om de havde fornægtet og forfulgt ham - måske fordi den bedste kvalifikation som menneske ikke er at *kunne* eller *ville*, men måske langt mere at *kende* sig selv, som de gamle hellenere sagde. At erkende og vedkende sig sin egen menneskelige magtesløshed overfor de indre kræfter, der driver deres spil med os som Karen Blixens rovfisk, der svømmer rundt i vore sjæles sorte dybhav. At have oplevet at miste sig selv i fornægtelse af alt, hvad man troede på og elskede – ja, det er måske den allerbedste anbefaling, man kan få til livet. At erkende, at man ikke kan magte dette liv, men har brug for hjælp, sådan som evangeliet beskriver de mange arme mennesker, der søgte hjælp hos den Jesus, der også selv bad om hjælp. Og netop deri – i denne desperate søgen og *villen* livet - lå selve frelsen gemt. Din selverkendelse har frelst dig. Din tillid til nåden har frelst dig. Din kærlighed til livet.

Det er måske det, som *er* evangeliets glædelige budskab i hvert fald for dem, der kun kender sig selv alt for godt. De fortvivlede, de magtesløse, de udstødte og utroværdige i samfundets og ikke mindst i deres egne retfærdige øjne – de dømte og

¹⁹⁷ Se side 42

fordømte: At vores egen lidenskabsløse elendighed tværtimod at diskvalificere os til livet, kvalificerer os og er med til at gøre os til hele mennesker.

Hvordan får jeg fred med Gud? Fred med mig selv, mit liv og min død – fred med mit medmenneske?

- Gennem kamp og sejr, siger romeren og den revolutionære og hele vores moderne vinderkultur.

- Gennem visdom og indsigt, siger grækeren, filosofen, videnskabsmanden og den spirituelle pilgrimsvandrer.

- Ved at holde Guds bud og efterleve Guds vilje, siger jøden og den religiøse fundamentalist.

- Ved at gå i kloster, modstå det menneskelige begær og leve det enkle liv, siger katolikken, asketen og buddhisten.

- Nej! siger evangeliet ifølge Paulus. Det kan alt sammen være meget godt, og vi har såmænd lidt af det hele i os. Men virkelig fred med Gud og sit medmenneske får man kun gennem inderlig tillid og hengivenhed til Guds selvhengivende kærlighed – til livet selv. Kun ved at hengive sig tillidsfuldt til livet selv og med inderlig glæde og taknemmelighed turde hvile i sin egen magtesløshed - kun gennem opgivelse af sig selv i tillid til Guds og medmenneskets nåde kan et menneske opnå virkelig fred med Gud – med sig selv, sit liv og sin død – med sit medmenneske.

At turde leve dette hengivne liv i erkendelse af sin egen magtesløshed og i tillid til nåden, som det, der i sidste ende bærer livet, befordrer en taknemmelighed og opmærksomhed, så vi måske *indimellem* lærer at leve vores liv med hinanden med lige så glædelig forventning og lige så strålende øjne som barnet, der åbner sin første julegave.

LITTERATUR

- Armstrong, Karen: Sagen Gud – ANIS, København 2010
- Armstrong, Karen: St. Paul, the Apostle We Love to Hate – New Harvest Houghton Mifflin Harcourt, Boston – New York 2015. (Jeg har oversat bogen til dansk, men ikke fået den udgivet).
- Bilde, Per: En religion bliver til - en undersøgelse af kristendommens forudsætninger og tilblivelse indtil år 110 – ANIS, København 2007
- Bonhoeffer, Dietrich: Efterfølgelse – Lohses forlag, København 1964
- Borg, Marcus and Crossan, J.D: The First Paul – Reclaiming the radical visionary behind the Church's conservative icon - SPCK, London 2009
- Brueggemann, Walter: Sabbath as Resistance – saying No to the Culture of Today – Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky 2014
- Bultmann, Rudolf: Theologie des Neuen Testaments – J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) 6. opl. Tübingen 1968
- Crossan, J.D and Reed, J.L: In Search of Paul – HarperCollins, San Francisco 2005
- Crossan, J.D.: The Birth of Christianity – HarperOne, San Francisco 1998
- Dodd, C.H: The Meaning of Paul for today – Swarthmore Press, London 1920
- Eisenmann Robert: James, the Brother of Jesus and the Dead Sea Scrolls I og II – Grave Distractions Publications, Nashville, Tennessee 2012
- Engberg-Pedersen, Troels (red.): Den nye Paulus og hans betydning, Gyldendal, København 2003
- Giversen, Søren: Thomasevangeliet. Gyldendal, København 1996
- Grønbech, Vilhelm: Paulus, Jesu Kristi apostel – Povl Branner, København 1940
- Harari, Yuval Noah: Sapiens – en kort historie om menneskeheden – Lindhardt og Ringhof, København 2015
- Hyldahl, Niels: Paulus, Brudstykker af en biografi – ANIS, København 2009
- Hyldahl, Niels: Paulus' breve – Gyldendal, København 1977
- Kierkegaard, Søren: Kjerlighedens Gjerninger – i Søren Kierkegaards værker udg. af Niels Jørgen Kappelørn, Gyldendal, København 2017
- Knitter, Paul F.: Without Buddha I Could Not Be a Christian, One World, London 2009
- Nygren, Anders: Eros och Agape I og II – Verbum, Stockholm 1930-35
- Nygren, Anders: Pauli brev till Romarna – Verbum, Stockholm 1943
- Prenter, Regin: Skabelse og Genløsning – G.E.C. Gads forlag, 5. opl. København 1971
- Robinson, John A.T.: Honest to God – 40th Anniversary Edition, Westminster John Knox Press, Louisville – London 2002
- Ruden Sarah: Paul among the People. The apostle reinterpreted and reimagined in his own time - Image Books New York 2010
- Wright, N.T.: Paul: Fresh Perspectives – SPCK, London 2005

